COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

XI.

PATRES TERTII ECCLESIÆ SÆCULI.

ORIGENES.

V.

PROSTAT INSUPER VENALE

LUGDUNI,

APUD **RUSAND**, BIBLIOPOLAM;

MONTIS PESSULANI,

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM;

PARISIIS,

APUD **GAUME** FRATRES, BIBLIOPOLAS;

ROMÆ,

APUD **MERLE**, BIBLIOPOLAM.

PARISIIS, E TYPOGRAPHEO COSSON,
VIA VULGO DICTA SAINT-GERMAIN-DES-PRÉS, N° 9.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

MISSIONUM GALLICARUM PRESBYTERO,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE,

PRÆDICATORE REGIO, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

TOMUS UNDECIMUS.

PARISIIS,

APUD MÉQUIGNON-HAVARD, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DES SAINTS-PÈRES.

BRUXELLIS, APUD EUMDEM.

PARISIIS, APUD A. POILLEUX, BIBLIOPOLAM,

VIA VULGO DICTA DU CIMETIÈRE-S.-ANDRÉ-DES-ARCS.

M. DCCC. XXIX.

ORIGENIS
COMMENTARIA

IN JEREMIAM, IN EZECHIELEM,

IN MATTHÆUM.

(Incipiunt in Matthæum, a tomo x ad xvi.)

CAROLO X°,

REGI CHRISTIANISSIMO.

Quo suffragio, Rex christianissime, Syllogen Patrum dignatus es, dum hos sinis tibi offerri, dedicari, hoc non dubie visus es tum ipsius incœpti consilium mirifice comprobare, tum editori id præmii pro studio et sollicitis curis annuisse, quod maxime in

votis (quam parum abest quin dicam ultra vota!) fuit. Sed et latius celebrabitur profecto tanti testimonii auctoritas. Ex qua enim opera tanta lux in res sacras, tanta in catholicam fidem et ecclesias redundatura utilitas est, ubi hanc orthodoxa terrarum intelligent illustrissimi principis nutu et auspiciis geri, scito neminem fore ita tristi et ærumnoso pectore qui non continuo depulsa ægrimonia in spem et lætitiam optimorum temporum erigatur.

Nec te, Rex christianissime, latet, si cui id aut moris aut consilii fuit, ut quidquid sacrarum doctrinarum mysteriis inest reconditi et præalti, probe assequatur, huic pernoctandum intra patres : quippe qui, doctrina incertum an sanctitate digniores quos humanitas suscipiat, non tam videntur manu exaravisse libros quam inexhaustos cœlestium aquarum fontes tradidisse posteris et sapientiæ feracem gazam abunde comparasse. Sed hæc presserat obscuritas; nec quæ in abdito opes jacerent multi norant. Quas, dum curamus ex angulo trahendas in medium, nec vulgandas tantum, sed in castigatissimi corporis unitatem adducendas; piorum virorum qui huic operi nobiscum incumbunt studio, quid ardoris et bonæ spei non accedet? Quisve jam tanto auxilio fretos

suspicabitur ante immensum onus detrectaturos quam feliciter inchoata feliciter absolverint ad majorem Dei gloriam maximoque sacrarum litterarum ornamento.

MAJESTATIS VESTRÆ

Servus humillimus,

Méquignon-Havard.

ORIGENIS
IN JEREMIAM
HOMILIÆ.

HOMILIA PRIMA [1].

(INTERPRETE S. HIERONYMO.)

« Verbum Dei quod factum est ad Jeremiam filium Chelciæ [2], » *etc.*

I. Deus ad beneficiendum promptus est : ad puniendos autem eos qui pœna digni sunt dissimulator. Cum possit quippe tacens sine contestatione venturi punire eos quos semel dignos supplicio judicavit, nunquam hoc facit : sed etiam si condemnaverit, dicit quod sibi semper dicere propositum est, ut liberentur a condemnatione per pœnitentiam, qui condemnati fuerant per delictum. Horum exempla cum de Scripturis multa possimus accipere, sufficiunt ad præsens incidentia, ut veniamus ad eorum quæ lecta sunt, contemplationem. Ninivitæ peccatores condemnati erant a Deo : « Adhuc enim tres dies, et futurum ut Ninive » subvertatur [3]. » Noluit Deus cum silentio punire damnatos, sed dans eis locum pœnitentiæ et conversionis, misit ad gentes Hebræorum prophetam; ut dicente illo : « Adhuc » tres dies, et Ninive subvertetur, » qui condemnati fuerant, non perirent : sed agentes pœnitentiam, impetrarent

[1] Tom. III, pagg. 125-136.

[2] Jerem. I, 1. — [3] Jon. III, 4.

misericordiam Dei. Qui Sodomis et Gomorrhis, jam erant exitio destinati, ut manifestum est ex sermonibus Dei, quos locutus est ad Abraham : attamen quod erat suum, fecerunt Angeli, volentes eos salvare qui se indignos salute judicaverunt, hæc dicentes ad Lot : « Est tibi hic aliquis » gener, aut filii, aut filiæ[1] ? » Neque enim ignorabant non esse eos secuturos Lot, sed ostenderunt suam pariter, et ejus qui eos miserat, benignitatem in homines et amorem.

II. Horum quiddam simile invenimus et in Jeremia scriptum esse : est enim annotatum tempus prophetiæ ejus, quando cœpit prophetare, et quousque. Ergo qui scripturas legit, si lectioni diligenter intendat, et requirat eorum quæ scripta sunt voluntatem, discere potest ex historiæ superscriptione, quo tempore Jeremias exorsus sit, et quo consummaverit prophetiam. Quid igitur ad me tempus historiæ? Legens didici, quia cœperit prophetare in diebus Josiæ filii Amos regis Juda, usque ad annum tertium decimum regni ejus; deinde prophetaverit in diebus Joachim filii Josiæ, regis Juda, usque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filii Josiæ, regis Juda. Et legens didici quia per tres reges prophetia ejus contexta sit, usque ad captivitatem Hierusalem in quinto mense. Quid ergo docemur per hæc, si lectioni simus intenti?

III. Condemnaverat Deus Hierusalem propter peccata quæ fecerat, et hæc erat extrema sententia, ut captivitati relinquerentur. Verumtamen cum hominum sit amator, nec quemquam velit perire, antequam depopulationis tempus instaret, misit et hunc prophetam, ut per sermones ejus ad pœnitentiam converterentur; misit eumdem et sub secundo rege post primum, misit quoque sub tertio. Quid plura? Jam captivitas imminebat, et adhuc adhortabatur Deus tribuens (ut ita dicam) et ante unam diem locum

[1] Gen. XIX, 12.

pœnitentiæ : unde scriptum est, usque ad captivitatem Hierusalem, et usque ad quintum mensem prophetasse Jeremiam. Jam hostium vincula restrinxerant manus, et nihilominus hæc quodammodo dicebat Deus : Ecce captivi facti estis : agite, licet sero, pœnitentiam : rogate me, et parcam vobis : possum eruere de captivitate, qui tradidi. Habemus itaque quiddam necessarium ex superscriptione ista, quæ continet tempora prophetiæ, quia juxta suam clementiam exhortatur Deus semper homines ad salutem, ut cessante delicto etiam captivitas conquiescat. Hæc autem et de nobis possumus intelligere : si peccaverimus, et nos captivi futuri sumus [1]. Etenim tradi peccatorem Satanæ, nihil distat ab eo quod Judæi sunt traditi Nabuchodonosor. Utque illos Deus concessit adversario, propter frequentes impietates; sic nos propter peccata quæ fecimus, tradimur spiritali Nabuchodonosor : et « quos tradidi, *inquit*, Satanæ, ut discant non blasphemare [2], » Apostolus de aliis peccatoribus.

IV. Puta quantum malum est peccare, ut tradantur Satanæ captivanti animos eorum qui relinquuntur a Deo. Non sine causa autem, neque sine judicio Deo relinquente quos deserit. Cum enim miserit pluviam super vineam, et vinea pro uva attulerit spinas, quid faciet nisi ut mandet nubibus, ne pluant super eam imbrem? Qua propter in proximo est propter delicta nostra, quorum nobis conscii sumus, et nos captivari. Futurum est enim ut tradamur, si non egerimus pœnitentiam, Nabuchodonosor, atque Babyloniis, qui nos sensibiliter excrucient. Istis jam adjacentibus sermones prophetarum, sermones legis, sermones apostolorum, sermones etiam Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi hortantur ad pœnitentiam, provocant ad salutem. Si autem audierimus, credimus ei qui dixit : « Et ego pœnitentiam agam de

[1] 1 Cor. v, 5. — [2] 1 Tim. 1, 20.

» omnibus malis, quæ locutus sum facere eis[1]. » Et hæc quidem in procemium.

V. Post procemium autem ita scriptum est : « Factus est » Domini sermo ad eum : » certum est quia ad Jeremiam. Quid dicit sermo Domini ad eum ? præcipuum ab omnibus quæ Prophetis dicta sunt cæteris. Hoc enim nunquam ad ullum Prophetarum dictum invenimus. Abraham Propheta nuncupatus est, in eo quod dicitur : « Propheta est, et ora- » bit pro te[2] : » et tamen non dixit ad eum Deus : « Prius- » quam te plasmarem in utero novi te, et priusquam exires » de vulva, sanctificavi te[3]. » Sed postea in extremo jam tempore sanctificatus est Abraham, quando egressus est de terra sua, et de cognatione sua, et de domo patris sui[4]. Ex repromissione natus est Isaac, et tamen neque ad eum reperimus hunc dictum esse sermonem. Et quid me necesse est per singulos currere ? Jeremias præcipuum inter cunctos consecutus donum, dicente Domino : « Priusquam te plas- » marem in utero, novi te : et priusquam exires de vulva, » sanctificavi te. »

VI. Neque vero ignoramus quosdam esse qui ista referant, quasi major sit Jeremia, super salvatore nostro et Domino Jesu Christo : sciendumque plurima ex his esse quæ possunt Salvatori convenire, quæ etiam nos interponemus. Pauca autem eorum quæ ad Jeremiam dicta sunt, coarctant intellectum, quasi non possint, ut plures existimant, ad Dominum referri. Quæ sunt ergo quæ possunt convenire Domino ? « Ad omnes ad quoscumque mittam te, » ibis, et omnia quæ mando tibi loqueris. Ne timeas a facie » eorum, quia ego tecum sum, ut eruam te : dicit Domi- » nus[5]. » Nec dum ista otiose videntur ad Salvatorem referri : ea vero quæ sequuntur : « Extendit Dominus manum

1 Jerem. XVIII, 8. — 2 Gen. XX, 7. — 3 Jerem. I, 5. — 4 Gen. XII, 1. — 5 Jerem. I, 7, 8.

»suam ad me, et tetigit os meum, et dixit Dominus ad »me: Ecce dedi sermones meos in os tuum; ecce constitui »te hodie super gentes et regna, eradicare et disperdere [1]: » de Jeremia difficilem faciunt interpretationem: quas enim gentes eradicavit Jeremias? quæ regna subvertit, ut merito ei dictum sit: «Ecce constitui te hodie super gentes, et »super regna eradicare et suffodere?» quam habuit potestatem ad disperdendum, ut audierit: «et disperdere?» Quos vero ædificavit, ut consequenter addatur, *ædificare?* Jeremias dixit: «Non profuit, neque profuit mihi aliquis,» et quomodo data est ei ædificatio atque plantatio? Hæc, ut diximus, ad Salvatorem relata non coarctant interpretantem. Jeremias enim in istis Salvatoris figura est. Sed et ea quæ sequuntur, et doctissimo homini difficultatem expositionis important, quomodo possint congruere Domino: «Et dixi: Qui es dominator Domine, ecce nescio loqui [2].» Qui est sapientia, qui est virtus Dei, in quo plenitudo divinitatis inhabitat corporaliter, quomodo huic aptari potest: «Nescio loqui [3]? « Sed et illud: «Quia juvenis ego sum,» interdicitur ei quasi non bene responderit. Si etenim ei dicit Dominus: «Nolite dicere quia juvenis sum,» manifestum est quasi non bene dicentem fuisse reprehensum. Hæc sunt quæ Salvatori videntur non convenire. Superiora autem facili intellectu ad eum referuntur. Dicere vero alia super Jeremia, alia super Salvatore interpretanda esse, non pessimum est. Sed qui bene Scripturas nosse conatur, vehementer in isto tristabitur loco, videns sub uno textu sermonis dividi intellectum: et dici: hæc, quoniam minora sunt, non conveniunt Salvatori, sed Jeremiæ: illa vero, quoniam majora sunt, non Jeremiæ, sed Christo. Ob id cuncta nos ad Jeremiam referre tentabimus: hoc est, et ea, quæ cum majora sint, videntur conditionem ejus excedere,

[1] Jerem. I, 9, 10. — [2] Ibid. 6. [3] Coloss. II, 9.

VII. Quicumque a Deo accepit verba, sumens gratiam cœlestis eloquii, idcirco ea accipit, ut regna, gentesque eradicet atque subvertat. Sed cum nominentur gentes, et regna, omnis qui divina verba suscepit, nolo eum corporaliter intelligere regna, et gentes, sed considerans animas hominum regnatas a peccato, juxta id quod in apostolo scriptum est: « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore[1]: » videns quoque multas species delictorum, allegorizet regna, et gentes per varia delicta, quæ humanas animas possederunt: et hæc erunt quæ evellentur atque suffodientur a sermonibus Dei, qui dati sunt sive Jeremiæ, sive cæteris sanctis. Ita fiet ut prima quæ non videbantur congruere Salvatori, ad Jeremiam referantur; et secunda ab eo qui scit figurare dicta quæ dicta sunt, Jeremiæ deputentur. Dicet mihi aliquis auditorum, etiam alium pande sermonem, et cuncta quæ scripta sunt super Salvatore, quasi de eo sint scripta constitue: de secundis noli esse sollicitus. Apparet enim quia Salvator eradicaverit regna diaboli, et nationes subverterit, gentilem destruens vitam. In istis quod intellectum difficilem facit hoc est, quomodo possit Salvator dicere: « Nescio loqui, quia juvenis ego sum, » et cætera. In hoc sermone interpretantes coangustantur. Jesum Christum scimus Deum: quærimus verba quæ dicta sunt juxta personæ exponere dignitatem: quapropter necesse est nobis Scripturas sanctas in testimonium vocare; sensus quippe nostri et enarrationes sine iis testibus non habent fidem: et hoc quod dictum est: « In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum[2], » magis convenit ad interpretantis probationem, quam quorumcumque hominum numerum: ut firmem verbum intellectus mei, accipiens duos testes de novo et veteri Testamento, accipiens tres testes de Evangelio, de Propheta, de Apostolo. Sic enim stabit omne verbum. Quomodo igi-

[1] Rom. VI. 12. [2] Matth. XVIII, 16.

tur valebimus ista conjungere Salvatori? Det mihi testimonium vetus Testamentum : « Quia priusquam agnoscat puer » bonum aut malum [1], » et cætera. Det etiam Isaias : « Ecce » Virgo concipiet in utero, et pariet filium, et vocabitur » nomen ejus Emmanuel [2] : » ibique additur : « Priusquam » cognoscat puer. » Si autem et de Evangelio accipere oportet testimonium, Jesus necdum vir, sed adhuc infans, quia se exinaniverat formam servi accipiens, proficiebat. Nemo autem proficit, qui est perfectus, sed ille proficit, qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate, proficiebat sapientia, proficiebat gratia, et apud Deum, et apud homines [3]. Nam si evacuaverat seipsum ad nos descendens, et evacuans seipsum resumpsit iterum ea de quibus se prius evacuaverat, quid indignum est profecisse eum sapientia, profecisse ætate, profecisse gratia apud Deum, et apud homines, et vera de eo esse ista quæ dicta sunt : « Prius- » quam cognoscat puer bonum aut malum [4], » ea quæ de eodem interposuimus?

VIII. Sed dicet mihi aliquis : Etiamsi potest de Salvatore intelligi dictum esse, quia nesciat, et cætera hujusmodi quæ majora sunt, et si puerum eum accipias, nonne offendis ista sentiendo de unigenito, et primogenito universæ creaturæ; de eo qui antequam conciperetur, annunciatus est loquente Gabriele : « Spiritus sanctus veniet super te, et virtus altis- » simi obumbrabit te [5] : » et audes dicere quia nesciat loqui? Quamobrem videbo si potero aliquid dignum de Salvatore in hoc loco afferre, quod quædam nesciens major sit si ea ignoraverit, quam si scierit. Utamur voce ejus quomodo sint aliqua quæ nesciat. Respondit eis qui sibi dicebant : « Nonne (in » nomine tuo comedimus, et in nomine tuo bibimus, et) in no- » mine tuo dæmonia ejecimus, et virtutes multas fecimus?

[1] Isai. VII, 16. — [2] Ibid. 14. — [3] Luc. II, 52. — [4] Isai. VII, 16. — [5] Luc. I, 35.

»Discedite a me, non novi vos[1].» Putasne hoc quod ait : « Non novi vos,» minorem ejus virtutem approbat, an majorem atque mirabilem, quia malos perituros que nesciat? Scit enim ab his differentias, scit meliora, scit Dominus eos qui ejus sunt: et « si quis ignorat, ignoratur[2].» Igitur, ut constat, peccator ignoratur a Deo. Dicet mihi aliquis de auditoribus : ostendisti quia nesciat peccatores Deus, ostendisti quia ignoret eos qui operantur iniquitatem; neque enim digni sunt agnitione ejus : quomodo approbabis magnum et gloriosum esse quod ab eo dictum est: *Nescio loqui*, quod humanum est, et eloquio sæpe utimur, verbi causa, Hebræorum voce, sive Græcorum, sive reliquorum sermone? Ergo si ascenderis ad Salvatorem, et scieris eum in principio apud Deum verbum, inspice quia nesciat loqui, (cum humanum sit hoc quod dicitur loqui, si ideo nesciat, quia sint majora quæ noverit). Si autem et Angelorum linguas humanis comparaveris linguis, et scieris quia iste major sit Angelis, sicut testatus est de eo Apostolus in epistola sua quam scribit ad Hebræos, intelliges majorem eum et Angelorum linguis fuisse[3], quando tantum Deus Verbum erat apud Patrem. Discit ergo, et quodammodo accipit disciplinam non magnorum, sed inferiorum ac minorum. Sicut et ego balbutire disco, violentiam mihimet ipsi faciens, quando cum parvulis loquor, neque enim scio (ut ita dicam) infantiliter loqui, et infractis verbis jam grandævus cum pueris sermocinari : eodem modo Salvator in magnificentia gloriæ quidem Dei (et in Patre consistens) non loquitur humana, nescit affari eos qui deorsum sunt. Quando autem venit in corpus humanum, dicit in exordio : «Nescio »loqui, quia juvenis ego sum[4] : » juvenis propter dispensationem : senex, juxta hoc quod primogenitus omnis creaturæ : juvenis, quia in consummatione jam sæculorum, et

[1] Matth. VII, 22. — [2] I Cor. XIV, 38. — [3] Hebr. I, 4, 5. — [4] Jerem. I, 6.

in extremum hujus vitæ tempus advenit. Dicit itaque: *Nescio loqui*; scio enim quædam majora isto sermone mortali. Vis me loqui terrestribus, nec dum assumpsi humanam fragilitatem, habeo eloquium tuum, Verbum tuum sum, tibi scio loqui, hominibus nescio loqui, juvenis sum.

IX. « Noli dicere; juvenis ego sum, quoniam ad omnes » quoscumque mittam te, ibis. » Deinde commovit manum ad tangendum os ejus, ut ei det verba, quibus eradicet imperia. Neque vero indigebat Salvator verbis, ut ea acciperet, quando erat in Patre, nullis in cœlo dignis, quæ mererentur everti. (Sed nunc accipit parva, differens majora paulisper.) Atque ita ex hoc approbatur, sicuti alibi gloriose dixerat: « Nescio vos, quia operarii estis iniquitatis [1], » et nunc verba gloriose accepisse, cum Deus sit, et juxta magnificentiam suæ dixisse gloriæ: *Nescio loqui*, id est, humana non novi.

X. Sive autem ad Jeremiam, sive ad Salvatorem dicitur: « Priusquam te psalmarem in utero, novi te [2], » legens Genesim et observans ea, quæ ibi de conditione mundi scripta sunt, invenies quia Scriptura divina multum in sermonibus cauta, non dixerit: « Priusquam te facerem in » utero, novi te: » quando enim juxta imaginem conditio est, dicit Deus: « Faciamus hominem ad imaginem et si» militudinem nostram [3]; » et non dicit, plasmemus. Quando autem accepit lutum de terra, non est scriptum: Fecit hominem, sed: « Plasmavit hominem [4], » et posuit in paradiso hominem quem plasmavit, operari, et servare eum. Si potes, intellige differentiam facturæ et plasmationis, cum dicens sive ad Jeremiam, sive ad Salvatorem, non dixerit: « Priusquam te facerem in utero. » Quod enim fit, non fit in utero; sed quod creatur de terræ pulvere, hoc plasmatur in utero. « Priusquam te plasmarem in utero, scio te. »

[1] Luc. XIII, 27. — [2] Jerem. I, 5. — [3] Gen. I, 26 — [4] Id. II, 7.

Si omnes novit Deus, quomodo quasi præcipuo a cæteris Jeremiæ dicit, *Novi te?* An eos tantum scit Deus qui scientia ejus digni sunt[1], et cognoscit eos qui ejus sunt; indignos vero nescit neque Pater, neque Filius, dicens : « Non novi » vos[2]? » Nos cum simus homines, si aliqua fuerimus præditi dignitate, alios nostra notitia dignos, alios judicamus indignos : et quos scire nolumus, neque audire volumus, eos nescimus. Quid arbitraris de universitatis Deo? Vult scire Pharaonem, vult Ægyptios nosse, sed indigni sunt notitia ejus, (sed ipsi faciunt ut ignorentur). Scit autem Moysen, scit prophetas, et si quis similis eorum est. Multum te oportet laborare, ut nosci incipiaris a Domino. Jeremiam quidem, priusquam plasmaverit in ventre, cognovit : alium vero de prophetis triginta annorum cœpit nosse, alium quadraginta. Sermones sunt ineffabiles de Salvatore, et non magnopere quærendi : de Jeremia vero, eorum qui scientiam scripturarum habent, auribus indigemus.

XI. Quomodo dicat : « Priusquam te plasmarem in utero, » novi te; et priusquam exires de vulva matris tuæ, sancti- » ficavi te : » Deus sibi ipse sanctificat aliquos. Istum non expectat, ut sanctificet genitum, sed prius sanctificat quam de vulva egrediatur. Si ad Salvatorem, ut dixi, referas, non est malum dicere prius eum sanctificatum esse, quam natum. Sic et de Domino intelligas, qui antequam de vulva exierit, sanctificatus est, sed infinito ante tempore semper sanctus fuit : hic vero antequam de utero exiret, sanctificatus est.

XII. « Prophetam in gentibus posui te. » Si Jeremias quæris quomodo sit propheta in gentibus positus, observa in consequentibus cum jubetur prophetare ad omnes gentes : nam istiusmodi scriptio est, quod prophetavit Jeremias super omnes gentes Elam, Damasci, Moab : et habebis quia

[1] Matth. VII, 23.

prophetaverit ad omnes gentes, juxta id quod dictum est: «Prophetam in gentibus posui te,» si tamen volueris hæc de Jeremia dicta sentire. Si autem intelligentiam ad Deum transferas, iste vere in universas gentes prædicavit. Est quippe sicut alia multa, sic et propheta. Ut est princeps sacerdotum, ut est salvator, ut est medicus, similiter et propheta est. Moyses annuncians de eo, non solum prophetam, sed admirabilem inter cunctos nominavit prophetam, dicens: «Prophetam ex fratribus vestris suscitabit vobis, » dicit Dominus Deus noster; quasi me audite eum. Quicum-» que non audierit prophetam illum, interibit de populo » suo[1].» Iste est prophetes constitutus in gentibus, et accepit gratiam a Deo effusam in labiis suis, ut non solum cum præsens aderat corpore, sed etiam nunc cum adest virtute, et spiritu, prophetet ad omnes gentes, et prophetia sua ex toto orbe attrahat homines ad salutem.

XIII. «Et dixi: Qui es, dominator Domine, Ecce nes-» cio loqui, quia juvenis ego sum. Et dixit Dominus ad » eum: Noli dicere quia juvenis ego sum; quoniam ad om-» nes ad quoscumque te mittam, ibis[2].» Sæpe diximus solere esse aliquem puerum, juxta eum qui intus est hominem, licet etiam senili corporis sit ætate: et e contrario frequenter inveniri parvulum secundum eum hominem qui extrinsecus est, et esse interius perfectum virum. Talis erat Jeremias habens jam sibi concessam a Deo gratiam in ætate corporis adhuc puerili, propter quod ait ei Dominus: «Noli » dicere quia juvenis sum.» Signumque hujus rei, quia non sit juvenis, sed vir consummatus, ostendit dicens: «Quo-» niam ad omnes ad quoscumque mittam te, ibis, et juxta » quæcumque mando tibi, loqueris: nec timeas a facie eo-» rum.» Scit enim eos sermo Dei, qui verbi legatione funguntur, incurrere ab iis periculum qui audire contemnunt.

[1] Deut. XVIII, 15. [2] Jerem. I, 6.

Increpati enim oderunt increpationes, coarguti insequuntur arguentes. Omne quodcumque malum est, semper patiuntur prophetæ : « Non est propheta sine honore, nisi in » patria sua et domo sua[1]. » Cujus rei nuper quoque fecimus mentionem. Scit ergo (ut dicere cœpimus) Deus mittens Prophetam, quanta discrimina perpessurus sit, ideo exhortatur eum dicens : « Ne timeas a facie eorum, quia ego te- » cum sum, ut eruam te, dicit Dominus[2]. » Quæcumque Jeremias passus est, scripta sunt : in lacum missus est luti, mansit ibi comedens panem diei, et aquam tantum bibens, aliaque multa quæ pertulit, in libro ejus continentur. « Quem autem Prophetarum non persecuti sunt patres ves- » tri[3] ? » dicit Dominus ad Judæos. Et necesse est eos qui vivere religiose in Christo cupiunt, omni genere a contrariis virtutibus, per ea quæ reperiuntur vasa, persecutionem pati. Qua de causa nihil novum aut peregrinum videatur his, qui tribulationibus affliguntur : omnia quæ præcepta sunt faciant, tantum orent ut persecutionis causa Christus sit; ne propter injustitiam, ne propter delicta, ne propter avaritiam deprimantur. Si quando autem propter justitiam aliquis exagitatur, audiat : « Beati estis cum exprobrant » vobis, et persequuntur, et dicunt omne malum adversum » vos, mei causa : gaudete et exultate, quia merces vestra » magna est in cœlis. Sic enim persecuti sunt prophetas, » qui fuerunt ante vos[4]. »

XIV. « Quoniam tecum sum ut eruam te, dicit Dominus. » Et extendit manum suam ad me Dominus, et tetigit os » meum, et dixit Dominus ad me[5]. » Observa differentias Jeremiæ et Isaiæ. Isaias ait : « Immunda labia habens in » medio populi immunda labia habentis ego habito, et re- » gem Dominum sabaoth vidi oculis meis. » Et quoniam

[1] Marc. VI, 4. — [2] Jerem. I, 8. — [3] Act. VII, 51. — [4] Matth. V, 11. — [5] Jerem. I, 8, 9.

confessus est non habere facta immunda, sed verba tantum (usque ad hunc enim finem peccata commiserat) non extendit Dominus manum suam, neque unum ex Seraphim manu sua labia ejus tetigit, sed forcipe solum tangens ait : *Ecce abstuli iniquitates tuas.* Jeremiæ autem, quia sanctificatus fuerat in vulva, non forceps mittitur, neque de altari carbo succensus; nihil quippe habebat igne dignum; sed ipsa manus Domini tetigit eum, propter quod dicit : « Extendit Dominus manum suam ad me, et tetigit os meum. Et dixit Dominus ad me : Ecce dedi sermones meos in os tuum, ecce constitui te super gentes et regna eradicare[1]. » Quis sic beatus est, ut regna multa quæ Christo diabolus ostendit, regna dæmonum, regna peccati eradicet his qui ei dati sunt a Deo sermonibus? Scriptum est enim : « Ecce dedi sermones meos in os tuum. Ecce constitui te hodie super gentes et regna[2] (eradicare). » Quomodo autem regna sunt plurima, plures similiter et gentes. (Nec potest aliquod regnum dici, nisi quod sub se continet nationes.) Verbi gratia dictum sit; regnat fornicatio (in homine peccatore), necesse est ut regnum fornicationis habeat gentes suas. Ipsum illud generale delictum avaritiæ et fraudis, quo vix aliquis immunis est, habet regnum suum, et sub regno uno multas possidet gentes, per plurimas scilicet species avaritiæ, et ob id opus est sermonibus Dei, ut istiusmodi regna cum suis gentibus evellantur. Salvator in Evangelio ostendit dicens : « Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur[3]. » Sunt quædam intrinsecus in animabus vestris insita, quæ non plantavit cœlestis Pater. Omnes quippe cogitationes pessimæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ, plantationes sunt, quas non plantavit cœlestis Pater. Si autem vis scire cujus sit plantatio istiusmodi cogitatus,

[1] Jerem. I, 9, 10. — [2] Ibid. 10. — [3] Matth. XV, 13.

audi quia « inimicus homo hoc fecit, qui superseminavit » zizania in medio tritici[1]. » Instat ecce Deus, instat et Zabulus habentes semina sua. Si dederimus locum Zabulo, inimicus homo superserit plantationem, quam non plantavit cœlestis Pater, utique eradicandam. Sin autem repulso Zabulo locum dederimus Deo, gaudens Deus sub principali cordis nostri sparget semen suum. Nec aliquis existimet triste quiddam Jeremiam recepisse, quia constitutus sit ad eradicationem regnorum et gentium. Bonitatis Dei istud est indicium, eradicare vitia per sermones, inimica cœlestis regni regna destruere, et bellantes cum sua gente evertere nationes, eradicare et subvertere.

XV. Est quædam ædificatio Zabuli, et est quædam ædificatio Dei : quod super arenam extruitur, hoc Zabuli est : super nullo enim stabilitur, abortumque non solidatur. Quod autem super petram ædificatur, hoc Dei est. Unde et his qui ejus sunt, dicitur : « Dei agricultura, Dei ædificatio estis. Super gentes eradicare, et subvertere, et disperdere[2]. » Si eradicatur aliquid, et eradicatio ipsa non dispergitur, adhuc permanet quod evulsum est. Si subruitur domus, et lapides in ruina sunt integri, dissipata est domus, non tamen perdita. Opus est igitur benignitate Dei, ut eradicatio ipsa et subversio tota dispereat. Diligentius lege quomodo eradicata perdantur : « Plateas autem comburet » igni inextinguibili. » Et : « Ligate manipulos zizaniorum, et » tradite eos igni[3]. » Sic ea quæ sunt eradicata disperduntur. Si autem vis scire quomodo dispersio redigatur in nihilum[4], quomodo ædificationis pessima materia in pulverem comminuatur, domus ea quæ propter lepram destrui jubetur, cum fuerit pulvis effecta, extra civitatem projicitur, ut ne lapis quidem ex ea residuus sit, juxta quod scriptum est :

1 Matth. XIII, 25. — 2 I Cor. III, 9. — 3 Matth. III, 12, 30 — 4 Levit. XIV.

« Ut lutum platearum delebo eos[1]. » Oportet quippe penitus interire malitiam. Subversum est aliquid, lapides quoque ipsi qui destructi sunt, conterantur, ne ad aliquam ædificationem, quam Diabolus concinnare potest, assumi valeant. Eradicatum est quidpiam, invenit adversarius etiam inter ea quæ eradicata sunt, aliquam sementem quam iterum seminet. Propter quod jubet Dominus : « Colligite, dicens, et » comburite ea igni, » scilicet ut eradicatio quoque Zabuli, et ipsa subversio consumatur.

XVI. Verum non tantum in hoc stat sermo divinus ut eradicet, et destruat et disperdat : esto enim, eradicata sint omnia in me mala, destructa et dispersa sint pessima; quid mihi prodest, si non pro eis quæ eradicata et suffossa sunt, meliora in me plantentur atque ædificentur? Propterea Dei verba primum faciunt quod necesse est, eradicant, destruunt, perdunt, et post hæc ædificant, atque plantant. Observavimus semper in Scripturis sanctis, primum ea quæ videntur tristia nominari; deinde ea quæ hilariora sunt, secundo dici : « Ego occidam, et ego vivificabo[2]. » Non dixit prius, ego vivificabo, et postea, occidam. Impossibile est enim quod semel vivificavit Deus, aut ab eo ipso, aut ab alio occidi. Sed : « Ego interficiam, et ego vivificabo, » ut fiat Paulus apostolus Christi Jesu. Hæc si intelligerent miserrimi hæretici, nunquam ad nos deferrent, crebro ista dicentes : videsne Deum Legis et prophetarum quomodo ferus est et inhumanus? quomodo dicit : « Ego occidam, et ego » vivificabo? » Non advertentes in Scripturis annunciationem suscitationis mortuorum; non considerantes resurrectionem jam cœpisse per singulos; « Consepelimur enim » Christo per baptismum, et consurgemus cum eo[3]. » A tristibus semper, sed necessariis inchoat Deus; veluti : « Ego

[1] Psalm. xvii, 43. — [2] Deut. xxxii, 39. — [3] Rom. vi, 4. Colos. ii, 12.

» occidam, et ego vivificabo : ego percutiam, et ego sanabo ; » quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem om- » nem filium quem recipit [1], » et post hæc curat. Ipse dolorem facit, et iterum restituit lætitiam. Similiter et in præsenti Dominus ait : « Constitui te hodie super gentes, et regna era- » dicare, et suffodere, et disperdere, et ædificare, et plan- » tare. » Verumtamen primum est, ut mala auferantur a nobis. Non potest in loco ædificationis mala ædificare Deus : « Quæ enim participatio justitiæ et iniquitatis ? aut quæ com- » municatio luci ad tenebras [2] ? » Oportet malitiam ex imis sedibus eradicari : oportet et ædificationem pessimam ab animabus nostris penitus auferri, ut postea sermones ædificent atque plantent. Possumus si quidem et aliter intelligere quæ scripta sunt : « Ecce dedi sermones tuos in os » tuum. » Et quid faciant sermones dicit : « Eradicare, et » suffodere, et disperdere. » Sermones eradicant nationes, sermones regna suffodiunt, sed non regna ista carnis et sæculi digna destruentibus, digna eradicantibus verbis, ea quæ eradicata et subversa sunt senti. Putas in his quæ dicimus modo non est virtus quam Dominus tribuit, secundum quod scriptum est : « Dominus dabit verba evangelizanti vir- » tute multa [3] ? » virtus eradicans atque suffodiens, si qua infidelitas, si quod mendacium, si qua malitia, si qua luxuria, si qua discordia non est suffossa. Sicubi idolum in corde constructum est, illo deposito ædificetur templum Dei, et inveniatur gloria ejus in eo, et fiat non infertilis, sive lucus exurgens, sed plantatio paradisi, ubi templum Dei sit in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Hebr. XII, 6. — [2] 2 Cor. VI, 14. — [3] Psalm. LXVII, 12.

HOMILIA QUARTA [1].

(EODEM INTERPRETE.)

1°. Derelictio populi Israelitici.

Jubet [1] Lex Moysi mulieri displicenti viro suo dari libellum repudii, et dimitti eam, et tunc viro licere, ut alteram ducat. Juxta hunc sensum intellige accipientes Judæos libellum repudii, et omnino derelictos a Domino. Ubi enim jam apud eos Prophetæ? ubi signa virtutum? ubi manifestatio Dei? Non templum, non victimæ, non alius quilibet cultus voluminibus Legis expressus. Ejecti sunt de regionibus suis atque ita dedit Dominus libellum repudii Israel. Post eos, nos qui in Scripturis Judæi vocamur, Judæi autem propter tribum Juda, ex cujus Salvator stirpe descendit, conversi sumus ad Dominum; et novissima nostra, quæ utinam saltem in hoc tempore non complerentur, similia futura sunt peccatis Juda, imo pejora....

2°. Benignitatis et severitatis in Deo consensus.

Vide [2] benignitatem et severitatem Dei. Neque enim benignus tantum est, et non severus: neque severus tantum, et non etiam benignus. Si benignus esset tantummodo, bonitatem ejus contemneremus: si severus tantum, desperatio nos salutis, propter peccata quæ fecimus, præcipitaret in vitia. Nunc vero quasi Deus, necessariam quippe

[1] Juxta Hieronymum xiv. Tom. iii, pag. 143 - 146.
[2] N. ii. — [3] N. iv.

habemus omnes bonitatem ejus ob pœnitentiam, et severitatem ob delicta, et benignus est, et severus...

3°. Hæreticorum studiosa facundia.

Tales[1] sunt hæretici, qui orationem suam verborum decore componunt, non ut convertant audientes a vitiis, sed ut delectent...

4°. Castigatio Israelitarum nostræ castigationis exempla.

Omnia[2] quippe quæ passus est Israel, nos qui sumus Juda legentes in sacris voluminibus, invenimus quoniam de omnibus mœchabatur habitatio Israel; dimisit eam Dominus, et dedit ei libellum repudii. Et cum deberemus ex his quæ illi passi sunt, nos ad meliora converti, et inspicere, quod illi propter peccata traditi sunt captivitati, et interfecti ab inimicis (et civitates eorum igni exustæ sunt), cum itaque, ut diximus, hæc nobiscum deberemus reputare, quia si Deus naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet? si illos qui e Patriarcharum genere descendebant, sic propter peccata dimisit, quid nos necesse sit vocatos ex gentibus pati? nihil horum reputamus; et ideo nos vocatos ut illi incitentur ad zelum, videntes servos aliquando liberos, ignobiles aliquando, nunc Dei filios. Si autem illi tanta passi sunt, quanto magis nos, si peccaverimus, pejora patiemur? In quibus mœchabatur habitatio domus Israel, dimisi eam, et dedi ei libellum repudii in manus ejus et non timuit prævaricatrix Juda hæc quæ fecit habitatio Israel, quia dimisi eam, et dedi ei libellum repudii. Nec timuit prævaricatrix Juda, ut ne ipsa propter peccata sua, similia sustineret. Si quis nuper emp-

[1] N. iv. — [2] N. v.

tus domum emptoris et Domini fuerit ingressus, sciscitatur ab aliquo conservo, si quis de prioribus servis offenderit Dominum, quid promeruerit: et si voluerit in domo Domini perseverare, cavet ea facere, quæ eos fecisse audivit, qui verberibus et tormentis, et relegatione digni extiterunt. Deinde diligentissime inquirens quid fecerunt illi qui libertatem a Domino meruerunt, omni labore nititur ut ea faciat quæ eos fecisse cognovit. Et nos itaque qui non eramus servi Domini, sed idolorum, et dæmonum, et postea ex gentibus congregati credidimus in Christum, legamus Scripturas, videamus quis justificatus sit, quis offenderit Deum, et cum omni observatione nitamur ea facere quæ justos legimus fecisse, et caveamus in hæc incidere in quæ inciderunt hi qui traditi sunt captivitati, et ejecti de hæreditate Dei....

HOMILIA QUINTA [1].

In istud : Revertimini filii revertentes, et sanabo contritiones vestras [2] : *usque ad illud :* accingite vos ciliciis [3].

In actibus Apostolorum [4] perspicue legimus, Apostolos primum in synagogam Judæorum ingressos, eis tanquam cognatis propter Abraham, Isaac et Jacob, annunciasse quæ ad Jesu Christi pertinent adventum : cum autem illis dicta non recipientibus alios oporteret esse dictorum auditores, tunc omni a se culpa remota reliquerunt eos; scriptum est enim, « quia vobis oportebat annunciari verbum

[1] Tom. III, pagg. 147 - 162.
[2] Jerem. III, 21. — [3] Id. IV, 8.
[4] N. I.

» Dei; sed quoniam indignos vos judicatis, ecce convertimur » ad gentes[1]. » Hoc autem perspicue dictum in Actis Apostolorum, virtute etiam a prophetis sæpe dictum est. Etenim Spiritus Sanctus per Prophetas potissimum loquitur iis qui de isto populo sunt : si quando autem, postquam multa dixerit, non est auditus, vaticinatur verbum gentibus prædicatum iri. Hoc et in principio hodiernæ lectionis videre est, quandoquidem ante illud Israëlitis dicitur : « Patrem » me vocabitis, et a me non avertemini. Verumtamen sicut » prævaricatur mulier in cohabitantem ei, sic prævaricata » est in me domus Israël, dicit Dominus[2]. » Hæc cum primum dicta essent de Israël, et audissent filii Israël : « Quo- » niam injuste egerunt in vitiis suis, et obliti sunt Dei sancti » sui, » deinceps Spiritus Sanctus transfert sermonem ad nos qui sumus ex gentibus, et ait : « Revertimini filii rever- » tentes, et sanabo contritiones vestras[3]. » Nos enim sumus repleti contritionibus : quisque dicere potest, etiamsi nunc purgatus et sanatus a contritionibus sit : « Eramus enim et » nos increduli, insipientes, errantes, servientes desideriis » et voluptatibus pluribus et variis, in malitia et invidia agen- » tes, odibiles, odientes invicem : cum autem benignitas et » humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, per lavacrum » regenerationis[4] » effudit misericordiam suam super nos...

Adverte[5] quo pacto nos Deus revertentes perfecte reverti adhortetur, spondens, si nos revertentes reversi fuerimus ad eum, nostras se per Jesum Christum sanaturum contritiones[6]. Nos vero qui neque cunctamur, neque in salute moram, ut Israël ille, interponimus, respondentes dicimus : « Ecce servi nos erimus tibi[7] : » Deus quidem dixerat : « Revertimini filii revertentes, et sanabo contritio-

1 Act. XIII, 46. — 2 Jerem. III, 19. — 3 Ibid. 22. — 4 Tit. III, 3.

5 N. II.

6 Rom. XI, 25. — 7 Jerem. III, 22.

»nes vestras;» at qui ex gentibus : servi erimus nos, qui prius tui non eramus, sed dæmonum, sed adversariarum potestatum. Cum enim divideres, altissime, gentes, non fuimus nos portio tua, neque cum populo Jacob funiculus hæreditatis tuæ, sed aliorum portio evasimus. Nihilominus nos qui aliorum portio olim fuimus : dicente te nobis : « Re»vertimini filii revertentes; et sanabo contritiones vestras,» respondemus : partes tuæ nos; id quippe tantum expectabamus ut nos vocares. Non sicut illi vocati sunt, et respuerunt, sic et nos vocati renuimus. Habemus enim in Evangelii parabolis, ex his qui primi erant vocati; hunc quidem respondisse : « Uxorem duxi, habe me excusatum, *hunc* »*vero* : juga boum emi quinque, vado probare illa, habe »me excusatum [1]. » Non sic igitur nos qui ex gentibus sumus vocati excusatione utimur. Cur enim? ad quemnam agrum concessuri? ad quamnam mulierem sapientem? Circa quid tandem aliud occupari possemus? Dixit itaque Deus nobis : « Revertimini filii revertentes, et sanabo contritio»nes vestras,» et videntes nostras ipsorum contritiones, et sanitatis promissionem, statim nos respondemus, ac dicimus : « Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus nos»ter. » Obedientes igitur et dicentes : *tui erimus*, meminerimus quid Deo spopondimus dicentes ei : servi erimus tibi : et cum dixerimus ei : *tui erimus*, ne alterius ditionem subeamus, non spiritus iræ, non spiritus tristitiæ, non spiritus concupiscentiæ, non ipsius diaboli, neque Angelorum ejus, sed cum vocati dixerimus : *ecce nos erimus tui*, ostendamus operibus, qui sumus polliciti nos ejus fore, nulli alteri quam ipsi nosmetipsos addixisse, et dicere « quia tu Do»mine Deus noster es. » Nullum enim Deum nos confitemur, non ventrem sicut gulosi *quorum Deus venter est* [2] : non argentum, ut amatores pecuniæ, non avaritiam quæ

[1] Luc. XIV, 18, 19. — [2] Philip III, 19.

est idolorum servitus [1] : Neque aliud quidquam pro Deo habemus, in deorumque numero collocamus, sicut plurimi facere consueverunt, sed nobis qui super omnes, qui per omnia, qui in omnibus est, Deus est, et charitate quæ est ad Deum pendemus; charitas enim nos cum Deo conglutinat : Dicimus : « Ecce nos tui erimus, quoniam tu Domi-» nus Deus noster. »...

« Coram [2] Deo nostro peccavimus nos et patres nos-» tri [3]. » Utinam nos quoque sicut hi secundum prosopopœam Prophetæ diceremus : *peccavimus.* Non idem est, peccavimus, quod peccamus. Qui enim adhuc in peccato est, ne dicat : peccavimus; qui vero antea peccavit, et diligentem pœnitentiam egit, is dicat, peccavimus : quemadmodum et apud Danielem scripta est confessio eorum qui peccare desierunt, et dicunt : « Peccavimus, iniquita-» tem fecimus [4]; » et in psalmis : « Ne memineris iniquitatum » nostrarum antiquarum [5], » ait Propheta. Et nos itaque confiteamur peccata, utinam non hesterno die, non ante hesternum commissa, sed peccata anté annos decem et quinque patrata, nulla ex eo tempore iniquitate admissa. Sin autem heri peccavimus, de iniquitatibus nostris confitentes, nondum fide digni sumus, neque locum habet horum venia peccatorum. « Quoniam peccavimus nos et patres » nostri ab adolescentia nostra usque in diem hanc. » Illa quidem alias dicta sint ad tradendum optime confessionis modum; hæc autem sunt diuturnæ peccandi assiduitatis accusatio : « Ab adolescentia, *inquit*, usque in diem hanc, » et non obedivimus voci Domini Dei nostri, » peccavimus et ad hanc usque diem non obedivimus. Deinde resipiscentes et initium conversionis habentes aiunt : « peccavi-

[1] Ephes. v, 5.

[2] N. x.

[3] Jerem. III, 25. — [4] Dan. IX, 5 — [5] Psalm. LXXVIII, 8.

»mus, et non obedivimus.» Neque enim simul ac obedire volumus, continuo obedimus. Etenim tempore opus est sicut in vulneribus ad curationem, sic et in conversione, ut perfecte ac pure ad Deum conversio fiat.

Post hæc[1] de Israele dicit Deus : « Si conversus fuerit »Israel ad me, dicit Dominus, etiam convertetur.» Hoc est, si perfecte conversus fuerit, etiam conversione convertetur, quasi converti incipiat. Deinde ait : « Et si abstu»lerit abominationes suas de ore suo, et a facie mea reve»ritus fuerit, et juraverit, vivit Dominus in veritate, et in »judicio, et in justitia; et benedicent in eo gentes.» Si hæc fecerint, benedicent in eo gentes. Quænam porro sunt hæc quæ facere debeant, ut benedicant in eo gentes? « Si »abstulerit abominationes de ore suo.» Quid autem est auferre abominationes de ore suo? Quæcumque male dicimus, abominationes sunt in ore nostro. Auferamus igitur abominationes de ore nostro, auferendo detractiones, verba inania, otiosa ex quibus futurum est ut in die judicii rei simus. « Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis con»demnaberis[2].» Si igitur volumus ut contingat nobis illud : »Et benedicent in eo gentes, et in eo laudem dicent Deo in »Jerusalem,» faciamus quæ initio diximus. Quale autem est primum? Auferre abominationes de ore nostro. Sequitur illud : *a facie mea reveritus fuerit.* Hoc alterum faciamus, non simpliciter, ut revereamur; forte enim est quædam reverentia quæ non sit a facie Dei. Qui igitur absque scientia reverentur, revereri autem sibi proponunt, non a facie Dei reverentur : qui autem cum scientia reverentur, eo quod semper intueantur, et in semetipsis ad vivum exprimant faciem Dei, quæ est « super facientes mala, ut »perdat de terra memoriam illorum,» hi sunt qui a facie Dei reverentur.

[1] N. xi. — [2] Matth. xii, 37.

« Si abstulerit[1] abominationes suas de ore suo, et a fa»cie mea reveritus fuerit, et juraverit, vivit Dominus, in » veritate, et in judicio et in justitia. » Consideremus nosmetipsos qui juramus, quomodo non in judicio, sed sine judicio juremus, ita ut juramenta nostra consuetudine potius quam judicio fiant. Surripimur itaque : quod et sermo propheticus reprehendit dum ait : « Et si juraverit, vivit »Dominus, in veritate, et in judicio, et in justitia. » Scimus a Domino discipulis in evangelio dictum : « Ego autem » dico vobis, non jurare omnino[2]. » Videamus etiam illud, et si dederit Deus utraque examinabimus. Etenim fortasse primo jurandum est in veritate, et judicio et justitia, ut postea quam profecerit quis, dignus fiat non jurare omnino : sed habeat *ita*, non egens testibus ut sit *ita*, et habeat *non*, minime indigens testibus, ut sit ipsum vere *non*. « Et jura» raverit *igitur*, vivit Dominus in veritate. » In jurante primum quæro non falsum, sed verum, ut cum veritate juret : nos autem miseri etiam pejeramus. Sed esto cum veritate nondum recte juramentum fit, sed in judicio. Esto, consuetudine juro in judicio, num ideo deceat in istiusmodi juramento assumere Deum universi, et Christum ejus ad hocce negotium? Cujusmodi rem esse oportet ut genua flectam et jurem? Ad quam fidem, si sermoni meo in aliquibus derogatur, resarciendam hoc facere possim aliquando? Sin autem, ut casus tulerit, sic jurem, peccabone? « Si *igitur* » juraverit, vivit Dominus, cum veritate et in judicio, *non* » *sine judicio*, et in justitia, *non injuste*, et benedicent in » eo gentes. » Utraque conjunxit, et eos qui a gentibus sunt, et Israelem, et de gentibus et de Israele sermonem habuit....

Deinde[3] dicitur : « Circumcidimini Deo vestro, et circum» cidite præputium cordis vestri. » Ubi necessario additur :

[1] N. xii. - [2] Matth. v, 34.
[3] N. xiv.

Deo vestro. Quod intelliges sensili exemplo. Circumciduntur, secundum id quod sensile est, inquam, non solum qui secundum Legem Moysis ex circumcisione sunt, sed et alii plurimi. Ægyptiorum idolis sacerdotes circumciduntur; sed ista circumcisio idolis circumcisio est, et minime fit Deo. Illa autem Judæorum fortassis omnino tunc fiebat Deo. Cum igitur hic dicitur : *Circumcidimini Deo vestro*, litteræ sensu intellecto, transi etiam ad moralem, ut reperias quo pacto eorum qui tropologice ita circumciduntur ut quidam ex iis dicant : nos sumus circumcisio, alii quidem circumcidantur Deo, alii vero circumcidantur, sed non Deo. Hoc etiam aliis modis accipitur præter veritatis et Ecclesiæ sensum. Circumcidunt et mores et cor, hoc est, ad modestiam componunt qui philosophiæ addicti sunt, nec non hæretici, fitque ipsis circumcisio; sed etsi circumcisio est, Deo tamen non est : falso quippe circumcisio apud illos fit. Quando vero secundum Ecclesiæ regulas, et sanæ doctrinæ propositum particeps communionis es, non solum circumcisus es, verum etiam circumcisus es Deo. Itaque « circumcidimini » Deo vestro, et circumcidite præputium cordis vestri [1].... »

« Annuntiate in Juda [2], et in Jerusalem audiatur : dicite, » annunciate, significate tuba super terram, et clamate fortiter [3]. » Hæc, inquit, quæ annuntiata sunt dicite in Juda, iis qui de tribu Juda, sunt Christi. Manifestum enim est Salvatorem nostrum e Juda exortum esse....

« Significate tuba super terram [4], et clamate fortiter, di» cite, congregamini, et ingrediamur in Jivitates muratas. » In civitatem muris carentem non vult nos intrare sermo Dei, sed in muratam. Ecclesia Dei viventis veritate Verbi munita est. Hic namque murus est, sicut in decimo septimo psalmo habetur Deum etiam murum esse. « Assumentes fu» gite in Sion [5]. » Quotquot estis extra Sionem, « assumentes

[1] Jerem. IV, 4. — [2] V. xv. — [3] Jerem. II. 4, 5. — [4] V. xvi. — [5] Psalm. xvii, 3.

» fugite in Sion, festinate, nolite stare [1]. » Qui proficitis, festinate in speculum, « quia ego mala adduco ab aquilone, » et contritionem magnam » malorum ingruentium ab aquilone, ab aquilone, id est, adversario, uti sæpe dictum est. Si quis repertus fuerit qui non properaverit, neque se ad urbes muratas receperit, hoc est, intra Ecclesias Dei non fuerit ingressus, sed foris remanserit, captus ab hostibus neci tradetur. Quis sit hostis videamus ex sequentibus quomodo describatur : « Ascendit leo de cubili suo, extermi-» nans gentes levavit se [2]. » Hic est hostis nobis fugiendus. Leo nos persequitur. Quis ille? Petrus nos docet dicens : « Adversarius vester diabolus circuit quærens quem devo-» ret : cui resistite, fortes in fide [3] ; » et in psalmo nono legitur : « Insidiatur in abscondito, insidiatur ut leo in spelunca » sua [4]. » Et insidiatur hic leo non diu, sed noctu. Nam ut in psalmo centesimo tertio habetur : « Posuisti tenebras et » facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ terræ; » catuli leonum rugientes ut rapiant, et quærant a Deo es-» cam sibi [5]. »

« Ascendit *igitur* leo de cubili suo [6]. » Ubi? quando? Deorsum cecidit, in infima terræ descendit. « Ascendit leo de » cubili suo. » Homo es, superior es diabolo : præstantior enim illo es quicumque tandem sis : ille ob malitiam deorsum est. Ascendit igitur leo de cubili suo ut exterminet gentes : extulit se ascendens de cubili suo, loco suppliciis suis idoneo. « Exterminans gentes levavit se : exivit de loco » suo ut ponat terram tuam in solitudinem [7]. » Vult invadere terram de qua paulo antea dicebamus. Unumquemque nostrum vult depascere. Venit itaque ut ponat terram tuam in solitudinem, ut semina conculcet leo, ut faciat terram » tuam desolatam. « Et civitates tuæ destruentur, eo quod

[1] Jerem. IV, 6. — [2] Ibid. 4, 7. — [3] I Petr. V, 8. — [4] Psalm. IX, 30. — [5] Ps. CIII, 20. — [6] N. XVI. — [7] Jerem. IV, 7.

»non habitentur : super his accingite vos ciliciis[1]. » Cum igitur ascenderit leo, et minetur tibi leo, et velit abolere terram tuam, accingere cilicio, plora et dole, precibus age cum Deo, ut leonem hunc exterminet a te, et in os ejus non incidas. « Quemadmodum *enim* cum extrahit pas-»tor de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ[2], » ita hic leo quærit auribus te arripere, ut per curiositatem tuam sermonibus te fallacibus inescans abducat a veritate. Vult a veritate pedes tuos rapere et devorare. Sed tu accingere ciliciis, et plange, et plora, et ulula imminentem hostem conspiciens, ut avertatur furor iræ Domini a te, et averso furore, in securitate constitutus, leone non amplius te invadente eo quod in civitatem muratam ingressus sis, glorificare possis liberantem te Deum in Christo Jesu, cui est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA OCTAVA[3].

(INTERPRETE S. HIERONYMO.)

De eo quod scriptum est : Qui fecit terram in fortitudine sua[4].

Tres[5] quodammodo virtutes assumens Propheta, fortitudinem, sapientiam atque prudentiam; unicuique earum propria opera distribuit, fortitudini terram, sapientiæ orbem terrarum, prudentiæ cœlum. Audi quippe Scripturæ ordinem : « Dominus, qui fecit terram in fortitudine sua, et

[1] Jerem. IV, 7, 8. — [2] Amos. III, 12.

[3] Juxta Hieronimum v. Tom. III, pagg. 1[illegible]-17[illegible].

[4] Jerem. X, 12.

[5] N. 1.

» erexit orbem in sapientia sua, et in sua prudentia extendit » cœlum. » Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam, *Terra es*) necessariam habemus fortitudinem Dei, quia absque ea impossibile est nobis exequi quod carni repugnet. Cum autem mortificata fuerint membra super terram, tunc parent spiritus voluntati. Siquidem juxta Apostolum, spiritu gesta carnis mortificantur. « Dominus *ergo* » qui fecit terram in fortitudine sua. » Si autem et ad hanc terram venias, et consideres id quod in Job scriptum est, juxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilum [1], invenies fortitudinem in medietate mundi terræ libram sustinere. Veniam vero ad orbem terrarum, qui græce ὀικουμένη nuncupatur, id est, inhabitatus. Scio animam meam inhabitatam, scio animam meam desertam. Si enim non habet Deum patrem; si non habet Filium dicentem : « Ego et Pater veniemus ad eam, et mansionem » apud eam faciemus [2]; » si non habet Spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est Deo; quando habet Christum et Spiritum sanctum. Verum hæc differenter et varie in Scripturis dicuntur, in anima hominis Patrem, et Filium et Spiritum sanctum commorari. Nam et David in psalmo confessionis tres spiritus postulat, dicens : « Spiritu principali confirma me [3]. Spiritum rectum » innova in visceribus meis [4]. Spiritum sanctum ne auferas » a me [5]. » Qui sunt isti tres spiritus? Principalis spiritus, Pater est; spiritus rectus, Christus; spiritus sanctus, Spiritus sanctus est. Hæc ad probationem ejus rei diximus, quod habitatus orbis terrarum in sapientia Dei fabricatus sit. « Sapientia quippe auxiliabitur justo super decem potesta- » tem habenti civitates [6]. Sapientiam autem et disciplinam » qui abjicit, infelix est, et vana spes ejus : et labores ejus

[1] Job. XXVI, 7. — [2] Joan, XIV, 23. [3] Psalm. L, 14. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. 13. — [6] Eccles. VII, 20. Sap. III, 11.

»insensati, et inutilia opera ejus, » ait Sapientia, quæ titulo inscribitur Salomonis. Idcirco quantum possumus, laborare nitamur, ut habitata anima nostra a sapientia Dei erigatur. Cecidit quippe, et de sublimi corruit venientibus nobis in locum istum miseriarum. Cecidit habitata anima nostra postquam peccavimus, inique fecimus, injuste egimus, impie gessimus, et post ruinam indiget erectione. Si autem non vis ista sententia adduci, communem totius orbis quæramus ruinam, post casum ejus consequenter Deus erigens prædicatur. Quicumque est in isto orbe, ante erectionem cecidit. Si autem cecidit, consequenter erigendus fuit, nemo quippe sine casu sublevatur. Si autem erectus est, videamus quæ ruina præcesserit. Omnes corruimus per peccatum in orbe terrarum. Est Dominus qui erigit elisos, et elevavit nos jacentes. In Adam omnes morimur, atque ita corruit orbis terrarum, et indiget erectione, ut in Christo omnes vivificemur. Igitur duplicem intellectum de orbe tradidimus : unum quomodo singulæ animæ, aut habitatæ sint, aut desertæ : alterum quomodo universus orbis pariter ceciderit.

« Et in sua prudentia[1] extendit cœlum. » Non fortuitu sapientia in cœli ostensione assumpta est : invenies et in Proverbiis dictum : « Dominus Sapientia fundavit terram, » præparavit cœlos prudentia[2]. » Est ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo ut extra Christum requiras. Omnia quippe quæ sunt Dei Christus est : ipse sapientia ejus, ipse fortitudo, ipse sanctificatio, ipse justitia, ipse sanctitas et redemptio, ipse ut ad præsens veniam, etiam prudentia...

Et junxit[3] : « Educens nubes ab extremo terræ[4]. »... Diximus autem sanctos esse nubes. Etenim hoc quod scriptum est : « Veritas tua usque ad nubes[5], » non potest referri ad

[1] V. II. — [2] Prov. II, 19.
[3] V. III.
[4] Isai. CXXXIV, 7. — [5] Psalm. XXXV. 6.

inanimales nubes : sed veritas Dei usque ad illas nubes est, quæ audiunt mandatum Domini, et noverunt quo pluvias deferant, et a quibus ea suspendant. De his nubibus dictum est: « Et mandabo nubibus meis ne pluant super eam im- » brem[1]. » De his enim quæ ex denso aëre dicuntur constare, si non fuerit pluvia, non præcepit Deus ne pluant super vineam, aut quamcumque regionem imbrem, sed omnino non apparent, ut in tertio Regnorum libro legimus[2] : quando in tempore siccitatis nubes nulla apparuit, et postea juxta prophetiam Heliæ futuræ pluviæ signum in vestigio hominis ostensum est, atque ita post nubem conglobatam imber descendit ad terras. Istis vero quasi subsistentibus nubibus jubetur pluviam continere, cum indigna fuerit anima imbre cœlesti, et dicitur: « Mandabo nubibus » ne pluant super eam imbrem. » Ita unusquisque sanctorum nubes est. Moyses nubes erat, et quasi nubes loquebatur: « Attende cœlum et loquar, et audiat terra sermonem » ex ore meo. Expectentur ut pluvia verba mea[3]. » Si non fuisset nubes, nunquam dixisset: « Expectentur ut pluvia » verba mea, et descendant ut ros eloquia mea. » Quasi nubes dicebat: « Ut imbres super gramen, ut pluvia super » fœnum, quia nomen Domini invocavi. » Similiter et Isaias ut nubes loquebatur: « Audi cœlum et auribus percipe » terra, quoniam Dominus locutus est[4]. » Et quia ipse nubes erat, sciebat alias nubes comprophetantes sibi, ideo vaticinans aiebat: « Mandabo nubibus meis ne pluant super » eam imbrem[5].... »

« Et fulgura[6] in pluviam fecit[7]. » Aiunt naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generentur, in morem silicum duriorum, quos cum comploseris sibi, medius ex his elabitur ignis; atque ita cum fulgure

[1] Isai. v, 6. — [2] 3 Reg. xviii. — [3] Deut. xxxii, 1. — [4] Isai. i, 2. — [5] Id. v, 6. — [6] N. iv. — [7] Psalm. cxxxiv, 7.

pariter et tonitrua mugire, tonitruo scilicet sonitum indicante concussum, et fulgure excussi luminis claritatem.

Si intellexisti exemplum [1], considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat : Jesus Nave nubes erat : isti si secum loquantur, ex sermonibus eorum fulgura micant. Hieremias et Baruch nubes erant, sermocinentur invicem, et videbitis rutilare fulgura. Potes et tu ipse de Scripturis sanctis in hunc modum invenire concursus ex quibus ignis emittatur. Ut autem ad novum Testamentum veniamus; Paulus et Sylvanus duæ nubes in unum convenerunt, et ecce totum mundum epistolæ eorum fulgure illuminant. « Fulgura in pluviam fecit, et eduxit ventos de thesauris » suis [2]. » Ergone hi venti qui super terram perflant in thesauris Dei sunt, et non horum est natura manifesta, quomodo et qua ratione subsistant? Sed sunt quidam ventorum thesauri, thesauri spirituum, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et virtutis, spiritus scientiæ et pietatis, spiritus timoris Dei, fortitudinis, et dilectionis et charitatis. Potes et ipse de Scripturis hos ventos congregare, et istorum spirituum invenire thesauros. Ubi sunt isti thesauri? Utique in eo in quo thesauri sunt scientiæ absconditi. In Christo sedem habent. Inde oriuntur hi spiritus, ut alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, et alius aliud donorum Dei possideat. « Alii enim per spiritum datur sermo » sapientiæ, alii sermo scientiæ juxta eumdem spiritum, alii » fides in eodem spiritu [3].... »

Mirabile [4] quiddam volumus inserere : quoniam « sapientia mundi stultitia est apud Deum, » et infatuavit Deus sapientiam mundi, non in sapientia sua infatuavit sapientiam mundi, nec potest capere sapientiam mundi, ut esse stultitia arguatur. Neque enim dignatur sapientia Dei ad

[1] N. v. — [2] Psalm. cxxxiv, 7. — [3] I Cor. xii, 8.
[4] N. ix.

mundi sapientiam convincendam tota descendere, sed potius modicum (hoc est incarnationis sacramentum), quid necessarium fuit, quod fatuum Dei erat, ut hoc parvo et fatuo Dei infatuaretur sæculi sapientia. Non enim valebat sæculi sapientia magnitudinem in se venientis sustinere sapientiæ. Verum exemplum interponamus, ut perspicue possit intelligi quomodo fatuum Dei stultam fecerit sapientiam mundi : fingam paulisper me, qui aliquid putor esse, cum insipiente aliquo, et inerudito conferre sermonem, qui nihil intelligat, nihil acutæ disputationis interroget; num quidnam opus mihi est ad illius stultitiam arguendam, dialecticam calliditatem, et profundorum sensuum acumen adhibere? Nonne ad unius sermunculi jactum vilis et modici, qui tamen illius intelligentiæ videatur acerrimus, fatuum et insipientem esse convincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam non est opus sapientiam Dei descendere, et cum ea colluctari, quæ deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum Dei : quoniam « fatuum Dei sapientius » est hominibus, et infirmum Dei fortius hominibus[1], » et omnia contraria Salvator meus et Dominus assumpsit, ut contrariis dissolvat contraria, et nos confirmemur ab infirmitate Jesu, et sapientes efficiamur a fatuo ejus, et in hoc introducti possimus ascendere ad sapientiam et virtutem Dei, Jesum Christum, Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] I Cor. I, 25.

HOMILIA NONA [1].

(EODEM INTERPRETE.)

De eo quod scriptum est : Sermo qui factus est ad Jeremiam a Domino, dicens : Audi verba Testamenti hujus [2]; *usque ad eum locum in quo dicitur :* Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum [3].

I. Juxta historiæ veritatem non negamus præsentiam Domini nostri Jesu Christi corporaliter factam, et toti mundo illuxisse, quando « Verbum caro factum est et habitavit in » nobis [4]. » Oportet autem nosse quoniam et antequam corpus assumeret, ad sanctos quoque descendit : et post hanc præsentiam corporalem ad cœlos victor ascendit, rursus ad nos veniet. Si vis hujus rei capere argumentum, ausculta quod dicitur : « Sermo qui factus est super Jeremiam » a Domino, dicens : Audi, » et reliqua. Quis enim est hic sermo qui factus est a Domino sive ad Jeremiam, sive ad Isaiam, sive ad quemlibet Prophetarum? An ille est qui erat in principio apud Deum? Ego nescio aliud verbum Domini præter ipsum, de quo dicit Evangelista : « In principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver» bum [5]. » Hoc autem scire debemus quia hæc sit utilitas credentium, si sermo ad singulos quosque fiat. Quid mihi enim prodest si descendat in mundum et ego ipsum non habeam? E diverso autem si ad universum mundum non veniat, et ego similis fuero Prophetarum, habeo ipsum. Dicam autem quia et ad Moysen, et ad Jeremiam, et ad Isaiam, et ad singulos quosque sanctorum idem sermo commeaverit, et illud quod a Domino discipulis dictum est :

[1] Juxta Hieronymum vi. Tom. iii, pagg. 176-182.

[2] Jerem. xi, 1. — [3] Ibid. 10. — [4] Joan. i, 14. — [5] Joan. i, 1.

« Ecce ego vobiscum omnibus diebus usque ad consumma» tionem sæculi [1], » opere servatum ante adventum suum, quem omnibus manifestavit. Erat quippe cum Moyse, cúm Isaia, cum omnibus sanctis. Quomodo enim poterant effari sermonem sine Dei ipsius adventu?... Hæc [2] propter hoc quod lectum est : « Sermo qui factus est super Jeremiam a » Domino dicens. » Quid ergo dicat et nos audiamus : « Au» dite verba testamenti hujus, et loquimini ad viros Juda, » et inhabitantes Hierusalem....

II... Et dicetis [3] ad eos : Hæc dicit Dominus, maledictus » homo qui non audierit verba testamenti hujus, quod man» davi patribus vestris [4]. » Quis magis audit verba testamenti, quod mandavit patribus? nos qui in Christo credimus, an illi qui nec Moysi crediderunt, dum in Christo non credunt? ad quos Salvator ait : « Si crederetis Moysi crederetis utique » et mihi; de me enim ille scripsit. Si autem litteris illius » non creditis, quomodo verbis meis credituri estis [5]? » Itaque illi Moysi non crediderunt; nos vero credentes in Christo credimus testamento, quod traditum est per Moysen, et ad nos dicitur ne maledicti fiamus : « Maledictus » homo qui non audierit verba testamenti hujus quod man» davi patribus vestris. » Ergo illi maledicti sunt; neque enim audierunt testamentum quod mandavit Deus patribus, « in » die qua eduxit eos de terra Ægypti, de fornace ferrea [6] : » ... Deinde [7] repromissio Dei est ad audientes, si fecerint quæcumque præceperit Dominus dicens : « Et eritis mihi in po» pulum, et ego ero vobis in Deum [8]. » Non omnis, qui se populum Dei dicit esse, populus Dei est. Judæorum popu-

[1] Matth. XXVIII, 20.
[2] Pag. 177, E. — [3] Pag. 178, D.
[4] Jerem. XI, 2, 3. — [5] Joan. V, 46. — [6] Jerem. XI, 4.
[7] Pag. 179, B.
[8] Jerem. XI, 4.

lus populum se venditans Dei meruit audire, « quia non po-»pulus meus vos : » et dictum est ad eum : « Non populus »meus. » Et rursum iste populus vocatus est populus : « Ipsi »enim æmulati sunt me, *inquit*, super non Deum[1]. » De illis dicit : « Irritaverunt me in idolis suis, et ego æmulabor eos »super non gentem. In gentem autem insipientem irritabo »eos. »

III. Nos igitur in populum Dei facti sumus, et annuntiatur justitia populo, qui nascetur de gentibus. Iste enim populus subito nascitur : et in Propheta scriptum est : « Si nata »est gens in semel. » Quando Salvator ascendit ad cœlos, et crediderunt una die quinque millia, et alia addita sunt tria millia, vere tunc fuit cernere populum in semel natum sermone Dei, et repente sterilem, parturientem, ad quam dicitur : « Lætare sterilis quæ non paris, erumpe et clama quæ » non parturis, quia plures filii desertæ magis quam ejus quæ » habet virum[2]. » Deserta Ecclesia a Lege, deserta a Deo erat. Habens autem virum synagoga Legem, habebat et Deum. Quid ergo pollicetur Deus? « Eritis mihi in populum, et »ego ero vobis in Deum. » Non est omnium Deus, sed eorum tantum quibus se largitus est, quomodo patriarchæ illi ad quem dixit : « Ego sum Deus tuus[3] : » et rursum alii : «Ego Deus ero Deus tuus : » necnon de aliis : « Ero, *inquit*, » Deus eorum[4]. » Putasne aliquando consequimur, id quod per singulos dico, ut Deus omnium fiat Deus noster. Si autem vis plenius discere quorum sit Deus, et quibus vocabulum sui nominis largiatur : « Ego, *inquit*, Deus Abraham, » Deus Isaac, et Deus Jacob[5] : » idque ipsum exponens Salvator ait : « Deus autem non est mortuorum, sed vivorum[6]. » Quis est mortuus? Utique peccator, qui non habet dicentem : « Ego sum vita[7], » qui habet mortua opera, qui necdum

[1] Deut. xxxii, 21. — [2] Galat. iv, 27. — [3] Gen. xvii, 1. — [4] Exod. xxix, 45. — [5] Id. iii, 6. — [6] Luc. xx, 38. — [7] Joan. xi, 25.

pœnitentiam egit ab operibus mortuis : de quo Apostolus ait : « Non rursum fundamentum jacientes pœnitentiæ ab » operibus mortuis[1]. » Si ergo Deus non est Deus mortuorum, sed viventium, et scimus esse viventem eum qui conversatur in Christo, ut fiat particeps ejus, et si volumus ut et Deus noster sit, renuntiemus operibus mortuis, ut pollicitationem suam in nobis compleat dicens : « Et ero vobis in » Deum, ut statuam juramentum meum, quod juravi patribus vestris dare illis terram fluentem lac et mel[2]. » Observa quid dicat : « Statuam juramentum, quod juravi patribus » vestris, dare illis terram fluentem lac et mel. » Hæc enim non est terra quam pollicitus est Deus, terra fluens lac et mel : sed ista est terra de qua Salvator docuit dicens : « Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram[3]. »

IV. Deinde ad hæc quæ dixerat Deus, Propheta respondit, id est, ad id quod ait : « Maledictus homo qui non au» dierit verba testamenti hujus » : et dicit : « Et respondi, » et dixi : Fiat Domine[4]. » Quid est quod ait : « Fiat Do» mine? » Utique id quod pronunciavit Deus; « Maledictus » homo qui non audierit verba testamenti hujus. Et dixit » Dominus ad me : Lege verba ista in civitate Juda, et ex» tra Hierusalem[5] : » etiam his qui foris sunt legimus verba divina, provocantes eos ad salutem. « Verba testamenti hu» jus, et facite illa, et dixit Dominus ad me : Inventa est » colligatio in viris Juda, et in habitantibus Hierusalem[6]. » Si peccaverimus nos qui propter Christum viri Juda vocamur, et inventi fuerint in nobis nodi peccatorum, et de nobis dicitur, « Inventa est colligatio in viris Juda, et in ha» bitantibus Hierusalem. » Cum in Ecclesia Dei tales sunt in quibus reperiatur laqueus iniquitatis, et vincula peccati, in tantum ut id quod de peccatore dicitur, eis valeat conve-

[1] Hebr. VI, 1. — [2] Jerem. XI, 4, 5. — [3] Matth. V, 4. — [4] Jerem. XI, 3. — [5] Ibid. 6. — [6] Ibid. 9.

nire : « Vinculis peccatorum suorum unusquisque constringitur[1], » tunc dicit Deus : « Inventa est colligatio in viris Juda[2]. » Verum non invenietur colligatio in nobis. Quomodo autem non invenietur colligatio in nobis, si usque ad hanc horam colligatio in quibusdam est? Sed « solve omne vinculum iniquitatis, dissolve obligationes violentarum commutationum, omnem conscriptionem iniquam dissipa. Frange esurientibus panem tuum[3]. » Inventa est ergo colligatio in viris Juda, in habitantibus Hierusalem. « Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum[4]. » Conversi sunt ad iniquitates. Quorum? Non ait simpliciter, *patrum*, sed cum additamento, *patrum suorum priorum.* Diximus hæc de nobis dici, et his qui in nobis sunt peccatores. Quomodo igitur qui inter nos sunt peccatores, conversi sunt ad iniquitates patrum, et patrum suorum priorum? Duplices habemus patres, et una species est pessimorum patrum. Siquidem antequam crederemus, Diabolus pater noster fuit, ut sermo evangelicus ostendit, dicens : « Vos de patre Zabulo nati estis[5]. » Cum autem credidimus, facti sumus filii Dei. Si ergo post hæc peccaverimus, convertimur ad iniquitates patrum non simpliciter, sed patrum priorum. Ad probationem autem hujus rei, quia duplices habemus patres, utimur et David testimonio, in quadragesimo quarto psalmo, ita dicentis : « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui[6]. » Quasi pater quippe cœpit : *Audi, filia.* Ergo duplices nostri patres sunt. Sed obliviscere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris rursus fueris ad peccata conversus, incidisti in id quod nunc dicitur peccatum. « Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum. » Dicebamus dudum Zabulum pa-

[1] Prov. v, 22. — [2] Jerem. xi, 9. — [3] Isai. lviii, 6, 7. — [4] Jerem. xi, 10. — [5] Joan. viii, 44. — [6] Psalm. xliv, 11.

trem nostrum fuisse, antequam Deus factus sit pater, si tamen nunc non habemus etiam Zabulum patrem : quod etiam de Joannis epistola approbamus, in qua ita scribitur : « Omnis qui peccatum facit ex Zabulo natus est [1]. » Toties ex Zabulo nascimur, quoties peccamus. Infelix iste qui semper generatur a Zabulo. Rursumque multum beatus qui semper ex Deo nascitur. Neque enim semel dicam justum ex Deo natum, sed per singula virtutis opera semper justus nascitur ex Deo. Hoc autem ut plenius possit probari, etiam de Salvatoris nostri quotidiana nativitate dicamus, liquido id in justis obtinentes quod in Domino præcesserit. Salvator noster splendor est gloriæ, splendor autem non semel nascitur, et deinceps desinit nasci : quotiescumque ortum fuerit lumen, ex quo splendor oritur, toties oritur et splendor gloriæ. Salvator noster sapientia est Dei. Sapientia vero splendor est lucis æternæ. Si igitur Salvator semper nascitur, et idcirco dicit : « Ante omnes colles generat me, » non, ut quidam male legunt, *generavit*. Si semper ex Patre nascitur Dominus, etiam tu in similitudinem ejus tantum adoptionis spiritum habens, semper generaris a Deo per singulos intellectus, per singula opera, et efficeris filius Dei in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] I Joan. III, 8.

HOMILIA DECIMA [1].

(EODEM INTERPRETE.)

De eo quod scriptum est : Notum fac mihi, Domine, et cognoscam [2]; *usque ad eum locum in quo ait :* Ite, congregate omnes bestias agri [3].

I. Si Dei eloquia sunt in Lege et Prophetis, Evangeliis et Apostolis, oportet discipulum Dei divinorum sermonum magistrum Deum ascribere. « Qui *enim* docet hominem » scientiam [4], » secundum Psalmistam, Deus est. Salvator quoque perhibet testimonium, nullum debere super terras magistrum nuncupari, dicens : « Et vos, nolite vocare ma» gistrum super terram. Unus quippe est magister vester, » Pater qui in cœlis est [5] : » Pater autem qui est in cœlis, erudiet homines sive per se, sive per Filium, sive per Spiritum sanctum : et ut ad minora veniamus, erudit per Paulum, per Petrum, per alium quemlibet sanctorum : tantum Dei spiritus, et Dei sermo descendat et doceat. Cur hæc diximus? Videlicet quia Propheta : « Notum fac mihi, *ait*, » Domine, et cognoscam. » Neque enim scire possum, nisi tu mihi revelaveris. Sin autem demonstrante te potero nosse quod nescio, tunc videbo cogitationes singulorum, et cognoscam quid unusquisque gerat, et cujus sit voluntatis. Hæc Propheta. Deinde videamus quid Salvator loquitur in Propheta : « Ego ut agnus innocens ductus ad immolan» dum, et nesciebam. Adversum me cogitaverunt consilium

[1] Juxta Hieronymum VIII. Tom. III, pagg. 182-188.

[2] Jerem. XI, 18. — [3] Ibid. XII, 9. — [4] Psalm. XCIII, 10. — [5] Matth. XXIII, 8.

» dicentes : Venite, mittamus lignum in panem ejus, et con» teramus eum a terra viventium, et nomen ejus non me» morabitur amplius [1]. » Isaias quoque quod Christus ut ovis ad victimam ductus sit, et ut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. Pronunciat et ibi quidem ille de Christo, hic vero de se ipso Christus : « Ego, *inquit*, » ut agnus innocens ductus ad immolandum, et nescie» bam [2]. » Nec addit quæ non cognoverit. Non enim dixit : non cognovi mala, non cognovi bona, non cognovi peccatum, sive injustitiam, verum simpliciter non cognovi. Tibi igitur dereliquit, ut quæras quod nescierit. Lege Apostolum : « Qui cum peccatum non cognovisset, pro nobis pec» catum fecit [3]. » Peccatum quippe nosse, peccare est : ut justitiam nosse, juste est agere. Ex quo manifestum est eum qui justitiam prædicat, et non agit juste, nescire justitiam.

II. « Adversum me cogitaverunt consilium dicentes : Ve» nite, mittamus lignum in panem ejus [4]. » Crucifixum esse a Judæis Dominum nulli dubium est, et cum hoc tota libertate prædicamus, quomodo aptabimus ei quod dicitur : « Ad» versum me cogitaverunt consilium dicentes, » hoc quod inferunt : « Venite, mittamus lignum in panem ejus, » nimiæ difficultatis est. Panis Jesu quo nutrimur, sermo ejus interpretatur. Quia igitur docente eo voluerunt quidam scandalum ponere doctrinæ ejus, crucifigentes eum dixerunt : « Venite, mittamus lignum in panem ejus. » Cum enim verbo Jesu et disciplinæ ejus conjungitur magistri crucifixio, in panem lignum mittitur. Et illi quidem insidiantes dicunt : « Venite, mittamus lignum in panem ejus. » Ego vero admirabile quiddam inferam. Lignum missum in panem ejus, panem fecit meliorem. Exemplum accipe de Lege Moysi. Sicut lignum quod missum est in amaram aquam, fecit dulcem, sic lignum passionis Christi missum

[1] Jerem. XI, 19. — [2] Isai. LIII, 7. — [3] 2 Cor. V, 21. — [4] Jerem. XI, 19.

in doctrinam ejus, fecit panem illius dulciorem. Ante enim quam immitteretur lignum in panem ejus, quando tantummodo panis erat, et non erat lignum, in universam terram non exierat sonus ejus: postea vero quam assumpsit fortitudinem per lignum, tunc in universum orbem passionis ejus disseminatus est sermo. In cujus figura et aqua in veteri Testamento ad tactum ligni dulcis effecta est. Ego quippe aio Legem non intellectam, amaram aquam esse. Cum autem venerit lignum Jesu Christi, et sermo Salvatoris mei descenderit in eam, tunc dulcoratur, et fit suavissimi saporis, intellecta pariter et lecta lex Moysi. Dixerunt igitur: « Venite, » mittamus lignum in panem ejus [1]. »

III. Etiam hoc addunt: « Et conteramus eum a terra viventium, et nomen ejus non memorabitur amplius. » Sic enim illum interfecerunt, quasi nomen ejus penitus eradicarent. Sed Jesus scit quare et quomodo moriatur, propter quod ait: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fue» rit, non multum fructum affert [2]. » Ergo mors Jesu Christi, spica frumenti facta est, septuplum et multo amplius restituens quam fuerat seminatum. Fingamus enim paulisper non fuisse eum crucifixum, neque post mortem ad inferos descendisse: sequitur ut solum granum maneat frumenti, et multi non nascuntur ex eo. Attende diligenter eloquia divina, quid in se velint intelligi. « Granum frumenti si non » cadens in terram mortuum fuerit, non multum fructum » affert [3]. » Mors Jesu istos omnes fructificavit. Si autem mors tantas attulit fruges, resurrectio cujus futura est ubertatis?

IV. « Domine virtutum, judicans justa, probans renes et » corda, videam, quæ ex te est, vindictam de eis [4]. » Prophetice orat, ut videat vindictam de eis apud Patrem, circumdata est quippe ab exercitu Hierusalem, et appropinquavit subversio ejus, et id quod dictum ad eam fuerat: « Ecce di-

[1] Jerem. XI, 19. — [2] Joan. XII, 24. — [3] Ibid. — [4] Jerem. XI, 20.

» mittetur vobis domus vestra deserta[1], » completum est. « Videam ergo quæ ex te est vindictam de eis, quia ad te » revelavi justificationem meam. Propterea hæc dicit Domi- » nus in viros qui sunt in Anathoth, qui quærunt animam » meam, qui dicunt : Non prophetabis in nomine Domini, » alioquin morieris in manibus nostris. Ecce visitabo ego in » eis : juvenes eorum gladio cadent; et filii eorum et filiæ » morientur in fame, et reliquiæ eorum non erunt. Quo- » niam inducam mala super inhabitantes in Anathoth, in » anno visitationis eorum[2]. » Figuraliter tunc nomen Anathoth assumitur. Totum autem Judaicum sacramentum in eo est. Interpretatur quippe Anathoth, obedientia : quia ergo obedientia Dei in illo fuit, sicut regnum ejus, et factum est de regno id quod novimus prædictum : « Auferetur » a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus[3] : » nunc quoque viri qui sunt in Anathoth, hoc est obedientia, quærunt animam, non Hieremiæ; neque enim hoc historia ulla commemorat, quia viri Anathoth quærunt animam ejus. Habemus Regnorum libros : meminit ibi Scriptura Hieremiæ; nihil tale conscribitur. Habemus Paralipomenon; et ipsum quod nunc interpretatur volumen Prophetæ, nihil locuti sunt viri ab Anathoth : sed Christi quærunt animam Domini mei : « Qui dicunt, non prophetabis in nomine » Domini. » Legimus et hic a Judæis prohibitum, ne doceret Christus : « Alioquin morieris in manibus nostris. Ecce ego » visitabo in eis, juvenes eorum gladio cadent, et filii eorum » et filiæ morientur fame. » Non Hieremiæ temporibus gladio occubuerunt; sed post adventum Domini, tunc fames venit in eos, non fames panis, neque sitis aquæ, sed fames audiendi sermonem Dei. Jam quippe apud eos ultra non dicitur : « Hæc dicit Dominus Deus omnipotens[4]. » Ista fames

[1] Matth. XXIII, 38. — [2] Jerem. XI, 20, 21, 22, 23. — [3] Matth. XXI, 43.
[4] Amos. VIII, 11.

est prophetiæ cessantis in eis. Sed quid loquor de Prophetis? Neque magistri, neque doctores in Judæa aliqui remanserunt : et licet sint innumerabiles qui sibi sapientiam vendicent, non est jam sermo Dei in eis. Completum est enim illud vaticinium : « Auferet Dominus a Judæa et ab Hierusalem validum et validam, virtutem panis et virtutem aquæ, » gigantem fortem, et bellatorem, et judicem, et prophetam, et arbitrum, et seniorem quinquagenarium, et admirabilem conciliatorem, et sapientem architectum, et » intelligenter auditorem [1]. » Jam non est apud eos qui possit dicere : « Quasi sapiens architectus fundamentum posui [2]. » Migraverunt ab eis architecti, venerunt ad Ecclesiam, posuerunt fundamentum Jesum Christum. Huic superædificant quicumque post eos crediderunt.

V. In fame ergo ille populus derelictus est : « Adducam » quippe mala super inhabitantes Anathoth, in anno visi» tationis eorum [3]. Justus es, Domine, quia excusabo me » apud te. Verumtamen judicia loquar ad te. Quid est quod » via peccatorum prosperatur? Abundaverunt omnes, qui » spreverunt contemnentes [4]. » Quæramus an bonus sit Deus, qui Legem, Prophetasque largitus est, videntes viam impiorum prosperari, et nihil eos ab eo pro merito sustinere. Abundaverunt enim omnes qui spreverunt contemnentes, ii qui adversum Conditorem rabidis faucibus latrant, qui eum blasphemis sermonibus criminantur. « Abundaverunt, » plantati sunt, et radicem miserunt; procreaverunt filios, » et fecerunt fructus. » Quantos fructus Marcion fecit procreans filios infidelitatis? quantos Basilides? quantos Valentinus? De his quippe væ prophetat dicens : « Procreaverunt » filios, et fecerunt fructum. Prope es tu ori eorum, et » longe a renibus eorum [5]. » Nominant Jesum et non habent

[1] Isai. III, 1, 2, 3. — [2] I Cor. III, 10. — [3] Jerem. XI, 23. — [4] Id. XII, 1. — [5] Ibid. 2.

eum; neque enim illum confitentur ut Christum. « Et tu, » Domine, nosti, et probasti cor meum in conspectu tuo. » Sanctifica illos in die interfectionis eorum[1]. » Quid faciam ut hoc exponam? Tormenta sanctificationem vocat eorum qui torquentur. « Sanctifica quippe eos, *ait*, in die inter» fectionis eorum; » id est, per hoc quod interficis eos, sanctifica eos. « Quem enim diligit Dominus, corripit; fla» gellat autem omnem filium quem recipit[2]. »

VI. Quousque lugebit terra, et fœnum omne agri arescet » a malitia habitantium in terra[3]? » Quasi animal sit terra, sic nunc loquitur Propheta, dicens lugere eam quando mali sunt habitatores, qui in ea commorantur. Per unumquemque enim nostrum terra, aut lætatur in virtutibus accolarum, aut luget in vitiis. Si autem terra, consequenter et elementa cætera, ex quibus et aqua, id est, Angelus qui super aquam constitutus est. Neque enim aliter possum lugentem terram exponere, seu lætantem: nec sensus recipit, ut insensibile corpus sentire credamus: nisi ut intelligamus omnibus rebus Angelos, præsidere tam terræ et aquæ, quam aëri et igni, id est, principari elementis, et hoc ordine pervenire ad omnia animalia, ad omne germen, ad ipsa quoque astra cœlestia. Alius Angelus præpositus est terris: atque ita omnes ii Angeli cum quibus versamur in terra, gaudent quando juste agimus: quando peccavimus, lugent. « Lugebit terra ab omnibus inhabitantibus in ea. » Eodem nomine Angelum terræ appellant quo ipsa nuncupatur. Quomodo enim hoc quod manu factum est cum maledicatur, maledicitur et ipse qui fecit illud, non quod maledictum sit, quod anima ac sensu caret, sed idem dicitur maledictus, qui assistet insensibili simulacro, eodem vocatus nomine quo vocatur id quod manufactum est: sic et nunc terra appellatur is Angelus qui præpositus est terræ. Nec

[1] Jerem. XII, 3. — [2] Hebr. XII, 6. — [3] Jerem. XII, 4.

hoc tantum accipias in terra; et aquæ etiam Angelus ejus vocabulo nuncupatur, juxta illud quod in alio loco dicitur: «Viderunt te aquæ, et timuerunt, turbatæ sunt abyssi. »Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes, et »enim sagittæ tuæ transierunt[1].»

VII. «Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. »Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum ejus[2].» Vide mihi eum qui in forma Dei consistebat in cœlis. Vide domum ejus, thronos, et excelsas quasque virtutes. Si autem vis aliquid sublimius intelligere propter hoc quod ait: «Ego in Patre, et Pater in me;» vide domum ejus patrem Deum. Relinquit patrem suum, et matrem suam cœlestem Hierusalem, venitque in hunc terrenum locum, et ait: «Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam.» Illa erat hæreditas ejus possessiones angelicæ, et sanctarum ordo virtutum. «Dedi dilectam animam meam in manus »inimicorum meorum.» Tradidit animam suam in manus inimicorum suorum, in manus Judæorum interficientium eum, in manus principum congregatorum adversum se, in manus regum, quoniam «astiterunt reges terræ, et »principes convenerunt in unum adversus Dominum, et »adversus Christum ejus[3].»

VIII. «Facta est hæreditas mea mihi, sicut leo in sylva[4].» Ista quæ super terram erat hæreditas ejus quam sibi elegerat in possessionem, quæ pars ejus fuerat, efferata est adversus eum, et facta est hæreditas ejus, id est, Judæi, quasi leo in sylva. Nec mirandum est si tam truci belluæ comparata sit: usque ad præsentem diem leones sunt in sylva, anathematizantes Dominum Jesum, et blasphemantes illum, et insidiantes credentibus nomini ejus. «Facta »est hæreditas mea mihi sicut leo in sylva. Dedit super me

[1] Psalm. LXXVI, 17. — [2] Jerem. XII, 7. — [3] Psalm. II, 2. — [4] Jerem. XII, 8.

» vocem suam, ideo odivi eam. Numquid spelunca est hyænæ » hæreditas mea mihi[1]. » De sua hæreditate prænunciat quod spelunca hyænæ futura sit, bestiæ rabidæ et ferocis, mortuorum cadaveribus viventis, quæ semper sepulchris et ossibus incubat. « Numquid spelunca hyænæ hæreditas mea » mihi, aut spelunca in circuitu ejus? » Quoniam tales sunt, impero vobis, Angeli, ut eatis, et congregetis bestias, et tradatis eos ad dilacerandum. « Ite, congregate bestias agri, » veniant, et manducent eos[2]. » Venerunt bestiæ agri, devoraverunt populum Judæorum. Vide exesa corda omnium a fortitudinibus contrariis. Si illis Deus non pepercit, sed ait : *Ite, congregate bestias*, quanto magis nobis non parcet? Si non fecerimus legem ejus, si sermonem evangelii neglexerimus, rursum dicet : « Ite, congregate bestias, et » tradite eos. » Sed nos confidamus in Domino, et in oratione dicamus : « Ne tradas bestiis animam confitentem » tibi[3]. » Agamus pœnitentiam super peccatis nostris, confiteamur delicta quæ fecimus, et bestiis non trademur : quin potius Angeli venient, qui nos in sinu suo gestantes de terrenis locis ad cœlestia transferant, et de præsenti sæculo in perpetuam collocent æternitatem, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA UNDECIMA [4].

(EODEM INTERPRETE.)

De eo quod scriptum est : Exterminata est exterminio omnis terra. *Et in istud :* Cinctorium.

I. Quis est iste qui dicit : « Propter me exterminata est » exterminio omnis terra? » Christus hæc loquitur : nam

[1] Jerem. VIII, 9. — [2] Ibid. — [3] Psalm. LXXIII, 19.
[4] Juxta Hieronymum VII. Tom. III, pagg. 188-192.

ante adventum ejus multa quidem peccata fuerunt in populo Israel, sed Dominus veniens prohibuit talia ut penitus relinquerentur, et in longam traderentur captivitatem. Quando autem compleverunt mensuram patrum suorum, et addiderunt ad occisionem prophetarum, persecutionemque justorum, et Salvatoris interfectionem, tunc completum est : « Dimittetur vobis domus vestra deserta. » Et quia iste ab eis, quæ in evangelio scripta sunt, passus est; idcirco nunc dicitur : « Exterminio exterminata est omnis terra. »

II. Quod si subtilius volueris intelligere : « Propter me » exterminata est exterminio omnis terra : » considera eam quæ in te est, quomodo exterminata sit terra, et tunc videbis post adventum Jesu Christi impleta esse quæ dicta sunt, mortificatis membris nostris super terram, cum jam non operetur terra opera sua, non fiant apud justum ea quibus antea caro fovebatur, non fornicatio, non immunditia, non adulterii luxuria, non idolorum servitus, non veneficia. Dominus loquitur : « Quid putatis, quia veni » pacem mittere super terram? Non veni pacem mittere, » sed gladium [1]. » Vere antequam descenderet, non erat gladius super terram, neque caro concupiscebat adversus spiritum; neque spiritus adversus carnem. Quando autem venit, et edocti sumus quæ carnis, quæve sint spiritus, et doctrina ejus quasi gladius immissus divisit carnem, id est, terram a spiritu, et exterminavit eam [2], quia mortificationem Jesu Christi circumferimus in corpore nostro, et non vivimus ultra juxta carnem, vivit autem spiritus; et seminamus non in carne, sed in spiritu, ut non metamus corruptionem de carne, sed de spiritu vitam æternam [3].

III. Dicitur autem peccatoribus : « Seminatis triticum, » et spinas metitis [4]. » Qui enim neque juxta voluntatem Scripturarum, neque juxta fidei veritatem profert eloquia

[1] Matth. x, 34. — [2] 2 Cor. iv, 10. — [3] Gal. vi, 8. — [4] Jerem. xii, 13.

Dei, seminat triticum, et metit spinas. Hoc hæretici faciunt qui legunt Scripturas, et spinas non de libris sanctis, sed de propriis sensibus metunt. « Cleri eorum non proderunt » eis. » Hæc ante me alii exposuerunt; et quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eamdem profero, non quasi ipse repererim, sed reperta jam repetens, ut mihi pariter, vobisque conducat: si tamen quæ dicenda sunt intentus animus excipiat. Nos qui putamur aliquid esse, id est qui in clericatus vobis ordine præsidemus in tantum ut quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, nosse debetis non statim in eo esse salvandos, quia clerici sumus; multi enim et presbyteri pereunt, et laici beatissimi reperiuntur: sed si ordinem clericatus et mereamur pariter, et habeamus. Quia igitur sunt quidam clerici non ita viventes, ut et ipsi ex ordine capiant fructum, et ornamento suæ sint dignitati; idcirco aiunt qui exposuerunt Prophetam nunc dicentem: « Cleri eorum non proderunt » eis; » utilitas quippe clericatus non in eo, si aliquis in agmine sedeat presbyterorum, sed si juxta locum suum, et juxta præcepta Domini dignus incedat. Verum, charissimi, nolite putare hoc tantum de nobis esse dictum: et nos et vos commonet divina majestas, ut juxta scripturarum præcepta vivamus, et si sic expedit dicere: « Potentes potenter » tormenta patientur. » Plus a me exigitur quam a diacono; plus a diacono quam a laïco. Qui vero totius Ecclesiæ arcem obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem. Propter hoc apostolus Paulus (videlicet ut is cui fuerant multa commissa) aiebat: « Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et » dispensatores sacramentorum Dei. Hic jam quæritur inter » dispensatores ut fidelis quis inveniatur[1]. » In tantum rarum est bonum dispensatorem invenire, ut Jesus, qui antequam orirentur ea quæ erant futura cognoverat, loqueretur:

[1] I Cor. IV, I.

« Quis putas est fidelis dispensator et sapiens, quem con» stituit Dominus super familiam suam, dare in tempore ci» baria conservis suis [1] ? » Et post pusillum causatus de quibusdam dispensatoribus intulit dicens : « Si autem incipiat » malus servus dicere : Moratur Dominus meus venire ; et » cœperit cædere servos et ancillas, et comedere, et bibere, » et inebriari, venit Dominus servi illius in die qua non spe» rat, et hora qua nescit, et dividit illum, et partem illius » cum infidelibus ponit [2]. » Hæc in eo quod scriptum est : « Cleri eorum non proderunt eis. »

IV. Videamus autem et reliquis necessariam correptionem, quam, ut mihi videtur, in morali loco debemus accipere : « Confundimini a gloriatione vestra, ab opproprio in » conspectu Domini [3]. » Multa sunt in quibus gloriantes insipientiam nostram ostendimus. Verbi gratia : si qui in multis possessionibus gloriantur, dicit eis : « Confundimini a glo» riatione vestra. » Si qui gloriantur in generis nobilitate, dicitur ad eos : « Confundimini a gloriatione vestra. » Si qui jactabundi incedunt super preciosissimis vestibus, super domo multis exornata divitiis, aliena est quippe a gloriatione sanctorum, dicitur ad eos : « Confundimini a gloria» tione vestra. » Verum hoc parum est. Audi quid loquatur in Jeremia sermo divinus, jubens ut ne in sapientia quidem nostra gloriemur : « Ne glorietur, *inquit*, sapiens in sapien» tia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec dives in divitiis » suis ; sed in isto glorietur qui gloriatur, intelligere et scire » quia ego sum Dominus [4]. » Vis gloriari, et gloriabundus non audire : « Confundimini a gloriatione vestra ? » Gloriare ut apostolus Paulus, et dic : « Mihi autem absit gloriari, nisi » in cruce Domini mei Jesu Christi, per quem mihi mundus » crucifixus est, et ego mundo [5]. » Vis gloriari, et non au-

[1] Luc. XII, 42. — [2] Ibid. 45, 46. — [3] Jerem. XII, 13. — [4] Id. IX, 23, 24. — [5] Galat. VI, 14.

dire : « Confundimini a gloriatione vestra? » Audi Paulum gloriantem, et disce quid loquitur : « Libenter gloriabor in » infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi[1]. » Audi quæ sint gloriæ in quibus se vir efferat : « In laboribus » abundanter. » Quis hoc potest dicere? « In carceribus su- » pra modum, in mortibus sæpe; a Judæis quinquies qua- » dragenas una minus accepi; ter virgis cæsus sum; semel » lapidatus sum; ter naufragium passus sum[2]. » Discamus differentias gloriarum, et nonnullos esse qui super his glorientur, quæ rubore digna sunt, quorum gloria est in confusione. In his quippe gloriantur, quæ cum faciunt, latebras et secreta perquirunt[3].

V. Post hæc consideremus quid de cinctorio præceptum sit. « Hæc dicit dominus : Vide et accipe tibi cinctorium li- » neum, et circumda lumbos tuos, et per aquam non tran- » sibis. Et accepi cinctorium secundum verbum Domini ad » me dicens : Accipe cinctorium quod circa lumbos tuos » est, et vade ad Euphratem, et absconde illud in caverna » petræ[4]. » Post dies venit Propheta, et accepit cinctorium de loco ubi infoderat illud, et ecce computruerat, quod nulli usui esset. Et ne quis juxta voluntatem animi sui de hoc loco sibi præsumeret intellectum, dans Dominus interpretationi occasionem, addidit dicens : « Sicut enim adhæ- » ret cinctorium circa lumbos hominis, sic agglutinavi ad » me domum Israel, et omnem domum Juda, ut fierent » mihi in populum nominatum, et in exultationem, et glo- » riam, et non obaudierunt me[5]. » Igitur Propheta in loco pro Deo accipiatur, circumdans lumbos suos cinctorium lineum, id est, populum Deus. « Agglutinavi quippe, *ait*, ad me do- » mum Israel; » et quodammodo cinctorium Dei homo justus efficitur....

[1] 2 Cor. XII, 9. — [2] Id. XI, 23, 24, 25. — [3] Philip. III, 19. — [4] Jerem. XIII, 1, 2, 3, 4. — [5] Ibid. 11.

VI.... Sed cum peccaverimus, ut cinctorium illud Propheta deposuit, et abjecit illud in Euphratem fluvium, ut ibidem computresceret : sic et nos abjiciet a lumbis suis Deus, et projectos relinquet ad Euphratem fluvium Mesopotamiæ, ubi Assyrii habitant inimici Israel, ubi Babylonii, et ibi putrescemus. Cur enim tantis in toto orbe fluminibus prætermissis, de Judæa ad Euphratem Propheta transmittitur, nisi ut sacramentum juxta vim nominis doceat intellectum? Post hæc quærimus quare cinctorium lineum dicatur. Linum ex terra nascitur : nam cum semen ejus in humum fuerit abjectum, primum in gramine pullulat, deinde, ut infinita prætercam, demessum transfertur domum, pectitur, lavatur, teritur, tunditur, et ingenti (ut ita dicam) opera excutitur, quo tale fiat ex quo possit cinctorium componi, aut aliud quid in usus necessarios coaptari. Et nos ergo universi qui generationem habemus ex terra, ut linum quod in cinctorium Dei pectitur, multa cura indigemus, ut pectamur, ut lavemur, ut colorem terræ abjiciamus. Alius quippe color generationis in lino est; alius cum fuerit opera mundatus. Generationis color obscurior est, et nigrior, operis autem lucidior. Tale quid in exordio evenit : nigri enim sumus quando regeneramur, quando credimus, quando in Canticorum Cantico dicimus : « Nigra sum et speciosa[1]. » Æthiopibus similem habemus animam indecorem; abluimur ut fiamus candidi, ut nitorem qui nobis insitus ex natura non fuerat, diligentia consequamur, juxta illud quod in eodem loco scribitur : « Quæ est ista quæ ascendit dealbata[2]? » Et efficiamur linum candidum, purumque aqua. Ita cum digni fuerimus societate Dei, in cinctorium ejus plicamur, neque ab eo aliquando deponimur : si tamen candorem, quem nobis concesserat, semper habeamus. Cum itaque Judæi, et omnis domus Israel indigni extiterint Deo,

[1] Cant. I, 4. — [2] Id. VIII, 5.

et projecti sint ab eo, nobis pro illis accinctus est. Neque enim putandum est cinctorium abjicientem mansisse incinctum : statim ut illos projecit, alios sibi contexuit. Hoc cinctorium Ecclesia est de gentibus congregata, quæ scire debet, quia si prioribus non pepercit Deus, nec sibi parcet, si eum dereliquerit, si non fuerit digna lumbo ejus, si non adhærens Domino unus spiritus fuerit in Christo Jesu, cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA DUODECIMA [1].

(EODEM INTERPRETE.)

De eo quod scriptum est : Omnis uter implebitur vino [2]. *Usque ad illud :* Et deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini [3].

Quod [4] a Deo Prophetæ jubetur ut dicat, debet dignum esse imperio Dei. Sed non videtur dignum si maneamus in littera, et nihil altius requiramus, in tantum ut si quis rudis auditor extiterit, dicat ineptum esse Scripturis aurem accommodare, et ea cognoscere quæ in eis lectitantur. Hoc est dictum animalis : « Animalis quippe homo non percipit » ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim ei est [5]. » Consideremus ergo Dei sermonem quid jubeat : « Et dices ad popu» lum sermonem istum; hæc dicit Dominus Deus Israel [6]. » Quod dicit Dominus Deus Israel, dignum quæso sit Do-

1 Juxta Hieronymum IX. Tom. III, pagg. 193-215.

2 Jerem. XIII, 12. — 3 Ibid. XIII, 17.

4 N. I.

5 I Cor. II, 14. — 6 Jerem. XIII, 12.

mino Deo Israel : « Omnis uter implebitur vino. Eritque, si » dixerint ad te : Numquid cognoscentes, et non cognosci- » mus, quia omnis uter implebitur vino[1] ? » Hæc respondentes, si tantum litteram sequuntur, et dicunt nosse se quia omnis uter implebitur vino, falluntur. Non enim necessario sequitur, ut omnes utres impleantur vino. Sunt utres oleo pleni : sunt alii a quolibet liquentis naturæ materia vacui, aut certe non pleni. Dominus autem dicit omnem utrem implendum vino : et populus respondit : « Nunquid » cognoscentes non cognoscimus, quia omnis uter implebi- » tur vino ? » Quæ quidem juxta paupertatem ingenii mei sic poterunt interpretari, si prius vini differentias prospexerimus, ut tunc consequenter tractemus, verum esse quod dictum est, quia omnis uter implebitur vino. Sive enim quis bonus est (ut ita loquar) inter utres uter, implebitur vino bonitatis suæ : sive malus juxta hoc quod malus est : malo vino implebitur. Quomodo ergo possumus de Scripturis accipere differentias vini ? Super malo vino ista conscripta sunt : « De vinea Sodomorum, et de Gomorrha, » uvæ eorum uvæ fellis, botrus amaritudinis in eis, vene- » num draconum vinum eorum, et virus aspidum insana- » bile[2]. » De bono hæc dicuntur : « Calix tuus inebrians quam » præclarus est[3] ? » Et sapientia convocat ad craterem suum, dicens : « Venite, manducate panes meos, et bibite vinum » quod miscui vobis[4]. » Est ergo vinum de Sodomis, et est quod miscuit sapientia. Rursumque : « Vinea facta est di- » lecto in cornu, in loco uberi[5], » plantata a Deo, quæ vocatur vinea Sorec, electa quædam inter omnes vineas, et mirabilis. Est autem alia vinea Ægyptiorum, quam percutit Deus, secundum in quod scriptum est : « Percussit in gran- » dine vineas eorum, et ficus eorum in gelu[6]. »

[1] Jerem. XIII, 12. — [2] Deut. XXXII, 32. — [3] Psalm. XXII, 25. — [4] Prov. IX, 5. — [5] Isai. V, 1. — [6] Psalm. LXXVII, 47.

Consideremus ergo[1] omnes homines figuraliter capaces esse vini, nec aliud eis possumus nomen imponere, quam capaces vini, quam utrem, et dicere quia nequam homo plenus sit vino de vinea Sodomorum et Ægyptiorum, plenus vino inimicorum Israel : sanctus vero et is qui in virtutibus proficit, plenus sit de vinea Sorec, vino de quo scriptum est : « Calix tuus inebrians quam præclarus est[2], » vino quod miscuit sapientia. Et hæc quidem intellecta ibi sint secundum nequitiam atque virtutem. Agnoscamus quomodo omnis uter implebitur vino. Si autem nequitia, seu virtutibus impleantur utres, consequens est ut suppliciis impleantur ob nequitiam, benedictionibus ob virtutem. Exhibeant sacræ litteræ testimonium quo pacto tormenta, seu repromissiones vinum nuncupantur. « Accipe calicem vini meri » istius, et potabis omnes gentes ad quas te mitto[3]. » Jeremias autem hæc loquitur : super quod infert : « Et bibent, » et venient, et insanient, et cadent[4]. » Igitur supplicia in præsenti loco vinum meracum nuncupavit. Quidam bibunt meraca vina, id est, meracis cruciatibus digni sunt : alii autem bibunt supplicia : vina quidem non penitus meraca, sed ex parte aliqua temperata : « Calix enim in manu Domini » vini meri plenus mixto, et inclinavit ex hoc in illud, ve- » rumtamen en fæx ejus non est exinanita ; bibent ex eo om- » nes peccatores terræ[5]. » Si vis ad benedictionis calicem respicere quem bibunt justi, licet sufficiat sapientiæ testimonium, in quo ait : « Bibite vinum quod miscui vobis[6] ; » tamen vide Salvatorem ascendentem die Paschæ grande cœnaculum stratum atque mundatum, et agentem diem festum cum discipulis suis, illumque eis calicem propinantem, de quo in Evangelio quod miscuerit eum, et ita tradiderit[7] ; Jesus enim lætificans discipulos meracum eis poculum pro-

[1] N. II. — [2] Psalm. XXII, 5. — [3] Jerem. XXV, 15. — [4] Ibid. 16. — [5] Psalm. LXXIV, 9. — [6] Prov. IX, 5. — [7] Luc. XXII, 12.

pinat, et dicit : « Accipite et bibite : Hic est sanguis meus » qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum[1]. Hoc » facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem[2]. » Et : « Amen dico vobis, non bibam illud amodo, » donec bibam illud vobiscum novum in regno Dei[3]. » Vides calicem novi Testamenti? Vides calicem suppliciorum quem supra exposuimus, vini meri plenum esse? Est et alius calix, qui pro compensatione bonorum actuum, seu malorum, tibi miscetur et traditur. Intellige enim mihi eos qui penitus a pietate discedunt, et ex omni parte religioni adversantur, in tantum ut fortuitu, et pecudum more vivant, bibentes calicem vini meri, quem de Jeremiæ libro protulimus : eos vero qui non penitus recesserunt, sed cum sint peccatores, et indigni judicentur calice novi Testamenti, et faciant sæpe bona opera, sæpe contraria, bibentes calicem mero mixtum. « Inclinavit enim Deus ex hoc in » illud[4]. » Quid est quod ait, *ex hoc in illud?* Duo pocula video. « Inclinavit ex hoc in illud, verumtamen fæx ipsius » non est exinanita. » Animadverte calicem bonorum operum in una manu Domini. Sin autem pateris aliquid me audacius dicere; sit in dextra manu ejus calix virtutum, sit in sinistra vitiorum. Cum igitur cœperis propter peccata torqueri, quia et bona opera fecisti, calix in manu Domini est vini meri plenus mixto, et inclinavit ex hoc in illud, id est, de eo qui erat in dextera, in illum qui in sinistra continebatur. Neque enim potes bonorum tantum calicem bibere, quasi bona tantummodo feceris : neque rursum peccatorum tantum, quia et bona aliquando gessisti. Idcirco inclinavit ex hoc in illud, ut juxta compensationem operum tuorum misceatur tibi supplicium aquatius, seu meracius, et secundum merita tua; aut obtundatur iræ divinæ aculeus, aut

[1] Matth. xxvi, 27. — [2] 1 Cor. xi, 25. — [3] Matth. xxvi, 29. — [4] Psalm. lxxiv, 9.

exacuatur. Si vero bonus fueris, et Dei mandata servaveris, attende quid dicas : « Calicem salutaris accipiam, et nomen » Domini invocabo [1]. » Omnis igitur uter, sive bonus, sive malus, implebitur vino qualitatis suæ, nec oleum mittitur in eum, aliudve quid liquens, nisi Sodomorum, aut Sorec....

Sequitur [2] : « Hæc dicit Dominus : Ecce ego impleo » omnes inhabitantes terram istam, et reges, et filios David » qui sedent super sedem ejus, et sacerdotes ebrietate [3]. » Nulli parcit qui puniturus est peccatores. Non quia prophetes, non quia sacerdos quis vocatus est, a suppliciis liberabitur. « Hæc autem de illis commemorantur, *ut ait Apostolus :* scripta sunt propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt [4]. » Si quis ergo et in his sacerdotibus, in nobis dico presbyteris, sive in his qui circumstant populum Levitis, id est, diaconibus, peccaverit, sustinebit supplicium quod nunc per Prophetam Dominus comminatur : quomodo e contrario quædam sunt sacerdotales benedictiones, de quibus Deo tribuente, post istius loci expositionem, cum ad Numerorum librum ventum fuerit, disputabimus : ibi quippe de sacerdotibus quædam scripta sunt. « Et sacerdotes igitur, » et prophetas, et Judam, et omnes habitantes Hierusalem » testatur Deus de vino inebriandos, et dispergendos virum » a fratre suo, et patres a filiis [5]. » Quæ quidem (ut mihi videtur) sic sunt intelligenda : justos quidem congregat Deus, et peccatores separat. Denique idcirco quamdiu non sunt commoti ab oriente homines, non sunt dispersi. Quando autem sunt moti ab oriente, et ait homo ad proximum suum : « Venite, ædificemus civitatem et turrem, cujus caput pertingat usque ad cœlum [6]; » Deus locutus est, dicens : « Venite, descendamus, et confundamus ibi linguas

[1] Psalm. cxv, 13.

[2] N. iii.

[3] Jerem. xiii, 12, 13. — [4] I Cor. x, 11. — [5] Jerem. xiii, 13, 14. — [5] Gen. xi, 4.

»eorum[1].» Et post pusillum subinfert : « Et dispersit eos »Deus inde a facie omnis terræ. » Populus quoque Israel antequam peccaret, in Judæa erat; post peccata in universum orbem dispersus est....

Mali[2] cum simul fuerint, ea quæ mala sunt cogitant, et in pristina nequitia perseverantes, augent peccata peccatis; quomodo e contrario boni cum simul fuerint, de honestis sermocinantur. Dissolvitur ergo, et ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non habuerit allocutionem alterius nequioris. Idcirco per dispensationem Dei providetur pessimos a pessimis separari. Justum quoque et commodum est, ut a pristinis sceleribus ipsa solitudine et penuria consortii aliquando desistant. Hæc de eo quod dictum est : « Et dispergam illos, virum et fratrem ejus, et patres »eorum, et filios eorum in idipsum, dicit Dominus : Non »requiram, et non parcam, et non miserebor ab interitu »eorum[3]. »

His et istiusmodi sermonibus[4] hæretici assurgunt dicentes : Videsne qualis sit error prophetarum, et legis Deus quid loquatur? « Non parcam et non miserebor ab interitu »eorum. » Quomodo potest iste bonus esse? Accipiam ergo exemplum judicis boni pro utilitate communi quibusdam non miserentis, ut perspicere possimus, quomodo multis parcens, uni non parcat Deus : accipiam et medici, ostendens eum uni membro non parcere, ut membris omnibus parcat. Verbi quoque gratia dictum sit : Habeat judex propositum, quietem civitati, et pacem genti, cui præsidet, providere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer; ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur ut senectutis suæ misereatur; et ex alio uxor ne virum suum

[1] Gen. XI, 7, 9.
[2] N. IV.
[3] Jerem. XIII, 14. — [4] N. V.

interficiat, lacrymabili voce deploret; circumstent et parvuli liberi cito orbi futuri : quid faciet judex? miserebitur latronis, annon? quid in commune expedit civitati? Si misertus fuerit, revertetur homicida ad pristinum scelus : sin vero in judiciaria severitate permanserit, unus homo interibit, et universo populo providebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, et miserans ejus noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? Quis malorum, qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non invadet tempus, ut expleat quæcumque voluerit, et præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpe accidentia possumus considerare. Peccavit quispiam, et post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum venia procedit, et laxatis frænis, sceleribus panditur via. Sin vero cum rationabili deliberatione, non ut misericors, nec rursum ut crudelis judex, sed et quasi uni providens, et de omnium salute pertractans consideraverit populi damnum in unius venia, haud dubium est quin faciat ejici unum de Ecclesia, ut multos salvet incolumes. Age nunc considera mihi et medicum si cessaverit a sectione ejus vulneris, quod secandum est, si non usserit quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remediis consequuntur, quomodo crescat infirmitas, et in deterius vetus humor exuberet. Si vero (ut ita dicam) temerarius ad ulcus sector accesserit, et inusserit plagam, curat eum qui secatur et uritur, quia paulum severitatis assumpsit, licet visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Ita et Deus non unum hominem, sed universum curat orbem, cœlestia atque terrena, et omnia ubique dispensat, et cum hoc provideat quod uni commodum sit, multo magis providet quid toti mundo conducat et hominibus universis. Providet quidem et ea quæ uni expediunt, verum ita ne unius utilitas omnium damno sit. Idcirco et ignis æternus præparatus est,

et gehenna, et tenebræ exteriores : quæ omnia non tam ob eum qui puniendus est, quam propter universos homines constituta sunt.

Si autem vis hujus rei testem[1] accipere Scripturam, quod in aliorum eruditionem, licet jam desperabiles sint peccatores, et a curatione penitus alieni, torqueantur; audi Salomonem in Proverbiis dicentem : « Pestilente flagellato imprudens callidior erit[2]. » Non eum qui flagellatur dixit *callidiorem* futurum, et sapientiorem propter castigationem suam, sed insipientem a stultitia ad prudentiam converti propter supplicia pestilentis : hoc quippe ex ipso nomine calliditatis significatur, et converti eum a calliditate, dum alios cernit propter ea, quibus ipse obnoxius est, peccata cruciari. Igitur prodest nobis, si tamen digni sumus salute, ut alii in utilitatem nostram torqueantur. Et quomodo utile fuit peccatum Israel in salutem gentium, sic utilis est quorumdam pœna aliorum saluti. Et ideo bonus et clemens Deus : « Non parcam, *inquit*, et non miserebor ab interitu » eorum. »

Circumscripto autem hoc capitulo[3], videamus subsequens Scriptura quid doceat : « Audite et auribus percipite, et nolite extolli, quoniam Dominus locutus est[4]... » De his quæ latent et expositione indigent, arbitror nunc dictum esse : *Audite* : de his autem quæ sine scrupulo interpretantis auditori commoda sunt : *Auribus percipite*. Percurramus universas Scripturas, et probati nummularii effecti dicamus, hoc audire debemus, hoc auribus percipere. Denique cum audierimus et perceperimus auribus quæ dicuntur, non elevemur : « Omnis quippe qui se humiliat exaltabitur[5] : » Et Salvator noster, dicens : « Discite a me quia mitis sum, et hu-

[1] N. VI. — [2] Prov. XIX, 25. — [3] N. VII.
[4] Jerem. XIII, 15, 16, 17.
[5] Luc. XVIII, 14.

» milis corde, et invenietis requiem in animabus vestris[1] : » docet nos ne extollamur. Nam cum multis vitiis genus vexetur humanum, hoc peccato vel maxime premitur. Nec unus est modus superbiæ. Alius irrationabiliter, et stultorum more in iis effertur quæ magis pudore digna sunt, aut certe modum elationis excedit. Alius quasi veri simulatione seductus super iis elevatur quæ sibi digna gloria putat, cum et in talibus periculosum sit gloriari.

Exemplum assumam[2], quo fiat manifestius. Sunt quidam in eo se jactantes, quia filii regum sunt, et nobili familia nati. Istiusmodi homines ne umbram quidem et imaginem elationis suæ possunt ostendere. Sunt alii qui de eo sublevantur, quia potestatem habent occidendi homines; et, ut ipsi putant, ea fulti sunt dignitate, ut quorum velint capita secent. Horum gloria in confusione sua est. Alii super divitiis sibi applaudunt, non his veris, sed iis divitiis quæ deorsum sunt. Alii superbiunt super domo splendida, super possessionibus multis, in quibus universis non est penitus gloriandum. Quod autem verisimile et dignum judicatur, ut quidam putant, gloriandum est cum aliquis ob sapientiam suam elevatur, aut conscius sibi est quia decem jam annis res venereas non tetigerit, sive ab infantia integer castusque permanserit. Rursumque alius erigitur, quia vincula pro Christo portaverit. Recta quidem videntur hæc omnia, et subjicienda quadam persuasione ad gloriandum; sed ne in his quidem (si tamen sequimur veritatem) rationabiliter quis effertur, quia et in rebus bonis gloriandum est sine discrimine. Paulus habuit materiam elationis, habens in se visiones, revelationes, signa, virtutes, propter labores quos Christi causa perpessus est, propter ecclesias quas constituit, contendens ubi Christus non erat nominatus, ibi jacere fundamentum. Hæc omnia materiæ erant gloriatio-

[1] Matth. XI 19. — [2] N. VIII.

num, et si sic expedit dicere, verisimilis causa quæ honestam subjiceret jactationem. Sed quia ne in talibus quidem sine periculo est sublevari, benignus et providus Pater quomodo ei largitus est revelationes, et gratias differentes, sic ad tuitionem donorum suorum tradidit angelum Satanæ, ut eum colaphizet, ne extolleretur [1] : et propter hoc ter Dominum rogavit, scilicet ut ab eo discederet angelus Satanæ, qui juxta dispensationem ei appositus fuerat. Sed respondit ei Dominus (dignus quippe erat responsione Paulus) et dixit ad eum : « Sufficit tibi gratia mea, virtus enim in infirmitate perfici» tur [2]. » Super nullo igitur gloriandum est. Sequitur quippe ruina jactantiam, Scriptura dicente : « Ante contritionem » elevatur cor viri, et ante gloriam humiliatur [3]. » Et hæc quidem dicta sunt de eo quod ait : « Audite et auribus per» cipite, et nolite extolli, quoniam Dominus locutus est. »

Videamus autem et cætera [4] : « Date Domino Deo nostro » gloriam [5]. »... Quomodo [6] damus Domino Deo nostro gloriam? Non verbis et vocibus tantum glorificandus est Dominus : glorifica eum in castitate, et justitia, et beneficentia : glorifica eum in fortitudine, patientia, pietate, sapientia, cæterisque virtutibus. Sic autem est glorificandus Deus. Si contraria intulero, nolo me arbitremini blasphemare. Exhibeo quippe Scripturam sensus mei testem, quomodo castus glorificet, luxuriosus inhonoret Deum. Templum enim ejus quasi Nabuchodonosor destruit atque corrumpit, et secundum Apostolum prævaricatur, et Deum inhonorat. Igitur glorificat Deum justus, contumeliis afficit quicumque peccator est; nam et illud quod quidam dubitant, an sit providentia Dei, nullam aliam ob causam nisi ob vitia nascitur. Aufer ea, abstulisti pariter et causas providentiæ destruendæ sursum atque deorsum. Qui adversum providentiam dispu-

[1] 2 Cor. XII, 7. — [2] Ibid. 9. — [3] Prov. XVIII, 12. — [4] N. IX. — [5] Jerem. XIII, 16. — [6] N. XI.

tant, hæc dicunt : Quare tanti adulteri? quare tanti molles? quare tanti sacrilegi? quare tanti irreligiosi sunt? Atque ita contumelias in Providentiam, et offensas in Deum, et criminationes in Creatorem peccatores generant. Ex quibus liquido apparet alios dare Deo gloriam, alios convitium facere, dum passionibus et vitiis serviunt....

« Et[1] ponentur in tenebras. Et nisi audieritis occulte, » plorabit anima vestra a facie contumeliæ[2]. »... Cum enim fueritis passi contumeliam, tunc plorabitis, et deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini. Si consideremus statum quomodo sit, Judæorum, et comparemus illum antiquæ felicitati, videbimus quo pacto contritus sit grex Domini. Fuit quippe aliquando hic grex Domini; et quia indignos se judicaverunt salute, conversus est sermo Domini ad gentes. Si ergo grex ille contritus est, nos oleaster, qui contra naturam inserti sumus in bonam olivam patriarcharum, nonne plus debemus vereri ne iste grex Domini conteratur[3]? Futurum quippe est ut aliquando et iste grex conteratur, juxta illud quod a Salvatore dictum est: « Cum multiplicatæ fuerint iniquitates, tunc refri» gescet charitas multorum[4]. » De quibus enim hoc dicitur : « Refrigescet charitas multorum. » Nonne de his qui nuncupantur christiani? de quibus hic sermo est: « Verumtamen » veniens filius hominis, putas inveniet fidem super ter» ram[5]? » Nonne de nobis? Idcirco provideamus attentius, ut per singulos dies iste grex Domini melioretur, convalescat, integer perseveret, ut omni contritione ab animabus nostris recedente efficiamur grex Domini in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] N. XIII.

[2] Jerem. XIII, 17.

[3] Rom. XI, 24. — [4] Matth. XXIV, 12. — [5] Luc. XVIII, 8.

HOMILIA DECIMA TERTIA [1].

(EODEM INTERPRETE.)

Quis parcet super te Hierusalem [2]? *etc.*

I. Ea quæ ad Hierusalem cum ingenti comminatione dicuntur, volumus intelligere, et ita se habentia. « Quis parcet super te Hierusalem? aut quis constristabitur super te? » Quis convertetur rogare ea quæ in pacem sunt tibi? Aversata es a me, dicit Dominus. Retro ambulabis, et extendam manum meam super te, et disperdam te, et ultra non » sinam te, et dispergam illos in dispersione. Dixi : Sine » filiis effectus sum; egestas tenuit me [3]. » Exemplum accipiam : hostis quispiam ac perduellis contra imperatorem hujus terræ judicatus est : ab hoc omnis misericordia aufertur; scilicet ne dum damnato quis miseretur, incipiat offendere condemnantem. Sunt etiam nonnulli qui adjiciunt ad severitatem, ut non contristentur quidem super eo, id magnopere divitantes, ne per mœrorem vultus monstrentur judicio regis offendi. Si intellexisti, considera mihi propter peccata multa a Deo condemnatum peccatorem, et vide quomodo innumerabilibus Angelis humano generi præsidentibus, ne ab uno quidem misericordia dignus judicetur. Singuli quidem Angelorum prospicientes quia Deus est qui condemnavit, quia creator est qui adversatur, et tale esse peccatum, ut misericors, et clemens quodammodo necessitatem passus sit super eum sententiam promere, non parcunt, non contristantur, neque miserentur,

[1] Juxta Hieronymum x. Tom. III, pagg. 205 - 208.

[2] Jerem. xv, 5. — [3] Ibid. 5 et seq.

non revertuntur, ut rogent pro eo pacem. Hierusalem igitur quia ad priora scelera etiam hoc adjecit, ut crucifigeret Dominum meum Jesum, et in tantum surrexit scelus, ut de ea diceret Salvator : « Hierusalem, Hierusalem quæ occidis prophetas, et lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quasi gallina congregans pullos suos sub alas; et noluisti? Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta [1] : » ideo dimissa est, et usque ad præsens tempus destituta. Angeli quippe qui semper auxiliabantur ei, per quos etiam lex Moysi tradita est, « disposita per Angelos in manu Mediatoris [2], » deseruerunt eam, et dixerunt : multis facinoribus oppressa, Jesum interfecit, et in Dominum nostrum misit manus. Quamdiu minora peccavit, potuimus rogare pro ea, potuimus obsecrare Dominum, potuimus parcere ei : super ista quis parcat? Si peccaverit vir in virum exorabitur pro eo; si autem peccaverit in Deum, quis orabit pro eo? « Grande piaculum commisit Hierusalem, grande perpetravit nefas, ideo in commotione facta est [3]; » et dicitur ad eam : Nos non contristamur super Hierusalem, et calamitatibus ejus, et omnis populi illius. Illorum quippe delicto salus nobis facta est ad æmulandum eos [4]. Et quia sic peccavit ut voce Domini diceretur : « Quis parcet super Hierusalem? » Ego quoque dico ad interfectricem Domini mei : « Quis parcet super te Hierusalem, et quis contristabitur super te? »

II. Transcendam autem ad spiritalem intellectum ab humilitate litteræ, viam mihi pandente ratione, ut videam quomodo unaquæque anima, digna pace Dei Hierusalem nuncupetur. Post disciplinam quippe divinam facta es Hierusalem, quæ prius fueras Jebus.... Si itaque post demutationem a Jebus in Hierusalem peccaveris, et sanguinem

[1] Matth. XXIII, 37, 38. Luc. XIII, 34, 35. — [2] Gal. III, 19. — [3] Thren. I, 8. — [4] Rom. XI, 11.

testamenti, sicut quidam, et tu communem existimaveris, dicitur et de te: « Quis parcet super te Hierusalem? et quis » contristabitur super te? » Quis enim contristabitur, si talis fueris ut tradas Jesum? Unusquisque nostrum quandoque peccat: maximeque cum peccat ingentia, in Jesum peccat. Si autem et recesserit a fide, hæc facit spiritaliter Christo, quæ corporaliter fecit Hierusalem. Quamobrem « quanto plus arbitramini deteriora mereri supplicia eum » qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti » pollutum duxerit in quo sanctificatur, et spiritui gratiæ » contumeliam fecerit[1]? » Si conculcasti Jesum filium Dei, fecisti convitium spiritui gratiæ, quis parcet super te? quis contristabitur super te? quis revertetur rogare ea quæ in pacem sunt tibi? Ipsum Jesum qui rogabat pariter, et præstabat ea quæ erant in pacem, perdidit anima peccatrix? quis potest ultra rogare, conversus ad ea quæ sunt in pacem tibi? Scientes ergo quia « impossibile est eos qui semel » illuminati sunt, gustaverunt etiam donum cœleste, et par- » ticipes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus » bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et pro- » lapsi sunt, renovare rursus ad pœnitentiam, iterum cru- » cifigentes in semetipsis Filium Dei, et habentes ostentui[2], » omni labore nitamur, ne et de nobis dicatur: « Quis par- » cet super te Hierusalem? aut quis contristabitur super te? » aut quis revertetur rogare ea quæ in pacem sunt tibi? »

III. Ad reliquam autem interpretationem, quod sequitur convenit: « Tu aversata es me, dicit Dominus, retro ambu- » labis[3]. » Quia aversata es Filium Dei, et per hoc etiam a Deo patre recessisti, retro ambulabis. Quid autem necesse est manifesta replicare? Hierusalem quæ quondam in Judæa erat, a qua figuraliter universi Judæi intelliguntur, quia aversata est Christum, ideo retro ambulat. Fuit quippe

[1] Hebr. x, 29. — [2] Id. vi, 4, 5, 6. — [3] Jerem. xv, 6.

tempus quando non ambulaverunt retro : nunc vero ambulant, et conversi sunt corde in Ægyptum, ut retro ambulent. Quid autem sit, retro ambulent, sive extendi in priora, considera. Justus eorum quæ retro sunt obliviscens, in priora extenditur[1]. Peccator posteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem posteriorum meminit, prævaricatur in Legem Jesu dicentis : « Ne convertatur retrorsum tollere vestimentum suum[2]. » Inobediens est dicto ejus : « mementote uxoris Loth, » cum contemnit imperium Salvatoris dicentis : « Nemo mittens manum super aratrum, » et respiciens retrorsum, aptus est regno Dei[3]. » In Lege quoque scriptum esse reperimus Angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixisse : « Ne respexeris retro, et ne steteris in tota regione : in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris[4]. » Habes et hunc intellectum dignum spiritu Dei : « Ne, *inquit*, respexeris retro, » id est, in priora extende. Dimisisti Sodomam, ne revertaris in Sodomam. Dimisisti vitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne steteris in tota regione. Etiamsi præcedens imperium custodieris, de quo dicitur : « Ne respexeris retro, » non tibi sufficit ad salutem, nisi et consequens observaveris : « Ne steteris in » tota regione; » non enim expedit incipienti proficere, ut stet in regionibus Sodomorum. Et si Sodomam transcendisti, et a Satanæ regione discedens, incipis liber esse suppliciis, expedit ut salveris in monte; « Ne respexeris retro, » nec steteris in tota regione : in monte salvum te fac, ne » forte comprehendaris. » Si vis a Sodomorum ruina non comprehendi, ne convertaris retro, ne steteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, sed cum inde discesseris, ascende in montem in quo solo salus est, nomen Jesu Christi, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Philipp. III, 13. — [2] Marc. XIII, 16. — [3] Luc. IX, 62. — [4] Gen. XIX, 17.

HOMILIA DECIMA QUARTA[1].

(EODEM INTERPRETE.)

Ab eo loco in quo scriptum est : Heu! mihi ego mater[2] ; *Usque ad locum in quo ait :* Si conversus fueris, restituam te[3].

Medici[4] corporum ægrotantibus assistentes, et juxta disciplinam artis suæ volentes curare eos qui in infirmitatibus constituti sunt, vident tristia, injucunda pertractant, et in alienis calamitatibus mœrore proprio conficiuntur : semper enim conversatio eorum in gemitu, semper in curis est, nunquam cum lætis consortium habent : cum vulneratis, cum his quorum carnes incommodis variis debilitantur, qui febribus æstuant, qui dolore torquentur, jugi servitio perseverant. Et si quis eorum vult implere medicinam, non indignatur, non obliviscitur propositi artis suæ, postquam cum his fuerit quos sermo præfatus est. Hæc idcirco in procemio diximus quia et prophetæ medici quodammodo sunt animarum, et illuc semper ire jubentur ubi languentes sint : « Non enim necesse habent sani medicum, sed ii qui » se male habent[5]. » Quod autem a deliciosis ægrotantibus medici patiuntur, hoc sustinent prophetæ ac magistri ab his qui curari nolunt. Odio quippe habentur quasi præcipientes adversum desideria languentium, quia prohibent deliciis, et cibis variis uti eos, qui cum sint infirmi, nolunt escis infirmorum vesci. Fugiunt ergo inobedientes atque languentes medicos, et maledictis atque injuriis repellunt, eaque

[1] Juxta Hieronymum xi. Tom. iii, pagg. 208 - 221.

[2] Jerem. xv, 10. — [3] Ibid. 19. — [4] Nn. i-iii. — [5] Luc. v, 31.

prorsus iis faciunt, quæ faciat quis inimicis et hostibus suis. Abominantur enim eos quasi inimicos venire, quasi id tantum modo desiderantes, quomodo dolores et victus parcimonia, ex eorum dispositione nascantur; quomodo acutissimo ferro corpora secent; et execrantur eos quasi auctores tantorum cruciatuum, et non sanitatis quæ ex doloribus redditur.

Populus igitur ægrotabat variis languoribus, et misit illis medicos prophetas Deus. Unus ex medicis et Jeremias fuit, corripiens peccatores, et convertere volens a vitiis ad virtutes. Illi vero cum deberent ea quæ dicebantur audire, e contrario accusabant Prophetam apud judices similes sui. Ex quo factum est ut semper in calumniis et in tristitiis fuerit Jeremias, eorum perversitatis, quantum in se fuit, curam gerens. Juxta propriam autem incredulitatem adhuc ægrotantibus istiusmodi aliquando loquitur : « Et dixi : Non » loquar, neque nominabo nomen Domini. Et factum est ut » ignis ardens in ossibus meis, et dissolutus sum undique, » et ferre non possum[1], » aliquando autem videns se maledictis semper, clamoribus et injuriis insectari : « Heu mihi, » *inquit*, mea mater, ut quid me genuisti virum, qui judicer et » discernar omni terræ[2]? » Et quia ægrotantes bene consulentem, et juxta medicinæ disciplinam, audire contempserunt : « Non profui, » inquit. Rursusque quia illo spiritales pecunias commodante auditores accipere noluerunt, ut utilitatem consequerentur, et fructum ex his quæ acceperant redderent, ait : « Neque profuit mihi quisquam. »

Verum hæc anticipans locutus sum priusquam exponerem : « Non profui, neque profuit mihi quisquam[3]. » ... Prædicavit[4] Jeremias mandata divina; nemo his quæ prædicantur attendit. Quamobrem quasi medicus libens ac promptus

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Id. xv, 10. — [3] Ibid.
[4] Pag. 209, D.

medicamina languentibus tribuit, et illis non secundum artificium curatis, sed juxta voluntatem suam agentibus dicit : « Non profui, neque profuit mihi quisquam. » Quodammodo enim beneficium consequitur ipse qui curat, si fructum sui laboris in ægrotante conspiciat, et per lætitiam mentis etiam ipse consequitur utilitatem, secundum illud quod dicitur : « Beatus qui loquitur in aures audientium. » Hanc igitur utilitatem quam consequitur magister ab auditoribus suis, si proficiant audiendo, dum fructus ex salute eorum consequitur quodammodo : Jeremias videns de Judæis non habere se, dicit : « Non profuit mihi quisquam. » Si enim debet auditoribus prodesse quod loquor, auditores vero quæ dicuntur abjiciunt, et ego dico : « Non profui, » neque profuit mihi quisquam ; » quia hanc utilitatem non sum consecutus, quam consequitur is qui beatus efficitur, dum in aures loquitur audientium. Potest autem et aliter intelligi. Quicumque discipulis præcipit, iste si ingeniosos, et audientis naturæ habeat auditores, quanto plus præcipit, tanto plus proficit, illis interrogantibus, et de eo quod dicit sæpe quærentibus, qui sit sensus in dicto, qui ordo, quæ scripti voluntas. Unde e contrario ait : « Non profui, neque » profuit mihi quisquam. »

Quod ait[1] : « Heu mihi mea mater, quare me genuisti virum qui judicer et discernar omni terræ[2] ? » non sic existimo convenire aliis prophetis ut Jeremiæ : multi siquidem prophetarum post aliquod spatium, primo mali, et jam post peccata conversi, prophetare cœperunt : Jeremias vero a puero sumpsit vaticinationis exordium.... Propter quod ait[3] (secundum communem quippe sensum primum debemus exponere) : « Heu mihi mater ! quare me genuisti virum qui

[1] Nn v-ix.

[2] Jerem. xv, 10.

[3] Pag. 211, B.

» judicer et discernar ab omni terra? » Quidam autem hunc locum interpretans, ait Prophetam non ad matrem corporalem hæc locutum fuisse, sed ad eam quæ generet prophetas : nec aliam esse matrem prophetarum, nisi sapientiam Dei, ad quam ait : « Heu mihi mater mea : » quasi dicat : cur me genuisti? o sapientia! Filios vero sapientiæ et alibi legimus, Scriptura dicente : « Emittit sapientia filios suos. » Heu mihi, inquit, mater mea sapientia : quasi dicat : cur me genuisti virum qui judicer? Quis ego sum qui in hoc natus sum, ut judicer atque discernar propter increpationes, propter correptionem, propter magisterium, dum corrigere nitor habitantes super terram? Si Jeremias dicit : cur me genuisti virum qui judicer, et discernar terræ? Non possumus exponere quid sit, omni terræ; neque enim ab omni terra dijudicatur Jeremias, nisi forte violenter Scripturam trahentes, dicamus positum esse *omni terræ*, pro omni Judæa. Necdum quippe prophetia ejus illo tempore in universam terram pervenerat : nisi forte sicuti et in aliis multis locis ostendimus Jeremiam pro Domino nostro Jesu Christo positum, sic et in præsenti loco interpretemur. Annotavimus in principio hujus libri dictum : « Prophetam in gentibus posui te, regna eradicare, et subvertere, et disperdere, et » ædificare, et plantare[1]. » Porro Jeremias ista non fecit, sed Dominus meus Jesus qui eradicavit regna peccati, et ædificatione nequitiæ subversa, fecit in animabus nostris justitiam, veritatemque regnare. Quomodo igitur magis illa conveniunt Christo quam Jeremiæ, sic, arbitror, et alia plura, et hæc quæ nunc dicuntur ad Dominum sunt referenda.

Et primo quidem videndum est an possit id quod incongruum, et blasphemum videtur esse si referatur ad Dominum, id est : *Heu mihi mater*, Salvator noster dicere miserans alios. Ad quod probandum exhibenda sunt testimonia,

[1] Jerem. I, 10.

quæ manifeste nulli alii apta sint nisi Salvatori : quomodo videns Jerusalem fleverit super eam, quia dixerit : « Jerusa-» lem ! Jerusalem ! quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui » ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos[1], » et reliqua. Nec non et illa quæ manifeste a Salvatore dicuntur : « Heu mihi quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam » in messe, et sicut racemos in vindemia, cum non supersit » botrus ad manducandum uvæ primitiva. Heu mihi anima, » quia periit reverens a terra, et qui corrigat inter homines » non est. Omnes in sanguine judicantur[2]. » Venit enim ut meteret fructus, et quasi stipula in segete reperta propter plurimos peccatores, ait : « Heu mihi quoniam factus sum » sicut qui colligit stipulam in messe. » Venit vindemiare botros uvæ in hominibus, et in messe sceleribus inventis, dicit : « et sicut racemos in vindemia, cum non supersit bo-» trus uvæ ad manducandum primitiva. » In alio quoque loco similia his ad patrem loquitur dicens : « Quæ utilitas in san-» guine meo, dum descendo in corruptionem[3] ? » Quid tantopere hominibus profui, qui nec in sanguine meo, quem fudi pro eorum salute, profecerunt? Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo de cœlis, dum venio in terram, dum contumeliis affector, dum porto corpus humanum? Quid his omnibus dignum inter homines perpetratum est? « Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corrup-» tionem ? Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntia-» bit veritatem tuam? » Tale ergo est quod in Jeremia dicitur : « Heu mihi mater mea, quare me genuisti virum ? « Non juxta quod Deus Salvator est, dicit : « Heu mihi mater; » sed juxta id quod homo est, sicut in alio propheta : « Heu mihi, » *inquit*, anima mea, quia reverens periit a terra[4]. » Anima autem hominis est quæ conturbatur, et tristis est usque ad

[1] Matth. XXIII, 37. — [2] Mich. VII, 1, 2. — [3] Psalm. XXIX, 10. — [4] Mich. VII, 2.

mortem, non Verbum quod erat a principio apud Deum, quod nunquam mœret, nunquam turbatum est, nunquam dixit : Heu mihi : Neque enim Verbum sustinet mortem, sed homo qui istos patitur affectus, ut sæpe exposuimus.

« Quare me genuisti, virum qui judicer et discernar omni » terræ ? » Si consideres utique martyres condemnatos, et de singulis Ecclesiis exhibitos ad tribunal, videbis quomodo per singulos martyres Jesus condemnetur. Ipse enim est qui in perhibentibus divinitati testimonium judicatur : et hoc fideliter suscipies, quia non te dixerit esse in carcere, cum fueris in carcere; non te esurire, cum esurieris; non te sitire, sed semetipsum. « In carcere, *inquit*, fui et venistis ad » me : esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi et potastis » me [1]. » Itaque si condemnatur etiam christianus, non pro alia tamen re, neque pro sceleribus suis, sed pro hoc tantum quod christianus est, Christus est qui condemnatur, ex quo efficitur ut in omni terra condemnetur Jesus, quotiescumque is addicitur, qui pro eo condemnatur. Non solum autem apud judices sæculi, et tribunalium potestates Christus addicitur, sed etiam si calumniam christianus ab aliquo patiatur, et provocetur ad litem, tunc quoque justus dijudicatur injuste. « Quasi quem me genuisti virum qui judi» cer, et discernar omni terræ. »

Possumus et aliter intelligere quomodo Jesus condemnetur, et dijudicetur in omni terra. Quis improborum non condemnat christianam religionem ? Quis gentilium saltem transitorie non excutit eam ? Quis Judæorum non de christianis loquitur ? Quis de philosophis ? Quis de imperitis ? Ubique Christus condemnatur atque discernitur : et ab aliis quidem condemnatur, ab aliis non condemnatur. Si autem non condemnatur, excipietur; aperies ei ostium, et ingredietur ad te; credis in eum, vescetur tecum. Si vero de

[1] Matth. xxv, 36.

religione audiens christiana non ceperis eam, nihil aliud facies quam condemnabis Jesum, ut mendacem, ut seductorem in errorem mundum trahentem. « Quasi quem me » genuisti virum qui judicer et discernar omni terræ. » Quicumque penitus ei non credunt, condemnant illum. Qui autem credunt, et adhuc ambigunt, dijudicant illum. Duo igitur apud homines Christus perpetitur : ab incredulis condemnatur; ab ambigentibus discernitur. Si portas imaginem cœlestis deposita imagine terreni[1], non es terra condemnans eum, neque in terra tua judicatur atque discernitur.

« Virtus mea defecit in his qui maledicunt mihi[2]. » Apostolus loquitur de Salvatore nostro, quia crucifixus ex infirmitate sit... Suscepit[3] infirmitates peccatorum nostrorum, et portavit nos, et venit ad eos qui maledicebant sibi, et virtus ejus defecit ab eis qui maledicebant e cœlestibus descendentem. Simul enim et assumpsit servi formam; Verbum caro factum exinanivit se, et juxta Apostolum dicentem : « Exinanivit seipsum formam servi accipiens[4], » nunc quoque loquitur : « virtus mea defecit in iis qui maledicunt » mihi.... »

« Fiat[5] Domine dirigentibus eis, si non astiti tibi in » tempore malorum eorum[6]. » Quid est hoc quod dicitur : *Fiat, Domine*, qui potest, ex ipso sermone consideret. His ipsis Domine dirigentibus, qui maledicebant mihi, virtus quæ deficiebat in eis, fiat in eis cum ad pœnitentiam conversi post maledicta quibus me persequebantur ambulare cœperint rectam viam. « Fiat Domine, dirigentibus eis, si

[1] I Cor. xv, 49. [2] Jerem. xv, 10.

[3] Pag. 214, A.

[4] Philipp. II, 7.

[5] Nn. XI - XIII.

[6] Jerem. xv, 11.

»non astiti tibi.» Reddit rationem quare iis qui maledicebant sibi postulat directionem atque virtutem dicens : «Si »non astiti tibi in tempore malorum eorum.» Astitit Patri propitiatio pro peccatis nostris, et deprecatus est eum in tempore malorum nostrorum[1] : neque enim astitit post tempus afflictionis nostræ, sed cum adhuc peccatores essemus, Jesus Christus pro nobis mortuus est. «Si non astiti »tibi in tempore malorum eorum, et in tempore tribulatio»nis eorum, exurgat inimicus : ego astiti tibi pro eis.» Quis autem est inimicus noster, nisi Zabulus, qui tribulabat nos, et jugo servitutis premebat ; adversum quem astitit Patri Salvator, et de captivitate nos liberans reddidit libertati. Hæc prophetice Dominus dixerit. Potest autem et Propheta eadem dixisse pro populo, et in tempore malorum eorum.

... «Divitias[2] tuas et thesauros tuos in deprædationem dabo »gratis[3].» Concedit Deus, et dat eos commutationem propter omnia peccata eorum. Utrumne hos quos sibi in terra thesaurizaverint? unusquisque enim hominum thesaurizat sibi; si est peccator, in terra; si justus, in cœlo, ut nos docuit Evangelium. Aut quod dicit, istiusmodi est : ecce unus thesaurus Jeremias, alius thesaurus est Isaias; thesaurus erat et Moyses, et reliqui. Hos thesauros abstulit Deus a populo, et per Christum qui dixit : «Auferetur a »vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus[4],» largitus est nobis. Dabo ergo propter peccata tua thesauros tuos in deprædationem. Dedit nobis thesauros illius populi Dominus, quia primum illis credita sunt eloquia Dei, et nobis deinceps attributa. Idque quod scriptum est : «Aufe»retur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus

[1] I Joan. II, 2.

[2] Pag. 215, D.

[3] Jerem. XV, 13. — [4] Matth. XXI, 43.

» ejus, » asseruimus jam esse completum. Non quod Scriptura ab eis ablata sit : habent quippe Legem et prophetas, habent volumina divinarum litterarum ; sed quod non intelligant ea. Atque ita regnum Dei ablatum est ab eis, dum Scripturæ sensus aufertur. Cessavit apud eos Legis et prophetarum interpretatio : legunt omnia, et non intelligunt. Expleta est illa post adventum Domini prophetia : « Dic » populo huic : Auditione audietis, et non intelligetis, et » cernentes videbitis, et non scietis; incrassatum est enim » cor populi hujus[1]. » Necnon et illud quod ab Isaia dicitur : « Auferet Dominus a Judæa, et ab Jerusalem validum » et validam, gigantem et hominem bellatorem, et judicem, » prophetam, et arbitrum, architectum, et sapientem audi» torem[2]. » Hæc omnia abstulit ab illis Deus, et nobis qui ex gentibus sumus, si tamen accipere voluerimus, tradidit. « Et thesauros tuos in deprædationem dabo, commutatio» nem propter omnia peccata tua in omnibus finibus tuis[3]. » Quod dicit tale est. Ista omnia peccata tua, quæ in universos fines provenerunt, tibi reddita sunt. Nullus quippe finis illius est populi, qui non peccatis ejus repletus sit : nec poterat non omnis ejus finis peccatis repleri, qui, quantum in eo fuit, interfecit justitiam, si est Christus justitia; interfecit sapientiam, si est Christus sapientia ; interfecit veritatem, si est Christus veritas. Unde propter crudeles contra Filium Dei acclamationes hæc omnia perdiderunt. Surgens Dominus meus Jesus Christus non apparuit ultra interfectoribus suis, sed tantum credentibus sibi ex mortuis victor ostensus est.

« Et dabo te in servitutem inimicis tuis, in terram quam » nesciebas[4]. » Servivit populus Judæorum inimicis suis, et dispersus est in terram quam ignorabat. « Quoniam ignis

[1] Isai. VI, 9. Matth. XIII, 14. — [2] Isai. III, 1, 2. — [3] Jerem. XV, 13. — [4] Ibid. 14.

»accensus est in ira mea, super vos ardebit.» Post ista quæ exposuimus, et comminationis verba ad populum, ille qui superius oraverat, complet orationem, et prioribus quæ sequuntur adjungit: «Tu cognovisti, Domine, memor »esto mei, et visita me: innocentem me fac a persequen»tibus me non in patientia[1].» Et Prophetes potest hoc dicere, persecutionem passus ab his quos increpabat, qui veritatem audire nolebant, inimicus quippe eis factus est vera dicens. Potest autem et Salvator hæc dicere, usque ad crucem persecutionem passus a populo: *Non in patientia.* Quid est hoc quod ait: *Non in patientia?* hoc est, in patientia longanimis fuisti semper huic populo delinquenti; sed per hoc etiam adversum me erexit temeritatem suam, noli esse longanimis. Et revera non fuit patiens Deus; si enim consideras tempora passionis Dominicæ, et ruinæ Hierusalem, quando subversa est, videbis quomodo non in patientia abusus sit eis Deus. A quinto-decimo quippe anno Tiberii Cæsaris usque ad subversionem templi Dei (quia oportuerat modicum aliquid interesse temporis) in patientia dereliquit, propter eos qui per signa atque portenta apostolorum credituri erant.

«Scito quomodo accepi propter te opprobrium contem»nentibus sermones tuos[2].» Potest fieri ut Prophetes hoc dicat contemptus a populo peccatore super his quæ prædicabat: ait quippe et alibi: «Complevi dies meos in irrisione[3].» Opprobrium ergo patitur ab his qui sermones Dei audire contemnunt, et deprecatur ut Dei habeat auxilium dicens: «Scito quomodo acceperim propter te opprobrium »a contemnentibus sermones tuos. Consummavi eos[4].» Prophetes potest hoc dicere, sed magis convenit Salvatori, cujus post passionem venit consumptio Hierusalem, interfectio populi Judæorum. Post hæc quia multa passi sunt

[1] Jerem. XV, 15. — [2] Ibid. — [3] Id. XX, 7. — [4] Id. XV, 15, 16.

prophetæ propter legationem verbi, et increpationes Dei quas ad populum proferebant, oportet auditores paucis commoneri de vita eorum, atque promissis, et nostra voluntate, ut juxta possibilitatem virium si volumus requiem consequi cum prophetis, etiam opera eorum facere nitamur. Quod autem loquor istiusmodi est : frequenter in oratione dicam : Deus omnipotens da nobis partem cum prophetis, da cum apostolis Christi tui, tribue ut inveniamur ad vestigia unigeniti tui. Hæc loquentes non sentimus quæ petimus : re enim hoc dicimus : fac nos sic odio haberi, ut odio habiti sunt prophetæ, et da nobis verba talia super quæ persecutionem patiamur : da in istas incidere calamitates quas apostoli sustinuerunt. Dicere quippe, da mihi partem cum prophetis, nolentem pati id quod prophetæ, omnium injustissimum est. Dicere, da mihi partem cum apostolis, nolentem ex affectu Pauli vere loqui : « In laboribus plurimum, in plagis abundanter, in carceribus supra modum, » in mortibus sæpe[1], » et reliqua omnia, est iniquissimum. Si itaque volumus requiescere cum prophetis, consideremus vitas prophetarum, quomodo ex eo quod increpabant et arguebant delinquentes, judicati condemnatique sunt : « Lapidati, secti in occisione gladii occubuerunt, circumeuntes in melotis et in caprinis pellibus, in egestate, in » tribulatione et miseria, in solitudinibus errantes[2]. » Eo tempore quo erant synagogæ plurimæ in Israel, nihilominus illi in desertis, in montibus, et speluncis, et cavernis petrarum latitabant. Quid ergo est? si quis vult imitari vitas prophetarum, increpet, arguatque peccatores, statim odium merebitur, statim ei detrahetur, statim patietur insidias. Quod etiam in Ecclesiis sæpe videmus accidere. Peccaverit quodlibet quispiam : is qui præsidet populo, et regit ecclesiasticam disciplinam, ejicit eum de congregatione

[1] 2 Cor. xi, 23. — [2] Hebr. xi, 37.

sanctorum illico : ille circuit civitatem, lacerat eum qui, quantum in se fuit, Ecclesiam vindicavit. Verum nos non præbeamus his aurem qui propter excommunicationem sui tam præpositos, quam omnem Ecclesiæ conventum vesano ore dilacerant. Beati vero apostoli omni admiratione digni innumerabilibus propter veritatem injuriis affecti loquebantur : « Propterea complaceo mihi in infirmitatibus, in con» tumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus et angustiis » pro Christo[1]. » Hoc tantum laborare convenit, ut pro nulla alia re nisi pro Christo sustineamus contumeliam, et necessitatis causa sit Christus. Id optemus ut maledicta perpessi, pro veritate nos maledici sciamus, qui eam defendimus, et Scripturarum voluntate omni cum fiducia eam prædicamus. Igitur, quantum possumus, ad vitam prophetarum, et apostolorum conversationem imitandam nos extendamus, molestia et pericula non vitantes. Athleta enim si difficultatem certaminis fugerit, cum lætitia non coronatur, et laudis gloriam non consequitur.

« Et erit sermo tuus mihi in lætitiam[2]. » Non ait : *Est*, sed *erit*, siquidem in præsenti tempore carceres, exilia, contumelias ac labores mihi tribuit; sed horum omnium finis erit lætitia.... « Non[3] sedi in concilio ludentium[4]. » Si quando videbat Prophetes non sollicitorum concilium, sed ludentium, fugiebat illud. Unde oportet nosse differentias conciliorum, solliciti, atque ludentis. Si hoc concilium nostrum sollicitum est, si omnia cum ecclesiastica diligentia quærit, si sermo cum disciplina, si vita sollicita est, si negotia cum cautela, concilium est, non ludentium, sed sollicitorum. Si autem dereliquerit studium religionis, et vacaverit lusibus mundi istius qui veniunt a pravitate, fit concilium ludentium. Ait itaque Prophetes : « Non sedi in

[1] 2 Cor. XII, 10. — [2] Jerem. XV, 16.
[3] Pag. 218, F. — [4] Jerem. XV, 17.

» concilio ludentium, sed timebam a facie manus tuæ[1]. »
Cum duo mihi essent proposita, sedere in concilio ludentium, et offendere majestatem tuam, aut certe surgere de eo, et ea facere quæ tibi placita erant, magis elegi surgere de congregatione ludentium, ut amicus tuus essem, quam contraria faciens, inter eos qui hostes sunt, computari. « Non sedi in concilio ludentium, sed timebam a facie ma- » nus tuæ. » Et Salvator noster non sedit in concilio ludentium, sed surrexisse se docens ait : « Dimittetur vobis do- » mus vestra deserta. » Reliquit enim sermo Dei divinus concilium Judæorum, et aliud sibi concilium ex gentibus congregavit.

« Solus sedebam[2]. » Et ipse tantum sine expositione sermo ædificat audientes. Quando est multitudo peccantium, nec sustinet secum justum pie vivere, tunc indigens est fugere congregationem eorum, et imitari Prophetam loquentem : « Solus sedebam; » imitari etiam miserabiliter conquerentem : « Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria » suffoderunt, et ego relictus sum solus, et quærunt ani- » mam acciperere illam[3]. » Si autem voluerimus sacratius aliquid accipere in eo quod dicitur : *Solus sedebam*, forsitan inveniemus dignam interpretationem Spiritu sancto. Quando vitam multitudinis imitamur, nec conversatio nostra a populo melior, nec contempto judice Deo ab hominum malitiis separatur, non possumus dicere : *Solus sedebam;* sedemus quippe cum plurimis. Quando autem vita nostra fuerit istiusmodi, ut nullus nobis sensu, sermone, gestis coæquetur, tunc possumus dicere : *Solus sedebam.* Licet ei qui non est presbyter, aut episcopus, aut diaconus, aut alia qualibet decoratus Ecclesiæ dignitate, bene viventi dicere : « Solus sedebam quia amaritudine plenus sum[4]. » Si arcta et angusta est via quæ ducit ad vitam, expedit tibi

[1] Jerem. xv, 17. — [2] Ibid. — [3] 3 Reg. xix, 14. — [4] Jerem. xv, 17.

ab omni dulcedine recedenti, ut amaritudine in præsenti sæculo complearis. An ignoras quoniam solemnitas Dei adjunctis amaritudinibus celebratur? Ait quippe sermo divinus: « Cum habueritis diem festum, azyma super amaritu- » dinem manducabitis[1].... »

« Quare qui me contristant, confortantur in me[2]? » Multa passus est Jeremias ab his qui veritatem audire nolebant, et erant illo in hoc sæculo fortiores, quoniam non regnum Dei de sæculo isto, sed de alia quadam viventium regione, ut Salvator ait: « Si esset de hoc mundo regnum meum, mi- » nistri mei laborarent ut non traderer Judæis[3]; » confortantur ergo adversus eum in sæculo isto. Et quod justus debilior sit a persequentibus se, vide martyrum passiones. Judex in altis tribunalibus sedet, ad ructum, et ad delicias prominens: christianus in quo Christus habitat, judicatur plenus amaritudine, et ad mortem usque subjectus, confortatis inimicis suis adversum se.

... « Plaga mea firma est, unde sanabor? » Et Salvator potest dicere: « Unde sanabor? » Resurrectionem suam post clavorum annuncians vulnera; et justus qui post plagas recipit sanitatem. « Facta est mihi » (subauditur plaga) « sicut aqua mendax non habens fidem[4]. » Si quidem plaga mea non manet, sed super me transit. « Ideo hæc dicit Do- » minus: si conversus fueris restituam te[5]. » Ad omnes hæc loquitur Deus, quos reverti vult ad salutem. Videtur autem quiddam significare mysterii in eo quod ait: *restituam te*; nemo quippe restitui potest, nisi in eum locum unde ante discesserat: ut puta si membrum corporis mei fuerit a compage disjunctum, medicus illud in pristinum locum restituere conatur. Si aliquis separatur e patria, in exilium mittitur, et postea per indulgentiam eorum qui possunt exules

[1] Exod. XII, 8. — [2] Jerem. XV, 18. — [3] Joan. XVIII, 36. — [4] Jer. XV, 18. — [5] Ibid. 19.

solvere, redditur libertati, redit unde fuerat expulsus. Miles quoque abjectus ex ordine suo restituitur ordini, si acceperit veniam. Ita et nunc dicitur ad mortale genus, id est, ad nos homines, qui a Deo fueramus aversi : si conversi fueritis, restituam vos. Finis quippe repromissionis restitutio est, ut in Actibus apostolorum legimus : « Usque ad tempora restitutionis omnium quæ locutus est Deus per os sanctorum prophetarum suorum, » in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA DECIMA SEXTA [1].

(EODEM INTERPRETE.)

De eo quod scriptum est : Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus [2].

In [3] Evangelio quod secundum Matthæum est, scribitur Salvator noster venisse juxta mare Galilææ, et ibi vidisse Simonem et Andream fratrem ejus mittentes retia in mare. Erant quippe piscatores. Ibique additur : videns autem eos Jesus, « dixit eis : venite post me, et faciam vos piscatores hominum. Et relinquentes sua retia secuti sunt eum [4]. » Et fecit eos Salvator de piscatoribus piscium, piscatores hominum. Alios quoque duos fratres invenit Dominus, Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem ejus, in navicula cum patre Zebedæo reficientes retia sua [5]. Quos cum similiter ad Evangelii ministerium provocasset, piscatores ho-

[1] Juxta Hieronymum XII. Tom. III, pagg. 227-235.

[2] Jerem. XVI, 16.

[3] N. I.

[4] Matth. IV, 19, 20. — [5] Ibid. 21.

minum reddidit. Si quis juxta hanc historiam consideret discipulos Salvatoris, ut habeant non solum gratiam sermonis, ita Scripturarum ratione contextam ut retia, quæ possint super humanas animas gyro artificis superfundi, et consideret hoc ipsum cum summa ratione fidei, videbit quomodo non tunc tantum Salvator, sed et usque ad præsentem diem mittat hominum piscatores, instituens eos animas liberare de mari, et ex acerbissimis fluctibus ad auram producere liberiorem. Verum illi pisces cum sagenis, retibus atque hamis extracti de aqua fuerint, moriuntur. Apud nos vero cum aliquis fuerit sermonis rete comprehensus, et eductus de mari sæculi, moritur quidem et ipse, sed peccato, sed mundo, ut consurgens Christo, vivat Deo. Si ergo possis, ad intelligendum sensum quem conamur exponere, animo inducere pisces de mari extractos, aliam rursus vitam assumere, et aliud corpus induere, tunc scies quo nobis profecerit exemplum. Nemo blasphemet, nemo male laceret, non vocetur crimen quod ab alterius abductum est intelligentia. Et tu igitur cum de sæculi istius fluctibus per discipulos Domini fueris extractus, muta corporis vitia, muta sensum animæ; non sis ille piscis qui in salsis versabaris undis, sed de profundo gurgite erutus ad meliora convertere, secundum illud apostolicum : « Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini contemplantes, in eamdem imaginem transformamur de gloria in gloriam, quasi ab Domini spiritu[1]. » Et cum fueris ab apostolis ac discipulis Jesu marinis fluctibus liberatus, noli quærere profundum, sed in montibus sit conversatio tua; ut jam non habeas opus piscatoribus, qui te rursus de fluctibus extrahant, sed aliis quibusdam quos venatores Scriptura nuncupat, qui te postea venentur de monte, de colle, de locis altioribus : ibi sit deambulatio tua, ibi mens, gressus et statio : obliviscere

[1] 2 Cor. III, 18

maris : obliviscere vallium ac profundorum : veni ad montes, prophetas; veni ad colles, justos; ipsis sit conversatio tua : ut cum dies mortis advenerit, mittantur venatores, alii quidam a piscatoribus; qui super assumptionem constituti sunt, et te cum cæteris sanctis de colle, de monte, de altiori loco accipiant. Vide autem si non sacrata voce in eadem sententia Propheta consentit dicens : « Ecce ego mitto piscatores » multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos. Et post hæc » mittam venatores multos, ut capiant eos supra omnem » montem et collem[1]. »

Si vis et tu ab his venatoribus capi[2], cave ne verseris in vallibus, ne in alia humili regione consistas. Quære colles, quære montem, in quem viso populo Dominus ascendit, et secuti sunt eum discipuli, ex quo aperiens os suum docuit eos, dicens : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est » regnum cœlorum[3]; » et reliquas septem beatitudines. Neque vero putes licere his venatoribus, aliunde homines, nisi de montibus ac collibus quærere, et quod sequitur, *de cavernis petrarum*. Unde possum intelligere petras? unde cavernas petrarum? venio ad Exodum; quæro aliquam interpretationis occasionem; ubique invenio volentem Moysem videre Dominum; et Dominum eidem promittentem, atque dicentem : « Ecce pono te in caverna petræ, et conspicies » posteriora mea; faciem autem meam non videbis[4]. » Si consideres quid ibi petra dicatur, et foramen petræ, intelligis et cæteras petras, et petrarum foramina. Quæ igitur est petra? Dominus Jesus Christus : « Bibebant enim de spiritali sequente eos petra[5]. Et super petram statuit pedes » meos[6], » in trigesimo nono psalmo dicitur. Quod est foramen petræ? Vide eum apud Deum patrem, Verbum Deum, videbis integram petram : vide dispensationem assumpti cor-

[1] Jerem. XVI, 16. — [2] N. II. [3] Matth. V, 3. [4] Exod. XXXIII, 22, 23. — [5] I Cor. X, 4. — [6] Psalm. XXXIX, 3.

poris, videbis foramen petræ, per quod posteriora Dei juxta possibilitatem imbecillitatis suæ humanus intuetur aspectus. Hoc enim est quod ait : « Videbis posteriora mea [1]. »...

Quia [2] igitur nescis quo tempore mittantur venatores, cave ne aliquando de monte descendas, ne relinquas colles, ne de cavernis petrarum exeas. Si enim foris fueris inventus, dicentur tibi ea quæ ii qui foris sunt merentur audire : « Stulte hac nocte anima tua repente auferetur a te : quæ » autem parasti, cujus erunt [3] ? » Dicentur autem tibi ista, si dixeris : « Destruam apothecas, et majores ædificabo, et » dicam animæ meæ : Anima, habes bona reposita in annos » multos ; requiesce, comede, bibe, lætare [4]. » Animadvertis de montibus et collibus descendentem ? animadvertis consistentem extra petræ foramen ? quomodo erret et ea putet bona esse quæ nulla sunt, dicens : « Dicam animæ meæ : » habes multa bona reposita. » Frumentum et ubertatem terrenorum fructuum esse arbitratus est bona, nesciens quia vera bona non nascuntur in maledicta terra, sed in cœlestibus regionibus : thezaurisavit sibi in terra, quia in terra esse thesauros arbitratus est. Si quis autem sublata cruce sequitur Dominum Jesum, et thezaurisat sibi in cœlo, non dicitur ei : « Stulte hac nocte animam tuam repetent a » te : » sed venientes venatores, et quærentes animalia de montibus, de collibus, de carvenis petrarum, etiam illum cum eis pariter accipient de venatione sublimi, et ad sublimiora beatitudinis regna portabunt....

« Et [5] retribuam illis primum duplices injustitias eo» rum, et peccata ipsorum in quibus contaminaverunt terram » meam, in morticinis abominationum suarum, et iniqui-

1 Exod. XXXIII, 23.

2 N. IV.

3 Luc. XII, 20. — 4 Ibid. 18.

5 N. V.

» tatibus suis, quibus impleverunt hæreditatem meam[1].... » Necessario[2] appositum est, *primum* : primum quippe propter injustitias tormenta perpetimur, deinde propter justitiam coronamur. Neque enim e contrario ante tribuenda sunt justa, et sic reddenda peccata, ut cessantibus bonis, vitia æterna permaneant; sed ante recipiemus mala, et deinde bona, ut sublatis vitiis, virtutes permaneant in æternum. Observa omnem thesaurum Scripturarum, et invenies semper Deum ea primum comminantem quæ tristia sunt, et ea deinceps inferentem quæ lætitiam præbeant audientibus. Occidit et vivificat[3] : percutit et sanat; ipse dolorem facit, et rursum restituit; percussit, et manus ejus sanaverunt. Super his ergo, qui justus est, intellectu pio considerans quæ dicuntur, ingemiscat, et dicat : « Domine, » quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in » monte sancto tuo? Qui ingreditur, *inquit*, sine macula, » et operatur justitiam, qui loquitur veritatem in corde suo, » qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo » malum, et opprobrium non accepit adversus proximos » suos[4]. » Nos etiam non his opprobremus qui a peccatis ad pœnitentiam convertuntur, Scriptura dicente : « Ne impro» peres viro convertenti a peccatis[5]. Opprobrium non acce» pit adversus proximos suos; ad nihilum deductus est in » conspectu ejus malignus; timentes autem Dominum mag» nificat[6]. » Omnes igitur quicumque materiam illius ignis habemus in nobis, primum recipiemus nostra delicta.

Sed dicet mihi aliquis de audientibus[7]; expone et id quod sequitur : « Duplices injustitias eorum. » Esto quippe, recipio mea peccata, ut compleatur id quod ab Apostolo dic-

[1] Jerem. XVI, 18.

[2] N. VI.

[3] Deut. XXXII, 39. — [4] Psalm. XIV, 1, 2, 3. — [5] Eccles. VIII, 6. — [6] Psalm. XIV, 3, 4. — [7] N. VII.

tum est : « Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; » ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem[1] : » cur vero duplicia recipio peccata ? Cui respondendum est, quia « Servus qui scit voluntatem Domini sui, et non facit eam, » plagis vapulabit multis[2] : » dignum siquidem est eos qui gentes sunt, simplicia recipere peccata, et nos duplicia, dicente Apostolo : « Voluntarie peccantibus nobis post co- » gnitionem veritatis jam ultra non remanet pro peccato » hostia. Horribilis autem quædam expectatio judicii ignis, » zelus comedere habens adversarios[3]. » Prophetatum est de his qui a peccatoribus et venatoribus de profundo in montibus sunt abstracti, quomodo recipiant primum duplicia peccata sua. Posthæc de vocatione gentium prophetatum est, non eorum qui necdum cognoverunt Christum, sed qui jam vocati sunt, ut sciant laudes referre pro gratia : et in Ecclesia consistentes confiteantur, et adorent nomen ejus.

« Domine[4], fortitudo mea, et adjutorium, et refugium » meum in die malorum, ad te gentes venient ab extremo » terræ, et dicent, quoniam falsa possederunt patres nostri » simulacra, nec est in illis utilitas[5]. » Quomodo ab extremo terræ venerunt gentes ad Dominum, et dixerunt : « Quo- » niam falsa possederunt patres nostri simulacra, nec est in » illis utilitas ? » Quinam isti qui veniunt ab extremis ? Sunt alii primi terræ ; sunt alii novissimi. Qui sunt primi ? Sapientes sæculi, nobiles, divites, optimates. Qui sunt extremi ? Stulta mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et ea quæ non erant, ut destruat quæ sunt. « Venient gentes ab extremo » terræ : » quasi dixerit : de his omnibus qui sunt novissimi super terram, de fatuis, de ignobilibus, de abjectis. « Et » dicent, quoniam falsa possederunt patres nostri simulacra, » nec est in illis utilitas : » non quia vera sint idola, ad quo-

[1] I Cor. III, 15. — [2] Luc. XII, 47. — [3] Hebr. X, 26, 27. — [4] V. VIII. — [5] Jerem. XVI, 19.

rum distinctionem nunc falsa dicantur, sed idola quæ falsa sunt per naturam, nulla est in eis utilitas.

« Si faciet sibi homo deos[1], et isti non sunt dii[2]. » Non solum de corporeis simulacris faciunt sibi homines deos, sed et de corde confingunt : qui enim possunt simulare alium creatorem extra universitatis Deum, alium Spiritum sanctum, alium Christum, alia sæcula extra hæc quæ cernimus, ii omnes fecerunt sibi deos, et adoraverunt opera manuum suarum. Omnes philosophi qui varia dogmata prodiderunt, omnes hæretici qui auctores ad aliter credendum de Deo miseris mortalibus extiterunt, fecerunt sibi idola, et animi voluptatem putaverunt Deum, et conversi adoraverunt opus manuum suarum, putantes vera esse quæ finxerant. Omnes igitur tam de visibili materia, quam de falsis dogmatibus fingentes sibi deos, corripit nunc sermo divinus dicens : « Si » faciet sibi homo deos, et isti non sunt dei; propterea ma» nifestabo illis in tempore isto opus manuum mearum, os» tendam illis virtutem meam[3] : » in quo tempore, nisi in isto, quo Salvator noster assumpsit corpus humanum? « Et » scient quia ego sum Dominus. »

Deinde alia sequitur prophetia[4] (quam nescio quare apud septuaginta non invenientes, in cæteris editionibus, quæ cum Hebræo consentiunt sermone, reperimus), quæ plena est necessariis rebus, et tam utilibus, ut possit, si animus fuerit attentus, a vitiis revocare lectorem. Sic autem sequitur : « Peccatum Juda conscriptum est stylo ferreo, in ungue » adamantino, sculptum super pectus cordis eorum[5].... » Igitur (ut supra diximus) super nos qui peccamus ista conveniunt, quorum peccata non forinsecus alicubi conscribuntur, sed in cordis conscientia, stylo exarata ferreo, sculpta ungue adamantino. Quod autem peccata nostra scribantur in pectore, ex his quæ sequuntur intellige. Ante-

[1] N. IX. [2] Jerem. XVI, 20. [3] Ibid. [4] N. X. [5] Jerem. XVII, 1.

quam peccatum faciam, nulla in corde meo peccati imago versatur : cum autem conscientia peccati imaginem sumpserit, habeo formam illius, et semper ante oculos cordis mei delicti pompa depingitur. Et si quidem esset peccatum meum atramento conscriptum, forsitan delerem illud; nunc autem scriptum est in stylo ferreo, et in ungue adamantino, sculptum est super pectus cordis mei, ut mecum ad tribunal veniat, et compleatur illud quod a Christo prophetatum est : « Nihil absconsum, quod non manifestabitur, et nihil » occultum, quod non palam fiet[1]. » Nudabitur pectoris mei conscientia et aperto corde videbuntur litteræ peccatorum quæ in stylo ferreo, in ungue adamantino sculptæ sunt. Atque ita universa spectantium multitudo leget in pectore meo signatas imagines peccatorum : « Nihil *enim* absconsum, quod non revelabitur; et inter se invicem cogitationem ac» cusantium sive defendentium[2]. » Et, « Nolite ante tempus » judicare, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita » tenebrarum, et manifestet consilia cordium[3]. » Cui manifestabit? utique non sibi, qui, antequam fiant, cuncta cognoscit : sed his qui cum illo venturi sunt, et propter puritatem mentis et corporis agnum sequentur, ostendet delicta in corde peccatoris expressa, ut resurgant justi in gloriam, peccatores vero in opprobrium et confusionem æternam; a quibus liberet nos Deus resurgentes cum Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. x, 26. — [2] Rom. II, 15. — [3] I Cor. IV, 5.

HOMILIA DECIMA SEPTIMA[1].

(EODEM INTERPRETE.)

De eo quod scriptum est : Clamavit perdix; *usque ad*, et diem hominis non concupivi ; tu scis[2].

I. Ad famosam venimus quæstionem inspicere quid sit perdix, de quo Scriptura nunc loquitur : « Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, faciens divitias suas non cum judicio. In dimidio dierum ejus derelinquent eum, et in novissimis suis insipiens erit. » Ex natura volucris dignum videtur quamdam historiam commemorare, ut animal cognoscentes, scire possimus utrum ad bonam, an malam partem nunc nominati perdicis intelligentiam referamus. Dicitur autem hoc esse animal malignum, fraudulentum, callidum, multumque decipiens venatores. Sæpe quippe ante pedes aucupis volvitur, et in medio ejus conatu, quasi jam apprehendendus elabitur. Prædam sui ex vicinitate promittit, et hoc agit ne ad nidum fœtuum ejus citus venator occurrat. Cumque jam senserit fugisse pullos suos, tunc et ipse illuso hoste discedit. Sed nequitiam ejus vincit impuritas. Ambigendum non est de eo quod dicturi sumus, quod ex iis qui mansueti in casis nutriuntur, veritas approbat; masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido præceps, pugnatur ad coitum, et una palma victoris est polluisse quem vicerit. Si igitur malignum, si immundum, si dolosum hoc animal est, impium

[1] Juxta Hieronymum IV. Tom. III, pagg. 235 - 241.

[2] Jerem. XVII, 11, 12 et seq.

videbitur ad meliorem partem hujus referre nomen, et ad Salvatoris nostri Jesu Christi intelligentiam temperare. Magis autem convenit mala Zabulo adjungere, et super adversario lectionem intelligere præsentem : si tamen totius capituli nos secuta fuerit interpretatio.

II. Incipiamus ergo ab eo quod scriptum est : « Clamavit » perdix, congregavit quæ non peperit. » Non proprias creaturas congregat Zabulus, non ea colligit quæ ipse generavit, sed cum clamaverit alienas congregans creaturas, facit eas suas. Clamavit perdix per Valentinum, clamavit per Basilidem, per Marcionem, per omnes qui alienæ a Deo gloriæ cupiditate rapti sunt. Nullus enim eorum sonare poterat vocem Domini Jesu : « Meæ oves meam vocem au» diunt[1]. » Sed erat vox Christi in Paulo, erat in Petro; propter quod Paulus dicebat : « An experimentum quæritis » ejus qui in me loquitur Christus[2]? » Vox autem congregantis quæ non peperit perdicis, in illis est qui simplices quosque fidelium laqueo hæreticæ factionis impediunt : « Clamavit *itaque* perdix, congregavit quæ non peperit, fa» ciens delicias suas non cum judicio, dives factus est per» dix. » Ecce ejus quanta sunt millia, ingens turba, multi sunt populi captivorum, et facit divitias suas non cogitans judicium, neque habens in corde justitiam, sed omnia sine lege gerens, merito arguitur non cum judicio fecisse divitias. Meus autem Jesus facit divitias suas cum judicio. Exinanita (2) est et deleta ejus opulentia.

III. « In medio dierum ejus derelinquent eum[3]. » Nos omnes qui quondam fuimus sub clamantis potestate perdicis. Clamavit quippe non solum per eos quos supra memoravimus, sed per omnes generaliter, qui quasi ad pietatem et ad religionem vocantes, sub contrario veritati dogmate clamaverunt. Nos, inquam, universi in dimidio dierum ejus

[1] Joan. x, 27. — [2] 2 Cor. xiii, 3. — [3] Jerem. xvii, 11.

derelinquimus eum. Et omnes quidem dies hujus sæculi, sed quia eruit nos ex instanti sæculo nequam Dominus Jesus, idcirco in medio dierum ejus derelinquimus eum. « Et » novissimum ejus erit insipiens[1]. » Quando autem sapiens fuit, ut novissimum ejus merito insipiens fiat? Sed dicamus eum fuisse sapientem : « Serpens quippe sapientior erat » omnibus bestiis super terram, quam fecit Dominus Deus[2]. » Sapiens fuit juxta id quod scriptum est : « Adducam super » sensum grandem principem Assyriorum. Dixit autem : » Violentia mea faciam, et sapientia intellectus auferam » fines gentium, et virtutes eorum depascam, et commo- » vebo civitates inhabitatas[3]. » Si quis potest, intelligat quomodo novissimum ejus erit stultum. Iste ab eo quod fuit sapiens male, sapientior erat omnibus bestiis super terram : fit e contrario, eo quod sapiens fuit, male insipiens. Intelliges vero quid sit : « Novissimum ejus erit insipiens, » si scias quomodo etiam tibi per Apostolum præcipiatur, ut pro salute tua insipientiam recipias : « Si quis, *inquit*, vi- » detur sibi sapiens esse in vobis in isto sæculo, stultus » fiat[4]. » Solvit qui ante clamavit : stultus esto et fatuus, ut sapiens fias. Si itaque est quædam sapientia culpabilis, juxta quam filii sæculi hujus sapientiores sunt filiis lucis in generatione ista, bonus est Deus qui contrariis diversa subvertit, ut faciat compleri id quod dictum est : « Novissimum » ejus erit insipiens. » Quando novissimum ejus erit insipiens? Oportet Christum regnare, usque dum ponat omnes inimicos ejus Deus sub pedibus ejus. Cum omnia ei subjecerit, novissimus inimicus destruetur mors; cum destructa fuerit mors, tunc extrema perdicis erunt, et novissimum ejus fiet insipiens. Hæc de perdice.

IV. Principium vero capituli secundi istud lectum est :

[1] Jerem. XVII, 11. — [2] Gen. III, 1. — [3] Isai. X, 12, 13. — [4] I Cor. III, 18.

« Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nos» tra, sustentatio Israel. Domine omnes qui te dereliquerunt » confundantur decedentes, super terram scribantur, quia » dereliquerunt fontem vitæ Dominum [1]. » Dixit Isaias beatus Propheta videns Dominum et regnum ejus : « Vidi Do» minum Sabaoth sedentem super sedem excelsam et eleva» tam [2]. » Vidit et Hieremias quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eum ait : « Thronus gloriæ exaltatus ab » initio locus, sanctificatio nostra. » Sive de Christo volueris ista intelligere, non peccabis : sive de Patre, non impie senties : est enim thronus gloriæ excelsus, et a principio Salvator est. Thronus gloriæ est propter quod regnum ejus, et sanctificatio nostra Christus est; « Quia et iste sancti» ficans, et nos sanctificati ex uno omnes sumus. Sustentatio » Israel [3]. » Sicut ipse justitia Christus, ipse veritas, ipse sanctificatio, similiter est etiam ipse sustentatio. Et non aliquid justum sine eo, neque patiens quod in se non habet Christum : ipse est enim sustentatio Israel. Si autem ad Patrem et hoc retuleris, non impie intelligis. « Domine, » omnes qui te derelinquunt confundantur discedentes [3]. » Unusquisque nostrum quando peccat, per ea quæ peccat Christum relinquit : relinquens autem Filium, reliquit et Patrem. Injustus a justitia longe est, pollutus a sanctimonia, bellator a pace : et qui sub potestate inimici esse incipit, a redemptione fit alienus; et qui extra sapientiam Dei est, sapientiam Dei derelinquit. Docens itaque nos Propheta, quid de omnibus qui Dominum deserunt, sit futurum, ait : « Universi qui te derelinquunt confundantur » discedentes, » hoc est, quantum te deserunt, confundantur discedentes. « Super terram scribantur : » Omnes homines describuntur, sancti in cœlo, peccatores super ter-

[1] Jerem. XVII, 12, 13. — [2] Isai. VI, 1. — [3] Hebr. II, 11. — [4] Jerem. XVII, 13.

ram. Dicit ad discipulos Jesus : « Gaudete autem, quia » nomina vestra scripta sunt in cœlis [1]. » Igitur oportet lætari si talis quis fuerit, ut nomen ejus scribatur in cœlis. Et quomodo justorum nomina in superioribus conscribuntur, sic e contrario eorum qui conversantur terrene, qui non pertranseunt terram Edom, sed agros terræ Edom, et vineas possident, scribuntur nomina quasi relinquentium Deum super terram. « Confundantur discedentes, super » terram scribantur. Quo *enim* metro mensi sunt, remetietur » eis ipsis [2]. » Sibi unusquisque causa est ut scribatur super terram, si non cœlestia requirat in terra, si semper anima ejus de istius mundi negotiis æstuet, quæ videntur sæculo bona. Si vero audieris Jesum loquentem : « Nolite vobis » thesaurizare thesauros super terram, ubi tinea et vermes » exterminant, et ubi fures effodiunt et furantur, sed the- » saurizate vobis thesauros in cœlo [3]; » qui thesaurizaverit sibi in cœlo, ipse sibi causa est, ut scribatur in cœlis. Hæc propter id quod scriptum est : « Super terram scribantur; » causamque commemorat : « Quia dereliquerunt fontem vitæ » Dominum. » Et in principio ipse Propheta ex persona Domini dicit : « Me dereliquerunt fontem vitæ [4] : » et nunc : « Quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum. » Dicamus ergo et nos, si nolumus derelinquere fontem vitæ Dominum, vocem proximorum Jesu Christi discipulorum, qua locuti sunt ad magistrum, cum eis diceret : « Numquid et » vos vultis recedere [5] ? » Quid igitur dicemus ? « Domine ad » quem ibimus? verba vitæ tu habes. » Sic finita est etiam secundi capituli circumscriptio.

V. Sequens oratio est ista continens : « Sana me Domine, » et sanabor; salvum me fac, et salvus ero, quoniam gloria- » tio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me : Ubi est sermo

[1] Luc. x, 20. — [2] Matth. vii, 2. — [3] Id. vi, 19, 20. — [4] Jerem. ii, 13. — [5] Joan. vi, 68.

» Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post » te, et diem hominis non concupivi, tu scis[1]. » Soli qui propter male habentes venit medico, dicenti : « Non indi- » gent sani medico, sed male habentes[2], » dicendum est confidenter ab eo qui ægrotantem suam animam vult salvari : *Sana me Domine et sanabor.* Etenim illa in Evangelio mulier sanguinem fluens, omnem substantiam suam expendit in medicis, nec potuit a quoquam eorum sanari[3] : ad nullum quippe ex eis dignum erat dici : « Sana me Domine, » et sanabor, » nisi ad solum cui sufficit vestimenti tantum fimbriam tangere, cui ego uni dicam : « Sana me Domine, » et sanabor. » Tunc siquidem medicinam sanitas sequitur, si Christus curare dignetur : « Salvum me fac, et salvus » ero. Falsus equus in salutem[4]. » Propterea ei dicam : « Salvum me fac, et salvus ero[5]. » et hoc ita gaudebo loqui, si omni renuntians gloriæ sæculari potero et reliqua dicere : « Quoniam gloria mea tu es : » aut cum complevero mandatum in quo præcipitur : « Non glorietur sapiens in » sapientia sua, neque fortis in virtute sua, neque dives in » divitiis ; sed in isto glorietur qui gloriatur, intelligere et » scire, quia ego sum Dominus[6]. » Beatus itaque qui renuntiaverit omni gloriæ quæ deorsum est, veluti super nobili genere, super pulchritudine et corporalibus bonis, super divitiis et jactatione. Beatus qui contempta vana gloria dicit ad Dominum : *Quoniam gloriatio mea tu es.*

VI. « Ecce ipsi dicunt ad me ; Ubi est sermo Domini? ve- » niat. Ego autem non laboravi subsequens post te[7]. » Jesus tibi dicit : « Tolle crucem tuam, et veni, sequere me[8]. *Et*, » Qui non reliquerit patrem aut matrem, et secutus fuerit » me, non est dignus meus esse discipulus[9]. » Si igitur talis

[1] Jerem. XVII, 14, 15, 16. — [2] Matth. IX, 12. — [3] Luc. VIII, 43. — [4] Jerem. XVII, 14. — [5] Psalm. XXXII, 17. — [6] Id. IX, 23. — [7] Id. XVII, 15, 16. — [8] Matth. XVI, 24. — [9] Luc. XIV, 26.

fueris, ut semper Christum sequaris, quanto plus secutus fueris, tanto minus laborabis. Non enim lassitudo erit in Jacob, neque apparebit dolor in Israel. Propterea dixit, ut non laboremus ulterius, laborantes antequam incœperimus eum sequi : « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati »estis, et ego reficiam vos [1]. » Si laborantes venerimus ad Jesum, et eum fuerimus secuti, tunc dicere poterimus : « Ego autem non laboravi subsequens post te, et diem ho»minis non concupivi. » Est quædam dies hominis : est quædam dies Domini, id est, dies resurrectionis, quam omnis sanctus desiderat; non illam de qua scriptum est : « Væ »eis qui desiderant diem hominis. Nam dies ista est tene»bræ, et non lux [2]. » Quis est qui possit dicere : « Et diem »hominis non concupivi? » Explanatio verbi convincit nos quia diem concupiscamus hominis. Frequenter quippe ægrotantes, cum in phantasmate esse febrium cœperimus, et mortis limine urgeri, ad eos qui nos visitant fratres lassas manus attollimus, orantes eos, ut pro nobis Dominum deprecentur, atque dicentes, roga mihi aliquod vitæ spatium, roga ut aliquantisper in hac luce permaneam. Ista memorantes, non diem sanctum Domini, sed diem hominis desideramus. Quapropter longæ vitæ amore deposito, et desiderio humanæ diei, quæramus illam diem videre, in qua participes ejus beatitudinis quæ in Christo est efficiamur, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. XI, 28. — [2] Amos. V, 18.

HOMILIA DECIMA OCTAVA [1].

In istud : Verbum quod factum est a Domino ad Jeremiam dicens : Surge et descende in domum figuli. *Usque ad illud :* Ad ponendum terram suam in desolationem [2].

I. Duæ sequuntur Jeremiæ visiones quæ lectæ sunt; quarum prima quidem continet ea quæ pertinent ad vas luteum in manu figuli situm, quod contritum refici potest, siquidem potest reformari; altera vero visio est de vase testaceo, quod confractum refici nequit. Quando enim luteum erat, si fractum fuisset, quamvis jam formatum fuisset, quia tamen luteum erat, rursus in massam subigi altera vice poterat, et reformari : postquam vero ex luteo testaceum factum est, igneque obduratum, tunc confracta testa nullum potest adhiberi remedium. Quid hæc sibi velint prius mente apprehendamus, deinde, si licuerit, secundum litteram expendamus. Dum sumus in hac vita, formamur, ut sic dicam, propter hoc luteum vas nostrum fictilium more, et formamur vel ad malitiam, vel ad virtutem. Verum sic formamur, ut fieri possit et malitiam conteri nostram ut fiat nova creatura præstantior, et progressus nostros post formationem resolvi in luteum vas. Cum autem transacto hoc sæculo ad vitæ finem pervenerimus, et postea igniti, vel ab igne divino, quandoquidem et « Deus ignis consu» mens est [3], » vel ab ardentium maligni jaculorum igne facti fuerimus quodcumque fuerimus, cum, inquam, vel ab hoc vel ab illo igne facti fuerimus quodcumque fuerimus, tunc

[1] Tom. III, pagg. 241-261.

[2] Jerem. XVIII, 1. — [3] Ibid. 16.

si conteramur, sive postquam bona vasa in salutem, sive postquam mala vasa facti fuerimus in perditionem, non renovamur, neque structura nostra ad meliorem statum reduci potest. Quamobrem cum in hac vita sumus, quasi in manu figuli sumus, et licet ceciderit vas e manibus ejus, reparari et reformari potest. Hæc quidem secundum obvium sensum, antequam id quod reliquum est disserendo expendamus, de duplici vasorum genere, luteo nempe et nondum in testæ modum indurato, et altero jam testaceo dicta sint.

II. Videamus autem ex ipso textu quæ de luteo vase in manu figuli constituto dicuntur, et quomodo ipsum quod erat in Propheta verbum, Dominus nempe in ipso prophetans, alias quoque non modicas præbeat occasiones interpretandi figmentum quod erat in manu figuli. « Verbum » quod factum est a Domino ad Jeremiam dicens : Surge et » descende in domum figuli[1]. » Sursum est Jeremias, lutea vasa transcendit : deorsum sunt vasa lutea, et natura quæ administrat lutea vasa, iisdem sese attemperans, deorsum est; ideo verbum quod factum est a Domino ad Jeremiam, ait : « Surge et descende in domum figuli, et ibi audies » verba mea[2]. » Moysi dicitur : « Ascende in montem, et » audi. » Jeremiæ dicitur : « Descende in domum figuli, » et audi. » Eorum enim unusquisque qui verbum audiunt, vel ea quæ supra, vel ea quæ deorsum sunt, edocetur et discit. Cum doceo, sermone descendo, ut inferiora videam : si autem superiora disco, ascendo sermone ad superiora, ut quæ istic sunt videam...

III. Descendit itaque Propheta in domum figuli, et enarrat quæ viderit, dicens : « Et ecce ipse faciebat opus in ma- » nibus suis, et cecidit vas quod ipse faciebat in luto in ma- » nibus suis, et rursus fecit illud vas alterum, sicut placuerat » in conspectu suo facere[3]. » Nescio quid Propheta viderit

[1] Jerem. XVIII, 1. — [2] Exod. XXIV, 12. — [3] Jerem. XVIII, 3.

in domo figuli. Vidit nempe figulum operi incumbentem. Luteum erat vas quod fecerat. Cecidit vas. Quare non dixit : dimisit vas e manu sua, et cur causam figulo non assignavit? Sed quia sermo est de vasis animatis quæ sponte cadunt, ideo dictum est : « Cecidit vas de manibus ejus. » Attende igitur et tu tibimetipsi, ne dum in manu figuli es, et fingeris sponte tua e manibus ejus excidas. Nemo enim rapit de manibus ejus, ut habetur in Evangelio secundum Joannem [1] : at non scriptum est : sicuti nemo rapit, ita nemo cadit e manibus ejus. Voluntatis quippe arbitrium liberum est. Et nemo quidem, inquam, rapit de manu pastoris, e manu Dei nemo potest nos eripere; sed nos negligenter agendo possumus de manibus ejus excidere.

IV. « Et factum est verbum Domini ad me dicens : Si quo-» modo figulus iste, non potero facere vos, domus Israel? » dicit Dominus [2]. » Unusquisque pro facultate sua intelligit quæ scripta sunt; alius quidem superficie tenus, quasi ad fontis scatebram sensum eorum capiens, alius vero profundius, quasi e puteo hauriens, et utriusque id emolumento est, cum una eademque res huic quidem fons, illi puteus sit. Testatur hoc Evangelium ubi de Samaritana agit : ibi enim idem et fons et puteus nuncupatur, et vicissim modo fons, modo puteus dicitur. Consideret hoc qui potest, ut videat unam eamdemque natura rem ei qui in superficie hæret, fontem; illi autem qui altius penetraverit, puteum esse. Hoc mihi proœmium est secuturæ explanationis in vas luteum quod de manu figuli lapsum denuo formatum fuit. Nonnulli hæc simplicius considerarunt, et intellexerunt. Proponam vobis eorum et rationem et expositionem : postea, si quid profundius habuerimus, exponemus. Potest, inquiunt, significari resurrectio. Si enim vas luteum ceciderit de manu figuli, etiam ex eadem ejusdem luti materia ipsum vas aliud

[1] Joan. x, 29. — [2] Jerem. xviii, 5.

facit, sicut placuerit in conspectu suo. Potest Deus corporum nostrorum figulus, et structuræ nostræ opifex, postquam hoc ceciderit et quacumque de causa contritum fuerit, resumere illud, ac renovare, ac facere illud præstantius vas alterum, prout placuerit in conspectu suo. Habeat etiam hæc explicatio suam gratiam.

V. Sed ipsum Dominum audiamus narrantem ac dicentem : « Si quomodo figulus iste, non potero facere vos, domus Israel ? dicit Dominus. Ecce sicut lutum figuli, sic vos » estis in manibus meis. Ad summam loquar super gentem » et regnum, ut auferam illos et disperdam, et convertetur » gens illa ab omnibus malis istis quæ locutus fueram ad eam, » et agam pœnitentiam de malis quæ cogitaveram facere eis. » Et ad summam loquar super gentem et regnum ad reædi» ficandum et plantandum : et facient mala coram me, non » audiendo vocem meam : et pœnitentiam agam de bonis quæ » locutus eram facere eis, dicit Dominus[1]. » Hoc quod in domo figuli actum est, non ad unum quempiam, sed ad duas gentes videmus referri. Dicit enim initio se locuturum de gentibus, ut iis, qui audire queunt, arcanorum mysteriorum quidpiam proponat. « Ad summam loquar super gentem. » Quærit ad summam et prior gens exterminium propter peccata sua. Et locutus de exterminio propter peccata, nihilominus pollicetur fore ut, si illos pœniteat, ipsum quoque pœniteat malorum quæ dixerat se illaturum eis. Et iterum loquitur super aliam gentem ad reædificandum et plantandum totam gentem; et quia gens hæc, quæ reædificatur et plantatur, promissa habet bona, ac rursus tamen peccare potest, postquam hæc locutus est, ait : « Si recesserint ab » operibus bonis, pœnitentiam agam de bonis quæ locutus » eram facere eis[2]. » Quænam igitur sunt hæ duæ gentes ? Prior vocata cui minatur sermo : et altera cui promittit. Ita

[1] Jerem. XVIII, 6 et seq. [2] Ibid. 10.

tamen minatur, ut, si eam pœnituerit, illa quæ minatus fuerat non facturus sit : ita promittit, ut, si relabatur gens altera, et promissionibus se indignam præbeat, eas non sit assequutura. Circa duas potissimum gentes omnis Dei quoad homines in hoc mundo dispensatio versatur. Prior gens Israel est; altera post Christi adventum gens hæc est. Priori minatus est quæ minatus est, et impleri videmus quæ ei minatus est. In captivitatem abducta est, urbs eorum eversa, sanctuarium dirutum, altare solo æquatum : nihil antiquarum solemnitatum apud eos superest. Dixerat enim isti genti Deus : pœnitentiam agite; et non egerunt pœnitentiam. Postquam hæc illi dicta sunt, dicit huic secundæ genti Deus quæ ad ejus reædificationem pertinent. Sed vide hanc etiam gentem homines esse qui iterum labi possint : ideo etiam huic minatur, et ait : etsi prædixi quæ ad ædificationem, ad plantationem atque ad agriculturam pertinent, quoniam tamen hæc quoque gens peccatura est, eadem etiam evenient ei quæ dicta erant alteri propter peccata, et easdem subibit pœnas, nisi egerit pœnitentiam. Universam scrutare Scripturam, et invenies de duabus hisce gentibus pleraque dici. Elegit Deus patres, promissa illis dedit, populum, qui a patribus ortum ducebat, eduxit ex Ægypto : eos peccantes toleravit; veluti pater erudiit, introduxit, terram illis promissionis tradidit; per tempora prophetas ad eos misit, illos edocuit et avertit a peccatis : longanimem semper se præbuit, mittens medicos, donec veniret medicorum princeps, prophetis excellentior propheta, medicis præstantior medicus. Hunc, cum advenisset, prodiderunt, et occiderunt, « tolle, tolle *clamantes* hunc e terra : crucifige, crucifige » eum[1]. » Illico visitata est gens : ad solitudinem redactus est locus ubi cruci affixus est Jesus meus. Elegit Deus aliam gentem. Videtis quam ampla sit messis, licet operarii sint

[1] Joan. XIX, 6, 15.

pauci[1]. Quin et aliter dispensat Deus sagenam, ut jugiter in hujus vitæ mare mittatur : congregantur omnis generis pisces, mittit piscatores multos, mittit venatores : multos venantur ex omni monte, venantur ex omni colle. Vide quanta in salvandis gentibus providentia sit. Vide igitur benignitatem et severitatem Dei. In priorem quidem gentem lapsam severitas, in alteram vero promissa et benignitas, dummodo permanserit in bonitate; alioquin etiam ipsa excidetur. Neque enim tunc solum securis ad radicem arborum posita erat : parata etiamnum est venire securis. Nam « securis ad » radicem arborum posita est[2], » aiebat tunc Jesus meus de Israel apud quem securis erat, vaticinans : is ipse arboris infructuosæ securis erat; ideo dicebat : « jam securis ad ra» dicem arborum posita est[3]. » Quæcumque ibi arbores fructus non ferebant, excisæ, in ignem missæ, et suppliciis addictæ sunt. Nunc autem alia orta est seges priori non absimilis, de qua dictum est : « Introducens planta eos in mon» tem hereditatis tuæ, in paratum habitaculum tuum[4]. » Introduxit gentem suam Deus in montem hæreditatis suæ. Montem ego quæro, non ut Judæi in materia sensus experte; mons noster Christus est; in hoc plantati, in ipse fundati sumus. Videte igitur ne postquam longanimitate usus fuerit, veniens paterfamilias dicat : « Jam anni tres sunt » ex quo venio ad ficum hanc, et fructum non tulit; suc» cide illam : ut quid etiam terram occupat[5]? » Occupat enim terram bonam, Christum, Ecclesiæ mysterium, quicumque ad conventum accedit, et fructum nullum facit.

VI. « Ad summam loquar super gentem, vel etiam super » regnum. » Videbitur absolute finis. Simile quidpiam habes hic : « Loquar super gentem, vel super regnum. » Finis

[1] Matth. IX, 37. — [2] Id. III, 10. — [3] Luc. III, 9. — [4] Exod. XV, 17. — [5] Luc. XIII, 7.

istiusmodi est. *Destruam,* dicitur priori genti : finis secundæ genti, *reædificabo vos.* Rursum *eradicabo* prioribus dicitur; *plantabo* posterioribus. Num igitur quia prædictus est finis, omnino venturus est? Deus quem non pœnitet, pœnitentiam tamen agere dicitur in Scriptura. Attendamus animos ad textum, ut si possumus rationem reddere cur hæc dicantur, sermonem admittamus. « Ad summam, *inquit*, loquar super gentem aut super regnum, ut auferam illos et disperdam. Et si conversa fuerit gens illa a malis suis, agam et ipse pœnitentiam de malis quæ cogitaveram facere eis. Et in summam loquar super gentem vel regnum, ad reædificandum et plantandum; et facient mala coram me, non audiendo vocem meam : et pœnitentiam agam de bonis quæ locutus fueram facere eis [1]. » De pœnitentia Dei postulatur a nobis ut rationem reddamus, reprehensioni enim obnoxium videtur et indignum non solum Deo, sed et sapiente, pœnitere. Neque enim concipio sapientem quem pœniteat. Nam quem pœnitet, quantum ad vocis usum attinet, eum rei non bene deliberatæ pœnitet; Deus vero cum futurorum præscius sit, de re ulla non potest male deliberasse ac propterea pœnitere. Quo pacto igitur illum Scriptura induxit dicentem : *pœnitentiam agam?* Mitto quod in libris Regum scriptum est : « Pœnitet me unxisse Saul in regem [2]. » Imo universim dicitur « et pœnitentiam agens super malitia [3]. » Vide quid generatim de Deo edoceamur : cum dicitur : « Non quasi homo Deus suspenditur; neque quasi filius hominis minas patitur [4], » his verbis discimus Deum non esse ut hominem, aliis vero Deum esse ut hominem dicentibus : « Quoniam erudivit te Dominus Deus tuus, ut si quis homo erudiat filium suum [5]. *Et iterum :* Gestavit te sicut homo filium suum [6]. » Itaque cum de Deo, qua Deus est, ser-

[1] Jerem. XVIII, 7 et seq. — [2] I Reg. XV, 11. — [3] Joel. II, 13. — [4] Num. XXIII, 19. — [5] Prov. III, 12. — [6] Deut. I, 31.

monem habent Scripturæ, neque ejus circa res humanas Providentiam tangunt, aiunt ipsum esse non sicut hominem : nam « magnitudinis ejus non est finis[1] : *Et*, terribilis » est super omnes deos[2] : *Et*, laudate eum omnes Angeli » Dei : laudate eum omnes virtutes ejus : laudate eum sol et » luna : laudate eum omnes stellæ et lumen[3], » sexcentaque alia colligens e sacris litteris, reperies quibus accommodes illud : « Non sicut homo Deus. » Quando vero divina Providentia rebus humanis sese immiscet, humanum sensum, et mores, et verba usurpat. Et quemadmodum nos, si puerum bimulum alloquimur, propter ipsum balbutimus, neque enim fieri potest, ut, cum pueros alloquimur, ipsi nos intelligant, nisi ab ætatis perfecti viri dignitate paululum recedentes ad ipsorum dialectum nos demittamus; ita simile quidpiam de Deo velim cogites, cum genus hominum et præcipue adhuc infantium administrat. Vide quomodo nos perfecta ætate viri parvulos alloquentes etiam nomina immutemus. Panem certe proprio ipsis nomine exprimimus et potum alio vocabulo, non illo quidem quo utimur cum perfectos viros coætaneos nostros alloquimur, sed puerili et infantili. Item cum indumenta pueris nominamus, alia ei nomina imponimus : quasi puerile nomen fingentes. Ergone tunc imperfecti sumus, et si quis nos audierit cum pueris disserentes, dicet, senex hic male sanus est : hic vir suæ barbæ oblitus est, virilisque ætatis ? si conceditur ut qui cum puero loquitur, is ad mores ejus sese accommodet, nec cum eo utatur dialecto senili neque perfecto, sed puerili, ita et Deus pueros alloquitur : « Ecce » ego, *inquit*, et pueri quos dedit mihi Deus[4]. » Seni cum puero pueriliter, vel, ut expressius dicam, infantium more colloquenti dici poterit : filii tui mores præ te tulisti, modum infantis induisti et statum illius assumpsisti. Ita quoque

[1] Psalm. CXLIV, 3; — [2] XCV, 4; — [3] CXLVIII, 2, 3. — [4] Isai. VIII, 18

Scripturam accipe dicentem : « Gestavit te Dominus Deus » tuus, veluti si quis homo filium suum gestet[1]. » Et videntur qui ex Hebræis græca fecerunt, cum non invenirent vocabulum Græcis usurpatum, novam ipsi hanc, uti plurimas alias, composuisse vocem ἐτροποφόρησε, id est, *mores tulit* tuos Dominus Deus tuus, perinde ac si quis juxta exemplum a se allatum, filii sui sese moribus accommodet. Quoniam igitur nos pœnitet, cum nos pœnitentes Deus alloquitur ait : *Pœnitet me*[2], et minitans nobis non præ se fert rerum præscientiam, sed velut infantes alloquens minatur : non præ se fert omnium rerum, antequam fiant, prænotionem, sed ut ita dicam, simulans puerum, perinde agit ac si futura non præsciret. Minatur itaque genti propter illius peccata, et ait : « Si pœnitentiam egerit gens, et ego » pœnitentiam agam[3]. » O Deus ! num cum minabaris, nesciebas utrum gens ista pœnitentiam actura esset, necne? Quid porro, quando pollicebaris, nesciebas utrum promissis dignus homo, vel gens illa ad quam sermonem dirigebas, permaneret, necne? Sed alium se simulat, et istiusmodi plurima humano more dicta in Scripturis reperies, quale est et illud : « Loquere filiis Israel, fortassis » audient, et pœnitentiam agent[4]. » Istud *fortassis audient*, non qua Deus est, dixit; neque enim quod incertus sit, dixit : « Fortassis audient et pœnitentiam agent ; » sed ut admodum innotescat tuum liberum arbitrium, et ne dicas ; si me periturum prænovit, omnino periturus sum, si prænovit me salvatum iri, salvus omnino futurus sum. Non ergo præ se fert se quid de te futurum sit scire, ut liberum tuum arbitrium integrum servet, non posita prænotione et præscientia an pœnitentiam acturus sis, necne. Et ait ad Prophetam : « Loquere, fortassis pœnitentiam agent. » Istiusmodi enim alia sexcenta reperies de Deo dicta humano

[1] Deut. I, 31. [2] Jerem. XVIII, 8. — [3] Ibid. — [4] Id. XXVI, 3.

more agente. Si iram Dei, si furorem audieris, noli putare iram furoremque esse Dei affectiones. Œconomiæ causa ejusmodi voces usurpantur ad infantem convertendum et emendandum. Nam et nos pueris iratum vultum ostendimus, non ex animi affectu, sed prudenti ratione. Si animi benevolentiam erga infantem præ vultu nostro tulerimus, et eum quo illum amplectimur amorem ostenderimus, neque nos immutantes, neque quodammodo transformantes ut illum emendemus, perdimus, deterioremque illum efficimus. Sic igitur Deus et irasci dicitur, et furore corripi se ait, ut convertaris et emenderis. Revera non irascitur, neque furore agitatur, sed tu patieris ea quæ sunt iræ et furoris, acerbissimos ob tuam malitiam dolores sustinendo, cum illa quæ ira Dei vocatur te corripuerit.

VII. Deinde post sermonem de duabus gentibus, priore cui minæ, altera cui promissiones factæ sunt, ait priori nimirum: «Et nunc dic ad viros Juda, et ad habitatores »Hierusalem, hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo super »vos mala[1].» Quoniam in manu mea sunt hæc quæ fingo, super vos possunt cadere. Date operam ut e manu mea excidant, ut ea quæ fingo super vos mala mutem, et faciam bona. Haud invenies, «ecce fingo super vos bona,» et quæ his consentanea dicenda forent, ut postmodum ostendat se quæ fingit bona dimittere a manibus, ut faciat ipsa mala; sed fingit mala juxta traditum exemplum, et mala fingens alio insuper modo dispensat, quam quo explicuimus illud: «Cecidit de manibus meis,» ut cum ceciderit, etiam fictorum malorum finis nescio qualis adveniat.

VIII. «Avertatur tunc unusquisque a via sua mala, et me»liora facite studia vestra[2].» Interdum simpliciores dicunt: Beati qui olim fuere, quoniam audierunt Dominum per prohetam dicentem, et loquutus est eis Dominus. Et nunc per ea

[1] Jerem. XVIII, 11. [2] Ibid.

quæ scripta sunt dicit : « Avertatur unusquisque a via sua » mala. » Idem ipse Dominus te alloquitur dicens : « Et me» liora facite studia vestra. » At responderunt hi ad quos cohortationes ad pœnitentiam habitæ sunt. Videamus quid responderint, ne eadem et nos respondeamus. Quid igitur respondent ? « Confortabimur, quia post aversiones nostras » ibimus, et unusquisque placita cordis sui mali faciemus [1]. » Quod si id verbis non dixeritis, vita vero vestra ejusmodi sit ut peccetis, perinde et vos per prava opera post cohortationis sermones dicitis : « Confortabimur, quia post aver» siones nostras ibimus; et unusquisque placita cordis sui » mali faciemus. » Quid porro sibi vult istud : « Post aver» siones nostras ibimus ? » Qui ad aratrum manum ponere cœperunt, et ad ea quæ antrorsum sunt, contendunt, quæ autem retro sunt, obliviscuntur, ii aversati sunt mala. Quando igitur quispiam manu ad aratrum posita ad ea quæ retro sunt, se converterit, post aversiones suas ibit : abit enim post ea quæ fuerat aversatus, et recurrit ad ea quæ reliquerat peccata. Audientium itaque hæc, sive illi inter catechumenos relicto gentilium vivendi more enumerentur, sive fideles sint qui jam ad ea quæ antrorsum sunt contendendo fecerint progressus, si vita fuerit prava, nihil aliud dicunt quam : « Post aversiones nostras ibimus, et unus» quisque placita cordis *non simpliciter*, *sed* mali facie» mus. » Est enim cor pravum, et est cor probum. Nemo igitur post aversiones suas eat, neque placita cordis sui faciat. Ideo ad eos qui hæc respondebant, ait Dominus : « In» terrogate nunc in gentibus : quis audivit talia horribilia, » quæ fecit nimis virgo Israel [2] ? » Videbuntur etiam hæc esse dicta simpliciter. Sed cum gentium Ecclesia eo quo decet modo conversa fuerit ad Deum, dicetur : « Interrogate nunc » in gentibus, audite quæ fecit horribilia nimis virgo Israel. »

[1] Jerem. XVIII, 11. — [2] Ibid. 13.

Conferamus enim vitam illorum qui peccaverunt, cum vita eorum qui conversi sunt, et sciemus illos quidem horribilia patrasse, Dominum gloriæ occidendo; hos vero, cum illi horribilia patrassent, ad eum fuisse conversos qui pro peccatis mundi ab illis neci traditus fuerat et interierat. « Interrogate igitur in gentibus, quis audivit talia horribilia quæ » fecit nimis virgo Israel ? »

IX. « Nunquid deficient de petra ubera, aut nix de Libano ? Nunquid declinabit aqua violenter sublata vento ? » Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adoluerunt, » et infirmabuntur in viis suis, funiculos sempiternos, ad » conscendendum semitas non habentes viam ad iter, ad » ponendum terram suam in desolationem, et sibilum sempiternum[1]. » Discrimina aquarum hic retulit : primum quidem his verbis : « Nunquid deficient de petra ubera ? » Secundum ubi dicit : « Aut nix de Libano ? » Tertium vero ubi ait : « Nunquid declinabit aqua violenter sublata vento ? » Tres hæ aquarum species, fontes aquarum sunt quos justorum anima cervo assimilata desiderat; ita ut unusquisque dicere possit : « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes » aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus[2]. » Quis igitur ut cervus effectus est serpentum generi inimicus, ex eorum veneno nullo, ut de cervo traditur, detrimento accepto ? Quis ita Deum sitivit ut dicat : « Sitivit anima mea » ad Deum vivum[3] ? » Quis ita sitivit ubera petræ ? « Petra » autem erat Christus[4]. » Quis ita sitivit Spiritum sanctum ut dicat : « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. » Nisi tres hosce fontes sitiverimus, nullum aquarum fontem inveniemus. Unicum aquarum fontem Deum sitire videbantur Judæi; sed quia Christum et Spiritum sanctum minime sitiebant,

[1] Jerem. XVIII, 14 et seq. — [2] Psalm. XLI, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] I Cor. X, 4.

neque de Deo bibere potuerunt. Videbantur hæretici sitire Christum Jesum, sed quia non sitiverunt Patrem Legis ac prophetarum Deum, idcirco nec de Jesu Christo bibunt. Qui autem unum colunt Deum, sed contemnunt prophetias, ii non sitiverunt Spiritum sanctum qui loquebatur in prophetis : idcirco neque de paterno fonte bibunt, neque de eo qui in templo clamabat, et dicebat : « Si quis sitit, » veniat ad me, et bibat[1]. » Non deficiunt igitur de petra ubera, sed illi dereliquerunt fontem aquæ vivæ. Non fons aquæ vivæ dereliquit ipsos. Etenim a nemine se ipsum elongat Deus, sed qui semetipsos elongant ab eo, peribunt. Appropinquat potius ad quosdam Deus, et occurrit venienti ad se. Quando itaque filius qui bona sua abligurierat, reversus est, occurrit ei pater[2]. Et pollicetur per prophetas dicens : « Appropinquabo eis quasi vestimentum corporis » eorum[3]. Deus *enim, inquit,* appropinquans ego sum, et » non Deus de longe, dicit Dominus[4]. » Non deficient igitur de petra ubera, id est, aquæ Jesu, vel nix de Libano, id est, aquæ Patris. Etenim libanus thymiama secundum Legem Dei sacrum est, et super altari libanus offertur lucidus, æqualis æquali. Commune nomen est hujus montis, et thuris, estque nix de Libano descendens quemadmodum aqua Spiritus sancti, de qua dicitur : « Nunquid declinabit aqua » violenter sublata vento? » Etenim vento fertur, non declinabit, non fugit aqua Spiritus sancti, sed unusquisque nostrum dum peccat, fugit ne bibat de aqua Spiritus sancti.

X. « Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adolue- » runt[5]. » Quicumque peccat, oblitus est Dei : justus autem ait : « Hæc omnia venerunt super nos, et non obliti sumus » te, nec injuste egimus in testamento tuo[6]. » At populus ille revera oblitus est Dei, et in vacuum adolevit. Illud

[1] Joan. VII, 37. — [2] Luc. XV, 20. — [3] Jerem. XIII, 11. — [4] Id. XXIII, 23. — [5] Id. XVIII, 15. — [6] Psalm. LXIII, 18.

porro, « in vacuum adoleverunt, » quid sibi velit consideremus.... Si [1] igitur oratio justi incensum est in conspectu Dei, injusti oratio est quidem incensum, sed ejusmodi incensum de quo uti et de ipsomet injusto orante dici possit : « In vacuum adoluerunt; » quemadmodum de Juda scriptum est : « Fiat oratio ejus in peccatum [2]. » Ille orando in vacuum adolevit. Quis porro sit is qui in vacuum adolet, adhuc sic magis intelligamus : « Ter in anno, *inquit*, apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo [3], » quibus statim subjungitur : « Non apparebis in conspectu meo vacuus [4].... »

XI. Prophetavit Jeremias, « et audivit Paschor filius Emmer sacerdos verba prophetiæ [5]. » Etiamsi tot viri, ut ex nuda prophetiæ serie verisimile fit, Jeremiam audierint, nullus tamen alius tam cito memoratur audiisse præter Paschor. Curæ autem fuit Scripturæ dicere, cujus filius esset, nempe Emmer; fuisse etiam sacerdotem; item quem ordinem obtineret in populo, fuisse nimirum præfectum domus Domini, eo tempore quo propheticos hosce sermones proferebat Jeremias. Scriptum item est Paschor auditis prophetiæ hujus sermonibus eo processisse ut percuteret Jeremiam, nec satis ei fuerit ipsum percutere, sed et miserit in cataractam. Sedulo etiam annotavit Scriptura ubinam esset ista cataracta, nempe in porta Benjamin ad superiorem contignationem. Contignatio autem non erat alterius quam domus Domini. Hæc Spiritus Sanctus scripsit ob prophetiam contigisse Jeremiæ auctore Paschor : deinde ait : « Perendino die Paschor eduxit Jeremiam de cataracta, et eductus Jeremias dixit Paschor : Non Paschor vocavit Dominus nomen tuum [6]; » sed nomen tibi impositum fuit

[1] Pag. 252, E.

[2] Psalm. CVIII, 7. [3] Exod. XXIII, 17. [4] Ibid. 15. — [5] Jerem. XX, 1. — [6] Ibid. 3.

sicut Jacobo Israel, sicut Abræ Abraham, sicut Saræ Sarra; ita nomen tibi posuit *Migrantem*. Et propterea vocavit te « Migrantem, quia hæc dicit Dominus, ecce ego do te in » migrationem cum omnibus[1], » quibus? non uxore tua et filiis tuis, sed *amicis tuis*, et cum datus fueris in migrationem, *cadent* amici tui *gladio*. Deinde quasi quidpiam intersit an qui gladio cadunt, gladio inimicorum cadant, an aliorum gladio, ait illius qui Jeremiam in cataractam miserat amicos gladio inimicorum suorum casuros. « Et oculi » tui, *inquit*, videbunt[2] » hæc quæ prædixi : « Te autem et » omnem Judam dabo in manus regis Babylonis, » et postquam hæc passi fuerint amici tui, « etiam migrare facient » eos *Babylonem* et trucidabunt. » Regem enim Juda et cæteros a Juda ortos *trucidabunt gladio*. Neque hic appositum est : *Inimicorum suorum*, sicuti de prioribus qui Paschoris amici dicebantur. Deinde ait : « Et dabo omnem fortitudi- » nem civitatis hujus, et omnes thesauros regis Juda, et » omnes labores civitatis hujus, in manus inimicorum suo- » rum[3], » ut inimici diripiant thesauros, et quæ dicta sunt capiant, et abducant Judam et regem ejus in Babylonem. « Tu autem, o Paschor! et omnes habitantes in domo tua » ibitis in captivitatem in Babylonem, et ibi morieris, et » ibidem sepelieris tu et omnes amici tui, quibus prophetasti » falsa[4]. » Tota hæc sectio dividenda fuit, neque primum oportuit profundum ejus sensum, si capimus ipsum, declarari, sed litteralem quem quivis facile intelligere poterit, modo animum advertat, nec obiter percurrat. Quid igitur hæc sibi volunt? Hic labor est harum litterarum sensum aperire, fateorque eis exponendis meas vires esse impares, et egere, ut supra dixi, præsenti auxilio virtutis Jesu, qua sapientia et verbum ac veritas est, ut ipsius præsentia lucem infundat in faciem animæ meæ.

[1] Jerem. xx, 4. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. 6.

XII. « Et audivit Paschor filius Emmer sacerdos (et hic » constitutus erat præfectus domus Domini), Jeremiam pro» phetantem sermones istos, et percussit eum [1], » etc. Habebant etiam Ægyptiorum incantatores virgas quæ Moysis et Aaronis virgis invidiam conflare volebant, quasi ex Deo non essent. Sed quæ Dei sunt, evertunt illas quæ sophistarum et incantatorum erant. Deglutivit eas virga Aaron : ad hoc enim ipsa satis erat, etiam sine virga Moysis. *Percussit* igitur *Jeremiam Paschor*, idque graviter. Et additum est : *Prophetam*. Hic igitur qui Jeremiam percussit, prophetam percussit. In Actibus Apostolorum scriptum est jussu Ananiæ sacerdotum principis Paulum fuisse a quodam percussum : quocirca Paulus dixit : « Percutiet te Deus, » paries dealbate [2]. » Et hodie sacerdotum principis, impiæ nempe suæ mentis jussu Ebionæi Apostolum Jesu Christi maledictis verberant, et Paulus ad ejusmodi principem sacerdotum, eorum nempe impiam mentem ait : *Percutiet te Deus*. Et est istiusmodi princeps sacerdotum in superficie speciosus et paries dealbatus, intus vero mortuorum ossibus, omnique immunditia plenus. Quid autem de Paulo et Jeremia loquor? Ipse meus Dominus Jesus Christus ait : « Dorsum meum dedi ad flagella, et maxillas meas ad ala» pas, et faciem meam non averti ab opprobriis sputorum [3]. » Hæc simpliciores illo tantum tempore accidisse opinantur, cum flagellavit eum Pilatus, cum Judæi adversus eum consilium inierunt; ego autem Jesum video dorsum suum quotidie ad flagella dantem. Ingredere in Judæorum synagogas, et vide Jesum ab ipsis ore maledico dilaniari. Vide gentiles congregatos, consilium ineuntes adversus Christianos, quo pacto Jesum capiant. Et ipse dorsum ad flagella præbet. Considera verbum Dei maledictis lacessitum, odio habitum ab infidelibus, vide ut maxillas dederit ad alapas;

[1] Jerem. xx, 12. — [2] Act. xxiii, 3. — [3] Isai. L, 6.

et cum docuerit, ut si quis te percusserit in una maxilla, obvertas illi et alteram[1], id ipsum ipse faciat. Tot sunt qui ipsum alapis percutiant et flagellent, et silet, et non loquitur; scriptum est enim ipsum in flagellis silere, et faciem usque modo non avertit a contumelia sputorum. Quis eorum qui doctrinam ejus contemnunt, usque in hanc diem quodammodo non conspuit Jesum hæc tolerantem?

XIII. Jam restat ut post Prophetæ percussionem, de aliis percussis disseramus, verbi gratia de Apostolo, et si quis alius percussus est, nec non de iis quæ passus est Jesus. « Percussit *itaque* Paschor Jeremiam prophetam, et » misit eum in cataractam quæ erat in porta Benjamin[2]. » In superiore contignatione Benjamin erat cataracta. Ad Benjamin hæreditatem pertinet Jerusalem in qua templum Dei divinis lectionibus deputatum, ut manifestum fiet si percurras ea quæ in libro Nave de sortitione terræ scripta sunt. Quoniam igitur templum erat in hæreditate Benjamin qui interpretatur filius dextræ, nihil enim sinistrum est circa templum Dei, ideo hic mittit « in cataractam, quæ erat in » porta Benjamin contignationis superioris in domo Do» mini. » Misit Prophetam in cataractam. Precemur et nos, ut assumptum Jeremiam evehamus in partem superiorem domus in domo Domini. Partem porro superiorem domus, sensum esse sublimem et excelsum ostendam e Scriptura ubi de sanctis testatur Prophetas ab ipsis fuisse in superiore domus parte exceptos. In libro tertio Regum scriptum est viduam in Sarephta Sidoniæ Eliam prophetam in superiori domus parte excepisse; et libro quarto, quæ Elisæum suscepit, habitaculum ipsi præparavit in superiori domus parte. Peccator vero Ochozias e superiori parte lapsus est, et tibi Jesus præcipit ut ex tecto non descendas. Etenim, inquit, cum hæc et illa evenerint, « tunc qui in tecto est, non des-

[1] Luc. VI, 29. — [2] Jerem. XX, 2.

»cendat tollere quæ in domo sua sunt[1]. » Qui persecutionem tempore fugit, ei non vetitum est ne in tectum ascendat, sed ne descendat de tecto tollere quæ in domo sua sunt. Bonum est igitur in superiori domus parte esse, bonum in tectis versari, et celsiora incolere. Quin et admirandi apostoli, ut in Actibus eorum legimus, cum in unum locum congregati orationibus verboque divino vacabant, in superiori domus parte erant[2], in qua cum essent, infra non erant; ideoque « apparuerunt illis dispertitæ linguæ tan»quam ignis[3]. » Et Petrus quando preces Deo fundebat, *ascenderat in superiora*[4], quo ni ascendisset, nunquam vidisset e cœlo descendens vas, quasi linteum e cœlo quatuor initiis demissum. Sed et illa quæ eleemosynas faciebat « Ta»bitha quæ interpretata dicitur Dorcas[5], » infra non erat, sed in superiori domus parte, ad quam ascendens Petrus ipsam a mortuis suscitavit. Ipse etiam Jesus solemnitatem hanc, cujus symbolum agimus, Pascha una cum discipulis celebraturus, interrogatus ab illis : « Ubi vis paremus tibi »Pascha? *dixit* : Euntibus vobis occurret homo lagenam »aquæ bajulans, sequimini eum, ipse ostendet vobis cœna»culum grande stratum, scopis mundatum, paratum; ibi »parate[6]. » Nemo igitur Pascha celebrans, ut Jesus vult, infra cœnaculum est, sed si quis celebrat cum Jesu, superius est in cœnaculo magno, in cœnaculo scopis mundato, in cœnaculo exornato et parato. Si ascenderis cum eo ut Pascha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus suum, et sanguinem suum præbet. Ideo adhortamur vos, ascendite in sublime, levate in altum oculos vestros. Quin et mihi divinum docenti verbum, dicitur : « Super »montem excelsum ascende qui evangelizas Sion : exalta in »fortitudine vocem tuam qui evangelizas Jerusalem : exal-

[1] Matth. xxiv, 17. — [2] Act. i, 13. — [3] Id. ii, 3. — [4] Id. x, 9.— [5] Id. ix, 36. — [6] Marc. xiv, 12, 13, 15. Luc. xxii, 9, 10, 11.

» tate, nolite timere[1]. » Et hæc quidem propter Paschor, quia cum esset cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, sed infra misit eum in cataractam.

XIV. « Et factum est cum illuxisset in crastinum, et » eduxit Paschor Jeremiam de cataracta[2]. » Domine Jesu rursus adsis : hæc etiam mihi edissere et his qui ad spiritualem cibum accesserunt. Quo pacto cum illuxisset in crastinum, educit ipse Prophetam de cataracta? Donec hodierna dies perdurat (hodie quippe pro toto hoc sæculo accipitur), infra in cataractam Prophetam demittit peccator; ubi præsens dies desierit, et crastina illuxerit, tunc pœnitentia ductus ipsum educit de cataracta. Post hæc dicit ei Jeremias quid Paschor passurus sit. Quid ei dicit? « Non Pas» chor vocavit nomen tuum, sed Migrantem, quia hæc dicit » Dominus. » Futurum est ut pro peccatorum suorum meritis in Babylonem migret hic Paschor, non solus, sed cum amicis suis : traditur enim Nabuchodonosori, et in confusionem abit, et pro peccatis suis punitur, quia Prophetam detrusit in cataractam. Quinam igitur sunt amici Paschoris qui ab oris nigredine nomen traxit? Omnes qui illius sermones oris nigredine simul nigrefacti amplexati sunt et nigroris dogmata receperunt. « Et cadent in gladio inimicorum » suorum[2]. » Qui tormentis inferendis præpositi sunt, hi gladios gerunt, efficiuntque ut illi corruant de quibus Propheta ait : « Et oculi tui videbunt[3]; » hæc nimirum quæ prædicta sunt « oculi tui videbunt. Et te et omnem Judam » dabo in manus regis Babylonis. » Quicumque ex Juda deprehensus fuerit ita peccatis involutus ut dignus sit rege Babylonis, id est confusione, tradetur ipsi. Et rex Babylonis peccatores accipit. Porro rex Babylonis secundum historiam quidem est Nabuchodonosor, secundum anagogen

[1] Isai. XL, 9. — [2] Jerem. XX, 3. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid.

vero, Malignus. Huic traditur peccator, quia simul inimicus est et ultor. Quod autem ei peccator tradatur, disce a Paulo tum ubi de Phygello et Hermogene ait : « Quos tradidi, » *inquit*, Satanæ, ut discant non blasphemare [1]; » tum ubi de incesto : « Congregatis, *inquit*, vobis, et meo spiritu, » cum virtute Domini nostri Jesu Christi, judicavi tradere » hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus » sit in die Domini nostri Jesu Christi [2]. » Itaque traditur Paschor hic ob oris sui nigredinem in manus regis Babylonis. « Et migrare facient eum in Babylonem, et trucidabunt eos in gladio : et dabo fortitudinem omnem civitatis » hujus [3]. » Proclive est dicere hæc ad Jerusalem spectare; omnis enim virtus ejus et quæ adjiciuntur, tunc regi Babyloniorum tradita sunt. Promptum est dicere hæc pertinere ad civitatem quæ paucis post Salvatorem annis tradita est inimicis. In captivitatem abducti sunt filii Jerusalem, et eversa est civitas. Quod si rem perpenderis, et in civitate non lapides spectaveris, sed homines, videbis illam quoque Jerusalem, homines nempe ob suam in Christum impietatem et peccatum traditos esse regi Babylonis. Tu quoque Jerusalem nunc es. Si igitur ejusmodi minæ Jerusalem nunc jactantur, timeto ne peccando Jerusalem fias peccatrix, et tradaris, ut non amplius sis Jerusalem, sed Babylon atque confusio, Nabuchodonosoris regis Babyloniorum servituti addictus. *Et omnes labores* [4] Jerusalem tradit. Quomodo omnes labores tradit? Si post certamina agonesque peractos lapsus fueris et peccaveris, omnes labores tui in manus Nabuchodonosor venerunt. Quomodo omnes labores tui abibunt tibi? Si post plurimos pro veritate labores susceptos cecideris, frustra in his desudatum est. Qui pro virtute multos sibi labores exantlatos cognoscunt, ii maxime timere debent nequando labores eorum in Jerusalem susceptos

[1] I Tim. I, 20. — [2] I Cor. V, 4, 5. — [3] Jerem. XX, 4, 5. — [4] Ibid.

arripiat rex Babylonis Nabuchodonosor, si in peccatum inciderint. Ut clarius videas quanam ratione labores peccantis Jerusalem Nabuchodonosor arripiat, afferam quæ in Ezechiele ita habentur : « Justus si se averterit a justitiis suis, » et fecerit delictum, non recordabor justitiarum ejus quas » fecit[1]. » Cur ita? omnes nempe justitias cum labore factas arripit Nabuchodonosor et delet Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnem honorem Jerusalem absumit, quando *homo* in honore collocatus a Deo, « cum in honore esset » non intellexit[2], » et peccavit. Si igitur jam in honore constitutus, et vocatus ad honorem, rursus peccando te dedecore affeceris, honorem Jerusalem abripit rex Babylonius. « Et omnes thesauros regis Juda[3]. » Opibus affluit Jerusalem, sed si peccaverit, thesauros ejus capit Babylonius. « Et arripient eos, et capient eos et ducent eos in Babylo» nem. Et tu Paschor et omnes habitantes in domo tua ibitis » in captivitatem in Babylonem, et ibi morieris, et ibi se» pelieris[4]. » Qui in confusione deprehenditur, in Babylone moritur. Qui non est paratus sepeliri cum Christo, hic in Babylone sepelitur. Licet enim pulchre cum Christo sepeliri in baptismate, juxta illud : « Consepulti sumus cum » Christo, et simul resurreximus cum eo[5]. » Sicut mysterium est cum Christo sepeliri, ita non sine iniquitatis mysterio sepelitur peccator in Babylone. « Et omnes, *inquit*, » amici tui illuc abibitis quibus prophetasti eis falsa[6]. » Qui male interpretatur oracula Dei, et propheticos sermones mittit in cataractam, is quidem prophetat, sed prophetat falsa. Etenim qui explicat propheticos sermones, si ex veritate exponit, ipse etiam prophetat, et prophetat vera; si vero mentitur, falsus propheta est, sermones propheticos depravans.

[1] Ezech. XVIII, 24. — [2] Psalm. XLVIII, 13. — [3] Jerem. XX, 5. — [4] Id. v, 6. — [5] Rom. VI, 4. — [6] Jerem. XX, 6.

XV. Jam absoluta est prior sectio, alteram modo auspicemur. Namque ipso statim initio difficultates non vulgares continet. Ad litteram animum attendentes, iterum petamus adesse Jesum, ipsumque clarius et manifestius advenire precemur ut veniens omnes nos edoceat, utrum ea quæ sequuntur dixerit Propheta vere, prout decet de propheta cogitare; an vero falsa scripserit, quod de propheta sancto nefas est asserere. Ait autem ad Deum : « Decepisti me, et » deceptus sum; obtinuisti et potuisti : factus sum in deri» sum, tota die perseveravi subsannatus; quia amaro verbo » meo ridebo prævaricationem, et miseriam invocabo : quia » factus est sermo Domini in opprobrium mihi, et in derisum » tota die. Et dixi : non nominabo nomen Domini, nec lo» quar ultra in nomine ipsius. Et factus est in corde meo » quasi ignis ardens, urens in ossibus meis : et dissolutus sum » undique, et non possum ferre : quia audivi vituperationem » multorum congregatorum undique, *dicentium videlicet* : » Insultate et insultemus in eum viri amici ejus : observate » mentem ejus, si decipietur : et prævalebimus ei, et sume» mus vindictam nostram ex eo. » Quæ cum illi dicerent, addit Propheta : « Dominus autem mecum quasi bellator for» tis. Idcirco persecuti sunt, et intelligere non potuerunt, » confusi sunt valde; quia non intellexerunt ignominias suas, » quæ per sæculum non tradentur oblivioni[1]. » Hæc est altera pars lectionis. Quomodo igitur Propheta dicit : « Dece» pisti me Domine, et deceptus sum? » Deusne decipit? Quamnam huic sermoni congruentem expositionem tribuam ignoro. Si enim propter Deum et verbum ejus aliquid in hoc textu video, quæ dicentur sobrie admodum proferenda sunt. Cum decipi jam desiisset Propheta, dicit : « De» cepisti me Domine, et deceptus sum, » quasi ipsis primis rudimentis initiatus, introductusque fuisset cum decep-

[1] Jerem. xx, 7 et seq.

tione, neque potuerit initiari, ad pietatemque institui ut deinde seductum se agnosceret, ni prius deciperetur. Satis autem erit aliquod exemplum afferre quod ad institutum sermonem conducat. Ut pueros alloquamur, agimus et ipsi pueros, et non tanquam perfectos alloquimur, sed tanquam pueros disciplina indigentes. Decipimus pueros terrendo, ut dociles fiant. Terremus pueros deceptionis verbis ad infantilem ætatem accommodatis, ut deceptione metum ipsis incutiamus, possintque præceptores eos instituere, monere, et ea quæ ad illorum profectum spectant, peragere. Omnes pueri sumus Deo, et educatione puerorum indigemus. Ideo parcens nobis Deus decipit nos, licet ante tempus deceptos nos non sentiamus, ne quasi e pueris excesserimus, haud deceptione, sed rebus ipsis erudiamur. Aliter metus puero injicitur, aliter illi qui grandior est, et supra puerilem ætatem : non enim possum per deceptionem illum instruere, ut dicat decipiens Deus : « Erudiam eos in auditu tribulatio- » nis eorum. » Adducam historias ut probem quomodo Deus ad salutem decipiat, quædamque proferat, ut desinat peccator agere quæ ageret, ni hos et hos sermones audiisset. Qui dicebat : « Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur[1], » vere aut ficte id prænunciabat, aut deceptione utebatur conversionem operante, quæ conversio si subsecuta non fuisset, jam nulla erat deceptio, sed verum erat quod dicebatur, et secuta fuisset Ninive eversio. Erat in arbitrio audientium, seu deceptorum, et credentium vera esse quæ dicebantur, beneficio affici et non subverti; aut si verum non erat quod dicebatur, in potestate erat eorum qui audiebant nec decipiebantur, sed cognoscebant quæ dicta erant, exitum non sortitura, hæc ut fallacia contemnere, et deinde pati non quod erat dictum : « Adhuc tres dies, et Ninive » subvertetur : » sed audeo dicere, multo graviora quam

[1] Jon. III, 4.

istud : « Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur[1]. » Ex hypotesi enim, nisi pœnitentiam egissent Ninivitæ, fortassis evenisset illud : « Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur. » Sed demus illud futurum non fuisse, pejus aliud evenisset, æterno igni traditi fuissent. Quapropter alia secundum legem pœna constituta erat iis qui tanquam pueri instituebantur : quibus vero plenitudo temporis advenit, aliæ pœnæ assignantur. Confer eas quas Lex irrogat peccatoribus pœnas cum iis quas Evangelium imponit delinquentibus, et videbis illos tanquam infantes obnoxios fuisse pœnarum generi infantibus accommodato, nos autem ut ætate perfectos multo durioribus subjacere. Si quis tunc erat adulter, aut adultera, ei non gehenna, non ignis æternus intentabatur, sed lapidibus erat obruendus. « Lapidet eum, *inquit*, » omnis synagoga[2]. » Abiens dicet is qui in his repertus fuerit adulter, vel quæ in his deprehensa fuerit adultera : utinam etiam super me sermo iste diceretur : populus lapidibus me obrueret, et ad ignem æternum non reservarer. « Reus » enim gehennæ ignis » non solum adulter, verum etiam et « qui dixerit fratri suo, fatue[3]. » Si autem is « qui dixerit » fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis, » adulter cujus erit reus? Gehenna ignis aliud quæro gravius supplicium, et forte dici potest gehennam peccatis deputari involuntariis quæ expiari possunt. Quemadmodum de bonis justorum dicitur : « In cor hominis non ascenderunt quæ » præparavit Deus diligentibus se[4], » ita quæ præparavit peccatoribus fornicariis, et adulteris, in cor hominis non ascenderunt. Etenim si reus qui dixerit fratri suo, fatue, majus profecto erit eo quod ascendit in cor, peccatum majora peccantium. Ego aliud gehenna majus excogitare nequeo, sed credo majus esse gehenna quod adulteris paratum est. Idem dico de reliquis legalibus pœnis, hisque

[1] Jon. III, 4. — [2] Levit. XXIV, 14. — [3] Matth. V, 22. — [4] I Cor. II, 5, 9.

affine dictum apostolicum assumo, quod mihi, si peccavero, pœnam non aperit. Deceptus sum, quia nolo illud: « Decepisti me Domine, et deceptus sum, » volens bene decipi. Quid porro dicit Apostolus? « Irritam quis faciens legem » Moysi, sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus » moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia » qui filium Dei conculcaverit[1]? » Nomina, o Paule, supplicium: exprime ipsum. Non dicam, inquit: majus est iis quæ dicuntur supplicium eorum qui in evangelio peccant, majus iis quæ audiuntur, majus iis quæ excogitantur. Propheta qui audierat, timuerat, eruditus fuerat, et postea perfectionis gradum adeptus erat, inducitur ut puer dicens: « Decepisti me Domine, et deceptus sum. » Tu quoque dum puer es, minas pertimesce, ne ea quæ supra minas sunt, patiaris, pœnas æternas, ignem inextinguibilem, vel fortasse aliud majus, quod reservatum est illis qui præter rectam rationem diutius vixerint. Quorum omnium nihil umquam experiamur, sed in Christo Jesu perfectionem adepti justificemur, ut digni fiamus celebritatibus cœlestibus et Paschate illo, quod ibi secundum anagogen agitur, in Christo Jesu, cui est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA DECIMA NONA[2].

In istud: Decepisti me Domine, et deceptus sum[3], *usque ad istud:* Dominus probans justa[4].

I. Omnia quæ de Deo scripta sunt, quantumvis per se ipsa videantur absona, digna tamen Deo bono esse putan-

[1] Hebr. x, 28, 29.

[2] Tom. iii, pagg. 262-276.

[3] Jerem. xx, 7. — [4] Ibid. 12.

dum est. Quis enim esse neget absonum, si Deo tribuatur, eum irasci, inflammari ira, pœnitentia duci, imo et dormire? Sed horum unumquodque ab eo qui obscuros noverit audire sermones, dignum Deo judicabitur. Etenim ira ejus infructuosa non est, sed sicut verbum ejus erudit, ita et ira ejus : quos enim verbum non erudiit, ira erudit, et necesse est Deum accendi ea quæ dicitur ira, quemadmodum eo quod verbum nominatur, utitur. Neque enim verbum illius tale est quale est omnium verbum. Nullius verbum vivens, nullius verbum Deus est. Nullius verbum in principio erat apud Deum, cujus erat verbum. Etsi solum erat, a quodam erat principio. Similiter et ira Dei nullius est ira, cujus ira. Et quemadmodum Dei verbum præ omni cujuscumque verbo peculiare quid in se habet, peculiareque illi est esse Deum, et verbum vivum in se subsistens et ministrare Patri : sic ubi ira Dei semel nominata est, peculiare quid et diversum habet a quavis irati ira. Eodem modo furor ejus proprium quid habet. Cum enim in furore arguit, furor ejus oritur ex proposito quod eum qui reprehenditur vult reprehensione convertere. Arguit et verbum, sicut erudit verbum, sed non ita arguit verbum ut arguit furor. Qui enim a verbo reprehensi ad meliorem frugem non sunt revocati, opus erit ut in furore arguantur. Dixi etiam quamdam esse Dei pœnitentiam quæ per se absona videatur; scriptum est enim : « Pœnitet me quod unxerim » Saul in regem[1]. » Tu vero digne quoque interpretaberis ejusmodi pœnitentiam. Cave putes eam quidpiam affinitatis habere cum pœnitentia eorum quos pœnitet. Sicut enim eximium quid habuit verbum ejus, eximium quid ira ejus, excellens quid furor ejus, et nihil illis cum aliis ejusdem nominis commune erat; eadem ratione et pœnitentia ejus cum nostra pœnitentia æquivoca est, si quidem æquivoca

[1] I Reg. xv, 11.

sunt, quorum nomen solum commune, sed secundum nomen substantiæ ratio est diversa. Solum igitur nomen commune est furori Dei et furori cujuslibet, ac solum nomen commune iræ Dei, et iræ cujuscumque. Sic et de pœnitentia sentiendum, et quæret qui poterit, quid pœnitentia Dei operetur, quid operata sit. Saülem sustulit inique regnantem, et in ejus locum substituit populo regem secundum cor Dei. Dixit enim propter bonam illam pœnitentiam : « Inveni virum secundum cor meum David filium Jesse[1]. » Cæterum hæc omnia procemii loco mihi sunt, quia propositæ ex Jeremia lectionis initium sic habet : « Decepisti me Domine, et deceptus sum[2]. »

II. Quærimus enim, num sicut cæterorum furor malum quid est, ita divinus redarguat. Omnium quidem nostrum ira molesta, illa autem quæ Dei vocatur, erudit. In omnibus nobis pœnitentia indicat imbecillitatem mentis ante pœnitentiam : at in Deo, imperfectum non arguit Deum pœnitentia, sed res quæ extra illum sunt quarum causa pœnitentia assumitur. Sic et Deus alio plane modo censendus est decipere quam nos decipimus. Quænam igitur est illa a Deo fraus, qua cognita, Propheta, ubi decipi desiit, agnoscens perceptam ex hac fraude utilitatem, ait : « Decepisti me » Domine, et deceptus sum. » Primum quidem traditione utar hebraïca quæ ad nos pervenit per quemdam qui suos ob fidem Christi et agnitionem verbi reliquit, venitque ubi commoramur. Id sane dicebat quod vel pro fabula haberi possit, vel pro sermone quo auditores adduci queant ad intelligendum istud : « Decepisti me Domine, et deceptus » sum. » Quæ dicebat, erant hujusmodi : Deus non tyrannus est, sed rex, regnansque nulli vim infert, sed suadet, vultque subditos sponte sese dedere providentiæ ejus, ne cujusquam bonum sit ex necessitate, sed ex libera fiat vo-

[1] Act. XIII, 22. — [2] Jerem. XX, 7.

luntate. Quod sciens et Paulus in epistola ad Philemonem aiebat Philemoni de Onesimo : « Uti ne ex necessitate bo»num tuum esset, sed voluntarium[1]. » Poterat ergo universorum Deus facere id quod in nobis videtur bonum, ut necessario eleemosynas daremus, et necessario temperantes essemus, sed noluit : ideo non ex tristitia aut ex necessitate agenda nobis imperat quæ facimus, ut voluntarium sit quod fit. Viam igitur, ut ita dicam, quærit qua voluntarie faciamus quæ vult. Addebat hæc traditio quidpiam ejusmodi : volebat Jeremiam mittere ut omnibus gentibus, et ante omnes gentes populo suo prophetaret. At cum vaticinia triste quiddam in se haberent (nuntiabant quippe supplicia quæ quisque pro merito sustinebit), sciretque Prophetæ propositum nolentis mala nuntiare Israelitico populo; idcirco per dispensationem dixit : « Sume calicem hunc, et »potabis omnes gentes ad quas ego mittam te[2]. » Præcepit igitur Deus Jeremiæ ut calicem sumeret, cumque hortaretur eum, ut calicem vini puri acciperet, dixit : et mittam te ad omnes gentes, habentem hunc calicem vini puri. Audiens autem Jeremias se mitti ad omnes gentes, ut porrigat illis calicem iræ, calicem suppliciorum, minime suspicatus Israelem quoque de hoc calice pœnarum bibiturum, deceptus sumpsit calicem ut potaret omnes gentes; accepto calice audivit : propinabis primum Jerusalem. Quoniam vero aliud expectaverat, et aliud evenit, propterea ait : « Dece»pisti me Domine, et deceptus sum. » Huic expositioni similem tradebat et in Isaia. Nam et ille nescius quid sibi præcipiendum foret, ut diceret populo, audit Deum, prout scriptum est, dicentem : « Quem mittam, et quis ibit ad »populum hunc[3]? » Is vero, inquit, respondit : « Ecce »ego sum, mitte me; » et audit : « Vade, et dic populo »huic : auditu audietis, et non intelligetis, et videntes vide-

[1] Philem. 14. - [2] Jerem. xxv, 15. - [3] Isai. vi, 8.

» bitis, et non perspicietis, incrassatum est enim cor populi » hujus [1], » et quæ sequuntur. Cum igitur nesciret quid esset vaticinaturus, et se minaturum populo, dixit : « Ecce ego » sum, mitte me. » Propterea cum diceret in sequentibus *vox dicentis : clama* [2], ille non respondit, tanquam paratus jussa exequi, sed dixit : *Quid clamabo ?* Etenim timebat ne rursus audiret sicut in priori vaticinio : « Vade, et dic po- » pulo huic : auditu audietis et non intelligetis. Quid *igitur* » clamabo ? Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus sicut » flos fœni [3], » et quæ sequuntur. Nihil hic audivit contra Israel. Hæc nobis ille dicebat tanquam tradita in illud : « Decepisti me Domine, et deceptus sum. »

III. Ego vero opto neque ea quæ ab aliis tradita accipio, servare sola, neque talentum eorum qui mihi aliquid dicunt, in terram defodere, neque minam eorum qui utile quidpiam docent, in sudario colligare, sed multiplicare præcepta quæ accipio tradita ab eo qui utilia potest tradere [4]. Optarim minam sive Evangelii, sive Apostoli, sive Prophetæ, sive Legis augere. His auditis, mecum ipse cogitabam de eo : « Decepisti me Domine, et deceptus sum. » Atque utinam cogitanti aliquid veri in istum locum reperire contingat. Num ergo sicut pater filium adhuc infantem utiliter decipere vult, quod aliter ei prodesse non possit, nisi puer decipiatur, aut sicut medicus decipere ægrum conatur, cum non possit aliter curari nisi fraudi pateat ; ita etiam agit Deus universorum, cum sibi propositum habeat humano generi prodesse ? Dicat medicus ægro, secari te necesse est, cauterio tibi opus est, alia graviora tibi patienda sunt, nequaquam ei se tradet ille : sed interdum aliud dicit, et sub spongia secans dividensque ferrum abscondit. Et rursum sub melle amarum quidpiam occultat injucundumque

[1] Isai. IX, 10. — [2] Id. XL, 6. — [3] Ibid. — [4] Matth. XXV, 25. Luc. XIX, 20.

pharmacum, volens non nocere, sed infirmum sanare. Ejusmodi remediis plena est omnis Scriptura divina : et nonnulla quidem suavia sunt abdita, quædam item amara sunt abscondita. Cum videris filio patrem perinde ac si odisset, minantem, et terribilibus verbis, eum objurgantem, nec ullam in eum caritatem præ se ferentem, sed obtegentem paternum amorem, perspicies ipsum velle filium decipere. Non enim expedit filio ut paternum noverit amorem voluntatisque affectum; alioquin dissolvetur, non emendabitur. Idcirco paterni amoris dulcedinem occultat, et minarum amaritudinem ostendit. Idem, proportione servata, ac pater et medicus, facit Deus. Sunt amara quædam quæ etiam justissimum ac sapientissimum sanant. Omnis enim qui peccaverit, pro peccatis puniendus est. « Nolite errare, » Deus non irridetur. Sive fornicator, sive adulter, sive mol» lis, sive masculorum concubitor, sive fur, sive ebriosus, » sive maledicus, sive raptor, regnum Dei non possidebunt[1]. » Hoc si intellectum, diligenterque consideratum fuerit ab his qui medici ferrum sub spongia conditum conspicere aut amarum pharmacum sub melle latens bibere nequeunt, erit aliquis qui animo concidat. Quis enim nostrum sibi non est conscius inconsultæ potationis et ebrietatis? Quis nostrum purus est a furto, aut necessaria sibi juste comparavit? Sed vide quid dicat sermo : « Nolite errare, hi regnum Dei non » possidebunt. » Hujus loci mysterium abscondendum est, ne vulgus animum despondeat, ne cognita re mortem expectet non uti requiem, sed ut pœnam. Aut quis alter Paulus erit qui possit dicere : « Melius dissolvi, et esse cum » Christo[2]. » Ego quidem id dicere nequeo. Scio enim fore ut, ubi hinc migravero, mea ligna comburantur. Ligna porro habeo obtrectationes; ligna habeo ebrietates; ligna furta, sexcentaque alia ligna super ædificium meum con-

[1] Galat. VI, 7. I Cor. VI, 9, 10. — [2] Philip. I, 23.

struxi. Vides hæc omnia plurimos fideles latere? et bene latent: et unusquisque nostrum quia idola non coluit, quia non est fornicatus (utinam in his saltem puri simus), putat se ubi ex hac vita excesserit, salvum fore. Non consideramus, « nobis omnibus standum esse ante tribunal Christi, » ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive » bonum, sive malum[1]. » Non attendimus dicenti: « Verum » tamen vos cognovi ex omnibus tribubus terræ; ideo ultio» nem sumam de vobis quoad omnia studia vestra[2]: » non quoad aliqua quidem; quoad aliqua vero non. Quoniam igitur medicus quandoque medicinale ferrum occultat sub fraudulenta mollique spongia, et pater minas jactando suam erga filium benevolentiam tegit, et quoniam inter fraudes, aliæ quidem tumores et varices, et si quid aliud corporis structuræ noxium est, illa vero ignorantiam et oscitantiam tollit, tale quippiam mystice Deum agere Propheta intellexit, et videns se deceptum a Deo in bonum, ait: « De» cepisti me Domine, et deceptus sum. » Eum in tantum mentis excessum rapuerat, ut etiam diceret Deo: decipe me, si id conducit. Alia enim est fraus quæ fit a Deo, et alia fraus quæ fit a serpente. Vide quid dicat mulier Deo: « Serpens decepit me, et comedi[3]. » Serpentis fraus Adamum et uxorem ejus ejecit e paradiso Dei, sed fraus quam passus est Propheta dicens: « Decepisti me Domine, et de» ceptus sum[4], » ipsum ad tantam prophetiæ gratiam evexit, aucta quæ in eo erat virtute, ut perfectionem adeptus, voluntati verbi Dei nullo hominum timore deterritus subministrare posset. Hæc igitur et nos intelligentes optemus a Deo decipi et nunc et in posterum. Tantummodo serpens non decipiat nos. Huic simile est quod in Esaia legitur: « Domi» nus enim miscuit eis spiritum erroris[5]. » Advertes etiam

[1] 2 Cor. v, 10. — [2] Amos. III, 2. — [3] Gen. III, 13. — [4] Jerem. xx, 7. — [5] Isai. XIX, 14.

ibi quid agat spiritus erroris mixtus a Deo. Bene autem habet, quod non merum dederit Deus spiritum erroris, sed, ut nominavit Propheta, miscuit illum.

IV. Periculum facere volo et eorum afferre exemplum qui utiliter decepti sunt. Sunt nonnulli qui ideo castitatem et puritatem servant, quia sibi in animum induxerunt perire eum qui nuptialem coitum expertus fuerit, et sunt alii qui ad secundas convolare nuptias nolunt, quod eas damnabiles putent. Comparamus inter se illos. Ei quæ unicas nuptias contraxit, arbitror conducibilius esse decipi et putare bigamam damnandam et pœnis æternis esse afficiendam, ut ipsa a secundis nuptiis abstineat et puritati studeat, quam rei veritatem agnoscere et bigamam fieri. Cum unusquisque videat quid sequatur, dici potest præclarius quidem cum illa actum futurum fuisse si non decepta castitatem servasset, secundis nuptiis non se implicuisset, et novisset alicujus salutis eam etiam quæ bis nubit, non tamen tantæ beatitudinis quantæ illa quæ, cum posset bis nubere, puritati studet, participem esse : si vero id non potest, satius esse ut decepta bigamos perire putet, et decepta puritati studeat, quam ut veritate cognita in inferiorem descendat bigamorum locum. Tale quidpiam reperies etiam in quibusdam qui castitatem colunt, et perfectam puritatem. Multa item alia reperies quæ a nobis fiunt, deceptis quidem, sed ad utilitatem... Atque[1] hæc de ea quæ a Deo fit fraude, quoniam dixit Propheta : « Decepisti me Domine, et deceptus sum. » Breviter dispiciamus separatim etiam istud : « Deceptus » sum. » Cur non dixit tantum : « Decepisti me Domine, » sed addidit : « Deceptus sum[1] ? » Interdum licet animo concipere quempiam qui decipere moliatur, alium vero qui sibi a fraude caveat et non decipiatur. Cum ille fraudem paraverit, alter vero sibi non caverit, sed in fraudem inciderit,

[1] Jerem. xx, 7.

tunc iste potest dicere : « Decepisti me Domine, et decep»tus sum. » Ego vero quoniam hunc locum attigi, istiusmodi quædam dixero. Quodcumque mihi dixerit serpens, seu verum dicat, seu decipere me velit, ejus verba mihi suspecta sunt, utpote cui persuasum est eum, sive decipiat me, sive verum dicat, mihi nocere : nam et veritas ejus noxia est : nihil quod prosit a serpente fit; quando quidem « non potest arbor mala fructus bonos ferre[1]. » Quidquid vero mihi dicat Deus, cum mihi persuasum est Deum esse qui dicit, paratus sum me ipsum dedere. Vera dicit? Suscipio. Decipere me vult? Lubens decipior, dummodo solus Deus me decipiat. Et quia me ipsum trado, certus Deum esse qui loquitur, nihil curo decipi. Volo cum decipior, a nullo alio, sed a Deo decipi. Idcirco dico te non solum operatum esse fraudem, sed eam me quoque a te ultro passum esse; et hoc sensu dico : « Decepisti me Domine, et decep»tus sum. » Quid porro sequitur ex eo quod Deus decipiat, et homo decipiatur? « Obtinuisti et potuisti. » Tunc me obtinet, quando me in principio adhuc infantem in Christo deceperit, et obtinendo potest. Si autem non obtinueris, tunc laboribus mihi opus est. « Obtinuisti et potuisti. »

V. Post hæc ait : « Factus sum in derisum, tota die per»severavi subsannatus[2]. » In hunc quoque locum hæc audivi, Jeremiam fuisse temporibus iniquissimorum hominum : sub ipso igitur captivitas contigit, et eo iniquitatis devenerant, ut subsannarent, deriderent, ludibrioque haberent, si quando Propheta prooemium adhibebat propheticum istud : « Hæc dicit Dominus[3]. » Irridebant audientes, et subsannabant quæ dicebantur. Qui deceptus fuerat, cui fraus utilitati fuerat, verebatur dicere : « Hæc dicit Dominus. » Quamobrem et ipse volens decipere et decipiendo utilitatem

[1] Matth. VII, 18. — [2] Jerem. XX, 7. — [3] Id. IX, 10.

percipere, aiebat : meos sermones propono vobis, quoniam sermones Domini non auditis. Præbebant deinde illi aures tanquam sermonibus Jeremiæ, et verba Dei audiebant. Hæc mihi dicebat qui hunc locum enarrabat, examinans procemia et prophetiarum initia. Prophetiæ igitur Jeremiæ initium apud nos quidem tale est quale exhibent Septuaginta qui nescio quid in mente habuerint cum verterunt : « Verbum Dei quod factum est ad Jeremiam filium Chelciæ » de sacerdotibus[1], » sed in textu hebraïco et reliquis editionibus habetur : « Verba Jeremiæ filii Chelciæ, » et omnes consentiunt dicendo : « Verba Jeremiæ filii Chelciæ. » Sed cur « verba Jeremiæ? » Quoniam cum eos qui sermonem audire nolebant alloqueretur, proæmium illi fuit : « Audite sermones meos. » Et nos quandoque idem facimus, cum id usui nobis esse videtur. Nonnunquam ab ethnicis sermones mutuamur, ut illos ad fidem adducamus, et cum viderimus eos ita a christianismo aversos, ut vel ipsum nomen execrentur et oderint si audierint christianorum esse sermonem, non præ nobis ferimus christianum utili sermoni proferendo esse idoneum, sed cum ejusmodi sermo pro virili fuerit a nobis stabilitus, et viderimus cupidum auditorem non vulgari modo id quod dicitur auscultantem, tunc confitemur hunc laudabilem sermonem, christianorum esse sermonem, et simile quidpiam facimus ut is qui dixit, non statim : « Hæc dicit Dominus, » sed, audite sermones quos ego dico Jeremias. Hæc propter illud : « Factus » sum in derisum. » Et nos si quando loquentes risu excipimur, indignamur, cum tantus propheta Jeremias dicat : « Factus sum in derisum, tota die perseveravi subsanna- » tus. » Quid dico Jeremias? Etiam meus Jesus subsannabatur. « Audiebant enim, *inquit*, omnia hæc Pharisæi qui » erant avari, et deridebant illum[2]. » Sed Dominus sub-

[1] Jerem. I, I. — [2] Luc. XVI, 14.

sannat omnes qui subsannant verba Dei. « Factus sum in »derisum. » Vide qualiter vixerint prophetæ, nunc derisi, nunc periculis expositi, projecti, lapidibus a populo petiti, e medio sublati, odio habiti, in fugam conjecti. Plurimum perpessi sunt et sustinuerunt, ut secundum voluntatem Dei ab eo solo gloriam quærentes, prædicando verbum, finem a Deo propositum consequerentur. « Tota die perseveravi »subsannatus. » Accusatur illa generatio, quod non paucis diebus fuerit ab ea subsannatus Propheta, sed tota die perseveraverit subsannatus.

VI. « Quia amaro verbo meo ridebo[1]. » Est quædam promissio risus, de qua promissione nomen accepit patriarcha Isaac. Risus quippe interpretatur. Risum porro promitti liquet ex hoc : « Beati qui nunc lugent. » Sequitur promissio : « Quoniam ridebitis[2]. » Sicuti promissio est : « Filii Dei vo»cabuntur; *et*, Deum videbunt; *et*, hæreditabunt terram, »*et*, ipsorum est regnum cœlorum[3] : » ita promissio est risus, cui opponitur luctus qui beatus dicitur. Quæres num huic bono risui secundum alium et alium sensum congruat luctus qui beatus dicitur, opponatur vero luctus alius qui miserabilis prædicatur, et illos manet qui e contrario nunc rident. Væ etenim illis qui nunc rident, quoniam lugebunt et flebunt[4]. Alius quippe luctus qui beatus dicitur, alius qui illos manet qui male vixerint. Utrum autem etiam ille finem quempiam habiturus sit utilem, nescio. Quid dico? Audi Paulum, cum docebat, id satagebat ut ex ejus sermonibus auditores contristarentur, et confitetur se tunc maxime lætatum esse quando quis contristabatur ex ipso; ait enim : « Et quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me[5]? » Et si quis idoneus est ad movendum auditoris præsertim peccatoris animum, ejusmodi optat proferre verba quæ vir-

[1] Jerem. xx, 7. — [2] Luc. vi, 21. — [3] Marc. v, 9; viii, 4, 3. — [4] Luc. vi, 25. — [5] 2 Cor. ii, 2.

tute, ordine, divinitate, atque sacrorum sensuum pondere percellant auditoris animum, et moveant ad luctum, ad fletum, ad lacrymas, ita ut gaudeat orator, cum viderit auditores gaudio delibutos iis quæ dicuntur arridere. Nam quando ad promissiones ducit, tanquam per angustam et mœroribus plenam viam ad vitam, ita per fletum ducit ad beatum risum. Cum vero hoc non perficit, timeo ne dicat talia : « Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis[1]. » Quorsum autem hæc a me dicta sunt, nisi quod subobscure volui indicare quid dicat his verbis : « Amaro verbo meo ridebo, » et ostendere risum fletus et fletum illum quem fundent ii qui hic rident, Deo fortasse luctu eos afficiente? « Ibi enim erit fletus et stridor dentium[2]. » Atque id agit Deus videns flentem ob propria peccata, et lugentem ob propria delicta jam in conscientiam suorum malorum venisse. Utinam unusquisque nostrum pro singulis suis peccatis diceret : « Lavabo per singulas noctes lectum meum, et lacrymis meis stratum meum rigabo[3]. » Utinam unusquisque nostrum ob sua peccata flendo diceret : « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte[4]. » Si hic oratio mea acerbior sit, acerbior autem, quoniam angor, auditores qui redarguuntur, illam ægre ferunt; sed cum me dicentem moleste ferunt, scio amaro verbo meo finem fore risum, risum beatorum. Quod fortasse sciens Propheta dicebat : « Quia amaro verbo meo ridebo[5]. » Nunc quidem amaro verbo, et nondum rideo, sed « amaro verbo meo ridebo. »

VII. « Prævaricationem et miseriam invocabo[6]. » Deum invocat justus, sapientiam invocat etiam iniquus. « Erit enim, » *inquit*, cum invocabitis me, sed ego non exaudiam vos[7]. » Illic quidem tam injustos quam justos manifestum est invocare nomen Domini; « et omnis qui invocaverit nomen

[1] Luc. VI, 25. — [2] Matth. VIII, 12. — [3] Psalm. VI, 7. — [4] Id. XLI, 4. — [5] Jerem. XX, 7. — [6] Ibid. 8. — [7] Prov. I, 28.

» Domini salvus erit[1] : » hic autem Propheta dicit : Præ-» varicationem et miseriam invocabo. » Sicut Deum, sic prævaricationem, sicut Dominum, sic miseriam. Num rem bonam invocat Jeremias, cum promittit dicens : « Præ-» varicationem et miseriam invocabo ? » Sed consideranda sunt pacta quæ inimus, et quomodo frangantur : nonnunquam enim pacta male contrahuntur, quibus male initis utinam prævaricationem invocemus. Ita si cognovero latam et spatiosam viam quæ ducit ad interitum, et, quod per eam iter faciens nihil molesti patiar, de lata illa et spatiosa via transiero ad angustam et arctam, etiam mala sustinens dico : « Miseriam invocabo. » Dissolvam fœdera cum mundo et rebus humanis inita, ut cœlestia recipiam. « Miseriam » invocabo. » Ita porro deserens vitam latæ et spatiosæ viæ, veniensque ad angustam et arctam, ut fiam miser quemadmodum Paulus, dico : « Miseriam invocabo. » Neque enim homo quilibet dicet : « Infelix ego homo, quis me liberabit » de corpore mortis hujus[2] ? » Sed qui intellexerit corpus mortis, qui liberari voluerit de corpore mortis hujus, is dicet : « Infelix ego homo. » Qui vero corpus amat, quod vulgus hominum solet, qui futurum sæculum non credit, nequaquam dicet : « Infelix ego homo ; » sed beatum se putat quod homo sit, et versetur in mortis corpore. Igitur si percipere potuero quomodo Paulus dixerit : « Infelix ego » homo, » si miseriam nondum invocavi, invocabo ipsam, pactiones cum vitiis frangendo, et cum Jeremia dicam : « Prævaricationem et miseriam invocabo[3]. » Neque enim dixit : « prævaricationem Dei invocabo. » Volo afferre de Scriptura exemplum justi pactum frangentis, ut ostendam quo pacto ille prævaricationem invocarit. Cum Holopherne pacta fuerat Judith, ut per tot dies egressa preces funderet Deo, quibus elapsis semet Holophernis cubili traderet.

[1] Joel. II, 32. — [2] Rom. VII, 24. — [3] Jerem. XX, 8.

Pacta hæc Holophernes admisit, potestatem Judithæ fecit, ut extra tentoria Deum oraret. Quid agendum erat Judithæ? Pacta-ne servanda an frangenda? Certe frangenda, ut omnes fatentur. Pacta enim cum Holopherne inita violare beatum erat apud Deum. Violatura erat Judith pactum cum Holopherne et dixit: « Prævaricationem invocabo; » et sane prævaricationem invocavit. Utinam is et ego fiam qui dicam : « Prævaricationem invocabo, » et invocem prævaricationem pacti cum serpente, pacti cum diabolo. Pactum olim iniit serpens cum Eva. Illi hæc erat amica, et amicus serpens mulieri. Sed Deus utpote bonus pacta hæc dissolvi, et amicitiam hanc pravam deleri curavit, et uti bonus Deus dicit : « Inimicitiam ponam inter te et mulierem, et inter se» men tuum et semen illius[1]. » Pie igitur audiamus quo pacto Deus inimicitiam inter hunc et illam ponat, ut amicitiam inter illam et Christum conciliet. Fieri enim nequit ut quis contrariorum simul amicus sit. Et sicut « nemo potest duo» bus dominis servire, » ita nemo potest amicus esse Deo et Mammonæ, amicus Christo et serpenti; sed necesse est ut amicitia Christi inimicitias generet cum serpente, et amicitia serpentis inimicitias pariat cum Christo. « Prævaricatio» nem et miseriam invocabo. » Ut vero melius intelligas quid sit, « miseriam invocabo, » describam quod fieri solet ab Ascetis. Est enim sæpe qui cum sit ei liberum nubere, sicque vitare molestiam insurgentis adversus spiritum carnis, elegit non abuti nubendi potestate, sed affligi et tolerare, jejuniis corpus domare, ipsum in servitutem redigere talium ciborum abstinentia, et omnimodo spiritu facta carnis mortificare. Nonne hic miseriam invocavit, cum posset deliciis voluptatibusque se dare, et miseriam non invocare? Si quis ergo Prophetam imitari potes, prævaricationem, ut exposuimus, et miseriam in piis exercitationibus invocet

[1] Gen. III, 15.

Id autem vere etiam in Jeremia contigit, cum celebs caste vixerit: dixit enim illi Deus: « Non accipias mulierem, neque facias liberos[1], » et in castitate vixit. Prævaricationem namque et miseriam invocavit.

VIII. « Quia factus est sermo Domini in opprobrium » mihi[2]. » Beatus Jeremias cui non aliud est opprobrio quam sermo Domini; nos autem miseri quibus opprobrio est non verbum Domini, sed peccata nostra! Nobis opprobrio sunt lapsus nostri tum præsentes tum præteriti. Pro vitiis nostris maledicta sustinemus. Verum Salvator non hisce nos opprobriis vexari vult, cum dicit: « Beati estis cum male- » dixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne » malum adversum vos propter me. Gaudete in illa die et » exultate[3]. Sermo *itaque* Domini, *inquit*, factus est in op- » probrium mihi, et in derisum tota die[4]. » Considera deinde quam sint prophetæ candidi homines, non, sicuti nos facimus, peccata propria occultantes, at palam non tantum sui ævi hominibus, sed cunctis generationibus dicentes si quid peccarunt. Ego quidem non audeo confiteri hic meas iniquitates coram paucis, quoniam audientes me condemnaturi sunt: at Jeremias, cum aliquid deliquisset, non erubuit, sed suum peccatum scriptis mandavit. Peccatum erat quod subditur: « Et dixi: non nominabo nomen Domini, » nec loquar ultra in nomine ipsius[5]. » Edoctus es omnia in nomine Domini facere, omnia in nomine Domini agere; tu vero dicis: « Non nominabo nomen Domini. » Sed quodnam nomen nominaturus es? Nomen deorum alienorum non recordabimini in cordibus vestris, et dicis: « Non no- » minabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ip- » sius. » Hoc itaque dicit humani aliquid passus, quod nobis etiam usu venire solet. Maxime vero si quis sibi conscius

[1] Jerem. xvi, 2. — [2] Id. xx, 8. — [3] Matth. v, 11, 12. — [4] Jerem. xx, 8. — [5] Id. xx, 9.

est se ob doctrinam et sermonem aliquando male fuisse habitum, vexatum, et odio habitum, sæpe dicit : abeo, quid mihi et negotiis si propterea odio sum quod doceam et proferam sermones ? Cur non potius in solitudinem et quietem me confero ? Tale quidpiam et Propheta passus est cum diceret : « Et dixi : non nominabo nomen Domini, nec loquar » ultra in nomine ipsius. » Sed bonus Dominus qui hæcce tantorum hominum peccata prohibet, non permisit Prophetam a quo hæc dicta sunt, in hoc esse veracem, sed voluit ut prævaricationem invocaret, et quod dixerat, re non præstaret. Dixerat enim : « Non nominabo nomen Do» mini, nec loquar ultra in nomine ipsius. Factus est autem, » *inquit*, in corde meo quasi ignis ardens, urens in ossibus » meis, et dissolutus sum undique, et non possum ferre[1]. » Factus est sermo Domini urens cor ejus. Factum est cor meum quasi ignis ardens, urens in ossibus meis. Subjecit peccatum quod fecerat, dicens : « Non nominabo nomen » Domini, nec loquar ultra in nomine ipsius, » et simul ac confessus est peccatum Jeremias, illud abjecit. Utinam et ego statim atque peccavi, ac verbum reprehensione dignum protuli, sentirem in corde meo ignem ardentem, urentem in ossibus meis, ita ut ferre non possim. Audacter quidpiam enunciaturus sum, quod an his auditoribus profuturum sit ignoro. Dixit esse quoddam genus ignis, ignis qui sensu non percipitur, dolore ita eum qui cruciatur afficiente ut ei sit intolerabilis. Dixit enim : « Factus est in corde meo quasi » ignis ardens, et urens[2] » non tantum in corde meo, sed et « in ossibus meis, et dissolutus sum, et ferre non pos» sum. » Ego vereor ne talis sit qui nobis reservatur ignis, qualis fuit in corde Jeremiæ. Sed illum non experti sumus : si experti essemus, propositique essent duo ignes, hic, et externus quo videmus comburi eos qui a præfectis gentium

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Ibid.

cruciantur, illum potius eligeremus quam hunc : ille enim superficiem comburit, hic autem urit cor, et a corde incipiens permeat per omnia ossa, per omnes corporis partes grassatur, sicque invadit, ut qui ardet sustinere nequeat. Quis de ejusmodi igne dicere potest : « Et non possum » ferre ? » Novi etiam latrones qui hunc ignem sustinere non potuerunt propter vim doloris quem inferebat. Alius est dolor quem infert ignis ab Jeremia descriptus dicente : « Et » factus est in corde meo sicut ignis ardens, urens in ossibus » meis, et dissolutus sum undique, et non possum ferre[1]. » Hunc ignem ascendit Salvator cum dixit : « Ignem veni » mittere in terram[2]. » Et quoniam illum ignem accendit Salvator, ideo incipientibus ipsum audire, ignem primo injicit, primumque in eorum corda immittit ignem quem expertos se fatentur Simon et Cleophas de ejus sermonibus dicentes : « Nonne cor nostrum ardens erat in via, dum » aperiret nobis Scripturas[3] ? » Hic et Simonis et Cleophæ cor ardet : audi dicentes : « Nonne cor nostrum ardens » erat ? »

IX. Quis modo dignus est accipere istum ignem in corde? Ne frustra illum accipiat, volo describere quis sit qui ignem istum in corde habet. Describe mihi duos homines in idem peccati genus, in fœdam, impuramque fornicationem lapsos, quorum alter nullo dolore afficiatur, nullo conscientiæ morsu compungatur, sed præ se ferat quod scriptum est de meretrice, « quæ cum peregerit, tergens se, non sum, » inquit, operata malum[4]; » alter vero post lapsum, ferre nequeat, sed conscientiæ pœnis vexetur, cordis tormenta sustineat, comedere ac bibere nequeat, jejunio non ex animi voluntate, sed pœnitentiæ dolore vacet : præterea is tota die tristis, afflictus, incedens, rugiens a gemitu cordis sui, habeat præ oculis peccatum suum quod se semper co-

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Luc. xii, 49. — [3] Id. xxiv, 32. — [4] Prov. xxx, 20.

ram reprehendat. Vide ipsum non una die, non una nocte, sed per longum tempus agitatum; utrum horum præfers? Utrum dicis in Deo spem habere? Num illum qui fornicatus non curat, sed desperata salute in libidinem effusus est, an hunc qui post unum peccatum luget et vere plorat? Hunc utique manifestum est spe niti meliore. Quanto enim amplius dolore ignis uritur, tanto majorem misericordiam consequitur, nec prorogatur ejus supplicium ultra tempus quod ei post fornicationem conceditur ut peccatum lugeat. Et quoniam tempus pœnarum quas hic patitur, utile est illi, ideo fornicantem pœnis afficiendum curavit. Et ubi eum dolor punivit, viditque doloris jam satis esse, ait : « Ne forte » abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est, con» firmate in illum charitatem[1]. » Unusquisque nostrum suam ipse conscientiam discutiat, et videat quid peccaverit. Quoniam pœnas luere necesse est, oret Deum ut hic ignis Jeremiæ veniat in ipsum, et postea ille quem Simon et Cleophas experti sunt, ne alteri igni reservetur. Si enim non hic ignem accepit, sed peccavit, et non curavit, illi igni reservabitur. « Et factus est in corde meo quasi ignis ar» dens, urens in ossibus meis : et dissolutus sum undique, et non possum ferre; quia audivi vituperationem multo» rum congregatorum undique[2]. » Inculpatus beatus Jeremias, excepto, inquam, hoc exiguo peccato, et si quod aliud leve commiserit, a plurimis vituperabatur, sed multitudinis vituperium laus erat ei apud Deum. Dicebant nimirum vituperatores isti : « Insultate, et insultemus in eum » omnes viri amici ejus : observate mentem ejus, si decipie» tur[3]. » Alia perniciosa fraude volunt eum circumvenire, et contraria illi de qua dixerat : « Decepisti me, Domine, » et deceptus sum[4]. » Hi autem qui in eum insultant, dicunt : « Et prævalebimus ei, et sumemus vindictam nostram

[1] 2 Cor. II, 7, 8. — [2] Jerem. XX, 9, 10. — [3] Ibid. 10. — [4] Ibid. 7.

» ex eo [1]. » Putant injuriam se passos qui de suis delictis accusati sunt, et ideo ex hac injuriæ opinione dicunt : « Et » sumemus vindictam nostram ex eo. » Tale quid egerunt qui Isaiam secuerunt, si quidem tanquam injuriam passi (quoniam prophetiæ ipsius convertebant, et puniebant eos) accusarunt, increparunt, secuerunt illum, mortisque sententiam in eum tulerunt. Sed his omnibus insultantibus Jeremias ait : « Dominus autem mecum quasi bellator for» tis [2]. » Si fuerimus quales nos esse oportet, et ignem istum acceperimus, in peccata nostra non secus ac in Jeremiam ejusque similes venientem, Dominus posthæc nobiscum est quasi bellator fortis. « Et idcirco persecuti sunt, et intelli» gere non potuerunt [3]. » Qui persequebantur eum Judæi, « confusi sunt vehementer et non intellexerunt ignominias » suas [4]. » Tanto tempore ignominia affecti, non confitentur peccata sua. Quoniam Dominus erat cum eo qui persecutionem patiebatur, non poterat in eorum potestatem venire. Nunquid vero sicut plurima Jeremiæ referentur ad Salvatorem, hoc etiam potest esse istiusmodi? « Insultate *enim*, » et insultemus in eum, » etiam de Salvatore dictum est. E « Dominus *erat cum eo* tanquam bellator fortis. Idcirco per» secuti sunt, et intelligere non potuerunt » qui persequebantur eum Judæi. « Confusi sunt vehementer, et non intel» lexerunt ignominias suas. » Tanto tempore dedecore affeti delicta sua non confitentur quæ per sæculum non tradntur oblivioni. Sed putant in hoc sæculo fore ut iniquittes eorum oblivioni tradantur : nos vero videmus eorum inquitates per sæculum non esse oblivioni tradendas, idque videntes in memoriam revocamus istud : « Noli altum sapere, » sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non peperit [5], » quanto magis præter naturam insertis non parcet? Dominus igitur virtutum nobiscum, « probans justa, intelligens

[1] Jerem. xx, 10. [2] Ibid. 11. [3] Ibid. [4] Ibid. [5] Rom. 1, 20, 21.

»renes et corda[1].» Dominus probat quidem justa, reprobat autem iniqua; et est, ut ita dicam, trapezita justorum et iniquorum. Hic porro Dominus intelligit renes et corda. Quæro quid differat intelligere renes et corda. Hic quidem scriptum est ipsum intelligere renes et corda. At fortassis aliud sit intelligere renes et corda, aliud scrutari corda et renes. Non omnium scrutatur corda et renes, sed peccatorum. In significato enim verbi hujus *scrutor* insisto, quod in hac vita dicitur de iis qui torquentur in tribunalibus, ubi alii quidem quæstionem habent, de aliis quæstio habetur, et hi in gravissimis doloribus versantur. Tortores itaque scrutantur latera, scrutantur corpora; Dominus autem solus novum habet scrutandi modum : scrutatur enim corda, et in solius Domini potestate est scrutari corda et renes. Latronibus hic jussu præsidis latera fodicantur; ibi autem non jussu Dei, sed ab ipsomet Domino renes et corda uniuscujusque examinantur; nisi forte hic dicam filium esse cui præcipitur, patrem vero qui præcipit, verbumque esse quod scrutatur renes et corda, ac omnibus torturis omnibusque doloribus graviora esse puto tormenta a Verbo renes et corda scrutante illata. Quapropter omni ope nitamur ut ejusmodi examini non tradamur, quo quidem examine leviora illos existimo pati qui evangelicis exactoribus traduntur. Multis enim traduntur, et fortasse pluribus exactoribus sub initium, cum necdum digni evaserint qui uni Verbo corda renesque scrutanti tradantur. Dives ille nondum dignus erat qui corda et renes scrutanti traderetur, ideoque a pluribus torquebatur. Tandem vero utrum etiam hoc experiatur necne, qui potest, inquirat. Ut ut est, quæ nos manent, tortores sunt, et scrutator cordium et renum de peccatis nostris : quibus ni cito liberemur, in istis hærebimus. Ideo excitati opem a Deo postulemus ut in Christo Jesu

[1] Jerem. xx, 12.

beatitudinem consequamur : cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VICESIMA [1].

De eo quod scriptum est : Quomodo confractus et contritus est malleus universæ terræ.

« Quomodo, *ait*, confractus et contritus est malleus universæ terræ ? quomodo facta est in exterminium Babylon [2] ? » Quærendum inter hæc quis sit malleus universæ terræ, quæve ejus contritio : unde ait Propheta, quia ante confractus est quam contritus, ut congregantes ea quæ alicubi de malleo scripta sunt, cum invenerimus nomen ejus, investigemus etiam nominis voluntatem ex his quæ afferimus exemplis. Domus quondam componebatur Dei, juxta tertium Regnorum librum, et Salomon erat construens et ædificans eam. Ubique quasi in laude dicitur de domo Dei, quia malleus et securis non sunt audita in domo Dei [3]. Ergo quomodo malleus non auditur in domo Dei, sic quia domus Dei Ecclesia est, malleus in Ecclesia non auditur. Quis est iste malleus volens quantum in se est impedire lapides ædificationis templi, ut contriti non conveniant fundamentis ejus ? Vide mihi Zabulum si non ipse est malleus universæ terræ. Ego autem pronunciabo confidens, esse aliquem qui non magnopere curet de malleo universæ terræ. Et quoniam exemplum ad sanctum Spiritum est de sensibili malleo, quæro materiam malleo fortiorem, quæ nihil ab eo percussa

[1] Juxta Hieronymum III. Tom. III, pagg. 277-281.

[2] Jerem. L, 23. [3] 3 Reg. VI, 7.

patiatur. Quam quidem quærens reperi in eo quod scriptum est : « Ecce vir stans super muros adamantinos, et in manus » ejus adamas[1]. » Refert autem de adamante historia, quia fortior sit omni cædenti se malleo, incontritus et inconvincibilis permanens. Licet supra stet malleus Zabulus, et suppositus sit draco, qui est quasi incus indomabilis, nihil tamen in manu Dei, et in conspectu ejus consistens adamas perpetitur. Duo itaque contraria sunt adamanti isti malleus et incus improducibilis. Jam quoddam est et apud nationes tritum vulgi sermone proverbium, ut de his qui anxietatibus et ingentibus malis premuntur, dicant, inter malleum sunt et incudem. Tu autem hoc refers ad Zabulum et draconem, qui istiusmodi semper in Scripturis pro varietate causarum nominibus insigniuntur : et dicis quia sanctus, qui quasi murus adamantinus, vel in manu Domini adamas est, non curet neque de malleo, neque de incude, sed quanto plus cæsus fuerit, tanto plus ejus virtutem splendescere. Aiunt eos qui mercimoniam lapidum exercent, cum voluerint probare adamantem, ignorantes utrum sit adamas an non sit, quamdiu malleum et incudem non invenerint : tunc autem persuaderi esse verissimum adamantem, si indomitus lapis, si inter incudem et malleum perseverat, si percutiente desuper malleo, et incude supposita durior lapidum natura compingit. Talis vir est : ante tentationes ab his qui probare lapides nesciunt, ignoratur. Certissime autem novit adamantinorum lapidum naturam solus Deus plurimis ignoratam. Ego ipse adhuc nescio utrum veniente malleo, et percutiente me confringar et conterar, convictus quia non sum adamas : an certe verus adamas ostendar si ingruentibus persecutionibus, periculis, tentationibus, tam contritus fuero ad ictus mallei quam probatus. Et tu ipse percurre Scripturas, et quære siquod potes invenire vestigium bene a Deo

[1] Prov.

promitti, ut malleus percutienda percutiat. Verbi gratia dictum sit. Ad intelligentiam enim obscuriorum sumuntur exempla. Si malleus non esset, non esset tuba productilis, quæ juxta Legem ad solemnitates Dei excutiat, quæ audientium animos clangore suo accendit ad bellum. Necessarius est malleus ut tuba productilis fiat. Multa cooperatus est iste malleus tubæ productili Paulo, ut eum per varia tentamenta produceret et approbaret, quia illæsus posset excudi, figuramque assumere tubæ magnisonæ, non incertam dans vocem in audientes, ut præparentur ad militiæ bellum. Et quoniam malleus invenitur contraria fortitudo, et draco incus producibilis, istiusmodi semper in Scripturis malleo, vel quacumque alia materia compositum nomen assumens, instabo sermone. Cain generavit filios, et de Cain ortus est faber æris et ferri[1]. Ergo ut Zabulus qui omnium tentationum operator est, malleus dicitur, ita qui ministrat, malleator est filius Cain. Quotiescumque enim in tentationem incideris, scito malleum diabolum esse, et malleatorem eum per quem te Zabulus insequitur. Velut in proditione Salvatoris malleus Zabulus, malleator Judas fuit. Et multi erant malleatores in tempore illo quo Dominus passus est, clamantes : « Tolle de terra talem, crucifige, » crucifige eum[2]. » Omnia malleatoribus plena sunt. Quotquot enim in actu suo Zabulum suscipiunt et ministrant ei ad probandum justum, et injustum coarguendum, omnes malleatores sunt. Idcirco si heri malleator eras, et in manu malleum continebas, nunc discens quia a Cain fratricida oriuntur malleatores, projice malleum de manu tua, et transmigra ad malleatorum quæ spiritalis est generationem, sicut Enos, et reliquorum qui Scripturarum laudibus efferuntur. Verumtamen finis confractio est atque contritio. Et sciendum quidem, quoniam prophetatus nunc malleus Za-

[1] Gen. IV. — [2] Joan. XIX, 15.

bulus sit, malleus non partis alicujus terræ: sed universæ terræ, pro eo quod in omni terra malitia ejus dispersa sit, et ubique malleus iste malum operatur. Est autem etiam hoc dicendum, Zabulum universæ terræ malleum esse, non cœli malleum. Neque enim tenuiori substantiæ convenit malleus, sed crassiori. Si portas imaginem terreni, malleus te, quia terrenus es, percutit; si peccas, et terra es, et in terram ibis, experieris malleum universæ terræ et in te operantem. Juxta illum intellectum, illud quoque animadvertendum est, universæ terræ malleum, quia adversum cuncta terrena potentiam suam exerceat, Zabulum esse : posse autem etiam minorem malleum intelligi, qui non universæ terræ sit malleus, sed illius (ut ita dicam) et illius partis terræ. Et si quidem una aliqua contraria fortitudo mihi repugnat, et colluctatur mecum, non valens cum universis simul hominibus congredi ut Zabulus, tunc est quidem malleus in me, sed non universæ terræ malleus, verum (ut ita dicam) meæ tantum malleus terræ. Confracto autem et contrito malleo universæ terræ, quid necesse est arbitrari de malleo partium terræ? Simulque existimo admiratione dignum, quoniam universæ terræ malleus sit comminutus. Quid enim magnum si fractus fuisset, et contritus malleus partium terræ? Sed vere nunc admirandum est, quia universæ terræ malleus confractus atque contritus est.

II. Post hæc quæro quid sit iste qui universæ terræ malleum confregerit, et contriverit : et dicam Moysen non potuisse confringere atque conterere malleum universæ terræ, neque ante eum Abraham, neque post eum Jesum Nave, neque alium quemquam prophetarum. Quis ergo potuit talem, tantumque virum, et universæ terræ malleum confringere et conterere? Quis est iste? Jesus Christus confregit atque contrivit malleum universæ terræ. Et hoc nunc

admirans in Spiritu sancto Prophetes, ait: « Quomodo confractus et contritus est malleus universæ terræ[1]? » Primo confractus, et contritus est deinde. Et quoniam reperi Salvatorem esse qui confregerit malleum universæ terræ, et contriverit eum, veniam ad Evangelium, ut videam primam tentationem, quando dixit ei Zabulus: « Ista omnia tibi dabo si procidens adoraveris me[2], » et reliqua: et dicam quia in illo tempore non contriverit Jesus malleum universæ terræ, sed tantum confregit eum. Cum vero recessit ab eo usque ad tempus, et tempore postea venit instante, tunc contritus est, non solum confractus ut primum, malleus universæ terræ. Et quia contritus est qui fuerat ante confractus malleus universæ terræ, idcirco per unumquemque nostrum confringitur quidem quando introducimur in Ecclesiam, et proficimus ad finem; conteritur autem et comminuitur, quando ad profectum venimus. Quod si dubites conteri Zabulum ad profectum venientibus nobis, audi Apostolum benedictione quadam benedicentem justum atque dicentem: « Deus autem conterat Satanam sub pedibus vestris velociter[3]. » Animalis est iste malleus, fortasse nunc furit adversum nos, et quærit, quia ista de eo pandimus, et conteritur a nobis (neque enim confringitur tantum, et non etiam conteritur per nos), confringere nos e contrario et conterere. Et multos quidem contrivit, eos qui non attendunt sibi, neque custodia servaverunt cor suum. Verum nos confidentes in Deo, credentes in Christum Dei, non timeamus Zabulum. Timor Dei facit nos non timentes Zabulum, nihilque ab eo perpeti, sed et dicere non tantum generaliter, verum de nobis ipsis: « Quomodo confractus est, et contritus malleus universæ terræ? » Illo autem confracto et comminuto, Babylon fit in exterminium: nec prius confusionis civitas dissipatur,

[1] Jerem. L, 23. — [2] Matth. IV, 9. — [3] Rom. XVI, 20.

quam malleus universæ terræ confringatur et conteratur. Unde et mirabiliter et præclaro ordine Propheta usus est dicens : « Quomodo confractus est, et contritus malleus » universæ terræ? Quomodo facta est in exterminium Babylon[1] ? » Quod primo factum est, primum enarravit : quod secundo, consequenter exposuit....

III. Deinde exordium alterius capituli : « Aperuit Dominus thesaurum suum, et protulit vasa iræ suæ, quia opus » Domino virtutum in terra Chaldæorum. Quoniam venerunt tempora ejus aperire apothecas ejus, scrutamini eam » quasi speluncam, et disperdite eam ne sint ejus reliquiæ. » Exiccate omnes fructus ejus, et descendat in occisionem. » Væ eis quoniam venit dies eorum, tempus vindictæ eorum[2]. » Volens intelligere hoc quod dictum est : « Aperuit thesaurum suum, et protulit vasa iræ suæ, » quæro de alia Scriptura vasa iræ Dei, et invenio ad pleniorem comparationem istius Scripturæ scripturam apostolicam, ibique invenio Apostolum mihi subjicientem quæ sint vasa iræ Dei. Ait enim : « Si autem volens Deus ostendere iram » suam, et notam facere potentiam suam, pertulit in multa » patientia vasa iræ præparata ad perditionem, ut ostenderet » divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in » gloriam, quos et vocavit non solum ex Judæis, verum » etiam ex gentibus[3]. » Generaliter Apostolus omnes homines divisit bifariam, dicens quosdam esse vasa misericordiæ, quosdam vasa iræ. Verbi gratia, Pharaonem et Ægyptios vasa iræ : rursus qui primus misericordiam consecutus est, et eos qui in tempore de Judæis et gentibus crediderunt, vasa misericordiæ nuncupavit. Sunt ergo in thesauro Dei vasa iræ. Scriptum est enim : « Aperuit Dominus thesaurum » suum, et protulit vasa iræ suæ[4]. » Quis est iste thesaurus

[1] Jerem. L, 23. — [2] Ibid. 25, 26, 27. — [3] Rom. IX, 22, 23, 24. — [4] Jerem. L, 25.

Domini in quo vasa iræ inveniuntur? Aliquis forsan quæret, utrum in thesauro Domini tantum vasa iræ sint, et thesaurus Dei qui est thesaurus omnium, non habet vasa misericordiæ : an aliud quid intelligi oporteat de thesauro Dei, unde efferantur vasa iræ ejus? Thesaurum Domini ego confidens dicam esse Ecclesiam ejus, et in isto thesauro, id est, Ecclesia sæpe homines latitare qui sunt vasa iræ. Veniet igitur tempus quando aperiat Dominus thesaurum Ecclesiæ : nunc enim clausa est Ecclesia, et vasa iræ cum vasis misericordiæ inhabitant, et paleæ cum frumento sunt, et pisces perdendi ac projiciendi, cum bonis piscibus qui in retia inciderunt, continentur. Quam cum aperuerit judicii tempore, et protulerit exinde vasa iræ suæ, dicet forsitan is qui est vas misericordiæ, de egredientibus vasis iræ suæ : « Exierunt ex nobis, non enim erant ex nobis. Si enim » fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Sed » ideo egressi sunt a nobis, ut ostenderetur quia non erant » omnes ex nobis [1]. » In aliud quiddam cupit sermo prorumpere : quod autem audemus dicere, istiusmodi est. In thesauro Dei vasa iræ sunt; extra thesaurum vasa peccantia non sunt vasa iræ, sed vasis iræ minora sunt. Servi enim sunt ignorantes voluntatem Domini sui, et non facientes voluntatem ejus. Qui autem ingreditur Ecclesiam, aut vas iræ, aut vas misericordiæ... Quomodo athleta qui non est in agone conscriptus, neque flagella metuit, neque expectat coronam : qui autem semel nomen professus est, si victus fuerit, verberatur atque projicitur, si vero vicerit coronatur : eodem modo qui ingressus est Ecclesiam, o catechumene ausculta, qui accessit ad sermonem Dei, nihil aliud quam conscriptus est in certamine pietatis : et conscriptus, si non legitime certaverit, cæditur flagellis, quibus non verberantur ii qui non in principio conscripti sunt. Si

[1] I Joan. II, 19.

autem contenderit fortiter ad fugienda verbera et contumelias, non solum injuria liberabitur, sed incorruptam gloriæ accipiet coronam.

IV. « Opus Domino virtutum in terra Chaldæorum[1]. » Juxta diversos intellectus terrenus locus multipliciter nominatur, et quomodo differenti inter se ratione plura Salvator habet vocabula, cum unus in subjacenti sit, varius autem in virtutibus : sic et propter malitiam generis humani terrena negotia cum unum sint in subjacenti, intellectus diversitate sunt plurima. Quod autem dico, sic fiet manifestius, cum exemplum quod a Salvatore assumpsi edisserens, ad ea quæ sunt subjecta explananda transcendero. Unum subjacens est Domino meo Jesu Salvatori. Hoc uno subjacente, alio intellectu medicus est, juxta quod scriptum est : « Non necesse habent sani medicum, sed male habentes[2]. » Alio intellectu pastor, secundum quod irrationabilibus præest. Alio intellectu rex, secundum quod rationabilibus principatur. Alio intellectu vitis vera, secundum quod inserti in eam homines uberrimos afferunt fructus, et exculti a patre agricola pinguedinem vitis veræ ex unius radicis consortio assumunt. Juxta alium intellectum sapientia, juxta alium veritas, juxta alium justitia. Verumtamen subjacens unum est. Quomodo ergo in Salvatore uno subjacente plurimi intellectus sunt diversorum ejus nominum : sic et terrena negotia, juxta subjacens quidem unum sunt, juxta autem intellectum plurima. Frequenter allegorizantes Babylonem diximus negotia esse terrena, quæ semper confusa sunt vitiis, Ægyptum similiter affligentia. Chaldæorum vero terram ob id quia plurima quæ geruntur in terris, stellis consecrent, et peccatorum nostrorum causas, sive virtutem eorum quæ accidunt nobis, ex earum motibus asserant fieri, eos esse diximus, qui talibus se superstitionibus de-

[1] Jerem. L, 25. — [2] Matth. IX, 12.

dicaverunt. Omnis igitur qui his credit in terra Chaldæorum est. Si quis vestrum mathematicorum deliramenta sectatur, in terra Chaldæorum est. Si quis nativitatis diem supputat, et variis horarum momentorumque rationibus credens hoc dogma suscipit, quia stellæ taliter et taliter figuratæ faciunt homines luxuriosos, adulteros, castos aut certe quodcumque eorum, iste in terra Chaldæorum est. Jam quidam existimant ex astrorum cursibus christianos fieri. Quotquot autem ista sapitis, quotquot dictis istis creditis, in terra Chaldæorum estis. Comminans ergo Deus his qui in terra Chaldæorum sunt, his spiritualiter comminatur qui seipsos genealogiis et fato consecraverint, asserentes cuncta quæ inter mortales fiunt, aut ex astrorum motibus, aut ex fati necessitate pendere. Sed Deus Abraham promovens ad meliora, dixit ei : « Ego sum qui te » educo de terra Chaldæorum[1]. » Potens est enim Deus qui et nobis tribuat de terra Chaldæorum exire, ut nullum alium absque eo esse credamus, qui dispensans universa, et regens vitam nostram pro qualitatibus meritorum, accidentium diversa moderetur. Neque enim micans aliquod sidus, vel Phaëtontis (ut aiunt) vel corrupti catamiti stella nostrorum causam continet negotiorum. Et juxta unum quidem argumentum in terra Chaldæorum est qui supra dictis ratiocinationibus credidit : juxta aliud vero ascendit quis super tecta, et veneratur militiam cœli. Invenimus autem in Jeremia multam et his fieri comminationem, qui libant militiæ Dei[2]. Opus ergo Domino virtutum in terra Chaldæorum, quia venerunt tempora ejus.

V. « Aperite apothecas ejus[3]. » Manifestum est quia terræ Chaldæorum. Sunt autem apothecæ Chaldæorum, doctrinæ nativitatum. *Scrutamini eam quasi speluncam, et disperdite*[4]. Qui respuit supputationem natalium, qui veritatis sermone

[1] Gen. xv, 7. — [2] Jerem. vii, 44. — [3] Id. l, 26. — [4] Ibid.

utitur adversum eam, qui ostendit nihil eorum quæ mathematici dicunt verum esse, qui docet inscrutabilia judicia Dei, nec ea posse ab hominibus conprehendi, qui asserit quia sidera non sunt causæ eorum quæ fiunt super terram, minus autem eorum quæ nobis christianis accidunt, iste exequitur præceptum Domini dicentis : « Disperdite eam. » Quid autem sit hoc quod sequitur, « Non fiant ei reliquiæ[1],» quærendum est. Ne aliqua, inquit, rescindatis Chaldæorum, aliqua reservetis. Ob id jubet ne pusillum quidem relinquatur in ea. « Exiccate omnes fructus ejus[2].» Quis ita beatus est ut possit exiccare omnes fructus terræ Chaldæorum, et descendant in occisionem ? « Væ eis quia venit dies » eorum et est tempus vindictæ eorum[3]. »

VI. Post hæc rursus alterius capituli continentia : « Vox » fugientium, et resalvatorum de terra Babylonis, ad an» nunciandum Domino nostro in Sion vindictam[4]. » De his nunc prophetat, qui mores patrios relinquentes, et leges gentium, et incredulitatem veterem, veniunt ad sermonem Dei. Tale enim quiddam significatur in eo quod dicit : « Vox » fugientium et resalvatorum de terra Babylonis. » Utinam et vestra, catechumeni, vox fugientium esset de Babylone, fugientium vitia, fugientium peccata. Vox enim fugientium et resalvatorum. Non sufficit fugere de terra Babylonis, sed et resalvari ex terra Babylonis ad annuntiandum in Sion vindictam Domino Deo nostro, ut fugientes de terra Babylonis veniatis ad Sion speculatorium Ecclesiam Dei. Ad annunciandum in Sion, id est, Ecclesiam, vindictam a Domino Deo nostro. Vindictam populi ejus denunciate in Babylone multis, omni intendenti arcum. Significanter positum est *multis*. Multi enim sunt qui in Babylone sunt, in Jerusalem vero pauci. Non enim idcirco (ait) dilexit vos Dominus Deus vester quia multi eratis : vos quippe estis

[1] Jerem. L, 26. [2] Ibid. 27. [3] Ibid. [4] Ibid. 28.

pauci ab omnibus. Et bene his qui ex parte Dei erant, dictum est : pauci estis ex omnibus gentibus. Intellige porro et hoc. Pauci sunt qui salvantur. Sed et illud : « Contendite »intrare per angustam portam[1]. » In lata autem et patenti « annunciate in Babylone multis, omni intendenti arcum. »Non sit ex ea qui salvetur; disperdite, interficite omnia »Babylonis[2]. » Nuper diximus de parabolis Babylonis, de viris Babylonis, de semine Babylonio : « Non sit et qui re-»salvetur de semine Babylonis, retribuite ei juxta opera »ejus, secundum omnia quæ fecit et facite ei, quia Domino »restitit, et adversum Dominum Deum sanctum Israel[3]. » Quamdiu habes in te cogitationes nequam resistentes pietati et fidei veræ, habes in te Babylonios. Sed fac vindictam, et interfice omnes peccatores terræ quæ in te est, id est, omnes Babylonios, ut possis mundatus in Jerusalem transgredi civitatem Dei in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VICESIMA PRIMA[4].

De eo quod scriptum est : Fugite de medio Babylonis[5].

I. Quomodo corpus nostrum in aliquo terræ loco consistit, eodem modo et anima secundum statum suum de aliquo nuncupativo terræ loco est. Quod dico, sic fiet manifestius. Corpus nostrum aut in Ægypto est, aut in Babylone, aut in Palæstina, aut in Syria, aut certe ubicumque. Similiter et anima in aliquo ejusdem terræ nominis loco est, alia in Babylone, alia in Ægypto, alia in Ammanitarum re-

[1] Luc. XIII, 24. — [2] Jerem. L, 29. — [3] Ibid.

[4] Juxta Hieronymum II. Tom III, pagg. 281 - 285.

[5] Jerem. LI, 6.

gione : et sic segregatim secundum sententiam Scripturarum, pro qualitate vitæ locorum diversitates distinguuntur. In Babylone est quando confunditur, quando turbatur, quando pace deserta bella sustinet passionum, quando tumultus militiæ circa eam fremit, tunc, ut diximus, in Babylone est, et ad istam animam prophetalis sermo dirigitur, dicens : « Fugite de medio Babylonis, et resalvate unus» quisque animam suam [1]. » Donec enim quis in Babylone est, salvari non potest. Quod et si recordatus ibi fuerit Jerusalem, ingemiscit et dicit : « Quomodo cantabimus can» ticum Domini in terra aliena [2] ? » Et quia impossibile est in Babylone constitutum Deo organis canere, otiosa quippe ibi sunt organa hymnorum Dei, propterea dicitur per Prophetam : « Super flumina Babylonis, illic sedimus et fle» vimus, dum recordaremur tui, Sion : In salicibus in medio » ejus suspendimus organa nostra [3]. » Suspensa sunt organa nostra quamdiu in Babylone sumus, in salicibus fluminum Babylonum. Si autem venerimus in Jerusalem in locum visionis et pacis, organa quæ ante otiosa pendebant, tunc assumuntur in manibus, tunc jugiter citharizamus, et non est tempus quando non laudemus Deum per organa quæ habemus in manibus. Igitur, ut dicere cœperamus, semper anima in aliquo nuncupativo terræ loco est : et sicut peccatores in Babylone, sic e contrario justi in Judæa. Verumtamen juxta qualitatem vitæ et fidei et in ipsa Judæa locis inter se variis separantur. Sive enim in Dan est, quæ extremæ Judææ partes sunt, sive in superioribus paululum locis, melioribusque quam Dan, sive in mediis finibus Judææ, sive circa Jerusalem : et est omnium beatissima, quæ in media Jerusalem urbe consistit. Qui vero peccator est et nimiis sceleribus oppressus, hic in Babylone est : hoc autem modico minor, et necdum usque ad summum

[1] Jerem. LI, 6. — [2] Psalm. CXXXVI, 4. — [3] Id. I, 2.

peccatorum culmen ascendens, in Ægypto et in partibus Ægypti commoratur. Et sicut qui in Judæa sunt, non æqualia cuncti possident loca : alius quippe in Jerusalem est, et alius in Dan, alius in Nephtali; alius in finibus Gad : sic omnes qui in Ægypto sunt, non æquales Ægypti partes incolunt. Alius in Taphni, alius in Memphi, alius in Syene, alius in Bubasti habitat...

II. Verum nunc aliud propositum est, quid his qui in Babylone sunt, Dei sermone præcipiatur : « Fugite de » medio Babylonis[1]. » Non gradatim, non pedetentim, sed cum velocitate, cum cursu fugite, hoc est enim fugere. « Fugite de medio Babylonis. » Quicumque confusam habetis animam a variorum passione vitiorum, ad vos dirigitur sermo. Et mihi quoque id ipsum jubetur : siquidem adhuc sum in confusione inveteratus, et ideo in Babylone sum. Quid ergo præcipit Deus? Non dicit, exite de medio Babylonis, hoc enim potest fieri et gradatim, sed « fugite de » medio Babylonis. » Ego quidem et in eo quod dicitur *de medio*, rationem quæro sermonis. Potest quippe evenire ut aliquis in Babylone sit, sed cum in extremis ejus finibus commoretur, quodam modo extra Babylonem esse videatur. Aliud autem est in medietate Babylonis consistere, ut ex omni parte æquale sit spatium, et ita in umbilico ejus quasi medio cordis animalis habitet. Siculi enim animalis medietas cor est et in Evangelio secundum Lucam[2], cor terræ medietas terræ nominatur : sic mihi videtur et in Ezechiele dictum, in cor maris posita Tyrus[3] : et nunc peccatores de medio Babylonis, hoc est, de corde ejus fugere debere. Fugite ergo de medio Babylonis, ut medietatem Babylonis deserentes, in finibus ejus incipiatis esse, non in medio. Quod si cui videtur obscurum, sic fiet manifestius : quia qui valde demersus est in vitiis, hic medius habitator est.

[1] Jerem. LI, 6. [2] Luc. VIII, 15. — [3] Ezech. XXVII, 32.

Qui vero paulatim relinquens malum, et naturam suam ad meliora convertens non tam cœperit virtutes possidere quam cupere, iste licet ex medio fugerit Babylonis, tamen necdum de Babylone discessit...

III.... « Fugite de medio Babylonis, et resalvate unus-» quisque animam suam [1]. » Primum oportet fugere de medio Babylonis, deinde singulos animas suas resalvare cum fugerint. Neque vero dixit salvare, sed resalvare. Appositio syllabæ significat sacramentum, quia quondam gustantes salutem, et de ea propter peccata postea corruentes, venerunt ad Babylonem. Cujus rei causa oportet resalvare animam suam, ut incipiat recuperare quod perdidit, secundum apostolum Petrum dicentem : « Ita reportavimus finem fidei » salutem, de qua salute exquisierunt et scrutati sunt Pro-» phetæ, qui propter nostram prophetaverunt gratiam [2]. » Verumtamen in nobis est fugere de Babylone, et in nostra positum est potestate, si velimus, resuscitare quod corruit.

IV. Tertium mandatum est : « Et neque projiciamini in » iniquitatem ejus [3]. » Cum quis fugerit injustitiam Babylonis, et non egerit pœnitentiam, tunc consequens est ut projiciatur. Observa vero Scripturam, quomodo, licet ex hebræa lingua in græcam sit translata, nihilominus, quantum recipere potest, differentias verborum significanter expresserit. Dicit quippe in alio loco : « Elegi abjectus esse in » domo Domini [4], » et non ait *projectus*. In præsenti autem non posuit, Et ne abjiciamini in injustitiam ejus, sed « Ne » projiciamini in injustitiam ejus. » Aliud est enim projici, aliud abjici. Quod enim in despectione est et neglectu, hoc non projicitur, sed abjicitur. Quod vero foris est a salute, et a beatudine alienum, hoc projicitur. Quod et in alio loco declarat Scriptura divina dicens : « Duces populi mei pro-» jicientur ex domicilio rerum suarum propter pessimas

[1] Jer. LI, 6. — [2] I Petr. I, 9, 10. [3] Jer. LI, 6 — [4] Psalm. LXXXIII, 11.

» voluntates suas. Cleri enim eorum non proderunt eis [1]. » ...

V. « Ne projiciamini in iniquitatem Babylonis, quia tem-» pus vindictæ ejus est a Domino [2]. » Miro sensu supplicia dicit irrogari propter ejus qui ea patitur ultionem. Quando enim quis non vindicatur et relinquitur impunitus, frequenter me dixisse memini id quod in duodecim prophetis scriptum est. « Et non visitabo super filias vestras quando » fornicantur, et super nurus vestras quando adulteran-» tur [3]. » Non ergo, ut quidam existimant, Deus peccatores punit iratus; sed, si sic expedit loqui, magna ira est a Deo tormenta non perpeti. Qui enim punitur, etiamsi ab ea quæ vocatur ira Dei corripitur, ad hoc punitur ut emendetur. « Domine (*ait David*) ne in ira tua arguas me, ne-» que in furore tuo corripias me [4]. » Sed etiamsi argues, argue nos in judicio, et non in furore, dixit Jeremias. Invenies autem etiam ex repromissione Dei in quosdam correptionem dari. Ideo cum peccantibus Christi filiis pœna promittitur, misericordia non denegatur, ut scriptum est : « Si dereliquerint filii ejus Legem meam, et in judiciis meis » non ambulaverint : si justitias meas prophanaverint, et » mandata mea non custodierint, visitabo in virga facinora » eorum, et in flagellis iniquitates eorum : misericordiam » autem meam non dispergam ab eis [5]. » Ista considerans vide quomodo necdum pœna dignus sit, qui usque ad præsens tempus committit scelera, nec punitur. Visitatio quippe Dei per visitati tormenta monstratur : qui autem peccans corripitur, nescis quid ei excurrat pro pœna. Hæc propter hoc quod dictum est, quia tempus vindictæ ejus a Domino est.

VI. Sequitur : « Retributionem ipse retribuet ei [6]. » Non per ministros retribuet Babyloni Deus, sed ipse retribuet quod meretur. Volo quiddam dicere in additamento pro-

[1] Jerem. XXIII. — [2] Id. LI, 6. — [3] Osee IV, 14. - [4] Psalm. VI, 2. — [5] Id. LXXXVIII, 31, 32, 33, 34. — [6] Jerem. LI, 6.

nominis in eo quod scribitur *ipse* : ait enim « retributio- » nem ipse retribuet ei. » Non omnibus Deus ipse retribuit quæ merentur, sed sunt quidam quibus per alios restituit, sive puniens, sive medicans per dolorem, ut in psalmis continetur : « Misit in eos iram indignationis suæ, furorem, » et iram, et angustiam, immissionem per Angelos pessi- » mos[1]. » His enim non ipse restituit, sed ad retributionem illorum ministris usus est Angelis pessimis, et aliis forsitan non per malos reddit, sed per bonos, ut in eis qui pro sceleribus puniuntur. Multaque similia istiusmodi per Scripturas, si scruteris, invenies. Est autem quando ministrorum officium refutatur, retributionem Deus ipse restituit, ut nunc Babyloni. Timeo quiddam obscuri in loco manifesto interponere, quod mihi videtur latere, si taceam. Verumtamen audendum est saltem pauca perstringere. Quando sunt vulnera facilia et prompta curationi, medicus mittit servum suum, mittit discipulum, ut per eum languentem medicetur : neque enim magna sunt vulnera. Evenit quoque aliquoties ut sectionis et ferri indigeat qui sanatur : attamen non ipse medicus pergit ad curam, sed eligens unum ex discipulis qui curare valeat, eo utitur ministro. Quando vero insanabiles plagæ sunt, ut et emortua carne putredo contabuerit, et in tantum mala valetudo est, ut non servi vel discipuli qui jam prope eum per scientiam artis accessit, sed ipsius magistri manibus indigeat, tunc ipse magnus medicus præcinctus lumbos ad sectionem teterrimi vulneris concitatur. Similiter itaque, quando sunt minora peccata, non restituit Deus ipse peccantibus, sed aliis utitur ministris. Quando vero per merita sua ingens hominem ægritudo comprehendit, ut nunc Babylonem, quæ gravibus propriæ malitiæ est confusa vulneribus, tunc ad retributionem Deus ipse festinat. Similia quædam huic

[1] Psalm. LXXXVII, 49.

si requiris, invenies et de Jerusalem, quæ ei acciderunt post prophetas, ob id quia insidiata sit Christo. Sic finita est primi capituli continentia.

VII. Videamus et cætera : « Calix aureus Babylon in » manu Dei inebrians omnem terram. De vino ejus biberunt » gentes. Propter hoc commotæ sunt gentes et subito ceci» dit Babylon, et contrita est[1]. » Nabuchodonosor volens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in vase fictili quod parabat potari, sed neque in paulo meliore, et æreo vase, vel stanneo, et quod ista præcellit argenteo : verum eligens vas aureum, in eo poculum temperavit, ut quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, et totus oculis hæret in specie, non consideret quid intrinsecus latitet, et accipiens calicem bibat nesciens calicem Nabuchodonosor, intelligens autem calicem aureum in præsenti nominatum. Sed animadvertas pessimorum dogmatum verba mortifera qualem habeant compositionem, qualem decorem eloquentiæ, qualem rerum divisionem : cognosces quomodo unusquisque poëtarum qui putantur apud vos disertissimi, calicem aureum temperavit, et in calicem aureum venenum injecerit idololatriæ, et venenum turpiloquii, venenum eorum quæ animam hominis interimunt dogmatum, venenum falsi nominis scientiæ. Sed meus Jesus contra fecit, sciens aureum calicem Zabuli, et præcavens ne aliquis ad fidem suam veniens, suspicaretur etiam Christi talem esse calicem, qualem esse requirat, et per similitudinem materiæ formidaret errorem : ideo curavit ut haberemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Sæpe vidi aureum calicem in pulchro sermonis ornatu, et dogmatum venena considerans deprehendi calicem Babylonis.

VIII. « Calix aureus Babylon in manu Dei[2]. » Non sem-

[1] Jerem. LI, 7, 8. [2] Ibid. 7.

per calix aureus Babylon. Cum autem venerit ad vindictam, et in manu Dei posita fuerit, tunc efficitur terra quæ quondam tacta est in Jubath. Neque vero jugiter in manu Dei continetur, sed ultionis tantum tempore, cum cœperit Dominus ei restituere quod meretur, tunc in manu ejus inebrians omnem terram iste calix aureus Babylon inebriabit. Quomodo autem universam terram inebriabit, facile scies, si consideraveris omnes homines ebrios. Inebriamur ira, inebriamur tristitia, inebriamur mente, excedimus amore, concupiscentiis et vana gloria. Quanta pocula temperaverit, quot inebriantes porrexerit calices calix iste, quid necesse est dicere?

IX. « Calix aureus Babylon inebrians omnem terram[1]. » Animadverte omnem terram plenam esse peccatis, et non quæres quomodo Babylon omnem terram inebriaverit. Sed si forte te videris justum ebrium non esse de calice peccatorum, noli putare scripturam esse mentitam quæ dixerit, « inebrians omnem terram, » cum iste non ebrietur a Babylone, et tamen consistat in terra. Audi quia justus non sit terra. Omnem terram inebriat calix iste aureus. Justus vero cum sit super terram, conversationem in cœlis habet. Et propter hoc non convenit ulterius justo dici : « Terra » es, et in terram ibis[2]. » Sed necesse est audenter loqui, dicit justo Deus adhuc consistenti super terram : cœlum es, et in cœlum ibis. Portat enim imaginem cœlestis. Igitur ut concludam, calix aureus inebriat omnem terram, id est, omnes ab eo inebriamur quandiu terra sumus.

X. « De vino ejus biberunt gentes, propter hoc com» motæ sunt[3]. » Sicut in his qui bibunt istum qui in usu est vini liquorem, si super sitim et super mensuram biberint, videmus ebrii corpus motum, vacillantes pedes, caput ac tempora prægravata, os dissolutum, linguam significantem

[1] Jerem. LI, 7. — [2] Gen. III, 19. [3] Jerem. LI, 7.

sermones ebrii et hærentibus labiis verba præcisa : similiter est videre eos qui de calice aureo biberint Babylonis, quomodo moveantur, quomodo instabiles gressu sint, quomodo debilitata mente et fluctuante cogitatu nihil firme teneant, sed semper in turbationibus agantur incerti. Quamobrem Scriptura divina de istiusmodi hominibus in alio loco ita ait : « Propterea commoti sunt. »...

XI. « Biberunt gentes, propterea commotæ sunt; et subito cecidit Babylon, et contrita est[1]. » Quando dicit : « Repente cecidit Babylon, » videtur mihi prophetizare consummationem mundi subito futuram. Quomodo enim diebus diluvii comedebant et bibebant, emebant et vendebant, plantabant et ædificabant, donec veniret diluvium, et tulit omnes, et subito venit inundatio, similiter autem et in diebus Loth : sic et consummatio mundi non per partes fiet, sed repente. Huic conferendum existimato id quod scriptum est in Jesu Nave, quando a voce sola tubæ, Jericho civitas corruens subito disperiit : et juxta hanc similitudinem Babylonem quoque in consummatione sæculi casuram esse, et subito conterendam. Et hæc quidem de consummatione dicta sint. Si vero veneris ad adventum Domini mei Jesu Christi, et videris ejus magnum opus, quomodo subverterit omnia gentium de idolis dogmata, ut credentes de erroris eximeret jugo, intelliges quia in tempore passionis ejus Babylon extemplo corruit, et contrita est. Unusquisque nostrum consideret se ipsum, et animadvertat Babylonem in suo pectore corruisse. Si autem et in alicujus corde non cecidit civitas confusionis, huic Christus necdum advenit. Veniente quippe eo, Babylon ruere consuevit. Propter hoc ad orationum præsidia confugientes, petite ut veniat Jesus in corda vestra, et conterat Babylonem et faciat ruere omnem malitiam ejus, et reædificet pro his quæ subversa

[1] Jerem. LI, 8.

sunt, pro Babylone quæ fuerat ante constructa, in ipso principali cordis vestri, Jerusalem civitatem sanctam Dei.

XII. « Plangite eam, et accipite resinam correptionis ejus, » si quo modo sanabitur[1]. » Plangite, ait, Babylonem. Deinde quia omnis anima recipere potest salutem, et neque una apud Deum est insanabilis, idcirco consilium dat his qui possunt transmigrare in Jerusalem ad testimonium, habere resinam ad emplastra facienda, ut assumant medicamina, et quanto valent studio, sanitati restituant Babylonem. Hoc experiamur et nos facere, deprecantes Deum, ut det nobis resinam rationabilem, et de rationabili resina discamus ei malagma imponere, et oleum et alligaturas, et imponentes alligemus vulnera Babylonis, imitantes Samaritanum, et sanetur misera civitas, et curata desinat esse quod fuerat. Istud est quod ait accipere resinam correptionis ejus, si quo modo sanabitur. Ubi sunt hæretici, ubi sunt qui naturas quasdam introducentes, asserunt esse naturam desperabilem quæ penitus non recipiat salutem? Si est natura quæ pereat, quæ alia talis erit ut Babylon? Attamen neque istam despicit Deus. Præcipit enim medicis Deus, ut accipiant resinam super Babylonem, si quo modo sanetur. Quidam igitur eorum qui mandatum acceperant, accipientes resinam correptionis Babylonis, si quomodo sanetur, fecerunt quod fuerat imperatum, receperunt resinam ad correptionem ejus, audientes posse fieri ut Babylon reciperet sanitatem. Et quia quod putaverunt non effecerunt : Babylon quippe in pristina malitia perseverans, noluit se curari : satisfaciunt boni medici, et dicunt : « Curavimus Babylonem, et non est sanata. Re» linquamus eam[2]. » Vide autem homo, nequando Angelis præcipiat Deus, ut ad languorem animæ tuæ medicaminum emplastra conficiant, si quo modo possis ab ægrotatione sanari; et respondeant Angeli : « Curavimus Babylonem, »

[1] Jerem. LI, 7, 8. — [2] Ibid. 9.

istam ostendentes a passionibus confusam animam tuam, « et non est sanata. » Non scientiam artis suæ, neque resinæ vim criminantur, sed te qui præceptis eorum obsequi noluisti, dicentes : « Curavimus Babylonem, et non est sanata. » Relinquamus eam. » Steterunt medici sub magno medico Angeli Dei, volentes curare imbecillitates nostras, volentes animam liberare de vitiis, sed nos ipsi repellimus eos, dum consiliis eorum non acquiescimus. Vident se operam perdere, cum loquuntur invicem, et dicunt : « Relinquamus » eam, et abeamus unusquisque in terram suam. » Hoc est, credita nobis est a Deo medicina, ut animam curaremus humanam : adhibuimus adjutorium, medicinam imposuimus, multum contumax est, non vult observare quod dicimus, studium nostrum non sequitur effectus. « Relinquamus eam, et abeamus unusquisque in terram suam, » id est, domesticum locum et proprium. Cave homo ne quando relinquat te medicus, sive Angelus Dei, sive quicumque hominum, cui credita est cura sermonum ad salutis medicinam deferendam. Si enim te derelinquerint et dixerint : « Abeamus unusquisque in terram suam, quia appropin» quavit in cœlum judicium ejus [1] : » manifestum est quia abscessio eorum condemnatio tua sit, ut irremediabilis, nolentisque curari. Cum autem te deseruerint, quid tibi aliud eventurum est, nisi quod solet his accidere qui a medicis desperantur, utentes voluntate morbi sui, ut ad pejora demergantur? Sic et his similiter in consuetudine istius vitæ a prudentibus medicis. Accedit aliquis eorum ad languentem : quantum ars patitur, et industria, medicamina non cessant : sed si aut ægritudo tanta sit, ut repugnet curationi, aut ipse invalidus per impatientiam doloris contra faciat quam jubetur, relinquit medicus, desperat hujusmodi hominem et recedit, ne inter manus suas expirans causam

[1] Jerem. LI, 9.

interitus ejus ad se retorqueat. Si ergo et nos, ne in sanctorum Angelorum manibus qui ad nos curandos a Domino destinati sunt, moriamur, relinquunt nos desperantes animam nostram, et aiunt : Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas, « quia appropinquavit in cœlum » judicium ejus, et elevatum est usque ad astra [1]. » Qui parvum habet peccatum, non usque ad cœlum et sidera judicium ejus effertur. Pusillum enim et humile est. Qui vero crescit in scelere, crescit et in judicio, simulque cum vitiis augetur et pœna : et quia in tantum deliquit, ut judicium ejus usque ad cœlestia sublevetur, et per impietatem suam resistens Deo ad superiora conscendat, profert Deus judicium suum in humiliationem ejus judicii quod celatum est a peccatore : et proferens judicium suum, humiliat quidem peccatorem, retribuit autem justo digna vitæ ejus, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Jerem. LI, 9.

ORIGENIS

IN EZECHIELEM

HOMILIÆ.

(INTERPRETE S. HIERONYMO.)

PROLOGUS[1] D. HIERONYMI

IN EZECHIELEM.

MAGNUM est quidem, amice, quod postulas, ut Origenem faciam Latinum, et hominem juxta Didymi videntis sententiam, alterum post Apostolum Ecclesiarum magistrum etiam Romanis auribus donem: sed oculorum, ut ipse nosti, dolore cruciatus quem nimia impatiens lectione contraxi, et notariorum penuria, quia tenuitas hoc quoque subsidium abstulit: quod recte cupis, tam ardenter ut cupis, implere non valeo. Itaque post quatuordecim homilias in Hieremiam, quas jam pridem confuso ordine interpretatus sum, et has quatuordecim in Ezechielem per intervalla dictavi, id magnopere curans, ut idioma supradicti viri a simplicitate sermonis, quæ sola Ecclesiis prodest, etiam translatio conservaret, omni rhetoricæ artis splendore contempto: res quippe volumus, non verba laudare: et illud breviter admonens, ut scias Origenis opuscula in omnem Scripturam esse triplicia. Primum ejus opus excerpta, quæ grece σχόλια nuncupantur, in quibus ea quæ sibi videbantur obscura, atque habere aliquid difficultatis, summatim breviterque perstrinxit. Secundum homiliaticum genus, de quo et præsens interpretatio ejus est. Tertium quod

[1] Tom. III, pagg. 353 - 354.

ipse inscripsit τόμους, nos volumina possumus nuncupare, in quo opere tota ingenii sui vela spirantibus ventis dedit, et recedens a terra in medium pelagus aufugit. Scio te cupere, ut omne genus transferam dictionis: præmisi causam cur facere non possim. Hoc tamen spondeo, quia si orante te Jesus reddiderit sanitatem, non dicam cuncta, quia hoc dixisse temerarium est, sed permulta sum translaturus, ea lege qua tibi sæpe constitui, tu ego vocem præbeam, tu notarium.

HOMILIA PRIMA [1].

I. Non omnis qui captivus est, propter peccata sustinet captivitatem. Nam cum omnis multitudo Judæorum causa peccati derelicta fuerit a Deo, et captivitatem sustinens comprehensa sit a Nabuchodonosor, atque ejecta de terra sancta in Babyloniam usque perducta sit : pauci tamen justi qui erant in populo, non ob culpam suam sustinuerunt captivitatem, sed ob id ne peccatores qui fuerant jugo captivitatis oppressi, omnino subsidium non haberent. Fingamus quippe peccatoribus in Babyloniam abductis, justos in antiquis finibus resedisse : fiebat ut nunquam peccatores remedium consequerentur. Disposuit igitur clemens et benignus, et hominum amator Deus inter supplicia quibus peccatores punit, etiam visitationis suæ miscere pietatem, nec immoderata pœna miseros premere. Semper talis est Deus noster, excruciat nocentes, sed quasi pius pater tormentis clementiam sociat. Si autem vis agnoscere vera esse quæ dicimus, vide quid acciderit in Ægypto a fame. Si voluisset interficere tantum Ægyptios, et punire cruciatos in septennali fame, fecisset utique quod voluerat : et neque Joseph in Ægyptum descendisset, nec Pharao vidisset som-

[1] Tom. III, pag. 354-362.

nium de his quæ Ægypto fuerant eventura, nec regi fuisset ostensum a principe vinariorum, esse quemdam qui possit regi somnium interpretari. Nunc, vero, ut cernis, Deus flagellat quasi pater, parcit autem non solum Israel, verum et Ægyptiis, cum alieni sint ab eo, propter propriam mansuetudinem. Et manifestum est, quia boni Dei opus super eos exerceatur, dum Joseph descendit in Ægyptum, dum Pharao somniis admonetur, dum princeps vini interpretem indicat, dum interpres disserit vasa, atque ita ubertatis tempore frugibus congregatis posterioris famis penuria vincitur. E quibus omnibus perspicuum est, non esse immoderatam iram, quæ ab hæreticis in Creatore reprehenditur. Poteramus quidem multas historias retexere ad hæc probanda quæ dixi : sed ne videar a proposito recedere, compendium facio sermonis. Propositum quippe mihi est explanare de eo, quod propter peccata sua captivus adductus sit populus Israel.

II. Et ne forte aliquis arbitretur peccatores a Deo traditos ab eo ulterius non gubernari, et semel in captivitatem redactos ultra dispensationem ejus et misericordiam non mereri, præsentem locum diligentius consideremus. Daniel non peccavit, Ananias, Azarias, Misael a peccato immunes fuerunt, et tamen captivi effecti sunt, ut ibi positi captivum populum consolarentur, et per exhortationem vocis suæ pœnitentes in Jerusalem restituerent castigatos pro tempore. Septuaginta quippe annis servitutis supplicia pependerunt, ac sic deinde in sedes proprias reversi sunt, quia sanctus prophetarum sermo dejectos animos sublevaverat. Verum non solum ii quatuor in captivitate prophetæ extiterunt, sed et Ezechiel unus ex eis fuit, et Zacharias filius Barachiæ captivitatis tempore sub Dario rege cecinit. Inveniemus etiam Aggæum, multosque alios prophetarum isdem prophetasse temporibus, ex quibus indicatur Deum

non tantummodo punire peccantes, verum et misericordiam miscere suppliciis. Quod si dubitas, audi voces, tormenta patientium, quomodo sacratim et in cruciatibus suis clementiam Dei eloquantur : « Cibabis nos pane lacrymarum, » et potabis nos in lacrymis et in mensura [1]. » Non ait indifferenter « in lacrymis : *sed* in lacrymis et in mensura. » Misericordia quippe Dei in pondere. Si non esset utile conversioni peccantium adhibere tormenta peccantibus, nunquam misericors et benignus Deus pœnis scelera puniret : sed quasi indulgentissimus pater ob hoc corripit filium, ut erudiat : quasi providentissimus magister ita severitate frontis lascivum discipulum castigat, ne amari se sentiens pereat. Vide Salomonem sapientissimum omnium, quid de Dei correptionibus suspicetur. « Fili noli esse pusillanimis in disci» plina Dei, neque deficias correptus ab eo. Quem enim di» ligit Dominus, corripit, flagellat autem omnem filium » quem recipit [2]. » Nullus est enim, inquit Apostolus, filius, qui cum peccaverit non flagelletur a patre. Et ad hoc mirabiliter addidit dicens : « In disciplina perseverate. Tanquam » filiis vobis offert se Deus. Quis enim filius quem non cor» ripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cujus parti» ceps facti sunt omnes, adulteri et non filii estis [3]. » Sed sit forsitan aliquis, qui ipso nomine iræ offensus criminetur eam in Deo. Cui respondebimus, non tam iram esse iram Dei quam necessariam dispensationem. Audi quod sit opus iræ Dei : ut arguat, ut corrigat, ut emendet : « Domine ne » in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me [4]. » Qui hæc loquitur, scit furorem Dei non esse inutilem ad sanitatem : sed ad hoc adhiberi, ut curet ægrotantes, ut emendet eos qui sermonem ejus audire contempserunt. Idcirco nec deprecatur ne talibus remediis emendetur, ne

[1] Psalm. LXXIX, 6. — [2] Prov. III, 11. Hebr. XII, 12, 5, 6. — [3] Hebr. XII, 7, 8. — [4] Psalm. VI, 2.

cum pœnali medela recipiat pristinam sanitatem : quasi si servus jam inter flagella positus, dominum precetur, repromittens ei se imperata facturum, et dicat : « Domine ne »in ira tua arguas me, neque in ira tua corripias me[1]. » Omnia quæ Dei sunt, bona sunt, et meremur corripi. Ausculta quid dicat : « Arguam eos in auditu angustiæ eorum. » Ideo audivimus ea quæ de tribulatione sunt, ut emendemur. In maledictis quoque Levitici scriptum est, «Si post »ista non obedierint, neque conversi fuerint ad me, appo»nam eis plagas septem super peccata eorum. Si autem »post hæc conversi non fuerint, emendabo eos[2]. » Omnia Dei quæ videntur amara esse in eruditionem et remedia proficiunt. Medicus est Deus, pater est Deus, dominus est non asper, sed lenis est dominus. Si veneris ad eos qui puniti sunt secundum eloquia Scripturarum, compone Scripturas scripturis, ut et te Apostolus docet, et vibebis ibi dulcissima esse, ubi amarissima existimantur. Scriptum est in Propheta : « Non vindicat bis in idipsum in judicio. » Vindicavit semel in judicio per diluvium, vindicavit semel in judicio super Sodoma et Gomorram, vindicavit semel in judicio super Ægyptum, et sexcenta millia Israelitarum. Noli existimare quod hæc ultio pœna tantum fuerit peccatoribus, quasi post mortem et supplicia iterum a supplicio excipiendi sint. Puniti sunt in præsenti ne in futuro jugiter punirentur. Cerne pauperem in Evangelio, squallore et penuria premitur, et postea in Abrahæ sinu requiescit. Recepit mala sua in vita sua. Unde scis an receperint qui in diluvio sunt necati, mala sua in vita? Unde nosti utrumne restituta sint Sodomæ et Gomorræ mala sua in vita sua? Audi testimonium Scripturarum, vis testamenti veteris testimonium discere? Vis novi edoceri? «Restituetur Sodoma in antiquum :» et adhuc dubitas an bonus sit Dominus puniens Sodomitas?

[1] Psalm. VI, 2. — [2] Levit. XXVI, 27, 28.

« Tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorræorum in » die judicii[1], » dicit Dominus miserans Sodomitas. Benignus ergo est Deus, clemens est Deus. « Solem suum vere oriri » facit super bonos et malos : et pluit vere super justos et » injustos[2], » non solum hunc quem oculis cernimus solem, sed et illum solem qui oculis mentis aspicitur. Ego malus eram, et ortus est meus sol justitiæ. Ego malus eram, et venit super me pluvia justitiæ. Bonitas Dei est etiam in his quæ amara existimantur.

III. Igitur in civitate constitutus est Propheta, et cerne quæ videat, ne dolores sentiat captivitatis, deorsum videt labores, sed sursum elevans oculos, apertos suscipit cœlos, cernit sibi reserata cœlestia, videt similitudinem gloriæ Dei, videt quatuor animalia[3], de quibus multus sermo, et difficilis interpretatio est. Cernit aurigam quatuor animalium. Cernit rotas se invicem continentes. Auriga quatuor animalium non totus est igneus, sed pubetenus a pedibus, et exinde usque ad summum electri fulgore rutilat. Non enim solum tormenta habet Deus : sunt in eo etiam refrigeria. Punit peccatores, sed per ea ministeria quæ deorsum sunt. Neque enim Propheta ignem vidit in capite, aut in his membris quæ a lumborum confinio ad summa consurgunt. Igneus est Dominus, sed a renibus usque ad pedes, ut demonstret eos qui in generatione versantur igne indigere. Renis quippe coitus significatio est. Adhuc in lumbis Abraham patris erat Levi, quando ei occurrit Melchisedech[4]. Et in psalmo dicitur : « De fructu lumbi tui ponam super se- » dem meam[5]. » Igneus est a renibus usque ad deorsum Dominus. Generationis enim et libidinis opera gehennæ suppliciis corripiuntur. Igneus est Deus, sed non totus est igneus. Superiora ejus electrum sunt. Electrum non solum

[1] Matth. x, 15. — [2] Id. v, 45. [3] Ezech. I. — [4] Hebr. VII. — [5] Psalm. CXXXI, 11.

argento, verum et auro pretiosius est. Electrum autem pro exemplo fulgoris Scriptura posuit, non quod Deus vere electrum sit. Et quomodo non est tale electrum Deus quale videbatur: sic non est talis ignis qualis a renibus usque ad pedum finem apparuit. Ignis iste consumit. et non est appositum quid consumat, ut tu quærens reperias quid sit illud quod a Dei igne consumitur. « Deus noster ignis consu»mens est[1]. » Quid consumit ignis iste? Non ligna quæ cernimus, non sensibile fœnum, non stipulam quæ videtur, sed si superædificaveris fundamento Jesu Christi opera peccati ligna, opera peccati fœnum, opera peccati inferiora stipulam, venit ignis, et universa ista examinat. Quis est iste ignis quem lex prædicat, et Evangelium non tacet? « Unius »cujusque opus quale sit, ignis probabit[2]. » Quis est, Apostole, ignis iste qui probat opera nostra? Quis est ignis iste sic sapiens, ut custodiat aurum meum, ut argentum meum splendidius ostendat, ut illæsum relinquat eum qui in me est lapidem preciosum, ut mala tantum consumat quæ feci, quæ superædificavi ligna, fœnum, stipulam? Quis est iste ignis? « Ignem veni mittere super terram, et quam volo ut »accendatur[3]. » Jesus Christus dicit, « quam volo ut jam ac»cendatur. » Bonus enim est, et novit quia si ignis iste fuerit accensus, malitia consumetur. Scriptum est in prophetis: «Sanctificavit eum in igni ardenti, et voravit tanquam »fœnum sylvam. » Et rursum: « Emittit Dominus Sabaoth »in tuum honorem contumeliam, et in tuam gloriam ignis »ardens accenditur, » id est, ut tu glorificeris, emittitur ignis in opera peccatorum tuorum. Vis adhuc a Propheta discere, quia tormenta boni Dei sint ad utilitatem eorum qui ea sustinent constituta? Ausculta eumdem Prophetam dicentem: « Habes carbones ignis, sedebis super eos, ii »erunt tibi adjutorio[4]. » Hæc oportebat abscondere, et in

[1] Hebr. xii, 29. [2] 1 Cor. iii, 13. — [3] Luc. xii, 49. [4] Isai. xlv, 14, 15.

medium non proferre, sed hæretici nos impellunt, ut celanda efferamus in publicum : quia tecta sunt utiliter apud eos, qui adhuc parvuli juxta animæ ætatem sunt, qui metu indigent magistrorum, minis et terroribus corripiendi sunt, ut possint consequi bonitatem, ut per amara remedia a vulneribus peccatorum aliquando desistant. Semper enim sacramenta Dei propter parvulos auditores velaminibus quibusdam operiuntur. « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ » Domine, quam abscondisti timentibus te[1]. » Legis et prophetarum Deus abscondit multitudinem bonitatis suæ non diligentibus, sed timentibus se. Parvuli quippe sunt nec possunt cum emolumento suo discere quod amentur a patre, ne dissolvantur, ne despiciant bonitatem Dei. Quapropter cum audieris de populi captivitate, crede quidem vere accidisse eam juxta historiæ fidem, sed in signum rei alterius præcessisse, et subsequens significasse mysterium. Nam et tu qui vocaris fidelis, qui conspicis pacem, Christus quippe pax nostra est, in Jerusalem commoraris. Si autem peccaveris, derelinquet te visitatio Dei, et traderis captivus Nabuchodonosor, et traditus duceris in Babylonem. Cum enim confusa fuerit anima tua a vitiis et perturbationibus, abduceris in Babylonem, quoniam Babylon confusio interpretatur. Et si rursum pœnitentiam egeris, et per conversionem veri cordis misericordiam Dei impetraveris, mittitur tibi Esdras qui te reducat, et ædificare faciat Jerusalem. Esdras quippe interpretatur adjutor, et mittitur tibi verbum juvans ut revertaris in patriam tuam. Sacramentum est et id quod in ænigmate et a Daniele dicitur, et ab Apostolo abscondente pariter et revelante narratur. In Adam omnes morimur, et in Christo omnes vivificamur[2]. Fuit quippe Adam in paradiso, sed serpens captivitatis ejus causa extitit, et fecit ut ejiceretur sive de

[1] Psalm. xxx, 20. — [2] I Cor. xv, 22.

Jerusalem, sive de paradiso, et veniret in locum hunc lacrymarum. Serpens hostis est contrarius veritati. Contrarius autem non a principio creatus est, neque statim super pectus et ventrem suum ambulavit, neque fuit ab initio maledictus. Sicuti Adam et Eva non statim ut facti sunt peccaverunt: ita et serpens fuit aliquando non serpens, cum in paradiso deliciarum moraretur. Unde postea corruens ob peccata meruit audire: « Tu signaculum similitudinis, co» rona decoris in paradiso Dei natus es, donec inventa est » iniquitas in te, ambulasti immaculatus in omnibus viis » tuis[1]. » De quo etiam Job memorat, quia in conspectu omnipotentis Dei superbierit. « Cecidit quippe de cœlo lu» cifer qui mane oriebatur, contritus est super terram[2]. » Vide consonantiam prophetici evangelicique sermonis. Prophetes dicit: « Cecidit de cœlo Lucifer qui mane oriebatur, » contritus est super terram. » Jesus loquitur: « Videbam » Satanam quasi fulgur de cœlo cadentem[3]. » In quo differt dicere fulgur, aut Luciferum de cœlo ruentem? Quod ad rem pertinet, omnis consonantia de cadente est. Deus quippe mortem non fecit, nec malitiam operatus est. Liberum arbitrium et homini, et Angelo ad universa permisit. Hic jam intelligendum est quomodo per arbitrii libertatem, alii ad bonorum conscenderint summitatem, alii corruerint in malitiæ profundum. Tu vero homo, quare non vis arbitrio te tuo derelictum? Quare ægre fers niti, laborare, contendere, et per bona opera te ipsum causam tuæ fieri salutis? An magis te delectabit dormientem, et in otio constitutum æterna prosperitate requiescere? « Pater meus » (inquit Dominus Jesus Christus) « usque modo operatur, et ego ope» ror[4], » et tibi displicet operari qui ad opera natus es? Non vis opus tuum fieri justitiam, sapientiam, castitatem? Non vis tuum opus esse fortitudinem, aliasque virtutes? Igitur

[1] Ez. xxviii, 12, 15. — [2] Isai. xiv, 12. — [3] Luc. x, 18. — [4] Joan. v, 17.

in captivitatem ducuntur, qui propter peccata sua servitutis meruere supplicia. Et venit Jesus Christus prædicare captivis remissionem, et cæcis visum[1]. Iste clamat eis qui sunt in vinculis, *egredimini*; et iis qui versantur in tenebris, *videte.* Et nos fuimus in vinculis peccatorum, et nos aliquando versabamur in tenebris, adversum rectores tenebrarum mundi istius concertantes : venit Jesus omnium prophetarum vocibus prædicatus, dicens ligatis, *exite*, et constitutis in tenebris, *aspicite*.

IV. Si autem vis audire Ezechiel filium hominis in captivitate prædicantem, et iste typus erat Christi. « Ideo factum est, *ait*, in trigesimo anno, in quarto mense, in » quinta mensis, et ego eram in medio captivitatis secus » flumen Chobar, et aperti sunt cœli[2]. » Secus fluvium ergo Chobar Ezechiel cum triginta esset annorum apertos vidit cœlos. Et Dominus Jesus Christus incipiens erat quasi triginta annorum secus fluvium Jordanem, et aperti sunt cœli. Et per omnem prophetiam Ezechieli dicitur : *Fili hominis.* Quis autem filius hominis, ut Dominus meus Jesus Christus? Respondeant mihi hæretici qui nativitatem illius ut phantasma eludunt : quare Christus Filius hominis appellatur? Ego affirmo filium hominis eum fuisse. Nam qui passiones assumpsit humanas, necesse est ut ante passionem susceperit nativitatem. Neque enim potuit humanos affectus, verba, consuetudines, crucem, mortem recipere, si non reciperet humanitatis exordium. Et consequens erat nativitatem ejus auferentes, auferre etiam passionem, et simpliciter dicere, non est crucifixus Jesus. Nunc vero crucem confiteris, et non erubescis Judæis scandalum prædicans crucifixum, et gentibus stultitiam[3]; et minus scandalum passione vel morte, erubescis nativitatem ejus confiteri. Nimirum minus scandali est Jesum natum fuisse,

[1] Luc. IV. — [2] Ezech. I, 1 — [3] I Cor. I.

quam mortuum, aut si scandalum christiana fides non veretur, cur times dicere minora, qui majora ausus es confiteri? Præsertim cum nativitas illius non ex semine viri et mulieris somno convenientis esse credatur, sed juxta Prophetæ eloquium dicentis: « Ecce virgo in utero concipiet, » et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel[1]. » Hoc quod dicitur Emmanuel, non unum nomen sonat, sed rem significat. Adveniente quippe Jesu dicimus, nobiscum Dominus. Non frustra ergo in trigesimo anno prophetat Ezechiel. Nam et nomen ejus figura Christi est. Interpretatur quippe Ezechiel *imperium Dei*: imperium autem Dei nullus est, nisi Christus Jesus. Filius quoque Buzi scribitur, quod interpretatur *contemptus*. Si venias ad hæreticos, et audias eos spernentes, et pro nihilo ducentes Creatorem, et insuper etiam criminantes, videbis juxta illos contemptissimi Creatoris filium Dominum nostrum Jesum Christum. Quod si quis reluctatur, et non vult quæ exposuimus, quasi prophetiam recipere, quæram ab eo cur scriptum est in trigesimo anno vitæ Ezechielis apertos fuisse cœlos, et vidisse eum eas visiones quæ in libro ejus continentur. Quid mihi prodest annorum numerus, nisi hoc, ut discam trigesimo anno et Salvatori et Prophetæ cœlos fuisse reseratos, et spiritalibus spiritalia comparans, cognoscam universa quæ scripta sunt, ejusdem esse Dei sermones? Quippe « Verba » sapientium ut stimuli, et quasi clavi in altum confixi, quia » compungentibus dati sunt a pastore uno[2]. » Ego et hoc quod dicitur « in quarto mense quinta mensis, » juxta possibilitatem sensus mei investigans, precor a Deo ut idipsum possim intelligere quod Scripturarum ejus congruit voluntati. Novus annus imminet jam Judæis, et primus mensis apud eos a novi anni numeratur exordio. Agitur autem Pascha de numero novi anni. « Principium mensium iste

[1] Isai. VII, 14. — [2] Eccles. XII, 11.

» vobis erit in mensibus anni[1]. » Ab hoc anno numera mihi quartum mensem, et intellige baptizatum Jesum in quarto mense novi anni. Eo enim mense qui apud Romanos Januarius nuncupatur, baptismum Domini factum esse cognoscimus, qui est mensis quartus ab anno novo juxta supputationem Hebræorum. Et quia de quatuor elementis mundi subsistens corpus assumpserat, recipiens etiam sensus humanos, ideo forsitan et in quarto mense, et in quinto die mensis est intuitus visionem.

V. « Et ego eram in medio captivitatis. » Videtur mihi ironicôs dictum : « Et ego eram in medio captivitatis. » Et ego : quasi si dicat juxta historiam quidem Propheta, et ego qui non tenebar in peccatis populi, eram in medio captivitatis : juxta allegoriam autem Christus, et ego veni in locum captivitatis, veni ad eos fines, ubi servi, ubi captivi detinebantur. Habes istiusmodi Salvatoris nostri voces in Prophetis, indignantis quia non faciamus homines digna dispensatione ejus, et maxime nos qui in eum putamur credere. Dicit quippe ad patrem suum : « Quæ utilitas in sanguine » meo, dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annunciabit veritatem tuam[2]? » Invenio quoque et aliam istiusmodi vocem, quæ ex Salvatoris nostri persona dicitur per Prophetam quærentem animas plenas justitiæ, plenas sensuum divinorum, plenas sanctorum fructuum, et quærentes veritatis veros botros, sed invenientem plurimos peccatores et inferaces bonorum, et idcirco dicentem : « Heu! mihi quia factus sum sicut qui » colligit stipulam in messe, et sicut racemos in vindemia, » ad quam non supersit botrus ad manducandum primi» tiva[3]. » Heu mihi! Quod dicitur *heu mihi!* non est primogeniti totius creaturæ, non est divinitatis vox, sed humanæ animæ quam suscepit : unde infert : « Heu mihi! anima

[1] Exod. XII, 2. — [2] Psalm. XXIX, 10. — [3] Mich. VII, 1.

» mea, quia periit revertens a terra, et qui corrigat inter » homines non est. Omnes in sanguine judicantur, unus» quisque proximum suum tribulat[1]. » Hæc idcirco memorata sunt, quia ait Prophetes : « Et ego eram in medio cap» tivitatis juxta flumen Chobar[2], » quod interpretatur *gravitudo.* Gravis autem est hujus sæculi fluvius, sicut et alibi sacrate dicitur. Et juxta simplices quoque historiam explicat : juxta eos vero qui spiritaliter Scripturas audiunt, de anima significat, quæ in vitæ istius inciderit turbines. « Super flumina Babylonis ibi sedimus et flevimus dum » recordaremur Sion, in salicibus in medio ejus suspendi» mus organa nostra, quia illic interrogaverunt nos qui » captivos duxerunt nos, verba canticorum[3]. » Ista sunt flumina Babylonis, juxta quæ sedentes et reminiscentes patriæ cœlestis, lugent atque deplorant, ubi suspendunt organa sua, in salicibus Legis et mysteriorum Dei. Scriptum est in quodam libro, quia salignam omnes credentes accipiant coronam. Et in Isaia dicitur : « Orietur » quasi in medio aquæ fœnum, et salix super aquam fluen» tem[4]. » Et in solemnitate Dei, quando tabernacula ejus componuntur, salignos ramos in tabernaculorum fixione constituunt.

VI. « Secus fluvium Chobar. » Secus flumen istud gravissimum sæculi. « Et aperti sunt cœli. » Clausi erant cœli, et ad adventum Christi aperti sunt, ut reseratis illis veniret super eum spiritus sanctus in specie columbæ. Neque enim poterat ad nos commeare nisi primum ad suæ naturæ consortem descendisset. « Ascendit *Jesus* in altum, captivam » duxit captivitatem, accepit dona in hominibus. Qui des» cendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos ut imple» ret omnia. Et ipse dedit alios apostolos, alios prophetas,

[1] Mich. VII, 2. — [2] Ezech. I, 1. — [3] Psalm. CXXXVI, 1, 2, 3. — [4] Isai. XLIV, 4.

» alios evangelistas, alios pastores et magistros in perfectio» nem sanctorum [1]. »

VII. « Aperti sunt cœli. » Non sufficit unum cœlum aperiri : aperiuntur plurimi, ut descendant non ab uno, sed ab omnibus cœlis Angeli ad eos qui salvandi sunt. Angeli qui ascendebant et descendebant super Filium hominis, et accesserunt ad eum, et ministrabant ei. Descenderunt autem Angeli quia prior descenderat Christus, metuentes descendere priusquam Dominus virtutum omnium rerumque præciperet. Quando autem viderunt principem militiæ cœlestis in terrestribus locis commorari, tunc per apertam viam ingressi sunt sequentes dominum suum, et parentes voluntati ejus qui distribuit eos custodes credentium nomini suo. Tu heri sub dæmonio eras, hodie sub Angelo. « Nolite, » *inquit Dominus*, contemnere unum de minimis istis » qui sunt in Ecclesia. « Amen dico vobis, quia Angeli eorum » per omnia vident faciem Patris qui est in cœlis [2]. » Obsequuntur saluti tuæ Angeli, concessi sunt ad ministerium filii Dei, et dicunt inter se : si ille descendit, et descendit in corpus, si mortali indutus est carne, et sustinuit crucem, et pro hominibus mortuus est, quid nos quiescimus ? quid parcimus nobis ? Eia ! omnes Angeli descendamus a cœlo. Ideo et multitudo militiæ cœlestis erat laudantium et glorificantium Deum, quando natus est Christus. Omnia Angelis plena sunt, veni, Angele, suscipe sermone conversum ab errore pristino, a doctrina dæmoniorum, ab iniquitate in altum loquente : et suscipiens eum quasi medicus bonus confove atque institue, parvulus est, hodie nascitur senex repuerascens : et suscipe tribuens ei baptismum secundæ regenerationis, et advoca tibi alios socios ministerii tui, ut cuncti pariter eos qui aliquando decepti sunt, erudiatis ad fidem. « Gaudium enim est majus in

[1] Ephes. IV, 8. — [2] Matth. XVIII, 10.

» cœlis super unum peccatorem pœnitentiam agentem, » quam supra nonaginta novem justos quibus non est opus » pœnitentia [1]. » Exultat omnis creatura, collætatur et applaudit his qui salvandi sunt. Nam « expectatio creaturæ » revelationem filiorum Dei expectat [2]. » Et licet nolint ii qui Scripturas apostolicas interpolaverunt istiusmodi sermones inesse libris eorum quibus possit Creator Christus approbari, expectat tamen omnis creatura filios Dei, quando liberentur a delicto, quando auferantur de Zabuli manu, quando regenerentur a Christo. Verum jam tempus est, ut de præsenti loco aliqua tangamus. Vidit Propheta non visionem, sed visiones Dei. Quare non vidit unam, sed plurimas visiones? Audi Dominum pollicentem atque dicentem: « Ego visiones multiplicavi [3]. »

VIII. « Quinta mensis. » Hic annus quinta captivitatis regis Joachim. Trigesimo anno ætatis Ezechielis, et quinto captivitatis Joachim, Propheta mittitur ad Judæos. Non despexit clementissimus Pater, nec longo tempore incommonitum populum dereliquit. Quintus est annus. Quantum temporis intercessit? Quinque anni interfluxerunt ex quo captivi serviunt. Statim descendit Spiritus sanctus, aperuit cœlos, ut hi qui captivitatis jugo premebantur, viderent ea quæ videbantur a Propheta. Dicente quippe eo: « Et aperti » sunt cœli, » quodam modo et ipsi intuebantur oculis cordis quæ ille etiam oculis carnis aspexerat.

IX. « Et factus est sermo Domini ad Ezechielem filium » Buzi sacerdotem. » Sermo Domini qui in principio erat apud Deum patrem Deus verbum, sermo qui credentes efficit deos. Si enim dixit illos deos ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura, ad quoscumque sermo Dei factus est, facti sunt dii. Ezechiel quoque deus fuit, quia factus est sermo Dei ad eum. « Ego dixi : dii estis, et

[1] Luc. xv, 7. — [2] Rom. viii, 19 — [3] Osee xii.

» filii Altissimi omnes. Vos vero ut homines moriemini, et » quasi unus ex principibus cadetis[1]. » Ubi habetis in novo Testamento istiusmodi repromissionem? Si oportet instrumenta distinguere, et dicere inter se dissidentes deos, quod quidem nefas est etiam suspicari, sed juxta abusionem dicimus, audacter profecto dicam, multo majorem in veteri Testamento ostendi humanitatem quam in novo. « Ego dixi: » dii estis et filii Altissimi omnes. » Non ait: quidam dii estis, et quidam non estis: verum omnes dii estis. Si autem peccaveritis, ausculta quid sequitur: « Vos vero ut homines » moriemini. » Non est hæc culpa vocantis ad salutem, non ipse causa mortis qui invitat ad divinitatem, et ad cœlestis naturæ adoptionem, sed in nostro peccato, et in nostro scelere consistit quod dicitur: « Vos autem ut homines mo» riemini, et quasi unus de principibus cadetis. » Multi principes erant, et unus ex iis corruit, de quo et in Genesi scribitur: « Ecce Adam factus est [2], » non quasi nos, sed « quasi unus ex nobis. » Ergo quando peccavit Adam, tunc factus est quasi unus.

X. « Et factus est sermo Domini ad Ezechielem filium » Buzi. » Etiamsi de Salvatore hæc dicta volueris intelligere, ne timeas, habet et sic allegoria intellectum suum: venit sermo Domini ad eum qui de Virgine nascebatur, id est hominem, sermo semper in patre manens: ut fierent utraque unum, et consociaretur homo, quem ob sacramentum et salutem universæ humanitatis indueret, divinitati ejus et naturæ unigeniti Dei. « Factus est sermo Domini ad Eze» chielem filium Buzi, sacerdotem in terra Chaldæorum. » Chaldæi de cœlestibus disputant: Chaldæi nativitates hominum ratiocinantur. « In terra Chaldæorum. » Quasi si dicat, eorum qui asserunt fatum, eorum qui causas universitatis astrorum circuitu vendicant. Iste ergo nunc error, et

[1] Psalm. LXXXI, 67. — [2] Gen. III, 22.

ista mentis perversitas figuraliter in Chaldæorum terra significatur. « In terra Chaldæorum secus flumen Chobar. Et » facta est illic super me manus Domini. » Et sermo Domini factus est ad Prophetam, et manus ut et factis ornaretur et verbis. « Et vidi visiones. » Aliqua perstringam, et licet pro angustia temporis ea quæ dixi, possint sufficere, tamen etiam de toto corpore visionis summa quæque libabo.

XI. « Et vidi, et ecce spiritus surgens veniebat ab Aqui» lone. » Diligenter considera rerum numerum quæ dicuntur : spiritus surgens sive auferens veniebat ab Aquilone, ecce una res. « Et nubes magna erat in eo; » ecce duæ. « Et » splendor in circuitu ejus; » ecce tres. « Et ignis refulgens; » ecce quatuor. « Et in medio ejus sicut visio electri in medio » ignis; » ecce quinque. « Et lumen in eo; » ecce sex. « Post » hæc similitudo quatuor animalium, et visio eorum, et » narratio visionis; » ecce septem. « Et in medio animalium » quasi carbones ignis; » ecce octo. Quis potest ista minutatim exponere? Quis ita est capax spiritus Dei, ut hæc sacramenta diludicet? Oportebat accusatores Creatoris et Dei prophetarum primum intelligere quæ dicuntur a prophetis, et postea criminari. Qui enim vere accusat, ea debet accusare quæ novit. Si vero hæretici ne prope quidem sunt intellectui divino, quomodo rationabiliter accusant quod eos nescire convincimus? Discant quis in hac visione sit sensus. Primum apparet spiritus auferens. Secundo nubes magna in spiritu auferente. Tertio splendor in circuitu spiritus auferentis. Quarto ignis refulgens. Quinto in medio ejus sicut visio electri, haud dubium quin in medio ignis. Sexto splendor in eodem electro. Confiteor libenter a sapiente et fideli viro dictam sententiam, quam sæpe suscipio : de Deo et vere dicere periculum est. Neque enim ea tantum periculosa sunt quæ falsa de eo dicuntur; sed etiam quæ vera sunt, et non opportune proferuntur, dicenti periculum generant.

Margarita vera est, sed si perverse, discrimen ejus est quod dicit pedibus eorum. Et ut juxta nos aliquod ponamus exemplum, collectiones istæ non solum in Aelia, non tantum Romæ, non in Alexandria, sed in omni semel orbe similitudinem referunt sagenæ, quæ ex omni genere piscium capit. Non possunt universa bona esse quæ incidunt in eam. Ait quippe Salvator: « Cum extraxerint, et secus littus se- » derint, eligent bona quidem in vasa sua, mala vero foras » projicient [1]. » Oportet ergo in sagena totius Ecclesiæ esse et bona et mala. Si jam universa munda sunt, quid derelinquimus in judicio Dei? Et juxta aliam parabolam, et frumentum et paleæ in area continentur, cum frumentum tantum in Christi horrea congregandum sit, et discernantur paleæ ab eo, « cujus ventilabrum in manu ejus, et munda- » bit aream suam, et congregabit frumentum in horreum, » paleas vero consumet igne inextinguibili [2]. » Neque enim assero aream totum esse mundum, sed aream intelligo esse cœtum populi christiani. Quomodo unaquæque area circumscribitur, et est plena frumento vel paleis, nec totum frumentum est, nec totum rursum palea : sic in Ecclesiis terrestribus alius est frumentum, alius est palea. Verum ibi non sua causa, nec per voluntatem paleæ sunt : neque enim ex proprio arbitrio frumentum est : hic vero in tua potestate positum est, ut sis palea vel frumentum. Hæc nos docere debent, ut si aliquando aliquis in congregationibus nostris viderit peccatorem, non scandalizetur, neque dicat: Ecce peccator in cœtu sancto est. Si hoc licet, si hoc conceditur, quare et ego non peccem? Dum in præsenti sæculo sumus, id est in area, et in sagena, et boni et mali in ea continentur. Quando autem venerit Christus, fiet discretio, et implebitur illud quod ab Apostolo dicitur : « Omnes » nos oportet assistere ante tribunal Christi, ut reportet

[1] Matth. XIII, 48. — [2] Luc. III, 17.

»unusquisque propria corporis sui quæ gessit, sive bona, »sive mala [1]. »Hæc in procemio de interpretationibus visionum æstuans animus est locutus, et ambigens quæ sileat, quæ proferat, quæ leviter tacta dimittat, quæ ex iis manifestius, quæ obscurius exponenda sint, si tamen poterimus implere quod cupimus.

XII. Primum ergo videtur spiritus auferens : id quod paulo ante diximus, quia Dominus noster ignis consumens sit, etiam nunc repetimus et dicimus huic testimonio congruere. Quomodo ponitur spiritus auferens? Deus spiritus est, et spiritus auferens cernitur. Quid a me aufert, et ab anima mea, ut merito auferens prædicetur? Utique mala : et tunc sentio bonitatem ejus, si a me pessima quæque sustulerit. Neque vero putandum est finem esse beatitudinis, si a malis liberemur, initium felicitatis est carere peccato. Et in Jeremia scribitur : (omnia quippe quæ in prophetis scripta sunt, clementissimo Deo vendico ;) « Ecce dedi ser- »mones meos in os tuum, ecce constitui te super gentes et »regna eradicare, et suffodere, et disperdere, et ædificare, »et plantare [2]. »Benignus est Deus dans sermones ad eradicandum. Verum quid est quod eradicari debeat, et subverti? Si qua plantatio in animo mala est, si qua secta nequam, hanc eradicat, hanc subvertit sermo propheticus. Utinam autem contingat, ut mihi talis sermo donetur, qui eradicet hæreticorum semina, et doctrinam ex Zabuli fonte manantem, qui de ejus anima qui nunc primum Ecclesiam ingreditur, idololatriæ auferat plantationem. « Dedi sermo- »nes meos in os tuum. Ecce constitui te eradicare et suf- »fodere. »Scilicet ut si qua ædificatio pessima est, destruatur. Quam vellem et ego suffodere quidquid Marcion in auribus deceptorum ædificavit, eradicare, et subvertere, et dispergere, ut Jacob disperdidit idola. Usque ad hodiernum

[1] 2 Cor. v, 10. — [2] Jerem. I, 10.

diem est disperdere et ædificare. Hæretici disperdere et subvertere tantum audierunt, in ædificationis autem plantationisque sermone surdas aures averterunt. Neque enim volunt inspicere, quia tristia quæque prima dicuntur, et secunda quæ læta sunt. Quare nunc ista memoramus? Videlicet ut manifestetur Dei sermo subvertere mala, et ædificare optima, eradicare vitia, quasi agricola bonus, ut in purgato campo uberrima virtutum messis oriatur. Hæc propter spiritum auferentem. Vidit enim primum spiritum auferentem, deinde nebulam magnam in eo. Quando purgatus fueris ab auferente spiritu, tantum ut auferatur omne malum a te, et omne quod in tua anima nequitiæ versatur, tunc incipies etiam magna nebula frui, quæ in spiritu auferente consistit. Quæ nebula proxima est ei nebulæ quam in Evangelio legimus, de qua venit vox: « Hic est filius meus » dilectus, in quo bene complacui[1]. » Spiritus vero auferens, deinde nebula magna in eo, postea splendidissimum lumen in circuitu ejus. Ablatum est a te malum. Data est tibi nebula magna ut pluat imbrem super vineam tuam, secundum illud quod alibi dicitur: « Mandabo nubibus ne pluant » super eam imbrem[2], » super pessimam videlicet vineam. Si autem hoc de mala jubetur, haud dubium est quin e contrario si bona vinea fueris, pluat super te nebula.

XIII. « Et splendor in circuitu ejus. Deinde ignis fulgens » et in medio ejus quasi visio electri. » Dupliciter aufert a nobis mala Deus, spiritu et igni. Si boni et intenti ad præcepta Dei simus, et sermonibus illius erudiamur, spiritu mala nostra aufert, secundum illud quod scriptum est: « Si » autem spiritu opera carnis mortificaveritis, vivetis[3]. » Si vero spiritus mala non abstulerit a nobis, purgatione ignis indigemus. Idcirco diligenter observa conjunctiones singulas. Prima conjunctio est spiritus et nebulæ, secunda

[1] Matth. III. [2] Isai. V, 6. [3] Rom. VIII, 13.

ignis et luminis, tertia electri et splendoris : ac singula quæ quasi tristia videntur, jucundiorum vicinitate pensantur. Sive enim spiritus oritur, statim sequitur nebula; sive ignis apparet, adjunctum est ei lumen; sive electrum præcedit, splendor in circuitu ejus est. Oportet quippe nos quasi aurum in fornace et electrum vehementissimo igne conflari. Et in hoc Propheta quem nunc exponimus, habes sedentem Dominum in medio Jerusalem, et conflantem eos qui mixti sunt argento, et stanno, et æramento, et plumbo, et querula voce causantem de his qui habent in se commixtionem materiæ vilioris. « Argentum, *inquit*, commixtum facti » estis, et tanquam granum de uva reprobum argentum facti » estis. » Quando enim creaturæ Dei, quæ ab initio bona est, superinducimus de malis nostris vitia ac passiones : tunc argento et auro æs, stannum, plumbumque miscemus, et necessarius est ignis ad purgandum. Ideoque sollicite providendum est, ut cum venerimus ad ignem istum, securi transeamus per eum, ad instar auri argentique et lapidis pretiosi, quæ sine foco adultera sunt, vel qui sine foco adulteri sunt. Non tam utamur incendio quam probemur.

XIV. « Ecce spiritus auferens veniebat ab Aquilone. » Et hoc quod ab Aquilone veniebat spiritus auferens, et postea redit, habet rationem. Ab Aquilone quippe exardescunt mala super habitantes terram. Aquilo violentissimus ventus, quem alio nomine Dextrum vocamus, qui in quatuor cardinibus cœli, de quibus venti spirare dicuntur, frigidior est atque vehementior. Nec non et illud quod de ordine castrorum apud Israel in numeris scribitur, hujus rei obtinet figuram. Novissima enim castra ad Aquilonem ponuntur Dan. Prima castra Juda ad orientem, deinde pone eum Ruben, postea secundum mare Effrem, in extremo, ut diximus, ad Aquilonem Dan. Et olla quæ succensa describitur, a facie Aquilonis accenditur. Aquilo quippe figu-

raliter dicitur contraria fortitudo, id est Zabulus, qui est vere durissimus ventus. Venit enim ab Aquilone spiritus auferens, et nubes magna in eo. Vitia ab eo esse exposuimus. « Et splendor in circuitu ejus, et ignis fulgens. » Potuit dicere ignis exurens, verum piguit Scripturam tristitiam nominare, et opus ejus ascribere, ideoque pro pœnali vi splendorem tantum apposuit.

XV. « Et in medio ejus quasi similitudo quatuor animalium, ista visio eorum. Similitudo hominis in illis. Et » quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni, et crura eorum » recta, et pennati pedes eorum. » Vides qualia sint quæ regantur a Deo, ut ibi : « Qui sedes super Cherubim, appare. » Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ, et quicumque scientia plenus est, efficitur Cherubim, quem regit Deus. Quid sibi autem volunt quatuor facies? Quæ salvanda sunt, genu flectunt Domino Jesu, et ab Apostolo tripliciter nominantur, « ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum [1]. » Quæ autem genu flectunt Domino Jesu, subjecta sunt ei. Et quæ subjecta sunt, dicunt : « Nonne Deo subjecta est anima mea? Apud ipsum » enim salutare meum [2]; *et* Oportet eum regnare donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus ejus [3]. » Quid est ergo quartum? Cœlestia, terrestria et inferna, tria tantum sunt. Nempe illud : « Laudate Dominum cœli cœlorum, et » aqua quæ super cœlos est laudet nomen Domini [4]. » Omnia ista reguntur a Deo, et ducuntur a majestate ejus.

XVI. « Quocumque spiritus ibat, ibant et animalia. » Hæc ipsa animalia habent similitudinem super se hominis, cum sint quatuor facierum. Nec dictum est in principio, quia facierum quatuor sint, sed quia inter quatuor facies eminet et principatum tenet facies humana, describitur et

[1] Philip. II, 8. — [2] Psalm. LXI, 2. — [3] I Cor. XV, 25. — [4] Psalm. CXLVIII, 4, 5.

quæ dicitur facies humana, et facies leonis a dextris quatuor partium, et facies vituli a sinistris quatuor, et facies aquilæ a quatuor partibus. Videamus ergo an tripartitam animam significet de qua etiam aliorum opinionibus disputandum est, ut animæ tripartitæ alia quarta fortitudo præsideat. Quæ est tripartitio animæ? Per hominem rationale ejus indicatur, per leonem iracundia, per vitulum concupiscentia. Spiritus vero qui præsidet ad auxiliandum, non est a dextris, ut homo, vel leo : non est a sinistris, ut vitulus : sed super omnes tres facies consistit. Aquila quippe in alio loco nuncupatur, ut per aquilam spiritum præsidentem animæ significet. Spiritum autem hominis dico qui in eo est. Atque ita omnia ducuntur nutu Dei, cœlestia, terrestria et inferna, et ea quæ super cœlos sunt : et efficimur nos omnes Cherubim, quæ sub pedibus Dei sunt, quibus conjunctæ sunt rotæ, et subsequitur ea. Non sub rota, neque sub sæculi ditione rebusque versamur, cum jam per passionem Christi sumus a mundi negotiis liberati. « Et rota » in medio rotæ. » Si consideres quomodo per contrarios eventus solvatur universitas rerum, sive in his qui putantur errare, sive in his qui ab errore dicuntur alieni, videbis quomodo rota in medio rotæ sint. Hæc autem regit omnia, et quocumque vult torquet totius universitatis Deus, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA [1].

De eo quod dicitur : Fili hominis, propheta super prophetas Israel qui prophetant de corde suo [2], *usque :* Extendam manum meam ad prophetas, qui vident vana, et divinant mendacia [3].

I. Nullam speciem peccatorum Scriptura reticet, de qua non doceat legentes. Oportuit enim verbum Dei missum ad sanandos eos qui audiebant, omnem spiritum peccatorum perstringere, et universis hominibus loqui, ut nemo fraudaretur remediis salutaribus, et his medelis quæ vulneribus possint prodesse curandis. Quomodo ergo dicuntur alia de populo, alia de sacerdotibus magnis, et quædam de presbyteris, ac nonnulla de dispensatoribus : et quidem bonis dispensatoribus laus, malis vero culpa adscribitur : ut alii exhortationem accipiant ad meliora, alii vero ut in pejora non corruant : sic oportet de falsis ac veris prophetis divinam edoceri disciplinam, ut prophetæ quidem accipiantur in eam demum partem, qui verbis Dei ministrant : per pseudo-prophetas vero designentur Ecclesiarum magistri, qui non recte seu sermone, seu vita congruunt ei quam prædicant disciplinæ. Læti quapropter simus, si nos Scriptura commoneat, docens ut recedamus a vitiis, magis autem si ordinis nostri aliquos Dei sermo perstringat, volentes sanari et converti a peccatis nostris.

II. « Factus est sermo Domini ad prophetam Ezechielem, » dicens ei : Fili hominis, propheta mihi super prophetas Israel. » Fuerunt quidem et prophetæ Israel nomine potius quam veritate. Sunt autem et hodie in vero Israel id est Eccle-

[1] Tom. III, pagg. 362 - 365.

[2] Jerem. XIII, 2. — [3] Ibid. 9.

sia, quidam pseudo-prophetæ, et falsi magistri, quibus hic sermo prænunciat. Si me arguat Dei sermo, tentabo converti : nec quia adversum me aliqua dicuntur, qui videor doctor ecce Ecclesiæ, debeo tacere, verum mihimetipsi non parcens cuncta revelabo quæ dicta sunt, ut convertar a vitiis, ut fiam non ex his quos Scriptura nunc corripit, sed ex his qui sermone Dei verissime prædicantes in Ecclesia extiterunt magistri. « Propheta super Prophetas Israel » qui prophetant, et dices prophetis. » Quomodo opus prophetarum erat hæc spiritu prædicere quæ videbantur, sic eodem spiritu opus est ei qui exponere cupit ea quæ sunt latenter significata, ut monstret non ad eum fieri prophetiam, qui contra Dei docet voluntatem, qui prophetat de corde suo. Juxta simplicem quidem intellectum, quidam prophetarum de divino Spiritu loquentes, non de corde suo locuti sunt, sed de sensu Dei : quidam vero simulantes se Prophetas, atque dicentes : hæc dicit Dominus, Domino non loquente in eis, pseudo-prophetæ extiterunt. Potest autem et super eos qui docent in Ecclesiis, si aliter quam poscit veritas docent, præsens sermo congruere. Si quis enim ea quæ Jesus Christus Dominus locutus est, ipsa æque doceat, non de corde suo, sed de Spiritu sancto loquitur sermones Filii Dei Jesu. Si consentit sancti Spiritus voluntati, ejus qui in Apostolis locutus est, non de corde proprio loquitur, sed de corde Spiritus sancti, qui est locutus in Paulo, qui est locutus in Petro, et in cæteris apostolis est locutus. Si quis vero legens Evangelium proprium sensum aptat Evangelio, non ita intelligens ut Dominus locutus est, iste falsus Propheta est loquens de corde proprio in Evangelio. Et de hæreticis quidem nihil absurdum est hæc dicta intelligere. Disserunt quippe quasi in Evangeliis, et quasi de Apostolis, αἰώνων suorum fabulas proprio corde exponentes, non in corde Spiritus sancti.

Neque enim possunt dicere : « Nos autem sensum Christi » habemus, ut videamus ea quæ a Deo donata sunt nobis [1]. » Cum autem et super me venerit qui dicor ecclesiasticus, qui accipio librum sanctum, et nitor eum interpretari, hoc quod de hæreticis intelligi potest, quæso audientes ut diligenter attendant, et accipiant gratiam spiritus, de qua dictum est : *Discretio spirituum* [2], ut probati trapezitæ facti, diligenter observent, quando falsus sim magister, quando vero prædicem quæ sunt pietatis ac veritatis. Si itaque invenio in Moyse, et in prophetis sensum Christi, non de corde proprio, sed de Spiritu sancto loquor. Si autem nihil congruum inveniens, mihimetipsi confingo quæ loquar, fluctuans in sermonibus qui sunt alieni a Deo, de meo potius corde, quam de Dei sensibus loquor.

III. « Propheta, et dices prophetis qui prophetant de » corde suo. » Non ait simpliciter de corde, sed de corde suo. « Et prophetabis, et dices ad eos : Audite verbum Do» mini. » Hæc ad me, hæc ad eum dicuntur, qui doctorem se esse promittit, ut timor Dei major oriatur in nobis, ne periclitemur quasi sub commentario scripto non ab hominibus, sed ab Angelis Dei, sic proferre sermonem. Novi quippe quia cum in judicio ille ordo consederit, de quo prophetavit Daniel [3], et libri fuerint aperti, omnes mei conatus, omnes meæ expositiones proferentur in medium, sive in justificationem, sive in condemnationem meam. In justificationem quidem mihi erunt, quæ bene dicta sunt; in condemnationem vero, ea quæ secus quam veritas poscit, explanata : « Ex sermonibus, *inquit*, tuis justificaberis, et » ex sermonibus tuis condemnaberis [4], » quasi habenti non omnes sermones de quibus justificaretur, neque rursum omnes sermones de quibus condemnaretur. Si aliquis a sermonibus purus est alienis, et eis qui possint reprehendi,

[1] I Cor. xvi, 12. — [2] Id. xii, 10. — [3] Dan. vii. — [4] Matth. xii, 37.

ex sermonibus suis justificabitur, et non condemnabitur. Si autem nunquam recte locutus est, sed semper protulit prava, ex sermonibus suis condemnabitur, et non justificabitur. Verum quia nos qui non sumus ex omni parte perfecti, neque sic dicimus ut semper justificemur, neque sic e contrario sumus peccatores ut semper condemnemur : et habemus alia verba ex quibus justificemur, et alia ex quibus condemnemur : Deus super stateram suam utraque ponens expendit diligenter, et judicat in quibus justus sim, et in quibus sermonibus condemnandus. Quod autem in sermonibus facit, hoc idem facit et in gestis. Necesse est enim ut sint alia facta in quibus justificemur, et alia in quibus condemnemur. Neque enim sic perfectus sum, ut omnia facta habeam in quibus justus existam : neque sic peccator, ut talia cuncta fecerim, quæ me ex omni parte condemnent. Esse autem et alia facta istiusmodi, et alia istiusmodi, ex hoc manifestum est quod dicitur : « Quorumdam hominum pec- » cata manifesta sunt præcedentia ad judicium, quorumdam » autem et subsequuntur. Similiter autem et bona facta ma- » nifesta sunt, et quæ aliter habentur latere non possunt[1]. » Æque de intellectibus. Propter quod et inter se invicem cogitationum accusantium sive satisfacientium judicium me expectat de omnibus quæ facio, quæ intelligo, quæ loquor, et incertus opperior quidnam mihi in illo judicio sit futurum; quantoque magis timor Dei mihi incutitur ad recipienda cuncta quæ feci, tanto magis custodire me debeo, utinam quidem ab omnibus peccatis, sin autem hoc non possum, saltem queam a maximis. Hæc de eo quod proposuimus de prophetis, qui prophetant de corde suo, ad quos dicitur : « Audite sermonem Domini, hæc dicit Adonaï Do- » minus : væ iis qui prophetant de corde suo, qui ambulant » post spiritum suum... » Est quippe quidam spiritus hominis,

[1] 1 Tim. v, 24, 25. — [2] 1 Cor. xiv, 15.

qui versatur in eo, post quem procul absit ut ego ambulem, sed intelligens sanctum Spiritum Dei post Dominum Jesum meum ambulem... Beatus cui revelabit Dominus oculos ad videnda mirabilia de lege Dei, juxta obsecrationem Prophetæ dicentis : « Revela oculos meos, et considerabo » mirabilia de Lege tua[1]. »

IV. Videamus autem et alium sermonem per quem pseudoprophetæ, et falsi magistri corripiuntur : a quo quæso ut orantibus vobis ego purus inveniar. Quæ est igitur correptio? « Sicut vulpes in deserto, prophetæ tui Israel[2]. » Animal vulpes nequam est, versutum, indomabile est, ferum est. « Dicite » (ait Salvator) « vulpi isti : ecce sanationes per» ficio hodie, et cras, et tertia die consummor[3]. » Has vulpes necessarias habuit adversum alienigenas Samson, quarum caudis cum igne vinctis (trecentas enim ceperat) in perditionem eas frugum misit hostilium. Istiusmodi sunt falsi magistri, versuti, maligni, et bestiis similes. Si talis sum, vulpes sum : sed non simpliciter vulpes, verum vulpes in desertis; vulpes in parietinis, vulpes in rupibus, hæc enim in diversis sensibus continentur. Versipelles isti et nequam semper in desertis, semper in solitudinibus morantur. Ubicumque enim anima habitatur a Deo, et Spiritu sancto plena est, ibi non potest hæreticorum doctrina penetrare, nec valet eorum sermo perrumpere. Ubi autem solitudo Christi est, ubi desertum justitiæ, ibi nequissimæ disciplinæ venena versantur. Idcirco « sicut vulpes, *ait*, in de» sertis prophetæ tui Israel. Non steterunt in firmamento[4].» Si considerare volueris magistros, videbis eos infirmos, instabiles, et non valentes dicere : « Statuit supra petram pe» des meos, et direxit gressus meos[5]. » Et quia non sunt tales ut steterint, robusta radice fundati, ideo non steterunt

[1] Psalm. CXVIII, 18. — [2] Ezech. XIII, 4. — [3] Luc. XIII, 32. — [4] Ezech. XIII, 15. — [5] Psalm. XXXIX, 3.

in firmamento, sed dilexerunt movere pedes suos. Est autem et hoc grande peccatum, saltem paululum pedes movere, ut David psalmista canit: « Quam bonus Israel Deus » rectis corde. Mei vero pene commoti sunt pedes [1]. » Beatus ille multumque felix, cui robustissime consistenti firmos animæ pedes habere concessum est, qui audire a Deo dignus est: « Tu vero sta mecum [2]. » Verum non tales pseudo-prophetæ, non tales falsi magistri: neque enim sic steterunt in firmamento.

V. « Et congregabant greges super domum Israel, » quos docent, quos instituunt, sive hæretici dogma impium prædicantes, sive falsi magistri decipientes eos quorum aures pruriunt, colligunt greges schismatum adversum Ecclesiam Dei, adversum domum Israel... Audi hæreticos, quomodo traditionem apostolorum habere se dicant. Audi falsos magistros, quomodo affirmant doctrinam suam Domini esse doctrinam, sensum suum congruere sensui prophetarum, et dicunt: « Hæc dicit Dominus, et Dominus non misit eos. » Et cœperunt suscitare sermonem. Non visionem falsam vi- » distis [3]? » Et hi enim volunt in defensionem sui quemdam pro se suscitare sermonem, sed arguit eos Dominus, et dicit: « Non visionem falsam vidistis, et divinationes vanas » locuti estis, et dixistis, dicit Dominus, et ego non sum lo- » cutus? Propterea dic: Hæc dicit Dominus, pro eo quod » sermones vestri mendaces sunt. » Orate pro nobis ut sermones nostri non sint falsi. Licet quidam homines ignorantia judicii eos asserant falsos, Dominus non dicat, et recte nobiscum agetur. Si vero mille hominum eos dixerint veros, judicio porro Dei fuerint falsi, quid mihi proderit? Dicunt et Marcionitæ magistri sui veros esse sermones, dicunt et Valentini robustissimam sectam, qui fabularum ejus commenta suscipiunt. Quæ utilitas, quia plurimi Ecclesiæ hæ-

[1] Psalm. LXXII, 1, 2. — [2] Deut. v, 31. — [3] Ezech. vi, 7, 8.

retica pravitate decepti in eorum conspiravere sententiam? Hoc est quod quæritur, ut Dominus sermonum meorum testis assistat, ut ipse comprobet quæ dicuntur sanctarum testimonio Scripturarum. Propter hæc ergo ad nos dicit Adonaï Dominus: « Extendam manum meam ad prophetas » qui vident mendacia[1]. » Hæ comminationes sunt adversum falsos magistros, et eos qui loquuntur mendacia. Videamus autem quid de his comminetur: « In disciplina populi mei » non erunt[2]. » Non uno modo a Domino peccatores corripiuntur. Aliter arguitur populus Domini, aliter alienus ab eo: « Fili, ne neglexeris disciplinam Domini, neque fatigeris » dum argueris ab eo. Quem enim diligit Dominus castigat, » flagellat autem omnem filium quem recipit[3]. » Argue nos, Domine, verum in judicio, et non in furore: ista correptio populi est. Correptio peccatoris et alieni illa est quam justus renuit, dicens: « Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me[4]. » De falsis itaque magistris et de pseudo-prophetis dicitur: « In disciplina populi mei » non erunt, neque in Scriptura domus Israel scribentur[5]. » Sicut et alibi: « Deleantur de libro viventium, et cum jus- » tis non scribantur[6]. » Et nunc Scriptura ait: « In Scriptura » domus Israel non scribentur, et in terram Israel non intra- » bunt[7]. » Extra repromissionis terram hæretici morabuntur, quæ est terra valde bona, et in quam ut introducamur oramus, in libro viventium ante conscripti a Jesu Christo cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Ezech. VI, 9 — [2] Ibid. — [3] Prov. III, 11, 12. — [4] Psalm. VI, 2. — [5] Ezech XIII, 9. — [6] Psalm. LXVIII, 29. — [7] Ezech. XIII, 9.

HOMILIA TERTIA [1].

De eo quod scriptum est : Fili hominis obfirma faciem tuam super filias populi tui quæ prophetant de corde suo [2], *usque*, Obfirmo faciem meam super hominem illum, et ponam illum desertum [3].

I. Primum de eo quod dicitur, *Obfirma faciem tuam*, requirendum. Deinde si Dominus dederit, investigare debemus filias populi prophetantes de corde suo, et facientes ea, in quibus eas Dei sermo corripiat. Et quod sit alia facies præter hanc corporis nostri faciem, licet ex multis manifestum sit, attamen et ex his quæ Apostolus memorat indicatur : « Nos » vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in » eamdem imaginem transformamur a gloria in gloriam, » quasi a Domini spiritu [4]. » Hanc faciem corporalem omnes homines habemus revelatam, nisi forte calamitatibus, et angustiis premimur. Vultus autem ille de quo sermo Apostoli est, in multis tectus est, et in paucis revelatus. Qui enim fiduciam habet in vita immaculata, in sensu sano, in fide vera, iste tantummodo non habet confusionis, fraudulentiæ, peccatique velamen, sed propter puram conscientiam revelata facie gloriam Domini contemplatur. Procul autem absit a nobis ut velatam habeamus hanc faciem. Hæc pauca de facie, ut possimus intelligere quid sit quod sequitur, « Obfirma faciem tuam super filias populi tui. » Ista facies, id est principale cordis nostri, nisi obfirmata fuerit super eo quod intelligendum est, ut quomodo videt sic annunciet audientibus, illud quod aspicitur non videtur. Impossibile

[1] Tom. III, pagg. 365-368.
[2] Jerem. XIII, 17. — [3] Id. XIV, 8. — [4] 2 Cor. III, 18.

quippe est ut aliquis sine obfirmatione vultus, vagus, fluctuabundus, circumlatus omni vento doctrinæ, videat quod debet, videat ut debet. Oportet ergo volentem intelligere habere faciem in eo quod intelligere nititur obfirmatam, et ob hanc semper causam prophetaturis primum jubetur ut faciem suam obfirment: ut nostram autem et nos possimus obfirmare faciem in Evangelio, in Lege, in Prophetis, in Apostolis, obfirma eam super Christo, et non super sæculi negotiis. Sed cum in mundialibus curis anima nostra versetur, cum semper ardeat habendi fame, non obfirmemus faciem nostram super ea quæ imperavit Deus, sed super ea quæ Dei sunt adversa præceptis. Quis putas in nobis mundus est ab obfirmatione faciei super his quæ interdicta sunt? Quis in tantum sollicitus et cautus, ut diebus ac noctibus in ea obfirmet cordis sui faciem quæ jubentur?

II. Nunc quoque si intellecturi sumus præsentem Scripturam quomodo Prophetæ dicatur, « Obfirma faciem tuam » super filias populi tui, » ut videat ea quæ dicturus est, debemus obfirmare intelligentiam, plenum in tentatione cordis habere tractatum quid sit hoc quod significetur, ut tandem ratione superati recedamus a littera. Ac secundum communem quidem intellectum videntur quædam filiæ populi prophetantes hoc quod sequitur admisisse peccatum. Assumentes cervicalia consuebant, consuentes ea non ponebant ea sub capite, sed sub cubito audientium, et velaminibus quibusdam tegebant capita universæ ætatis. Hæc sunt quæ prophetantibus filiabus populi reputantur quasi magna peccata. Quis autem potest in verbo consistens dicere, quia si quis cervicalia consuat, et consuta sub cubito ponat alterius, delinquat, et a Deo corripiatur? Quis potest asserere, quia si quis velamina faciat ad tegendum caput universæ ætatis, impie agat? Invitis nobis ab ipsa Scrip-

tura necessitas imponitur, ut ab apicibus litteræ recedentes, verbum et sapientiam et voluntatem ejus requiramus ad aperienda peccata quæ clausa sunt, ad illuminanda quæ caligant, ut possimus a maledicto extranei fieri.

III. « Omni cubito manuum sive manus. » Qui in victu corporis occupati sunt, et ne per somnium quidem spirituales vident delicias, quas non habere vult sermo divinus dicens : « Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui[1] : » qui non noverunt voluntatem beatorum, de qua scribitur : « Torrente voluptatis tuæ potabis eos[2] : » requirunt quasi amatores luxuriæ et non amatores Dei, semper in corporalibus esse deliciis. Signum autem mihi videtur voluptatis carneæ, sub cubito manuum cervical assutum. Quia enim in tempore discumbendi ad beneficia corporalia videmur uti consutis quibusdam, et acu pictis sub cubito manuum nostrarum, forsitan sermo divinus per istiusmodi figuram et argumentum eos culpat magistros, qui per vaniloquentiam et beatas quasque repromissiones multitudinem audientium libidini, vitiis, voluptatique permittunt. Debet enim Dei verbum et Deus homo ea proferre, quæ saluti sunt audienti, quæ illum hortentur ad continentiam, ad conversationem sanorum actuum, ac cuncta in quæ homo studiosus laborum et non libidinum debet incumbere, ut possit ea consequi quæ a Deo sunt repromissa. Cum ergo aliquis aptus moribus populi, ut placeat eis quibus aures pruriunt, loquitur quæ gratanter accipiant, loquitur quæ vicina sunt voluptati, talis magister consuit cervicalia sub omni cubito manus. Sequitur hoc peccatum habentem, ut faciat etiam amictus ad velandum caput omnis ætatis. Cujus autem rei figura sit etiam velamen, cautius consideremus. Qui fiduciam habet, et vere vir est, velamen non habet super caput suum, sed intecto capite orat Dominum, intecto capite

[1] Psalm. XXXVI, 4. — [2] Id. XXXV, 9.

prophetat, per signum corporalis rei etiam spiritalem latenter ostendens, ut quomodo non habet velamen super caput carnis suæ, ita non habeat velamen super principale cordis sui. Si quis vero confusionis velamen gerit et peccati, iste quasi muliebria velamina habet super caput suum. Itaque cum aliquis docuerit ea quæ aurem populi mulceant, et strepitum potius laudatorum, quam gemitum moveant, si blandus inimicus palpaverit potius quam secuerit vulnera, talis homo amictus contexit in capite. Cum autem in luxuriosam orationem dicentis se sermo fuderit, et in lascivum persultaverit eloquium, contexit velamen super caput omnis ætatis, non modo puerorum et juvenum, verum et senum. Quomodo enim faciet signa et portenta ad decipiendos (si fieri potest) etiam electos falsus Christus, et falsus Propheta: similiter et hi qui ad voluptatem meditata deportant, et ista semper inquirunt quæ delectent potius audientes, quam convertant a vitiis, faciunt velamina super caput non modo puerorum et juvenum, sed (si fieri potest) senum quoque et patrum in tantum ut etiam eos decipiant qui juxta laborem animæ in spiritali ætate et senio processerunt. Et potuit quidem dicere Propheta, super filios populi tui qui prophetant: sed quasi omnes qui velamina contexant, et cervicalia consuant sub omni cubito manus, mulieres sint, et nullus inter eos viri nomine dignus habeatur, ait Propheta: « In filias populi tui quæ prophetant de corde suo, » et ea faciunt quæ sequuntur. Effœminatæ quippe sunt eorum magistrorum et animæ, et voluntates, qui semper sonantia, semper canora componunt, et (ut quod verum est dicam) nihil virile, nihil forte, nihil Deo dignum est in his qui juxta gratiam et voluntatem audientium prædicant: idcirco omnes filias potius quam filios dixit assuentes cervicalia. Et observa proprietatem verbi, *assuentes* ait, non contexentes. An ignoras quod tunica Do-

mini tui Jesu nihil in se habeat consutile, sed ex omni parte contexta sit? Istæ ergo consuunt dicta dictis fraudulenter et callide, assuentes potius quam contexentes; et faciunt cervicalia non in quibus capita reclinent, sed in quibus cubitum: id est ut manus eorum non sint in labore, non in opere lassescant, sed sint in requie, sint in otio, sint in his gestis quæ voluptatibus serviunt.

IV. Hæc autem quæ dicimus ita se habere ut a nobis intellecta sunt, sequens sermo Prophetæ lucidius ostendit, dicens: « Hæc dicit Adonaï Dominus. Ecce ego ad cervi» calia vestra in quibus vos convertitis illic animas in disso» lutionem[1]. » Aperuit ænigma quod latebat, perspicue ostendens consuta cervicalia in dissolutionem animarum fieri. Quis autem potest super sermonem qui legitur, audiens Deum comminantem, quia ipse disrumpat talem sutelam, et talia cervicalia? Ait enim: Ecce ego non jubeo, sed ipse disrumpo cervicalia consuta sub omni cubito manus. Dei opus est omnem arguere texturam et dissolvere universam fictionem pessimam, quæ nocet his qui nolunt manibus operari, sed otiosis eis uti. « Et disrumpam ea a brachiis » vestris[2], » id est cervicalia, ne ulterius ea cubitis vestris subjecta habeatis. « Et emittam animas quas vos subver» titis; » animas eorum. Quæ ergo subversio est consuere cervicalia, et subjicere cubitis? Sed ut sermonis sacramentum intelligas, videbis grandem subversionem esse, delicatum hominem juxta corpus efficere. Talia autem sunt verba hæreticorum, ubi non est conversatio rigida. Invenies discipulos Valentini moribus dissolutos, ad nihil forte, ad nihil virile tendentes: similiter et sectatores Basilidis. Docent insuper et negare inverecunde quasi præcepto quod de eorum martyrio est. Non id docent quod ostendunt ecclesiastici, parati tollere crucem et sequi Salvatorem. Dis-

[1] Ezech. XVII, 20. — [2] Ibid.

rumpit ergo qui hæc comminatur sermo filius Dei, consutiones nequissimas. Præsta mihi, Christe, ut disrumpam cervicalia in animarum consuta luxuriam.

V. Sed quid aliud sequitur? « Et velamina disrumpam. » Quæ se disrupturum esse testatur? Non solum cervicalia, verum velamina. Ideo autem disrupturum, ut caput nudum fiat, ut accepta fiducia, et revelata non solum facie, sed etiam capite, constanter vir ecclesiasticus possit orare. « Disrumpam velamina vestra, et liberabo populum meum » de manu vestra. » Licet vos subvertatis animas per cervicalia et velamina, ego ista disrumpens liberabo populum meum. Liberat autem populum Deus per conversationem austeram, et a voluptatibus recedentem. Et ultra non erunt in manibus vestris in subversionem. » In manibus vestris qui decipitis audientes, jam non erunt ista cervicalia. « Et » cognoscitis quia ego Dominus. » Si non conscissa fuerint cervicalia, si non velamina disrumpo, non cognoscetis quia ego Dominus. Deliciæ quippe, et otium, et resolutio non sinunt cognosci eum qui dicit : « Ego sum Dominus. » Pro eo quod evertistis cor justi inique. » Quomodo in loco signorum dictum est, quia decipiant etiam electos Dei, sic evenit sæpe ut justos quoque hæretici supplantent. Amant enim homines voluptatem : quia statim ut apparuerit, tranquilla est, et lasciva, et delectans sensum, et provocans nos ad usum sui. Fugimus amara, licet salutaria sint, et nolumus laborare voluptatibus deliniti, nescientes quia impossibile est eumdem amatorem esse Dei. Propter quod Apostolus ait de pessimis, quia sint « amatores voluptatis » magis quam amatores Dei[1]. » ...

VII. Sequitur et alia, quæ ita contexitur : « Et venerunt ad » me viri seniorum Israel, et sederunt ante faciem meam[2]. » Omnia Dei sermo perstringit, et nullam speciem ordinum

[1] 2 Tim. III. — [2] Ezech. XIV, 1.

qui in Ecclesia constituti sunt, dimittit intactam, verum universa percurrens omnes sanare desiderat, veluti nunc quædam ad presbyteros loquitur. Ea enim quæ præcesserunt dicta sunt de magistris. Idcirco consideremus et de presbyteriis quid dicatur, excutientes nosmetipsos, ne quis nostrum presbyter talis sit, qualis infra exponitur. « Et venerunt ad me viri seniorum Israel, et sederunt ante faciem meam. Et factus est sermo Domini ad me dicens : Fili hominis. » Videamus accusationem, ut scire possimus utrumne eam in nobis deprehendamus. « An non viri isti posuerunt cogitationes suas in cordibus suis, et pœnam iniquitum suarum posuerunt ante faciem suam? Numquid respondens respondebo eis, Beati qui mundo sunt corde[1] ? » Qui enim mundum habent cor, cogitationes suas non ponunt in cordibus suis, sed magis habent in sermone Dei. Qui autem laborant in sæcularibus curis, et nihil aliud requirunt nisi quomodo præsentem transigant vitam, hi cogitationes ponunt in cordibus suis, ut puta si videris hominem nihil aliud cogitantem nisi mundi negotia, lucra corporalia, et ciborum abundantiam : ex his quæ indiguerit, in quibus sollicitus est, in quibus suspirat, futuram tantum alimoniam cum dolore conquirens, pœnam cogitationum suarum posuit in corde suo...

VIII... « Propter hoc loquere ad eos, et dic eis : Hæc dicit Adonai Dominus : Homo homo ex domo Israel. » Omnes homines nati sumus homines, sed non omnes homines homines sumus, sicut sæpissime notavi : id quod in Levitico scriptum est : « Homo homo filiorum Israel, aut advenarum qui appositi sunt in nobis. » Estote homines, homines scilicet : quia non omnes homines, homines sunt. Ostendamus de Scripturis quomodo quidam homines non sint homines. « Homo in honore positus non intellexit, comparatus

[1] Matth. v, 8.

» est jumentis insipientibus, assimilatus est eis [1]. Iste est non homo homo, sed homo jumentum. « Generatio vipera» rum quis ostendit vobis fugere ab ira ventura [2]? » Talis non est homo homo : sed serpens homo. « Equi in fœminas insa» nientes facti sunt, unusquisque super uxorem proximi sui » hinniebat [3] » : et iste non est homo homo, sed homo equus. Absit igitur a nobis ut tales simus, qui mereamur audire non esse nos homines homines, sed aliud quid præter homines. Si enim boni et mansueti sumus, duplicamus hominis nomen, ut sit in nobis non simpliciter homo, sed homo homo. Considera an invenire valeamus, quid sit illud quod nomen hominis duplices. Quando iste homo qui est exterior, homo fuerit, eo qui est interior homo serpente existente, non est in nobis homo homo, sed tantum homo. Quando vero interior homo juxta imaginem perseveraverit conditoris, tunc nascitur homo, et fit istiusmodi secundum exteriorem et interiorem hominem, bis homo homo. Porro si quis in hoc vocatus ut fiat homo homo, posuerit cogitationes suas in corde suo, et pœnam suam ante faciem suam, et venerit ad Prophetam : « Ego, *inquit* Dominus, respondebo » ei in his, quibus detinetur mens ejus. » Docet nos sermo præsens quomodo poterat singulis respondere, nec importuna admovere medicamina, sed pro qualitate morborum congrua quæque proferre. Animadverte quod dicimus. Ad medicum decem vadunt decem habentes species infirmitatum. Non omnes eodem modo curat, sed alium isto, et alium illo ut puta sanat emplastro, alii aliud tribuit medicamentum, nonnullis quod cauterium nuncupatur imponit, alium amara, alium dulci temperat potione, cujusdam vero vulnera crassiore unguine delinit. Sic et sermo Dei pro qualitatibus hominum loquitur, nec passim sapientiæ suæ ingerit sacramenta. Ait itaque : « Ego respondebo ei in quibus

[1] Psal. XLIII, 13. — [2] Matth. III, 7. — [3] Jerem. V, 8.

» detinetur mens ejus : » ut ista videlicet curem in quibus mens ejus detinetur, ut non faciat declinare domum Israel. Quicumque seipsum exemplum non præbet bonæ vitæ, sed perversus incedit, iste per suam pravitatem, dum ad hæc quæ non debet inclinatur, facit quodammodo etiam Dei populum declinare secundum corda eorum quæ abalienata sunt a me. Et qui hoc facit secundum alienatum cor a Deo, in cogitationibus suis facit. Propter quod respondetur eis in iis in quibus detinetur cor eorum, et dicitur : « Dic ad do- » mum Israel. Hæc dicit Adonai Dominus : Convertimini, et » avertite vos a studiis vestris... » Facies vestræ obfirmatæ sunt super ea quæ non debent, convertite eas et obfirmate in hæc quæ vestro sunt emolumento... Si autem istiusmodi homo « posuerit cogitationes suas in corde suo, et pœnam iniqui- » tatis suæ ante faciem suam, et venerit ad prophetam, ut » interroget eum in me : Ego, inquit Dominus, respondebo » ei in ipso in quo detinetur, et obfirmabo faciem meam in » hominem illum. » Considera quomodo in principio spoponderit clementer se responsurum : ac deinde quomodo si rursus venerit, necdum curatus prioribus verbis, « obfir- » mabo *dixit* faciem meam super hominem illum, et po- » nam illum in desertum. » Si enim non obedierit sermonibus commonitionis, sed in delicto perseveraverit, « ponam » eum in desertum, et in exterminium, et tollam eum de » medio populi mei. » Ne auferas nos Deus omnipotens de medio populi tui, verum conserva nos in populo tuo. Juste autem projicitur, qui digna facit abjectione, ut auferatur a populo Dei, et eradicetur ab eo et tradatur Satanæ... Sed nos non eradicabimur, verum et in præsenti et in futuro sæculo in Domino nostro Jesu Christo plantabimur, et in eo fructus uberrimos afferemus, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA [1].

De eo quod scriptum est : Terra cum peccaverit mihi ut prævaricetur prævaricans, extendens manum meam super eam [2]. *Usque ad id quod dicitur :* Et si fuerint tres viri in medio ejus Noe, Daniel et Job, et ipsi justitia sua liberabunt animas suas.

I. Sermo Domini qui factus est ad Prophetam, de peccatrice terra loquitur, quomodo propter delicta sua variis sit excruciata suppliciis, fame, bestiis malis, gladio, morte, morte autem repentina, quæ aut ex corrupti aeris vitio sit creata, aut ex quocumque acciderit eventu, et dicitur : « Quod si etiam quatuor ultiones meas misero in terram » peccatricem, fuerint autem isti tres viri, Noe, Daniel et » Job in terra peccatrice, ipsi soli salvi erunt.... » Terra est anima nostra, ut in parabola Evangelii significatur [4]. Anima petra, anima terra bona et fertilis per multam patientiam. Ista igitur terra sæpe peccat, sæpe non peccat. Et si quidem peccaverit, extendit manum super eam, et conteret omne firmamentum panis ejus. Ne conteras omnipotens Deus firmamentum panis ab ista terra nostra, quin potius largire nobis semen tuum, ut faciat in nobis fructum centuplum.

II. « Et emittam in eam famem, et tollam de ea hominem » et pecus. » Quomodo possum tam reconditas res in publicum proferre? Unde mihi ut exponere valeam, cur fames, cur fertilitas, cur abundantia, cur egestas terræ accidant? « O profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei [5] ! » ...Plurima enim operum ejus in absconsis sunt, non possumus magnitudinem sapientiæ effari. « Arenam maris et plu-

[1] Tom. III, pagg. 369-373.

[2] Jerem. XIV, 13. — [3] Ibid. 14 — [4] Matth. XI. — [5] Rom. XI, 33.

» viæ stillas et dies sæculi quis dinumerabit? Altitudinem » cœli, et latitudinem terræ, et profundum sapientiæ, quis » investigabit[1]? » Varie ergo mittitur fames super peccatricem terram.

VII... Videamus autem et aliud opus iræ divinæ emittentis in terram peccatricem bestias pessimas. Aiunt etiam Judæi, si quando lupi homines devoraverint impetum facientes in domos, et cæteræ bestiæ, ut historia refert leones quondam in humanum genus immissos[2], et alio tempore ursos[3], istiusmodi devorationes ex Dei indignatione descendere. Et hunc interim sensum ut sequamur litteram ab altiori intellectu recedentes, nunc sequi videmus Prophetam. Qui autem spiritalis est judicans omnia, et a nullo dijudicatur, confidenter dicit multas esse bestias, quas emittit Deus in peccatricem terram, si tamen terra nostra peccaverit: « Ad» versarius *noster* diabolus ut leo rugiens ambulat quærens » quem devoret[4]. » Illa quoque historia quæ Scripturas diligenter observantibus in planum se præbet intellectum, istiusmodi habet significationem, quando duo ursi ad parvulos missi sunt, qui contumelias faciebant Prophetæ dicentes: « Ascende, calve, ascende, calve[5]. » Ursi namque illi in signo erant aliarum bestiarum, quæ vere feræ, vere sunt rabidæ, quæ mittuntur in hanc peccatricem terram. Procul autem absit a nobis, ut bestiæ ad nos pro Dei ultione mittantur, quin potius in oratione dicamus: « Ne tradideris » bestiis animam confitentem tibi[6]. » Ego novi perseverantes in fide justos feris traditos, et laceratos ab eis consummasse martyrium, nec tamen beatos esse desiisse. Non enim bestiis fuerant traditi spiritalibus et invisibilibus, quæ lacerant animas peccatorum et dentes suos in impiorum corda defigunt. « Quemadmodum *enim* si pastor ex ore leonum evel-

[1] Eccles. I, 2. — [2] 4 Reg. XVII. — [3] Ibid. II. — [4] I Petr. V, 8. — [5] 4 Reg. II, 23. — [6] Psalm. LXXIII, 19.

» lat duo crura ovis, vel extremum auriculæ, ita evellentur » filii Israel[1]. » Traditur ergo aliquando terra bestiis ad eversionem, ut auferatur ab ea homo et pecus.

VIII. Et observa diligenter differentias comminationum. In prima comminatione famis ait : « Ipsi soli salvabuntur Noe, » Daniel et Job. » In secunda vero ubi bestias immissurum se esse testatur, filii et filiæ nuncupatæ sunt. « Verum tamen » ipsi soli salvi erunt, dicit Adonaï Dominus. » Qui locus dupliciter intelligitur. Ac primum secundum communem sensum exponamus, ob nonnullorum insipientiam, qui sensum animi sui, Dei esse asserunt veritatem, et frequenter dicunt : futurum est ut unusquisque nostrum precibus suis eripiat quoscumque voluerit de gehenna : et iniquitatem introducunt ad Dominum non videntes quod justitia justi super eum erit, et iniquitas iniqui super eum erit, et iniquitas iniqui super eum, et unusquisque in proprio peccato morietur, et in propria justitia vivet. Nihil mihi conducit martyr pater, si non bene vixero et ornavero generis mei nobilitatem, hoc est testimonium ejus et confessionem qua illustratus est in Christo. Nihil prodest Judæis dicentibus : « Nos de fornicatione nati non sumus ; unum patrem habe- » mus dominum[2], » et post modicum, « Abraham pater nos- » ter est[3]. » Quæcumque dixerint, quæcumque sibi assumere voluerint, si non habuerint fidem Abraham, incassum gloriantur. Neque enim ideo salvabuntur quia sunt filii Abraham. Quoniam ergo quidam non recte opinantur, necessario interposuimus etiam sensum litteræ dicentis : « Filios et » filias non liberabunt Noe, Daniel et Job, sed ipsi soli salvi » erunt. » Nemo nostrum confidat in justo patre, in matre sancta, in fratribus castis. Beatus homo qui spem habet in semetipso, et in via recta. Cum hæc ita se habeant, etiam alia nobis quæstio oboritur, quam diligenter debemus excu-

[1] Amos. III, 12. — [2] Joan. VIII, 41. — [3] Ibid. 39.

tere, ut Scripturarum veritas elucescat. Quare cum tanti sint justi, nunc tantummodo tres nominantur, Noe, et Daniel, et Job? Audivi quondam a quodam Hebræo hunc locum exponente atque dicente, ideo hos nominatos, quia unusquisque eorum tria tempora viderit, lætum, triste, et rursum lætum. Vide Noe ante diluvium, considera mundum integrum; et eumdem post Noe in totius orbis naufragio solum cum suis filiis et animalibus in arca servatum: considera quomodo post diluvium egressus sit, et plantaverit vineam quodammodo secundi rursus orbis creator existens. Talis est justus, vidit mundum ante diluvium, hoc est ante consummationem: vidit mundum in diluvio, in corruptione et in interitu peccatorum, quæ in die sunt eventura judicii: rursum videbit mundum in resurrectione omnium peccatorum. Dicet mihi aliquis: Concedo de Noe ut tria tempora viderit; quid respondebis mihi de Daniele? Et hic ante captivitatem in patriæ floruit nobilitate, et deinceps in Babylonem translatus eunuchus effectus est, ut manifeste ex libro ipsius intelligi potest: vidit et reversionem in Jerusalem. Ut autem probetur quod ante captivitatem in Jerusalem fuerit, et post captivitatem eunuchus effectus sit, assumamus id quod ad Ezechiam dictum est: « Accipient de » filiis tuis, et facient spadones in domo regis[1]. » Deinde post septuaginta annos invenitur deprecans Deum, ut completo jam tempore captivitatis ingrediatur Jerusalem[2]. Habemus orationem ejus in volumine proprio conscriptam, nec tamen possumus invenire ubi sit mortuus. Vidit ergo tria tempora: ante captivitatem, in captivitate et post captivitatem. Talis justus est. Videamus autem an et Job tria tempora habuerit. Fuit quidem locuples[3]: erant quippe ei oves septem millia, cameli tria millia, juga boum quinginta, et supellex multa valde, filii septem, filiæ tres.

[1] Isai. XXXIX, 7. — [2] Dan. IX. — [3] Job. I.

Deinde accepit potestatem Diabolus adversus eum. Vide tempora commutata. Dives in liberis pater, repente orbus efficitur : dives in censu dominus, ad ultimam deducitur egestatem. Ecce duo tempora. Post hæc apparet ei Dominus, et loquitur ei de nube, et ipse Job ea quæ sunt in libro ejus scripta respondit. Igitur in primo tempore Dei laudibus prædicatur : in secundo tentationi traditur, et sævissimo ulcere percussus a pedibus usque ad caput, tristia et dura perpetitur. Ad extremum factæ sunt ei oves quatuordecim millia, cameli sex millia, juga boum mille, asinæ pascentes mille, et nascuntur ei filii septem, et filiæ [1]. Atque ita et in Job tria tempora deprehendimus, quæ in justis hominibus reperimus. Tria vident justi tempora, præsens, et commutationis, quando judicaturus est Deus, et futurum post resurrectionem mortuorum, id est vitæ cœlestis perpetuitatem in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA QUINTA [2].

De eo quod quatuor ultiones pessimæ, id est gladius, fames, bestiæ malæ et pestilentia inducuntur super terram peccatricem : et de parabola qua dicitur, Fili hominis quid fiet ligno vitis [3] ?

I. Fames quæ propter peccatricem inducitur terram, juxta possibilitatem nostrarum virium discussa est, et post famem de bestiis pessimis diximus quas immitet Deus super peccatores. Quatuor enim ultiones in principio proposuimus, e quibus reliquæ duæ sunt de romphæa et de morte...

[1] Job. ult.

[2] Tom. III, pagg. 373-376.

[3] Ezech. XIV, 13.

Quis est ergo iste gladius, id est, romphæa quam nos formidare debemus ne quando mittatur super terram nostram, super terram quam figuraliter exposuimus, ut et nobis necesse sit transire per gladium duplex aliquid habentem in pœna? Habitus quippe ipsius gladii dividit et secat eum in quem infertur : si vero ad acumen aciei ejus etiam tactus ipse pœnalis est, dupliciter torquetur qui hoc gladio puniendus est. Scriptum est enim : « Statuit igneam romphæam, » et Cherubim custodire viam ligni vitæ[1]. » Et quomodo si gladius acutus et candens inferatur in corpus, duplicem tribuit cruciatum, adustionis, et cædis, sic et romphæa quæ ad custodiam paradisi statuta memoratur, quam nunc ob expositionem gladii præsentis assumpsimus, duplicia infert tormenta, dum adurit et dividit. Ut autem necessarium aliquid ex quibus Deus sensum nostrum illuminat in loco præsenti interponamus, accipe exemplum. Aiunt studiosi medicinalis disciplinæ ad quasdam corporum curationes necessariam esse non solum sectionem ferri, verum etiam adustionem. Nam ad eos qui canceris veterno computrescunt, candentem sive novaculæ laminam sive quodcumque acutissimi ferri genus adhibent, ut per ignem radices canceris evellantur, per incisionem autem putrida caro truncetur, et via pateat medicaminibus injiciendis. Quis putas nostrum canceris (ut ita dicam) habet simile peccatum, ut non ei sufficiat aut simplex acumen ferri aut sola ignis adustio, sed utraque adhibeantur, quo uratur et secetur? Audi Salvatorem ratione ignis et ferri in duobus locis significantem. In alio loco ait : « Non veni mittere pacem super » terram, sed gladium[2]. » In alio vero, « Ignem veni mittere » super terram, et utinam jam ardeat[3]. » Igitur defert utrumque Salvator, gladium et ignem, et baptizat quæ non potuerunt Spiritus sancti purificatione purgari. Sacramenta

[1] Gen. III, 24. — [2] Matth. X, 34. [3] Luc. XII, 49.

divina sunt et ineffabilia, et soli Deo cognita, plus tamen in gratiarum donatione, quam in tormentorum varietatibus constituta. Neque enim medici ex disciplina artis suæ rationabiliter eos quibus medentur secant, urunt, dantque poculum amarissimi temperamenti, multaque alia prout causa postulat faciunt : Deus autem universitatis Dominus sine rationabili quadam sapientia, et sine dispensatione digna majestatis suæ pœnas tantum infert peccatoribus. Neque enim, ut existimant, ad hoc tantum adhibet supplicia ut torqueat, sed quasi pater scit vulnera omnium nostrum, scit qua ex causa quod ulcus natum sit, quæ putredo infelicis animæ ex quo ducatur exordio, qualis species doloris ex quo peccato veniat : scit et formas, modos et numeros peccatorum, qui semel, bis, terque peccaverit, qui in una specie delictorum sæpe ruerit, qui in diversis vitiorum speciebus singulis tantum vicibus erraverit. Hæc omnia nos juxta sapientiam Dei quærere, secundum illud quod scriptum est, « Scrutans corda et renes Deus [1], » et supplicia quæ ab eo irrogantur sic intelligere, quasi digna Deo, et convenientia dispensationi ejus, nos vult, non tantummodo cruciari. Omnia quippe ad hoc condidit ut essent, et salutares fecit generationes mundi, et non est in eis medicamentum perditionis. Sed quia quod ille voluit nos contemnendo non fecimus, et ille quod cupierat non exercuit in nobis. Disputatio nos coegit ut aliquid de pœnarum specie diceremus, quæ inferuntur ad terram.

II. Debemus autem nosse, quia non statim ubi fames fuerit, sequatur et mors. Potest quippe fieri ut aliquis famem sustinens perseveret in vita, licet inedia, et squallore et macie discrucietur. Potest fieri ut immissis bestiis malis statim non omnes pereant, fugæ auxilio reservati. Potest evenire ut cædente romphæa, cesset interitus. Modo vulne-

[1] Psalm. VII, 10.

rantur quidam et secantur, et, ut ita dicam, crebris ictibus confodiuntur, nec tamen pereunt. Idcirco nunc pœna novissima in enumerationem pœnarum mortis infertur. Istiusmodi quiddam et sacratissimus Apostolus sentiens, loquebatur : « Novissimus inimicus destruetur mors[1], » audebo dicere, sed « novissimus inimicus destruetur mors. » Fuit quidam ante mortem inimicus, id est romphæa : fuit quidam ante mortem inimicus bestiæ pessimæ : fuit quidam ante bestias pessimas inimicus, fames....

III... Hæc specialiter per singula supplicia exposuimus, quæ in extrema parte in unum Propheta consocians, ait : « Hæc dicit Adonai Dominus : Si autem quatuor vindictas » meas pessimas, romphæam, et famem, et bestias pessimas, » et mortem immisero. » Quo ? Non super terram, sed *super Jerusalem.* Terra enim si puniatur, sufficit ei una correptio. Si autem corripiatur Jerusalem, super quam invocatum est nomen Dei, quatuor ei cruciatus pariter inferuntur[2]. Multo nobis utilius fuerat divino non credidisse sermoni, quam post credulitatem adhuc rursum ad peccata converti quæ ante commisimus. Considera enim quomodo Scriptura super terram sigillatim supplicia dicat inferri, et non apponat quam terram : quando vero ad Jerusalem veniat : « Si » autem et quatuor vindictas meas pessimas, romphæam, et » famem, et bestias pessimas, et mortem immisero in Jeru» salem : » nos indicans Jerusalem, qui peccantes quidem nos Jerusalem sumus quæ destruitur; in præceptis vero permanentes, Jerusalem dicimur quæ salvatur. Omnes lamentationes quas legimus in Jerusalem, omnes querimoniæ quibus eam plangit Deus, ad nos pertinent qui gustavimus sermonem Dei, et postea mandatis ejus contraria fecimus. Non plectitur Salomonis jura contemnens, non sic punitur Lycurgi scita destituens. Aliud supplicium est

[1] 1 Cor. xv, 26. — [2] 2 Petr. ii, 21.

ejus qui legem Dei per Moysen traditam conculcat et despicit : maxima omnium est ejus pœna qui præcepta filii Dei pro nihilo duxerit. « Irritam enim quis faciens legem Moysi, » sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, » quanto magis putatis deteriora supplicia mereri illum qui » filium Dei conculcaverit[1]. » Hi ergo quos enumeravimus filium Dei non conculcaverunt, sed tantum legem Dei transgressi sunt, maximeque hi qui ante adventum Domini fuerunt. Sed neque hi qui crucifixerunt Salvatorem meum rei sunt ingentis pœnæ, sicut hi quibus ait Apostolus : « Filium Dei conculcans, Spiritui gratiæ contumeliam fa» ciens[2] : » et si quid aliud significat in eo loco in quo eorum peccata replicat, qui post fidem in Deum peccaverunt.

IV. Hæc propter quatuor ultiones pessimas quæ inducuntur super Jerusalem. Et omnes quidem qui didicimus divinas Scripturas, sive bene, sive male vivamus, Jerusalem sumus. Si male vivimus, illa Jerusalem quæ cruciatibus punitur, et sustinet quatuor ultiones : si bene, illa Jerusalem quæ in Dei sinu requiescit. Et est magna distantia ut in reliqua terra sic et in ipsa Jerusalem. Omnes enim qui in ecclesia peccatores sunt, qui sermonem Dei gustaverunt, et transgrediuntur eum, merentur supplicia, verum pro modo graduum unusquisque torquebitur. Majorem pœnam habet qui ecclesiæ præsidet, et delinquit. An non magis misericordiam promeretur ad comparationem fidelis catechumenus? Non magis venia dignus est laicus, si ad diaconum conferatur? rursum comparatione presbyteri, diaconus veniam plus meretur? Quæ autem sequantur, me tacente cognoscitis. Idcirco formidans judicium Dei, et ante oculos mihi proponens illum judicii ordinem qui in scripturis continetur, recordor dicti illius : « Pondus ultra te ne leves. »

[1] Hebr. x, 28,29. — [2] Ibid.

Sed et illud : « Noli quærere fieri judex, ne non valeas au-»ferre iniquitates[1]. » Quid mihi prodest quia prior sedeo in cathedra resupinus, honorem majoris accipio, nec possum habere dignitate mea opera condigna? Nonne majori pœna cruciabor, quia honor justi mihi ab omnibus defertur, cum peccator sim? Necessarium fuit diligentius retractantem ea quæ de quatuor terræ ultionibus dicebantur, id addere, quod Jerusalem quippe erat in tribu Benjamin : et sacerdotes templi, et levitæ qui Dei ministeriis serviebant, et cæteri ordines quos scripturæ sermo comprehendit, in ea morabantur. Hæc accipit quatuor ultiones pessimas, quæ non sunt similes in his qui in ea habitant. Neque enim eodem modo et ad populum, et ad levitas comminatio dirigitur. Israelites enim peccans in Israeliticum delictum corruit. Qui autem major est ab Israelita, quanto nobilior fuerit in ordine idem levites et sacerdos, tanto majora supplicia sustinebit. Si autem princeps sacerdotum peccaverit, dicit ad eum Heli consacerdos suus : « Si delinquens peccaverit vir »in virum, orabunt pro eo : si autem in Dominum pecca-»verit, quis orabit pro eo[2]? » Hæc in expositionem ejus sermonis, quo comminabantur et singulæ specialiter in peccatricem terram ultiones, et pariter congregatæ in infelicem Jerusalem.

V. Videamus autem et sequentia scripturæ. Quæ cum in parabola audierit Propheta[3], nos tantum sensum debemus exponere, ipsum testimonii ordinem derelinquentes, et auditorem mittentes ad librum. Lignum vitis ut in fructu est honorabilius lignis omnibus, maxime his quæ in saltu fructificant, sic ad cætera opera inutilius omnibus lignis est. Et vascula quædam possunt fieri, et in diversa opera necessarii usus ad ministrandum : de palmitibus autem vitis non solum vas aliquod et in opus utile quid fieri non potest,

[1] Eccles. vii, 6. — [2] I Reg. ii, 25. — [3] Ezech. xv.

sed neque paxillus quidem est utilis. Ait ergo sermo divinus, quia ut palmes vitis honorabilior fit cæteris lignis, si afferat fructus, sic ab omnibus inferior judicetur, si id non habeat unde præcellit, atque in hunc modum eos qui imbuti sunt eloquiis Dei honorabiliores esse omnibus, et quocumque modo in vineæ positos dignitate, cum afferant fructus, botros salutis de qua scriptum est : « Ego vero te plantavi vi» neam fructiferam, totam veram[1]. » Et alibi : « Vinea Do» mini domus Israel est[2]. » Et rursum : « Vineam de Ægypto » transtulisti[3]. » et reliqua; si autem non attulerint fructus, intantum ut a Deo dici possit, « Quomodo conversa es in » amaritudinem vitis alienæ[4] ? » tunc multo deteriores inveniri ab his lignis, quæ licet viliora sint, tamen suos afferunt fructus. Quomodo enim præcellunt ligna sylvarum vineas inferaces, eodem modo intra quandam dispensationem sapientiæ divinæ ex lignis vilioribus aliqua domui necessaria fabricantur. Neque vero turberis, putans nos extra scripturas affirmare quod dicimus, futurum esse ut de lignis sylvæ aliquid utile fiat, id est de me ipso si non attulero proprios naturæ meæ fructus : si quidem et Apostolus imaginem quandam eorum vasorum quæ sunt in humana conversatione assumit dicens : « In magna autem domo non » solum sunt vasa aurea, et argentea, sed et lignea, et ficti» lia; » (Nota quia vasa lignea nuncupaverit.) « et alia qui» dem in honorem, alia vero in contumeliam[5]. » Ista vasa lignea quæ esse in magna domo Apostolus prædicat, non sunt facta de vitibus, non de palmitibus vinearum, sed ex aliis lignis, quæ vilioris ordinis in nemoribus fructificaverunt. Quantum ergo malum est et quale discrimen ut ligna quondam vilia inveniantur in magna patrisfamilias domo, et palmes vitis meæ inutilis in domo sit, et in ignem proji-

[1] Jerem. II, 21. — [2] Isai. V, 7. — [3] Psalm. LXXIX, 9. — [4] Jerem. II, 21. — [5] 2 Tim. II, 20.

ciatur? Hoc enim scriptum est, quia annuam putationem ejus consumat ignis. Hæc in Ezechielem. Salvator vero hujus parabolæ sensum in Evangelio ita perstrinxit, dicens: «Ego sum vitis, vos palmites, pater meus agricola [1]. Omnem »palmitem qui in me manet et fructum affert, pater meus »putat, ut fructus majores afferat, palmitem qui manet in »me et fructum non affert, pater meus excidit, et in ignem »mittit [2].» Vides vicinitatem utrorumque sermonum? Vides quomodo pater excidat, et in ignem jaciat? Nos insensati quasi negligenda quidem scriptura sit, nolentes ea discere quæ nobis incutiant metum, sed ea audire cupientes, quæ prurientibus auribus incutiunt voluptatem, libenter audivimus quæ nos subvertant, quæ decipiant. Qui dicit proximo suo ignoscit nobis peccata nostra Deus, si quidem et in talibus sacramentis ludimus, vicissim nobis pollicentes, mappam mittet Deus. Et quia bonus est, et omnium peccata dissolvit, oportebat nos sedere, et sollicito corde dicere: Si heri peccavimus, hodie pœnitentiam agamus. Verum huic palmiti (animal quippe est) qui dicit: Potens est Deus et bonus agricola, qui non me excidat, et in ignem mittat, respondebit agricola: Sed si talis est palmes ut frustra sit in vite, nunquid poterit relinqui? Nonne si dimittatur, impediet vitem, ne pro sicco palmite virides et fructuum feraces afferat palmites? Quomodo enim boni agricolæ est excidere, et computare quæ sicca sunt, et tradere in escam ignis infructuosos ramos: sic boni Dei est de omnibus vitibus infructuosos palmites amputare, et igni tradere in perditionem. Verum nos ipsi nos ludimus, et decepti pariter ac decipientes volumus magis errare cum plurimis quam ab errore converti: cum magis id quærere debeamus quod ædificet, quod timorem Dei augeat, quod ad pœnitentiam revocet, quod in confessionem sceleris adducat, quod nos

[1] Joan. xv, 5. — [2] Id. 1, 2.

faciat diebus ac noctibus cogitare quomodo Domino placeamus, ut fiamus in vera vite Christo Jesu fructiferi palmites, et radici ejus adhærentes : cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA [1].

De eo quod dicitur : Fili hominis, notas fac Jerusalem abominationes suas [2]. *Usque :* Effudisti fornicationem tuam in omni transitu [3].

I. Consideranti mihi constantiam prophetarum, miraculum subit, quomodo vere credentes Deo magis quam hominibus contempserint mortem, pericula, contumelias, et omnia quæ passi sunt ab eis qui arguebantur, dum voluntati Dei in prophetatione deserviunt. Admirabar quondam Esaiam antequam compararem Ezechieli, et obstupescebam quomodo diceret : « Audite sermonem Domini, » principes Sodomorum; attendite Legem Domini, populus » Gomorrhæ. Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestro» rum, dicit Dominus [4] ? » Dicebat enim hæc cum posset dicere, vel tacere. Neque enim (ut quidam suspicantur) mente excidebant prophetæ, et ex necessitate spiritus loquebantur. « Si alii, (*inquit Apostolus*,) revelatum fuerit » sedenti, prior taceat [5]. » Ex quo ostenditur potestatem habere eum qui loquatur, cum velit dicere, et cum velit tacere. Et ad Balaam dicitur : « Verumtamen verbum quod » immitto in os tuum, hoc observa loqui [6] : » quasi potesta-

[1] Tom. III, pagg. 376-381.

[2] Ezech. XVI, 2. — [3] Ibid. 15. — [4] Isai. I, 10, 11. — [5] I Cor. XIV, 30. — [6] Deut. XXII, 35.

tem habente eo, ut accepto verbo Dei diceret, seu taceret. Quid est ergo quod in Ezechiele admiror? Quia cum ei fuisset imperatum ut testaretur, et notas faceret Jerusalem iniquitates ejus, non posuit ante oculos ejus periculum quod ex prædicatione erat secuturum, sed ut Dei tantum præcepta servaret, locutus est quæcumque mandavit. Esto, sit mysterium, sit revelatio sacratæ intelligentiæ de Jerusalem, et his quæcumque super eam dicuntur: attamen prophetans et fornicationis illam arguit, quia divaricaverit pedes suos omni transeunti, maledica voce testatur, increpat scelerum civitatem. Sed quia confidebat Dei se facere voluntatem, paratus et mori et vivere, loquebatur intrepidus.

II. Videamus ergo ipsam prophetiam, et primo quidem quomodo in potestate sit positum Prophetæ utrum dicat an non, consideremus. Factus est sermo Domini ad eum dicens: « Fili hominis testificare Jerusalem iniquitates ejus, » et dices: Hæc dicit Dominus[1]. » Non in necessitate aspirationis, sed in voluntate dicentis, Dominus posuit ut testificaretur ad Jerusalem iniquitates ejus, et ait: *Dices*. Quid dices? Hæc quæ sequuntur. In Propheta erat audiente, *Dices*, utrum diceret nec ne, quomodo fuit positum in Jona. In potestate quippe ejus erat audientis: Dic: « Adhuc tres » dies et Ninive subvertetur[2], » si velit dicere vel tacere. Et quia in arbitrio ejus positum erat, et noluit dicere, vide quanta eum sunt consecuta postea: periclitata est navis propter eum, sorte repertus est latens, cetus devoravit abjectum. Ili ergo prophetæ quicumque post Jonam fuerunt, considerantes forsitan ea quæ venerunt ei, sive aliis prophetis, videbant quoniam ex omni parte angustiæ eis imminebant: secundum sæculum persecutio, si dicerent vera: secundum Dominum offensa, si timentes homines proferrent falsa pro veris.

[1] Ezech. XVI, 2, 3. — [2] Jon. III, 4.

III. Idcirco testificatus est Ezechiel, et notas fecit Jerusalem iniquitates ejus, et dixit, « Hæc dicit Dominus : Radix tua et generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhæus et mater tua Cethea[1]. » Quæ civitatum sic fuit elevata, et altum sapuit in mundo ut civitas Dei ? Et tamen hæc ipsa sibi magna promittens, quasi proxima Dei, et civitas ejus, quia peccavit, arguitur a Spiritu sancto ut degener et extranea. Pater enim ejus Amorrhæus, jam non Deus. Quandiu non peccavit, pater ejus erat Deus : quanndo vero peccavit, pater ejus Amorrhæus factus est. Quandiu non peccavit, pater ejus Spiritus sanctus fuit, quando peccavit, mater ejus Cethea facta est. Quandiu non peccavit, radicem habuit Abraham, et Isaac, et Jacob : quando peccavit, radix ejus Chananæa facta est. Sæpe miratus sum id quod dictum est a Daniele ad præsbyterum peccatorem, cui pro peccato nomen imponens, « semen, *inquit,* Chanaan, » et non Juda[2]. » Magnus quidem Daniel constantissime presbyterum peccatorem semen Chanaan appellans, et non Juda; major vero comparatione ejus Ezechiel, non uni presbytero, neque duobus hominibus nativitatem objiciens contumeliosam, sed « radix, *inquiens*, tua et generatio tua » de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhæus, et mater tua » Cethea[3]. » Quia Jerusalem multa peccata commisit, ideo increpans illam propheta, non uno, neque duobus, sed tribus nominibus insignivit. Septem in Genesi gentes enumerantur a Deo in uno loco quem tradidit filiis Israel. Septem autem hæ sunt. In terram, inquit, Chananæorum, et Amorrhæorum, et Cethæorum, et Pheresæorum, et Evæorum, et Gergesæorum, et Jebusæorum. Si possibile fuisset et septem istas congregare, et per eas ignobilitatem peccatricis Jerusalem exprobare, fecisset utique Propheta. Nunc vero quid fecit ? Amorrhæum elegit ex septem, et Chana-

[1] Ezech. XVI, 3. — [2] Dan. XIII, 56. — [3] Ezech. XVI, 3. — [4] Gen. XV, 20, 21.

næum, et ait habere communionem peccatricem Jerusalem, quippe ad Chananæum juxta radicem et nativitatem, proprie ad Amorrhæum secundum patrem, proprie ad Cetheum secundum matrem. Si in Jerusalem tanta dicuntur, de qua tam grandia et tam mira conscripta sunt, quæ ei sunt repromissa, quid futurum est misero mihi, si peccavero? Quis mihi erit pater? Aut quæ mihi erit mater? Tantæ talisque Jerusalem radix et generatio de terra Chananæorum, pater ejus Amorrhæus et mater Cethea nuncupatur. Ego si peccavero, qui in Christo Jesu credo, et tanto me magistro tradidi, quis mihi futurus est pater? Non utique Amorrhæus, sed nequior quidam pater. Quis est iste? « Quivis qui peccatum facit, ex Diabolo natus est[1]. » Et iterum : « Vos ex patre diabolo estis[2]. » Si igitur Jerusalem dicitur de radice et nativitate terræ Chananææ, quid dicetur ad nos? Inveniuntur et nobis patres qui nos generant in peccatis. Ut enim si bonus fuero, et in optimo actu constitutus, dicit mihi Jesus : « Fili, dimittuntur tibi » peccata tua[3], » dicit mihi Paulus discipulus Jesu : « In » Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui[4] : » ita si factus fuero peccator, generans me in peccatis Diabolus, et assumens sibi eam vocem qua pater Deus ad Salvatorem locutus est, dicit ad me : « Filius meus es tu, ego hodie ge» nui te[5]. » Et alii autem plures patres mei erunt, ad quos iturus sum. Unusquisque ad suos proficiscitur patres. Si quis est Abraham, dicitur ad eum : Tu autem vade ad patres tuos cum pace, educatus in senectute bona. Si quis vero egreditur de sæculo non cum pace, sed cum peccatorum bello, et senectute non bona, inveteratus dierum malorum, utique dicitur ad eum: Tu autem vade ad patres tuos cum bello, nutritus in senectute mala. Docemur a Deo sub aliis nominibus quid facere debeamus.

[1] Joan. III, 8; — [2] VIII, 44. — [3] Mat. [illegible] — [4] I Cor. IV, 15. — [5] Ps. XXVII.

IV. « In qua die nata es, non alligaverunt manus tuas, » *sive* non est excisus umbilicus tuus[1]. » In Hebræo quippe sic habetur : « Non est excisus umbilicus tuus. » Allegorice inducit Jerusalem quasi puellam ab infantia genitam.... Cum enim pudica fuit mulier, et mundis usa mutationibus fœminarum, scilicet ne in sordidas res, et in peccatorum turpitudines ruat, tunc umbilicus ejus abscisus est. Si vero peccaverit, non est umbilicus ejus abscisus. Increpat ergo Jerusalem quasi mulierem, cui non sit præcisus umbilicus. Septuaginta interpretati sunt in hoc loco : « Non alligaverunt » ubera tua[2], » sensum magis eloquii exponentes, quam verbum de verbo exprimentes. Ubera autem in Canticis Canticorum assumpta sunt in cogitationum tuarum et mentis loco. « Quia bona ubera tua super vinum[3]. » Et recubuit super pectus Jesu, ubi ubera tua sunt, is qui communionem intellectuum ejus habiturus erat. Quando ergo sensus est rigidus, et notio obstricta atque solida, nec defuit sermo, manifestum est quia alligata sunt ubera tua. Cum vero ea quæ dicuntur, dissoluta sunt et defluunt, non sunt ubera alligata.

V. « Aqua non es lota in salutem[4]. » Videamus ea quæ sunt in Jerusalem, ne forte et in nobis reperiantur. Verbi gratia dictum sit : Est quædam mulier nunc lota, verum quæritur an et in salutem, ut nos timeamus propter hoc quod ait, *in salutem*. Non lavantur omnes in salutem. Qui accepimus gratiam baptismi in nomine Christi, loti sumus : sed nescio quis lotus sit in salutem. Simon lotus est, et baptisma consecutus perseverabat in Philippi societate : verum quia non erat lotus in salutem, condemnatus est ab eo qui in Spiritu sancto dixit ad eum : « Pecunia tua tecum » sit in perditionem[5]. » Ingentis est difficultatis eum qui lavatur, lavari in salutem. Attendite, catechumeni audite, et

[1] Ezech. XVI, 4. — [2] Ibid. — [3] Cant. I, 1. — [4] Ezech. XVI, 4. — [5] Act. VIII, 20.

ex his quæ dicuntur, præparate vosmetipsos dum catechumeni estis, dum necdum estis baptizati, et veniatis ad lavacrum, et lavemini in salutem, nec sic lavemini ut quidam qui loti sunt, sed non in salutem : ut qui accipit aquam et non accipit spiritum sanctum. Qui lavatur in salutem, et aquam accipit et Spiritum sanctum. Quia non fuit Simon lotus in salutem, accepit aquam, et non accepit Spiritum sanctum, putans quia possit donum Spiritus pecunia comparari, in qua non est lotus in salutem. Ad omnem animam peccatricem quæ videtur credere, ista dicuntur quæ nunc dicta legimus ad Jerusalem, ut non ad majora conscendam, et ea quæram quæ ultra vires meas sunt et ingenium.

VI. « Neque sale salita[1]. » Et hoc crimen est Jerusalem, quia non fuerat digna sale Dei. Ego si credidero Domino meo Jesu Christo, ipse me sal faciet, dicetque mihi : « Vos » estis sal terræ[2]. » Si credidero spiritui qui in Apostolo locutus est, sale condior, et possum præceptum custodire dicens : « Sermo vester sit semper in gratia sale conditus[3]. » Grande opus est insaliri. Qui sale conditur gratia plenus est. Nam et in communi proverbio salsus dicitur gratiosus, et e contrario insulsus qui non habet gratiam. Si igitur gratia nobis a Deo venit, et complemur dono ejus, sale salimur. Rursum peccatrix Jerusalem non est involuta pannis. Observa quod dicimus : anima renascens, et primum in lavacro edita, involvitur pannis. Ipse Dominus meus Jesus pannis involutus est, ut scriptum refertur in Evangelio secundum Lucam. Oportet ergo eum qui renascitur, utique in Christo renascentem rationabile et sincerum lac desiderare : et priusquam rationabile et sine dolo lac desideret, debet sale saliri, et pannorum involucris colligari, ne dicatur ad eum : Sale non es salitus, et pannis non es involutus. Quia autem ista Jerusalem sint crimina, non circum-

[1] Ezech. XVI, 4. — [2] Matth. V, 13. — [3] Coloss. IV, 6.

cidi eam umbilico, et sale non saliri, et pannis non involvi, et aqua non lavari in salutem sermo indicat reliquus, qui ita contexitur : « Neque pepercit in te oculus tuus, ut fa» ceret tibi unum ex omnibus istis[1]. » Propterea nihil tibi horum feci, ut paterer aliquid super te, dicit Dominus. Exemplum ab hominibus accipiam : deinde si Spiritus sanctus viderit, ad Jesum Christum et ad Deum patrem transmigrabo. Quando ad hominem loquor, et deprecor eum pro aliqua re, ut misereatur mei : si sine misericordia est, nihil patitur ex his quæ a me dicuntur : si vero molli est animo, et nihil in eo rigidi cordis obduruit, audit me, et miseretur mei : et molliuntur viscera ejus ad meas preces. Tale mihi quiddam intellige super Salvatorem. Descendit in terras miserans humanum genus, passiones perpessus est nostras antequam crucem pateretur, et carnem nostram dignaretur assumere. Si enim non fuisset passus, non venisset in conversatione humanæ vitæ. Primum passus est, deinde descendit, et visus est. Quæ est ista quam pro nobis passus est passio? Charitas est passio. Pater quoque ipse et Deus universitatatis, longanimis et multum misericors et miserator, nonne quodammodo patitur? An ignoras quia quando humana dispensat, passionem patitur humanam? « Supporta» vit enim mores tuos Dominus Deus tuus, quomodo si quis » supportet homo filium suum. » Igitur mores nostros supportat Deus, sicut passiones nostras portat filius Dei. Ipse pater non est impassibilis. Si rogetur, miseretur et condolet, patitur aliquid charitatis, et fit in eis in quibus juxta magnitudinem naturæ suæ non potest esse, et propter nos humanas sustinet passiones.

VII. « Non pepercit oculus tuus, *inquit*, in te, ut faceret » tibi unum ex omnibus istis, ut paterer aliquid super te[2]. » Et quia talis effecta es, « projecta es in faciem campi. »

[1] Ezech. xvi, 5. — [2] Ibid.

Deus ne nos tales esse patiaris, ut projiciamur a te, et ab Ecclesia tua in faciem campi, sed magis ut ab angustiis sensuum egrediamur ad campum. « Et projecta es in faciem » campi. » Quare? « Pravitate animæ tuæ in qua die nata es[1]. » Potest-ne aliquis in eadem die qua natus est, habere animæ pravitatem? Describit passiones nostras, et vitia humana, et solitas pravitates. Pravitate enim nostra, si non rectum fuerit cor, projicimur in campum in die qua nascimur. Si post generationem lavacri, si post sermonem Dei rursum peccaverimus, in die qua nascimur, projicimur. Tales sæpissime reperiuntur lavati lavacro secundæ regenerationis et non facientes dignos fructus pœnitentiæ, neque exhilarantes mysterium baptismi timore majore ab eo quem dum catechumeni essent habuerunt, et charitate ampliori ab ea quam exercuerunt dum auditores sermonis essent, et sanctioribus gestis quam ante gesserunt. Sequitur istiusmodi homines hoc quod dicitur : « Projecta es in faciem campi pravitate animæ » tuæ in die qua nata es[2]. » Sed vide misericordiam Dei, vide clementiam singularem. Licet projecta sit Jerusalem in faciem campi, non ita eam despicit, ut projecta sit semper, non ita pravitati suæ reliquit, ut in totum ejus obliviscatur, ut non ultra elevet jacentem. Attende quid sequitur : « Et » transivi per te[3]. » Projecta es, ego tamen rursum veni ad te : visitatio mea non tibi defuit post ruinam.

VIII. « Et vidi te conspersam in sanguine tuo[4]. » Quasi dicat, vidi te ream homicidiorum, ream sanguinis et mortalium peccatorum. « Et dixi tibi : De sanguine tuo vita ad- » implere. Surge de sanguine tuo, et adimplere vita. Sicut » ortus agri dedi te. » Misertus sum tui postquam projecta es, vidi te sanguine peccatisque conspersam, effici te sicut ortus est agri, et multiplicata es. Quia ad te veni, et visitavi te projectam, causa tibi factus sum ut multiplicareris.

[1] Ezech. XVI, 5. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 6, 7.

« Et multiplicata es, et magnificata[1]. » Dedi te in multitudinem, et magnitudinem, id est, crescere te feci et multiplicari. Per id enim quod crescimus, et multiplicamur. « Et » intrasti in civitates civitatum[2]. » Rursum errores exponit Jerusalem introeuntis in civitates civitatum. Quomodo autem ingressa sit criminose in civitates civitatum consideremus. Si per singulas civitates in quibus hæreses sunt, et doctrinæ alienæ a Deo, ingrediatur quispiam ecclesiasticus, et particeps fiat talium civitatum, audit : « Intrasti in civitates ci» vitatum. Mammæ tuæ erectæ sunt[3]. » Post tanta crimina rursum floruisti, et venit tibi tempus, et tempus divertentium. Dicitur mihi : Noli allegorizare, noli per figuram exponere. Respondeant quæso : Jerusalem mammas habet, et est quando non colligentur, est quando erigantur : et umbilicum habet, et quia non est præcisus arguitur. Quomodo possunt ista sine allegorica expositione intelligi ? « Mammæ » tuæ erectæ sunt, et capillus tuus exortus est[4]. » Cum omni honestate ea quæ solent virginum evenire corporibus describit sermo divinus. « Et capillus tuus exortus est : tu vero » eras nuda, et dehonestata[5]. » Qui non est Jesum Christum indutus, hic nudus est : qui non est indutus viscera miserationis, benignitatis, humilitatis, mansuetudinis, longanimitatis ut proximum sustineat, iste dehonestatus est. « Tu » vero eras nuda et dehonestata, et transivi per te[6]. » Secunda vice venit ad eam, vidit eam peccantem, iterum propter peccata discedit : et tamen rursum revertitur, iterum visitat clemens et benignus Deus. « Et veni ad te, et vidi te, et ecce » tempus tuum, et tempus divertentium[7]. » Quid est hoc quod ait tempus tuum? Tempus significat adolescentium, in quo jam per ætatem possunt fornicari. Et rursum : « Et » tempus, *inquit*, divertentium. » Qui sunt isti divertentes ?

[1] Ezech. XVI, 6, 7. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Ibid. — [6] Id. 7, 8. — [7] Ibid.

Dum sumus parvuli, hi qui divertere nolunt ad eos qui nituntur evertere, ut sunt christiani pessimi, dæmonia immunda, angeli Diaboli non habent locum quomodo non possint divertere. Cum autem fuerimus ætate majore, et jam peccare possumus, quærunt aditum ad nos divertendi, et hoc tam angeli Dei, quam angeli Satanæ. Impossibile autem est ut utrique ad nos divertant. Si peccamus, angeli Diaboli divertunt ad nos : si stamus fixo gradu, divertunt ad nos angeli Dei. Venit ergo tempus tuum, et tempus divertentium. Quia tempus venerat divertentium, et Dominus noster Jesus Christus Deus noster rursum visitat miseram Jerusalem, id est, peccatricem animam nostram. « Expandi » alas meas super te[1]. » Consuevit Scriptura pennas nuncupare vestium summitates : ut in Ruth quæ venit abscondite, et discooperto pallio ad pedes Booz, dormivit sub axilla vestimenti ejus[2]. Deus ergo quasi veste loquitur indutus : « Ex» pandi alas meas super te, et operui confusionem tuam[3]. » Beatus cujus alis suis Deus protegit confusionem : si tamen perseveraverit in beatitudine, in qua Jerusalem noluit perseverare. « Et juravi tibi in testamentum, et intravi in tes» tamentum tecum[4]. » Post tanta, ob quæ rursum revertitur. rursum recedit : post tam frequentem visitationem, nunc primum ingreditur cum ea in testamentum.

IX. « Et facta es mihi, et lavi te in aqua. Post hæc om» nia assumpsi te, et ipse lavi te in salutem, et ablui san» guinem tuum abs te[5]. » Hæc intelligentes, oremus ut veniat misericordia Dei super nos, et abluat sanguinem ab animabus nostris. Si quid enim morte dignum fecimus, istud sanguis est noster. « Ablui sanguinem tuum a te, et unxi te » oleo[6]. » Et Christos nos vult facere Deus. « Et indui te ver» sicoloria[7]. » Quanta est benignitas Dei in unamquamque

[1] Ezech. XVI, 8. — [2] Ruth. III. — [3] Ezech. XVI, 8. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 8, 9. — [6] Ibid. 9. — [7] Ibid. 10.

animarum Jerusalem : non unius coloris tunicam, sed multæ varietatis largitur credentibus sibi. Hanc versicolorem tunicam jam tunc in signum fecit Jacob, induens filium suum Joseph, et vestivit eum versicoloria. Si consideres intellectus sectas, facta bona, vere videbis variam tunicam, quam visitatio Dei largitur his qui vocati sunt in salutem. Legem intelligo, prophetas comprehendo, agnosco Evangelia, non me latet Apostolus, cautus sum, justus sum, misericors sum, et adhuc quæris aliam tunicam versicolorem, quam induit Dominus Jerusalem, dicens : « Et vestivi te versicolo» ria, et calceavi te hyacintho[1] ? » Vult calceamenta nostra esse florentia, et bene tincta. Quæ sunt calceamenta? Audi Paulum apertius prædicantem : « Calceati pedes in præpa» ratione evangelii pacis[2]. »

X. « Et præcinxi te bysso[3]. » Manifestius de hoc cinctorio Apostolus loquitur : « Stantes præcincti lumbos vestros in » veritate[4]. » Veritas enim pro bysso accipitur. Et « operui » te trichapto[5]. » Non inveniens neque intelligens quid esset trichaptum, inveni in alia editione pro trichapto, *florens*, et in alia, *indumentum*. Igitur induit nos Deus post variam vestem, et florenti tunica. « Et ornavi te ornamento, im» posui tibi armillas circa manus tuas[6]. » Cum mihi dederit occasiones bonorum actuum, armillas circumdat manibus meis. « Et catena circa collum[7]. » Si me post gesta justitiæ intellectu ornaverit veritatis, tunc mihi ornamentum nuptiale, tunc catena collo decora circumdatur. « Et dedi inau» rem circa narem tuam[8]. » Quando vere possum suavitatis et boni odoris sacramenta suscipere, tunc mihi ornat Deus inauribus narem. « Et rotulas in auriculas tuas[9]. » Ut non solum auriculæ, sed etiam grandis rota aurea sit circa au-

[1] Ezech. XVI, 10. — [2] Ephes. VI, 15. — [3] Ezech. XVI, 10. — [4] Ephes. VI, 14. — [5] Ezech. XVI, 10. — [6] Ibid. 11. — [7] Ibid. — [8] Ibid. 12. — [9] Ibid.

ditum tuum. Aurea vero rota est, quæ intellectibus volvitur sacris. « Et corona glorificationis super caput tuum[1]. » Omnipotens Deus, et nobis tribue ut digni efficiamur corona glorificationis super caput nostrum. « Et ornata est auro[2], » id est, divinis sensibus : « et argento, » id est sermonibus sacris. « Et opertoria tua byssina. » Profunditas sensuum, opertorium est byssinum. « Et florentia : » pro quo verbo Septuaginta τρίχαπτα posuerunt, subtilem nimis amictum, et quasi ad capillorum similitudinem attenuatam vestem significantes. « Et versicoloria. » Ecce tota est Jerusalem protecta alis, vestita variis, ornata gemmis. Quid post hæc facit magnus et hominum amator Deus? Alit eam delicatis cibis. « Similam et mel et oleum manducasti[3]. » Non ait simpliciter farinam, neque hordeaceum panem : hoc quod modo ad vos loquimur, simila est. Sed miserabilis Jerusalem post similam, post mella, post oleum rursum quasi meretrix increpatur. Idcirco caveamus attentius ne forte nos post verba munda similæ, post sermones dulcissimos prophetarum, post oleum quod lætificat faciem, quo voluimus perungere caput, ut jejunium nostrum acceptabile fiat, iterum delinquamus. Non solum autem perungimur hoc oleo, sed vescimur. « Et facta es pulchra valde nimis[4]. » Laudat pulchritudinem ejus, laudat speciem, prædicat formam. « Et directa es in regnum[5]. » Quantus profectus, ut etiam ad regnum dirigatur? « Et exiit nomen tuum in gentibus. » Hæc apta sunt ei, qui postquam liber esse cœpit a mundo, in conversatione proficiens ad beatam vitam, nomen quoque gloriosum in sæculo consecutus est, sed procul absit id quod sequitur : ad hoc enim scriptum est, ut incutiat audientibus metum. Post pulchritudinem, post nomen magnum Jerusalem misera fornicatur. Ideo « ne glorieris in crastinum : non enim scis quid pariat adveniens dies[6]. »

[1] Ezech. XVI, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. [4] Ibid. — [5] Ibid. [6] Prov. XXVII, 1.

Et alibi : « Fratres, etiam si præoccupatus fuerit homo in » aliquo peccato, vos ut spiritales sustinete istiusmodi in spi» ritu mansuetudinis[1]. » Et rursum : « Considerans teip» sum, ne et tu tenteris[2]. »

XI. « Et exiit nomen tuum in gentibus in specie tua, quo» niam consummatum erat in decore speciei quam constitui in » te, dicit Adonaï Dominus : et confisa es in decore tuo[3]. » Magna sapuit, et conscientia pulchritudinis suæ erecta est speciosa Jerusalem. Et quia alta sapuit, nec se humiliavit, nec glorificavit Deum, audi quid dicatur ad eam : « Et for» nicata es in nomine tuo, et effudisti fornicationem tuam in » omni transitu[4]. » Quid est hoc quod ait : « Effudisti forni» cationem tuam in omni transitu ? » Circuit animas nostras fortitudo contraria, et varie perlustrans quærit locum per quem possit irrumpere. Ira suo nomine vult fornicari mecum : juxta conjuncta moribus meis suo nomine tristitia, et vult me facere mœrentem : sua parte avaritia infert desiderium auri et argenti, et quorumcumque similium : si me non custodiero, et clausero ostium meum, sed suscepero omnem orationem inimici, dicitur mihi : « Effudisti fornica» tionem tuam in omni transitu. Et accepisti vestes tuas, et » fecisti tibi idola sutilia[5]. » De his quibus te ornavi, quibus pulchra facta es, fecisti tibi idola sutilia. Volo adhuc exponere quæ sunt idola sutilia, quæ quidem de vestibus consuerunt. Vestes, divinæ Scripturæ sunt, et sensus qui est in eis. Consciderunt has vestes hæretici, et consuerunt dictum dicto, verba verbis jungentes, sed non cum opportuna junctura aptaque, et consuentes impia sibi simulacra fecerunt, quibus illexerunt quosdam credere, et consentire ad cultum eorum, et fictam suscipere disciplinam : Deus vero omnes nos ab his et aliis simulacris liberet, ut magnifice-

[1] Galat. VI, 1. — [2] Ibid. — [3] Ezech. XVI, 14, 15. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. 15, 16.

mur in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA [1].

De eo quod dicitur : Sumens de vestimentis meis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta [2], *usque*, et ne sic satiata es [3].

I. Catalogus peccatorum Jerusalem utcumque fuerit intellectus ædificat audientem. Quomodo enim si in domo sua quempiam de familia Dominus corripiat, et peccata ejus exponat, alius qui nuper emptus est servus videns patris familiæ disciplinam quæ culpet, quæve collaudet, instruitur ad non faciendum quæ priores fecere conservi, et ad hoc omni labore festinat, ut ea faciat per quæ alii honorem et libertatem a Domino promeruerunt : ita et nos audientes in quibus culpet Deus sive Jerusalem, sive universam Judæam, sive unam quamlibet ex tribubus specialiter delinquentem, non parum utilitatis accipimus, ne et in hæc corruamus in quæ cæteri corruerunt. Est autem principium hodiernæ lectionis, quia vestes a Deo acceperit Jerusalem, et fecerit ex his sibi sutilia quædam simulacra, et fornicata sit super eis. De quibus juxta possibilitatem meam in priori sermone disserui, docens istos qui Scripturas lacerant, et a verbis verba disrumpunt consuentes ea, et commentitia dogmata componentes, servire idolis quæ earum vestibus induerunt. « Non in tabernaculum meum intrabis, foris es, » et foris manebis [4]. » Scit Scriptura sanctos intus, peccatores foris esse. Igitur Jerusalem quia talia peccata commisit,

[1] Tom. III, pagg. 381 - 385.

[2] Ezech. XVI, 16. — [3] Ibid. 29. — [4] Ibid. 16.

ut non mereatur intrare repromissiones Dei, et dicatur ad eam : « Et non intrabis : » caveamus ne forte et nobis aliquando dicatur, « Et non intrabis. Neque fiet. » Non est completum hoc quod dicitur, « neque fiet : » et ideo subaudiendum extrinsecus, ut sensus possit expleri. Ea quæ tibi repromissa sunt bona, et acceptura eras, non fient.

II. Sequitur aliud delictum. « Et accepisti vasa glorificationis tuæ de argento tuo, et de auro tuo ex quibus dedi » tibi, et fecisti tibi imagines masculinas[1]. » Secundum communem sensum sic intelligi potest. «Vasa glorificationis[2], » de quibus Moyses scripsit in Numeris, thuribula, phialas, candelabrum aureum, arcam ab intus et a foris deauratam, et cætera « accepisti, et conflasti ea, et fecisti effigies masculinas, et fornicata es in eis. » Secundum allegoriam vero ita explanabitur. Vasa aurea et argentea, id est thuribula, phialas, et cætera istiusmodi habemus in sacris litteris : quando ergo torquemus sensus Scripturæ in alterum sensum qui est contrarius veritati, verba divina conflamus, et res Dei in alias mutamus effigies. Quæ facientes incidimus in peccatum quod nunc commiserat Jerusalem. Vasa glorificationis nostræ, sunt lex et prophetæ : super his exultamus, in his efferimur. Quos cum aliter exponimus quam se veritas habet, convertimus vasa glorificationis nostræ de argento rationabili, et de auro sensibili quod nobis dedit Deus, et facimus nobis imagines masculinas, et fornicamur in eis.

III. Sequitur : « Accepisti vestimenta varia, et operuisti » illa[3]. » Varia vestis est, et hic unus de Scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordiæ, benignitatis, humilitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum invicem. Has varias vestes, et pulchros amictus quos nobis largitus est Deus, si laceramus atque conscendimus, et circumdamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum,

[1] Ezech. xvi, 17. — [2] Num. viii, — [3] Ezech. xvi, 18.

non dubium est quin variis vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si ipsam rem manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, sive discipulum Valentini, aut certe cujuslibet hæresis defensorem, et considera quomodo idola sua, id est, figmenta quæ ipse composuit, mansuetudine et castitate vestiat, ut in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat. Et cum hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, et conversationis optimæ, et idolis subjecisse quæ ipse construxit. Ac juxta mei quidem animi sensum multo nocentior est hæreticus bonæ vitæ, et plus in doctrina sua habet auctoritatis eo qui doctrinam conversatione maculet. Qui enim vitæ pessimæ est, non facile homines ad falsum dogma sollicitat, nec potest per umbram sanctitatis audientium decipere simplicitatem. Qui vero sermone perversus est, et disciplinis saluti contrarius, mores autem compositos et ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni, et conversationis quietæ, et circumdat ea idolis suis, ut magis decipiat audientes. Idcirco sollicite caveamus hæreticos, qui conversationis optimæ sunt, quorum forte vitam non tam Deus, quam Diabolus instruxit. Nam quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, ut facilius aves capiant per oblectamentum gulæ, sic (ut audacius dicam) est quædam castitatis Diaboli, id est, decipula humanæ animæ, ut per istiusmodi castitatem, et mansuetudinem, et justitiam possit facilius capere, et falsis sermonibus irretire. Diversis Diabolus pugnat insidiis, ut miserum perdat hominem, et bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, et malam bonis inurit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico, laqueos sæpe tendit, ut totam Ecclesiam ex mea conversatione confundat. Et ideo plus hi qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, ut per ruinam unius hominis quæ

celari non potest, omnibus scandalum fiat, et impediatur fides per conversationem pessimam clericorum. Omnia, ut diximus, Diabolus operatur, et ea quæ videntur esse bona, nec sunt, et ea quæ per naturam suam mala sunt: omnia adversum humanam commentatur animam. Unde qui curam habet vitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorum capitur, ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur, sed ipsum dogma considerans, et pertractans Ecclesiæ fidem, a me quidem aversabitur, doctrinam vero suscipiet secundum præceptum Domini, qui ait: «Super cathedram Moysi » sederunt Scribæ et Pharisæi. Omnia quæcumque vobis di- » cunt, audite, et facite, juxta opera autem illorum nolite » facere: dicunt quippe, et non faciunt[1]. » Iste sermo de me est, qui bona doceo, et contraria gero, et sum sedens super cathedram Moysi quasi Scriba et Pharisæus. Præceptum tibi est, o popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, et alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris vero meam culpabilem vitam, atque peccata, ut non habeas juxta dicentis vitam, tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullum imitemur, et si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Jesus. Descripti sunt actus Apostolorum, et prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit securus ingreditur. Si vero quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, ut cum dicamus, ille docet, et his quæ docet facit ipse contraria, adversum præceptum Domini facimus, qui mandavit doctrinas magistrorum magis considerari debere quam vitas. Hæc dicimus de eo quod scriptum est. « Accepisti vestem tuam versicolorem, et operuisti illa[2], » id est vasa glorificationis, quæ idola commutasti.

[1] Matth. XXIII, 2, 3. — [2] Ezech. XVI, 18.

IV. Sequitur : « Et oleum meum, et incensum meum » posuisti ante faciem eorum[1]. » Scriptura docente didicimus, quia sanctorum oratio sit incensum. Ait enim : « Incensum autem orationes sanctorum sunt[2]. » Si ergo instituti ad orationem, cum illam Deo debeamus offerre, id est, Deo Legis et prophetarum, Deo Abraham, Deo Isaac, Deo Jacob, et patri Jesu Christi, offerimus quæ ipsi confinximus, in tantum ut incensum Dei proponamus idolis, facimus id quod dicitur in præsenti : « Oleum meum, et in» censum meum posuisti ante faciem eorum[3]. » Verum iste de incenso sit intellectus. Quid respondebimus de oleo? Oleum est quo vir sanctus ungitur, oleum Christi, oleum sanctæ doctrinæ. Cum ergo accepit aliquis hoc oleum quo ungitur sanctus, id est, Scripturam sanctam instituentem quomodo oporteat baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti : et pauca commutans unxerit quempiam, et quodammodo dixerit, jam non est catechumenus, consecutus es lavacrum secundæ generationis : talis homo accipit oleum Dei, et incensum, et ponit illud ante faciem idolorum. « Et panes meos quos dedi tibi, simila, et melle, et » oleo cibavi te[4]. » Ecce panes nostri simila mundissima in Scripturis, et mella apum prophetarum. Ista omnia dedit nobis Deus, et cibavit nos de panibus prophetarum, et de simila legis, melle Evangelii, e quibus cibati ponimus eadem ipsa idolis. Cum enim ex dogmatis falsis volentes assumere defensionem, diximus scriptum est in Propheta, testatur Moses, loquitur Apostolus : quid aliud facimus, quam accipientes panes veritatis proponimus eos simulacris, quæ ipsi finximus? Marcion fecit idolum, et proposuit ei panes Scripturarum : Valentinus, Basilides, cæterique hæretici fecerunt similiter. « Et posuisti illa ante faciem eorum in » odorem suavitatis[5]. » Naturaliter suavissimi odoris sunt

[1] Ezech. xvi, 18. — [2] Apoc. v, 8. [3] Ezech. xvi, 18. — [4] Ibid. 19 — [5] Ibid.

hæc quæ nobis largitus est Deus. Quem odorem suavissimum ante idola ponit, qui adversum potestatem Scripturarum aut gerit, aut intelligit.

V. « Et factum est, dicit Adonai Dominus, et accepisti » filios tuos, et filias tuas quas genuisti, et immolasti illos in » consumptionem[1]. » Cum genueruit peccatrix Jerusalem filios et filias, finis eorum qui nascuntur, occisio est. Neque enim salus finis est pessimorum. Idcirco scriptum est : « Immolasti eos in consumptionem. Quam modica fornicata » est, interfecisti natos meos, et dedisti eos[2]. » Proprie ait : « Accepisti filios tuos : » significanterque addidit : « Occidisti » natos meos. » Quicumque enim nascuntur in hæreticorum doctrinis, et ibi fidei suæ principia sumpserunt, hi filii sunt fornicariæ et peccatricis Jerusalem. Qui autem natus est in Ecclesia, et deceptus postea fuerit hæretica falsitate, iste cum filius Dei sit, apprehensus est a peccatrice Jerusalem, et positus victima idolis ejus. « Hoc supra omnem » fornicationem tuam, et abominationes tuas[3]. » Filios Ecclesiæ accipere, immolare idolis, hoc supra omne peccatum tuum est. « Et non fuisti memor diei infantiæ tuæ cum » eras nuda, et turpiter agens[4]. » Præfatus est de nuditate et turpitudine Jerusalem. Oportuit ergo in iniquitate meminisse quomodo pennas meas expanderim super te, et assumpserim te de sanguine tuo, et laverim te. Tu vero horum omnium oblita fuisti. Hæc quæ condecent nudam, et turpiter agentem, et commixtam in sanguine suo.

VI. « Et factum est post omnes malitias tuas : væ, væ tibi, » dicit Adonaï Dominus : et ædificasti tibi domum meretri» ciam, et fecisti tibi expositionem in omni platea[5]. » Si consideres animam expositam amatoribus suis, videbis quomodo faciat domum meretriciam, et suscipiat omnes quos

[1] Ezech. XIX, 20. — [2] Id. XVI, 20, 21. — [3] Ibid. 22. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 23, 24.

prædiximus amatores. Intellige vero quod dicimus ex sequentibus, id est, qui sunt amatores Jerusalem. Anima humana multum speciosa est, et mirabilem habet pulchritudinem. Artifex quippe ejus cum eam primum conderet, ait: «Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nos»tram [1].» Quid hac pulchritudine et similitudine pulchrius? Quidam ergo adulteri, et sordidi amatores decore ejus illecti desiderant eam corrumpere, et fornicari super eam. Quamobrem sapiens vir Paulus dicit: « Timeo autem ne »forte ut serpens decepit Evam in nequitia sua, sic corrum»pantur sensus vestri [2]. » Sensus nostri in fornicatione carnali corrumpuntur : in spiritalibus vero stupris sensus corrumpitur, et ipsa anima vulneratur.

VII. « Et contaminasti speciem tuam [3]. » Etiam si non homo in peccatis maximis constitutus, tamen quia ingens est animæ pulchritudo, minorum quoque societate turpatur. Respice virtutes animæ quæ ei insitæ sint a Deo, vide pulchritudinem ejus, inventionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, pronunciationem, cujus sit ingenii, quomodo primum intelligat, inde intellecta dijudicet, ut incitetur ad sensus, ut menti sensa commodet, quos habet impetus, quos cogitatus de Deo. Hæc possidens magnæ pulchritudinis est, sed hæreticorum sectis, et extranea religionis institutione corrumpitur. «Et transierunt crura tua per »omnem transitum, et multiplicasti fornicationem tuam [4].» Et fornicatio a fornicatione differens, et quomodo in fornicatione carnis est aliquis non nimiæ fornicationis, et tamen fornicatione pollutus, alius vero multiplicans fornicationem suam : sic et in ea fornicatione quæ animam suam, sensumque commaculat, alius multitudine fornicationis obruitur, alius vero non tam a fornicatione est seductus. Idcirco qua mensura mensi fuerimus remetietur nobis.

[1] Gen. I, 26. — [2] 2 Cor. XI, 3. — [3] Ezech. XVI, 25. — [4] Ibid.

VIII. « Et fornicata es in filios Ægypti confines tuos[1]. » Filii Ægypti contrariæ fortitudines sunt... « Et multipliciter, *inquit*, fornicata es ad me exasperandum[2]. » Multas species fornicationis commisisti ad me concitandum. « Quod si extendero manum meam in te, auferam legitima tua, et tradam te in animas eorum qui te oderunt, filios alienigenarum. » Vides quia in animas alienigenarum traditur, quæ indigna sit usu Legis, et sermonum Dei. « Qui te diverterunt de via tua. Impie egisti et fornicata es super filios Assur[3]. » Primum super filios Ægypti, deinde super filios Assur. Hæc species peccatorum sunt. Nam et cum captivos acceperunt Assyrii filios Israël, factum est quidem id quod Scriptura refert, scriptum est autem propter frequentem nostram captivitatem, quæ a spiritalibus Assyriis perpetratur : de quibus Apostolus dicit : « Non est nobis certamen adversus carnem et sanguinem, sed adversum spiritalia nequitiæ[4]. »

IX. « Et ne sic satiata es, et fornicata es, et non satiaberis[5]. » Quando quis non impletur delinquens : sed semper prioribus peccatis nova peccata conjungit, colligans ut fune longo, et sicut loro jugi vitulæ iniquitates, nunquam se ad meliora convertens, neque pœnitentiam agens super malis suis, dicitur ad eum : « Et non satiaberis. Et multiplicasti testamenta tua ad terram Chanaan[6]. » Quando Deus ad nos facit testamenta, et nos consentimus ei, beati sumus : quando vero fornicamur ad spiritalia nequitiæ, tunc convertimus Dei Testamenta ad terram Chanaan, et pactum statuimus cum ea. Hoc autem mihi intellige et in Chaldæis, et in cæteris gentibus, quando in quolibet aliquo peccato reprehendimur. « Et testamenta ad Chaldæos, et ne sic satiata es[7]. »

[1] Ezech. XVI, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 27, 28. — [4] Ephes. VI, 12. — [5] Ezech. XVI, 28. — [6] Ibid. 28, 29. — [7] Ibid. 29.

X. Post catalogum peccatorum, ad peccatricem Jerusalem, « quid constituam in te, dicit Adonaï Dominus, cum » facias tu hæc omnia opera mulieris fornicariæ procacis[1] ? » Ascendamus paulisper eloquio, quia non semper utile est de fornicationibus loqui, et procul absit ut aliquis in Ecclesia sit, qui de hortatoriis a fornicatione indigeat sermonibus. Nam si quis necesse habet audire : « Non fornicaberis[2] : » seu illud : « Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum » Deus[3] : » iste similis est his quos Apostolus dicit : « Justo » Lex non est posita; sed iniquis, et non subditis, impiis » et peccatoribus[4]. » Quomodo ergo justo Lex non est posita, verum iniquis, et non subditis : sic doctrina ea quæ a fornicatione monet recedendum, casto non est posita, sed iniquis, et fornicatoribus, et non obedientibus. Non habemus itaque necessarium, ut discamus a fornicatione discedere : verum ad perfectiora tendamus a principiis elementorum Christi. « Etenim cum deberetis, *ait*, magistri » esse propter tempus, rursum indigetis ut vos doceamini » quæ sint elementa exordii sermonum Dei, et facti estis » quibus lacte opus sit, non solido cibo[5]. » Omnis sermo qui præcepit : « Non fornicaberis, non adulterabis, non furaberis[6], » non solida esca est, sed quasi lac præbetur infantibus. Athletarum cibus est de omnipotenti Deo, de mysteriis ejus quæ tecta sunt, et latenter in Scripturis, significata sentire. Vide quomodo ad Corinthios Paulus loquitur : « Lacte » vos potavi, non cibo, necdum enim poteratis, sed neque » nunc potestis[7]. » Et quia lacte adhuc indigebant, ea discunt quæ discere parvuli solent. « Bonum est homini mu» lierem non tangere, propter fornicationem autem[8], » et cætera. Rursumque instituuntur ne immolatitia comedant.

[1] Ezech. XVI, 30. — [2] Exod. XX, 14. — [3] I Cor. III, 17. — [4] I Tim. I, 9. — [5] Hebr. V, 12. — [6] Rom. XIII, 9. — [7] I Cor. III, 2. — [8] Id. VII, 1, 2.

Ista omnis doctrina lac parvulorum est, et adhuc infantium in Christo. Quando vero Ephesis scribitur, solidum illis præbet cibum. Non auditur quippe in Epheso fornicatio, non auditur in Epheso idololatria, et esus immolationum. Ex quibus docemur, quid sit solidus cibus, et quod rationabile et sine dolo lac moralis locus, quod solidus cibus mysticus intellectus. Beatum est igitur ut festinemus ad ea, quæ imperfectiora sunt principia transeuntes. Et quod moralis locus lac sit, Apostolus docet, cum jam aliqua de lacte dixisset addens: « Non rursum jacientes fundamen-» tum pœnitentiæ ab operibus mortuis[1]. » Tales omnes sunt qui adhuc lacte potantur: perfectus autem aliis indiget disciplinis. Hæc in medio dicta sint, quia sermone conscenderam, ne ab alterius expositione fornicationis statim aliam fornicationem incurrerem, quam nunc explanabo. Dicitur quippe ad Jerusalem: « Et fornicata es tripliciter in filia-» bus tuis[2]. » Quid est quod ait, quod tripliciter fornicata est in filiabus tuis Jerusalem? Dei indigemus auxilio, ut ipse nobis obscuritatem istius loci edisserat. Et quomodo Moses audiebat Deum, et deinde ea quæ a Deo audierat, proferebat ad populum: sic nos indigemus Spiritu sancto loquente in nobis mysteria, ut orationibus nostris Scripturam possimus audire, et rursum quod audivimus, populis intimare. Quid est ergo: « Tripliciter fornicata es in filiabus » tuis? » Si intelligas fornicationem carnis, et animæ, et spiritus, et videas aliquem fornicari in his omnibus, videbis tripliciter fornicantem Jerusalem. Qui vero tripliciter castus est, iste ab Apostolo meretur audire: « Deus autem » pacis sanctificet nos per omnia, ut integer spiritus nos-» ter, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini » nostri Jesu Christi servetur[3], » cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amem.

[1] Hebr. VI, 1. — [2] Ezech. XVI, 30. [3] I Thess. V, 23.

HOMILIA OCTAVA[1].

De eo quod scriptum est : In quo constituam cor tuum, ait Dominus Deus cum facias tu hæc omnia opera meretricis procacis[2]? *usque ad illud :* Dedisti mercedes omnibus amatoribus tuis[3].

I.... Homo hominem constituere potest, malus in malo, bonus in bono. « Corrumpunt *enim* mores bonos confabula- »tiones pessimæ[4]. » Nec dubium quin loquentis sermo auditorem ad pejora sollicitet, cum hæreticus loquens constituat auditorem suum in hæretica pravitate. Et ut ad meliora veniamus, si potest prodesse qui loquitur, et vita ejus cum sermone consentit, in bonis constituit auditorem suum. Nos qui minimi sumus loci, si audierimus verbum de castitate præcipiens, constituti super eos conamur. Si ipsi loquimur de pudicitia, et nosmetipsi auditores statuimus in pudicitia. Si de justitia prædicamus, ad justitiam impellimur. Si de fide, fidem insinuamus, ut digne majestati divinæ obediamus in Domino. Si ergo nos homines cum simus mali, solemus constituere cor audientis, sive in bonis, si boni sumus; sive in malis, si male agimus, putasne quod Deus non habeat potestatem quempiam in melioribus constituere? Aut certe derelinquens eum, fieri ei occasio ut in pessimis constituatur? Multum utique juxta præsens eloquium peccavit misera Jerusalem, quam sæpissime voluit Deus per prophetas suos in melioribus constituere : sed quia noluit consilia audire, noluit Dei recipere præcepta, dubitat Deus, et se dicit nescire quid faciat. « In quo constituam cor tuum,

[1] Tom. III, pagg. 385-387.

[2] Ezech. XVI, 30. — [3] Ibid. 33. — [4] I Cor. XV, 33.

» dicit Adonaï Dominus[1] ? » Quid faciam ? In quo constituam ? Multis peccatorum vinculis stringeris, delicta tua prohibent vitam tuam, ut a meis sermonibus constituaris. Ego ipse frequenter constituere volui, loquens tibi per sanctos meos, et non audisti. Nunc ignoro quid faciam, et dico tibi : « In » quo constituam cor tuum, dicit Adonaï Dominus, cum tu » facias hæc omnia opera mulieris meretricis procacis[2] ? » Sæpe diximus quia fortitudines contrariæ amant pulchritudines animæ humanæ, et quando suscipit anima humana semina amatorum suorum, quodammodo fornicetur cum eis : sed quia et in communi vita sunt aliquæ meretrices, quæ fornicantur cum verecundia latere cupientes : aliæ vero quæ non solum pudore delicta non velant, sed cum omni se procacitate prostituunt : ideo assumpsit exemplum animæ meretricis in peccatrice ista Jerusalem, et ait eam similem factam mulieris fornicariæ procacis in fornicatione sua. Sæpe a nobis talia committuntur. Qui enim a religione non penitus recesserunt, vincuntur vero a peccato, et peccantes latere desiderant, similia faciunt meretrici erubescenti. Qui vero religionem penitus aversantur, in tantum ut non curent de episcopo, de presbyteris, de diaconis, de fratribus, sed cum omni procacitate delinquunt, similes fiunt meretrici cum fiducia prostitutæ. Queritur ergo in præsenti loco de peccatrice Jerusalem Deus, quia facit opera mulieris meretricis inverecundæ, et dicit ad eam : « Et fornicata » es tripliciter in filiabus tuis[3]. » Exposuimus hoc quando nobis dictum est : « Ædificasti lupanar tuum in capite omnis » viæ, et basem tuam fecisti in omni platea[4]. »

II. Volumus autem et nunc interpretari quid sit ædificare lupanar, non similiter in omni via, sed in capite omnis viæ, ne suffecisse videatur ædificasse lupanar in capite omnis viæ, sed insuper et basem suam posuisse in omni platea....

[1] Ezech. xvi, 30. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 31.

Si consideraveris hæreticos omnes alienos a veritate ædificantes domum ex his sermonibus qui in Mose leguntur, ex his quos in Isaia et Jeremia, et prophetis reliquis invenerunt, intelligis novas doctrinas fornicationem esse Jerusalem, quæ ædificat lupanar suum non in omni via, sed in capite omnis viæ. Si enim præventus quis fuerit post principium Mosi, exordium prophetarum, ad profundum ejus et scientiam omnium pervenire, nihil potest facere ista meretrix ædificans lupanar in capite omnis viæ : eum quærit qui primum ecclesiam ingreditur, qui fidei elementa suscipit, qui rudis est in sacramentis, eum qui in exordio fidei constitutus est vult introducere in lupanar suum, ædificans meretriciam domum. Et quia frequenter fornicatio in Scripturis nominatur, exponere volo sermonis istius causam. Ecclesiastici qui in Ecclesia sunt magistri, mores purgant tam suos quam suorum, et ex hac diligentia ædificant Domum Dei Ecclesiam, et opus eorum ædificatio Dei est. Hæretici ædificant lupanar in omni via : ut puta magister de officina Valentini, magister de cœtu Basilidis, magister de tabernaculo Marcionis, et cæterorum hæreticorum ædificant meretrici domum. Congregatio enim omnium malignorum lupanar est. Sed quid dicit Scriptura ? « Fili ne intendas in » malam mulierem, mel enim distillat de labiis mulieris me» retricis[1]. » Unde ei mel distillat ? Distillat enim mel de labiis mulieris meretricis. Ingressa est ad Mosen, ad Isaiam, ad Jeremiam, et de Scripturis eorum sibi mella collegit. Vade ad hæreticos loquentes, hæc dicit Moses, hæc Isaias, hæc Jeremias, et videbis quomodo de labiis eorum non fluant mella, sed distillent decerpentium de Scripturis verba paucissima. Et ideo mel distillat de labiis mulieris meretricis. In capite ergo omnis viæ ædificat lupanar....

III... « Et tu dedisti mercedes omnibus amatoribus tuis[2]. »

[1] Prov. v, 2, 3. — [2] Ezech. xvi, 33.

Nonnunquam anima divites facit amatores suos, lætantes in eo quod acceperint mercedes ab ea. Sed dicit mihi auditor : Manifestius expone quomodo fornicetur anima mercedes tribuens de rebus viri sui. Sic enim ait et in præsenti, et in aliis frequenter locis sermo divinus, quia sustulerit ea quæ sunt viri, et dederit meretrix Jerusalem amatoribus suis. Quid est hoc quod largitus est ei vir suus, quæ postea facta adultera omne quod accepit donat amatoribus suis? Vir animæ sermo Dei est, sponsus amator verus, qui dedit ei castitatem, dedit justitiam, dedit cætera bona. Quando ergo voluerit anima sequi fortitudines contrarias, id est (ut planius dicam) decem annis pudice vivens, ad extremum fuerit fornicata, accipit bona viri sui, quæ multo tempore cum labore quæsierat, et dat ea amatoribus suis. Qui sanguinarii amatores rapiunt ad se virtutes miseræ animæ, et incedunt jactabundi super divitiis ejus et dicunt : Abstuli ei decennalem castitatem, eripui ab ea quinquennii justitiam, vendicavi mihi fortitudines ejus : oblitus est omnium bonorum ejus Deus quæ aliquando fecit, quoniam comprehensa est in peccato, et oblitus est ejus, quia confessa est nobis amica nostra secreta quæ audierat, et tradidit omnia bona nobis amatoribus suis. Quæ discentes, omni custodia servemus cor nostrum et attendamus nequando ea quæ viri sunt tradantur amatoribus suis : quin potius invitemus sponsum sermonem et veritatem, ut nobis faciat ornamenta aurea variis expressa signis per varia præcepta, et ornati effecti præparemur viro nostro Jesu Christo, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA [1].

De eo quod dicitur : Mater vestra Cethea, et pater Amorrhæus [2], *usque :* Et manum egeno et pauperi non porrigebat [3].

I. Qui legit in principio prophetiæ Jerusalem quomodo increpata sit quasi habens radicem et generationem de terra Chanaan, patrem Amorrhæum, matremque Cetheam : is si legerit etiam hæc quæ nunc interpretari nitimur, putabit eadem repeti, et unum sermonem dupliciter prædicari. Sed qui diligens lector est et ad curam ejus divinæ Scripturæ significantia pertinet, et confert præterita præsentibus et verbum verbo componit, videbit differentiam non fortuitam. Ibi quippe « radix, *inquit*, tua et generatio tua de terra » Chanaan [4] : » quod in præsenti non dicitur : « Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethea : » quod nunc non significatur. Et iterum ibi primum ponitur : « Pater tuus Amor» rhæus : » secundum : « Mater tua Cethea : » hic vero : « Ma» ter vestra Cethea, et paster vester Amorrhæus [5]. » Ibi quasi ad unam sermo fit, hic quasi ad plurimas. Nec enim (ut superius dixerat) ait, mater tua, sed *mater vestra.* Quando ergo diffunditur peccatum, et longius malitia procedit, et peccatores sua inter se peccata discerpunt, tunc non peccator unus, verum in uno sunt plurimi, sicuti in exordio quando erat principium delinquendi, nec dum erant tantæ quantæ nunc sunt multitudines. Unde utile mihi videtur a præsenti sermone paululum recedentem naturam considerare peccati atque virtutum. Ubi peccata sunt, ibi est mul-

[1] Tom. III, pagg. 387 - 391.

[2] Ezech. XVI, 45. — [3] Ibid. 49. — [4] Ibid. 3. — [5] Ibid. 45.

titudo, ibi schismata, ibi hæreses, ibi dissensiones; ubi autem virtus, ibi singularitas, ibi unio, ex quo omnium credentium erat cor unum et anima una [1]. Et ut manifestius dicam, principium malorum omnium est multitudo, principium autem bonorum coangustatio, et a turbis in singularitatem redactio: ut puta nos omnes si salvandi sumus, ad unionem, ut perfecti efficiamur in eodem sensu, et in eadem sententia, et simus unum corpus et unus spiritus. Si vero tales simus, ut non nos unitas circumscribat, sed et de nobis dici possit: « Ego quidem sum Pauli, ego vero Apollo, » ego vero Cephæ [2], » et adhuc a malitia scindimur atque dividimur, non sumus futuri ubi sunt illi qui rediguntur in unionem. Nam ut Pater et Filius unum sunt, sic qui unum spiritum habent, in unionem coarctantur. Ait quippe Salvator: « Ego et Pater unum sumus [3]. » Et « Pater sancte, rogo » ut sicut ego et tu unum sumus, ita et isti in nobis unum » sint [4]. » Et in Apostolo legitur: « Donec occuramus omnes » in virum perfectum et in mensuram ætatis plenitudinis in » unitatem Christi [5]. » Et rursum: « Donec perveniamus om» nes in unitatem corporis et spiritus Christi. » Ex quo significatur, quia virtus ex plurimis unum faciat, et necesse nobis sit unum per eam fieri, et fugere multitudinem. Et hæc quidem dicta sunt, quia in præterita lectione conscriptum est: « Pater tuus, et mater tua, et radix generationis » tuæ: » in præsenti vero: « Mater vestra *et* pater vester. » Ibi non didicimus, licet fuerit sermo de patre Amorrhæo, et de matre Cethea, sorores habere Jerusalem, hic vero addidit; « Mater, *inquiens*, vestra Cethea, et pater vester » Amorrhæus, et soror vestra senior Samaria, hæc et filiæ » ejus quæ habitat a sinistris tuis, et soror tua junior quæ » habitat a dextris Sodoma [6]. » Quomodo virtus me facit

[1] Act. IV, 32. — [2] I Cor. III, 4. — [3] Joan. X, 30. — [4] Id. XVII, 11, 21. — [5] Ephes. IV, 13. — [6] Ezech. XVI, 45, 46.

filium Abrahæ, si secundum eam vixero : opera quippe Abraham faciens, filius est Abraham : sic vitia faciunt me filium Diaboli. « Omnis enim qui facit peccatum ex Diabolo » natus est [1]. » Virtus me facit etiam fratrem habere Christum, ut cum bonus ac bene moratus fuero, dicat patri suo : « Narrabo nomen tuum fratribus meis, in media ec» clesia cantabo te [2]. » Et loquitur ad eam quæ nunciare poterat verba ejus : « Vade et dic fratribus meis [3]. » Quomodo autem virtus fratrem mihi facit Dominum Jesum, ita malitia plurimos fratres acquirit, et hos peccatores.... Quæ sunt istæ duæ sorores peccatricis Jerusalem? Schisma et separatio populi fecerunt Samariam. Si quidem eo tempore cum decem tribus cesserunt, dicentes : « Non est nobis pars in » David, nec sors in filio Jesse [4], » tunc duæ vaccæ aureæ constitutæ sunt a Jeroboam, et facta est Samaria scissio : quæ magis post captivitatem decem tribuum crevit quando custodes ab Assyriis ad Israelis terram missi sunt qui vocantur Samaritani.... Quicumque promittunt verba divina, et non sicut pollicentur habent in se prædicationis veritatem, hi in Scripturis figuraliter Samaria nominantur. « Væ, » *inquit*, spernentibus Sion, et fidentibus in monte Sama» riæ, vindemiasti principatus gentium [5]. » Quasi dixerit : Væ his qui spernunt Ecclesiam, et confidunt super arrogantia, et verbis tumentibus hæreticorum. Hoc enim est spernere Sion et confidere in monte Samariæ. Si ergo peccamus et nos ecclesiastici, non sunt a nobis alieni hæretici in dogmatum pravitate. Male enim credit quicumque peccat. Si conversationem malam habemus, Sodoma soror nostra est. Gentiles quippe sunt Sodoma. Atque ita fratres sumus hæreticorum atque gentilium quando delinquimus, quia Samaria accipitur in hæresi, et Sodoma in gentilitate. Habitat

[1] I Joan. III, 8. — [2] Psalm. XXI, 23. — [3] Joan. XX, 17. — [4] 3 Reg. XII, 16. — [5] Amos. VI, 1.

autem a sinistris peccatricis Jerusalem Samaria, a dextris Sodoma. Honorabilius quippe apud eam peccatum est quod facto committitur, et ideo a dextris ejus Sodoma est. Rursumque nec Samaria longe est, quia a sinistris ejus commoratur, et increpatur quia ambulaverit cum filiabus et sororibus suis in omnibus iniquitatibus, et in tantum ambulaverit, ut comparatio delictorum ejus illarum iniquitates fecerit justitiam. Unde oportet agnoscere iniquitates Sodomorum, ut edoctus custodiam me ab eis, ne capiar ignoratione, quæ sunt iniquitates Sodomorum.

II. « Verumtamen iniquitates Sodomæ sororis tuæ[1]. » Quæ iniquitas? « Superbia. In saturitate panum, et in abundantia » affluebant ipsa et filiæ ejus, et manum pauperis indigentis » non suspiciebant. » Quod inæqualia sint peccata Scripturis utentibus nulli dubium est. Alia quippe magna, alia minora ab his esse dicuntur. Cum autem sunt inæqualia, hoc est, parva, vel maxima, forsitan aliquis inquirat quod inter universa peccata sit majus : et proclive suscipitur, omnium peccatorum esse majus, sive fornicationem, sive immunditiam, sive quodcumque libidinis inquinamentum. Sunt quidem et ista vere abominabilia atque polluta, sed non talia quale hoc quod nunc ab Scriptura quasi majus omnium condemnatur, a quo nos observare debemus. Quod ergo est peccatum majus omnibus peccatis? Utique illud propter quod et Diabolus corruit. Quod est hoc peccatum in quo tanta sublimitas cecidit, ut « elatus in judicium » incidat Diaboli[2]? » Ait Apostolus. Inflatio, superbia, arrogantia peccatum Diaboli est : et ob hæc delicta ad terras migravit de cœlo. Unde « Deus superbis resistit, humilibus » autem dat gratiam[3]? *Et* quid superbit terra et cinis[4], » ut homo arrogantia sublevetur oblitus quid erit, et quam fragili vasculo contineatur et quibus stercoribus immersus sit,

[1] Ezech. xvi, 49. — [2] I Tim. iii, 6. — [3] Jac. iv, 6. — [4] Eccles. x, 9.

et qualia semper purgamenta de sua carne projiciat? Quid enim ait Scriptura? « Quid superbit terra et cinis? *et*, in » vita ejus projecit interanea ejus [1]. » Superbia peccatis omnibus major est, et ipsius Diaboli principale peccatum. Si quando Scriptura Diaboli peccata describit, invenies ea de superbiæ fonte manantia: Ait quippe : « Viribus faciam, et » sapientia intellectus auferam fines gentium, et fortitudine » eorum depascar, et commovebo civitates quæ inhabitantur, » et orbem terrarum universum comprehendam ut nidum, » et quasi confracta ova auferam [2]. » Vide sermones ejus, quomodo superbi sint, quomodo arrogantes, et universa pro nihilo ducat. Tales sunt omnes jactatione et superbia inflati. Materia superbiæ, divitiæ, dignitas, gloria sæcularis. Frequenter causa superbiæ est ei qui ignorat habere ecclesiasticam dignitatem, sacerdotalis ordo et leveticus gradus. Quanti presbyteri constituti obliti sunt humilitatis: quasi idcirco fuerint ordinati, ut humiles esse desisterent. Quin potius humilitatem sequi debuerant, quia dignitatem fuerant consecuti, dicente Scriptura : « Quanto magnus » fueris, tanto humilia te ipsum [3]. » Et dilectum Synagogæ te facit, nobilius summitte caput tuum : ducem te instituerunt, noli elevari, noli fieri in eis quasi unus ex ipsis. Oportet humilem, oportet esse dejectum, oportet fugere superbiam malorum omnium caput. Considera Evangelium quali condemnatione Pharisæi superbia et jactatio feriatur. Stabat Pharisæus et talia intra se orabat : « Deus gratias ago » tibi, quia non sum ut cæteri homines, raptores, iniqui, » adulteri, et ut iste publicanus. Jejuno bis in sabbato [4]. » At vero Publicanus humiliter et mansuete longius stans non erat ausus neque oculos levare, et dicebat : « Propitius esto, » Deus, mihi peccatori [5]. » Et descendit in domum suam Pu-

[1] Eccles. x, 9, 10. — [2] Isai. x, 13, 14. — [3] Eccles. III, 20. — [4] Luc. XVIII, 11. — [5] Ibid. 13.

blicanus justificatus. Non simpliciter justificatus : sed justificatus comparatione Pharisæi. Observandus quippe est diligentissime omnis Scripturæ sermo, ordo, junctura. Aliud est justificari, aliud ex alio justificari. Simile est Publicanum a Pharisæo justificatum fuisse, illi quod Sodoma et Samaria ex comparatione peccatricis Jerusalem justificatæ sunt. Et necesse est nos id scire, quia unusquisque nostrum in die judicii ab alio justificetur, et ab alio condemnetur. Etiam cum fuerimus justificati ex alio, justitia illa non tam laudis quam criminis loco ponitur. Ut puta si inventus fuero Sodomitica habere peccata, et alius protrahatur in medium qui duplicia scelera commiserit, justificor quidem, sed justificor non ut justus, verum ut ex comparatione ejus qui plura commisit judicor justus, cum a justitia longe sim. Væ illi homini qui a multis peccatoribus justificatur : ut e contrario multum beatus qui comparatione justorum justus ostenditur. Invenimus in Scripturæ laudibus positum, bonis esse meliorem : utputa nullus sic fecit rectum ante faciem Domini, ut ille, et ille, nullus sic pascha celebravit ut Josias. Ex quo ostenditur comparationem fieri justorum, et illum vere esse justum qui sic justificari mereatur. Utinam et ego collatus sapientibus sapiens reperiar, et justis judicer justus. Nolo quippe justificari ab iniquis, quia talis justitia criminosa est.

III. Hæc anticipans locutus sum, quia in his quæ lecta sunt dicitur : «Justificasti sorores tuas in omnibus iniquitatibus tuis quas fecisti[1].» Justificatæ sunt enim Samaria et Sodoma ex iniquitatibus Jerusalem. «In omnibus iniquitatibus tuis quas fecisti illas super te.» Idcirco diligentius attendamus, ut possimus agnoscere omnes nos in die judicii a pejoribus nostris justificandos, et rursum a nobis alios justificari. Unus solus est qui justificatur ab omnibus, et

[1] Ezech. XVI, 51.

ipse nullum justificat. Utputa Sodoma justificatur ab Jerusalem, quia ab se sceleratiora commisit, et forte Jerusalem ab alia aliqua quæ se pejor est civitate. Sic est quidam justificandus ab antichristo, qui ad illum comparatur, et illius iniquitate ac sceleribus minor reperitur. Pessimus vero Dæmon est, et (ut aiunt) miser qui ab illo justificatur : forte et pater illius ab eo non justificatur, multo illo sceleratior repertus. Dominus vero meus Jesus Christus justificatur juxta dispensationem carnis quam ob nostram salutem circumtulit, ab Abraham, ab Isaac, ab Jacob, et a reliquis prophetis. Quando enim omnibus justis et prophetis, ac beatis quibusque in comparationem missis invenitur contrarium huic quod dicitur de Sodoma et Jerusalem, magis glorifico Salvatorem nostrum. Quod autem dico istiusmodi est, et Deo largiente orantibus vobis præbebo de Scripturis explanationem. Fecit Sodoma peccatum : Samaria quoque peccavit, iniquitatibus obruta est Jerusalem, sed minora peccata a majoribus justificantur, sub exemplo quo Sodoma justificatur a sorore sua Jerusalem. Quomodo igitur iniquitas justificat, sic condemnat aliquando justitia. Verum quæso expecta paulisper, donec docearis quemadmodum dicatur condemnare justitia. Iniquitas mea justitia est comparatione majoris iniquitatis. Sic et justitia mea ex comparatione multiplicis justitiæ iniquitas reputatur. Propterea « non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens [1]. » Fuerit licet justus Abraham, et justus Moses, justus unusquisque illustrium virorum : sed ad comparationem Christi non sunt justi. Lux eorum cum ejus luce composita tenebræ reperiuntur. Et quomodo lumen lucernæ ad solis radios obscuratur, et velut alia quædam cæca materies contenebrescit : sic licet fulgeat justorum omnium lumen ante homines, non tamen fulget ante Christum... Ut splendor lunæ et mi-

[1] Psalm. CXLXII, 2.

cantia cœli sidera, priusquam sol oriatur, in stationibus suis rutilant, orto vero sole absconduntur : sic lumen Ecclesiæ ut lumen lunæ, priusquam oriatur lumen illud verum solis justitiæ, resplendet, et clarum est ante homines : cum autem Christus venerit, ante eum contenebrescet... Hæc qui diligentius longiusque discusserit, non poterit inflari, videns lumen suum ad comparationem majoris luminis tenebras reputari. Quid est justitia mea, etiam si Paulus apostolus fiam? Quid castitas, etiam si Joseph? Quid fortitudo, etiam si Judas Macchabæus existam? Quid alia virtus sapientiæ, etiam si Salomon appaream, ad comparationem Dei et ad eorum qui meliores sunt? Ergo ut dicere cœperamus, iniquitas justificat, et justitia aliorum comparatione contemnat, idcirco : « Ut justificeris sermonibus tuis, et » vincas cum judicaris [1], » dicitur ad Deum. Si me vult salvare Deus, non affert in judicium lumen suum : si vult esse incolumem, non defert lumen Christi sui : alioquin puniet me : defert vero lumen minorum, comparat mihi inferiores quosque. Quanto amplius majores mihi melioresque contulerit, tanto plus justus ero, si illi a me reperti fuerint minores. Similiter est illud intelligere, quod ab Apostolo dicitur : « Alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria » stellarum : stella enim a stella differt in claritate, sic re» surrectio mortuorum [2]. » Verbi gratia, fulgens et illud sidus, non in conspectu lucidioris stellæ, sed obscurioris, micat. Quis nostrum potest ad instar fulgere lunæ? Quis lucidioris siderum coruscare lumine? Secundum id quod scriptum est in Daniele : « Fulgebunt sicut stella in sæ» cula [3]. »

IV. Et hæc quidem necessario disputamus, ut procul a superbia recedamus : Sodomiticum quippe peccatum est superbi iniquitas. Hæc Sodomorum sororis tuæ superbia

[1] Psalm. L, 6. — [2] I Cor. XV, 41, 42. — [3] Dan. XII, 3.

unde nascatur, et quas habeat radices adjungit : « In saturi- » tate panum, et in abundantia affluebant [1]. » Si soli litteræ attendas, multa abundantia antiquitus in Sodomis fuit. Erat quippe terra eorum ut paradisus Dei, et ut terra Ægypti. Si autem a carnali intellectu ad spiritalem conscenderis, ut videas quomodo superbia Sodomorum in saturitate panum et in abundantia fluxerit, utilitatem capies et ad vitæ officium, et ad alia quædam majora majoribus corrigenda. Preponamus primum id quod ante multos dies lectum est, divitem vestitum bysso et purpura, quotidie deliciis luxuriaque lætantem, et Lazarum vulnerum tabe et vermium pedore confectum, quærentem solatium famis suæ micas quæ de mensa ejus decidebant [2]. Opportune autem nunc in hunc locum exemplum istud incidit, ut perspicuum fiat quæ iniquitas divitis fuerit. Locuples erat, abundabat deliciis. Non enim accusavit eum Scriptura, quasi divitias in iniquitate possederit : non eum criminatus est sermo divinus, quod meretricibus dedit : non homicidam, aut aliud quodcumque scelerum facientem. Sed si consideres hoc quod in præsenti scriptum est, et illud quod in Evangelio dicitur, videbis quia et illius maximum peccatum inter universa peccata superbia fuerit : in saturitate panum, et in abundantia affluens non habuit miserationis affectum ad eum qui ante portas suas confectus ulceribus jacebat : sed in tantam superbiam datus est despiciens paupertatem, ut non computaret neque inferorum supplicia, neque communia humanitatis jura, quia oporteret hominem humana sapere, et in alienis calamitatibus pro simili conditione sui quodammodo misereri. Est igitur et dives ille Sodomita. Si enim talia erant peccata Sodomæ, ut in saturitate panum et in abundantia fuerit, talis autem est et dives qui in Evangelio describitur, nulli dubium quin dives ille Sodomita sit. Quomodo autem

[1] Ezech. xvi, 49. — [2] Luc. xvi.

Sodoma et filiæ Sodomorum superbæ fuerunt, tales sunt arrogantes animæ, et filiæ Sodomorum quæcumque nesciunt dictum : « Omnis qui se exaltat humiliabitur : et qui se » humiliat exaltabitur[1]. »

V. « Hoc erat ei et filiabus ejus[2]. » Dehinc sequitur aliud Sodomæ delictum, quod debemus dicere, ne in simili crimine reperiamur. « Et manum pauperis et egentis non sus» cipiebat[3]. » Considera diligenter enumerationem peccatorum Sodomæ. Ego ipse, si juxta vires meas manum pauperis et egentis non adjuvero, Sodomiticum habeo peccatum... « Quis sapiens et intelliget ista ? aut quis intelligens et » agnoscet ea[4] ? » Quotiescumque legimus ea quæ de Sodomorum subversione conscripta sunt, non dicamus, miserabiles Sodomitæ, quorum ulterius fructus terra non affert, miserabiles multumque plangendi, qui tam lugubria et tam dira perpessi sunt : quin potius convertamus hunc in corda nostra sermonem, scrutemur renes et cogitationes nostras, et tunc videbimus eos quos plangimus, in nobis intrinsecus contineri, et quia Sodomitica et Ægyptia et Assyria, et alia universa peccata quæ castigans Scriptura enumerat, versentur in nobis.... Sæpe autem et de spiritualibus donis superbiæ crimen exoritur, et non est utrobique discrimen. Tantus vir apostolus Paulus necessarium habuit colaphum angeli Satanæ, ut eum colaphizaret ne elevaretur multum quia orans et deprecans Deum impetravit pro multis sæpe quod petiit : cum autem etiam pro hoc petiisset, nec esset quod petierat consecutus, dictum est ei : « Sufficit tibi gra» tia mea, virtus enim in infirmitate perficitur[5]. » Oportet itaque timere eum qui adhuc in genere humano, et in hac præsenti luce versatur, non solum ea quæ bona putatur in sæculo, sed etiam quæ vere bona sunt : quia magna non

[1] Luc. XVIII, 14. — [2] Ezech. XVI, 49. — [3] Ibid. — [4] Osee IV, 10. — [5] 2 Cor. XII, 9.

possumus sustinere. Exhibeo ad probationem præsentis sententiæ historiam David, in qua conscribitur in Uriam eum commisisse peccatum. Ante Uriam nullum delictum reperitur in David : beatus homo erat, et sine querela in conspectu Dei. Quia vero conscius sibi vitæ immaculatæ locutus est quod non debuerat dicens : « Exaudi Domine justitiam » meam : intende deprecationi meæ. Auribus percipe ora» tionem meam non in labiis dolosis. De vultu tuo judicium » meum prodeat : oculi tui videant æquitates. Probasti cor » meum, et visitasti nocte : igne me examinasti, et non est » inventa in me iniquitas[1] : » et hæc dixit, quia visitatio Dei propter conscientiam et vitæ beatitudinem eidem repræsentaretur, tentatus est... Ex quibus apparet et saturitatem panum, et dona spiritalia ei qui ea non potest sustinere, generare superbiam. Idcirco fugiamus a Sodoma et peccatis ejus : fugiamus a Samaria, et criminibus quibus castigatur misera Jerusalem, ut in universis Deo nobis fortitudinem ministrante, humilitatem, et justitiam consequamur in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA DECIMA[2].

De eo quod scriptum est : Ergo et tu confundere, et porta ignominiam tuam[3], *usque :* Et suscitabo ego testamentum meum tecum[4].

1. Primum quidem est, nullum opus facere confusionis, sed omnia talia quæ possunt Deum libera fronte respicere.

[1] Psalm. xvi, 1, 2, 3.

[2] Tom. iii, pagg. 391 - 394.

[3] Ezech. xvi, 52. — [4] Ibid. 60.

Quia vero, ut homines, sæpe peccamus, sciendum secundam (ut ita dicam) navem post confusionis opera esse erubescere, et pro sceleribus suis verecundos oculos dejicere, neque sic procaci vultu incedere, quasi nihil omnino peccaverit. Bonum est quippe post confusionis opera confundi: quia sæpe et hoc malitiæ artifex inoperatur, ne peccator ad pœnitentiam redeat, et sic agat quasi adhuc in justitia perseveret. Videre possumus, et ex quotidiana vita discere multos hominum post peccata sua non solum non lugere quod fecerunt, verumetiam procaci fronte defendere proprias ruinas. Grande itaque beneficium in Jerusalem conservatur, si tamen credat dicenti Domino: *Et tu confundere*[1]. Neque putes ad Jerusalem tantum hæc esse dicta, et non ad singulos nostrum qui delictis tenemur obnoxii. Unusquisque enim seipsum consideret, quid fecerit confusione dignum, quid turpe locutus sit, super quo non habeat audaciam quasi dicto bono, quid cogitarit tale quod rubore dignum videtur ab eo qui cordis et renis occulta considerat: et cum diligenter perviderit cogitationes, facta, sermones, tunc audiet Prophetam dicentem: *Et tu confundere.* Post quod a Propheta jungitur: « Et accipe ignominiam tuam in » eo quod justificasti sorores tuas[2]. » Sequitur confusionem ignominia, et dat Deus ei qui confusione digna gessit, etiam ignominiam, dixitque ad eum: *Et accipe ignominiam tuam.* Poteris autem intelligere quod dicitur, si consideraveris quæ quotidie in civitatibus fiant. Inhonoratio civi est de patria sua exulare, et infamia decurioni eradi de albo curiæ, et cujuscumque alterius conditionis homini relinqui quidem in vita, sed cum ignominia, sive in operibus publicis, sive in insula aliqua solitudinis vivere. Intellige autem mihi justum judicem ei qui digna infamia fecerit dicentem: O tu qui pœnæ reus es, noli exilium tuum cum mœrore susci-

[1] Ezech. xvi, 52. — [2] Ibid.

pere : non enim mereberis misericordiam, si irasceris ad pœnam : quin potius intellige digne te pati quod pateris : et cum te humiliaveris, atque dixeris justum de te factum esse judicium, forsitan misericordiam consequeris ab eo qui potest post condemnationem ad pristinum te statum revocare. Quomodo enim licet magno principi liberare aliquem de insula, et de exilio, et de publicis vinculis : multo magis licet universitatis Deo eum qui inhonoratus est, in honorem pristinum restituere, si tamen sentiens delictum suum confessus fuerit digne se sustinuisse quod passus est. Dabo et aliud exemplum de ecclesiastica consuetudine. Infamia est a populo Dei et Ecclesia separari. Dedecus est in Ecclesia surgere de consessu presbyterii, projici de diaconatus gradu. Et quidem eorum qui abjiciuntur, alii seditiones commovent, alii vero judicium in se factum cum omni humilitate suscipiunt. Quicumque igitur exiguntur, et dolore depositionis suæ congregant populos ad schisma faciendum, et sollicitant multitudinem malignorum, non accipiunt inhonorationem suam in præsenti, sed thezaurisant sibi thezaurum in die iræ. Qui autem cum omni humilitate, sive digne, sive indigne depositi sunt, Deo judicium derelinquunt, et patienter sustinent quod de se judicatum est, isti et a Deo misericordiam consequentur, et frequenter etiam ab hominibus revocantur in pristinum gradum, et in gloriam quam amiserant. Doctrina ergo optima est, quomodo hoc quod dicitur : *Et tu confundere*[1], sic et illud quod sequitur : *Et accipe ignominiam tuam.* Et hæc dico, ut profundiorem aliquem sensum de futura inhonoratione interponam. Et ibi quippe erit aliqua ignominia his qui dignum opus ignominia fecerunt, siquidem resurgent alii in vitam æternam, et alii in opprobrium, et confusionem æternam[2]. Quid autem est hoc aliud nisi pœnam infamiæ sustinere? Dum ergo adhuc

[1] Ezech. xvi, 52. — [2] Dan. xii, 2.

licet nobis, debemus minorationem nostram patienter ferre, ut cum hic tristitiam fortiter sustinuerimus, in futuro sæculo moveamus (ut ita dicam) viscera misericordiæ Dei, et benignitatem ejus, ut nos revocet in pristinum statum de ignominia et confusione : quomodo e contrario impossibile est lapidei cordis aliquem et penitus non sentientem delictum suum, et ante vultum Dei omnipotentis superbientem, misericordiam consequi. Videmus enim quosdam bonos quidem libenter de se latam ferre sententiam, et ob salutem suam Dei justificare judicium : malos vero blasphemare adversus providentiam Dei, et dicere, non sum digne adjudicatus huic infamiæ, injuste ista perpetior. Si justificamus providentiam, solvimus nostram infamiam. Si vero non recipimus judicia Dei, multiplicamus infamiam. Quomodo autem infamiam, sic et supplicia, sic et cætera. Quæ sunt enim huic, accidere consueverunt his qui a Deo pro delictis propriis condemnati sunt.

II. « Et tu confundere, et accipe ignominiam tuam in eo » quod justificasti sorores tuas[1]. » Plus meremur ignominiam, quando talia facimus quibus peccatores alii justificentur : ut comparatione delictorum meorum, malorum scelera antiquitus condemnata misericordia liberet, eo quod ego subsequens pejora commiserim. Dicitur ergo ad peccatricem Jerusalem : « Accipe ignominiam tuam in eo quod » justificasti sorores tuas. » Deinde si quis complevit hoc quod scriptum est : *Confundere ;* si quis prosecutus est sententiam Dei sequentem : « Accipe ignominiam tuam in eo » quod justificasti sorores tuas : » videat etiam gratiam, quomodo pro confusione vicissitudo clementiæ restituatur, quia non contempserit judicium Dei, sed cum omni humilitate susceperit quod de se fuerat judicatum. Quid ergo repromittitur? « Avertam aversiones eorum aversione Sodomo-

[1] Ezech. xvi, 52.

»ram et sororum ejus, in eo quod justificasti sorores tuas »Sodomam et Samariam[1]. » Sodomam minorem et Samariam seniorem, ut in præteritis diximus : *Avertam aversionem eorum*, id est, trium quarum averterat aversionem ad meliora convertit : primo Sodomorum, deinde Samariæ, tertio vero Jerusalem. Cum autem, ait, avertero aversionem Sodomorum, et Samariæ, et Jerusalem, tunc in antiquum restituentur, primum Sodoma, cujus priores avertit aversiones : secundo Samaria, quam secundo converterit : tertio Jerusalem, cui tertiæ aversiones tribuuntur. Igitur sanitates peccantibus in aversione Sodomorum et filiarum ejus, in aversione ipsius Jerusalem, et tribuuntur his qui magis amantur a Deo, tardius. Sodoma quippe justificata ab Jerusalem, prima consequitur misericordiam, id est, gentiles. Samaria vero, hoc est, hæretici, in secundo loco accipiunt sanitatem. Tertio vero, quasi indigni velocioris medelæ, in pristinum statum restituuntur, qui fuerunt de Jerusalem. Ante ergo gentiles, ante hæretici clementiam consequentur, quam nos, si tamen fuerimus impii, si et nos peccata depresserint. Quanto enim propiores fuerimus Deo, et ad beatitudinem viciniores, tanto cum peccaverimus longius fiemus ab ea, proximi terribilium maximarumque pœnarum. Justum est quippe judicium Dei, et, « Potentes potenter tormenta patiuntur[2]. » Qui autem minimus est, meretur citius misericordiam...Ideo tertio loco ait, « Avertam aversionem tuam, » et post omnes : « Ut feras tormentum tuum, et dehonesteris de omnibus » quæ fecisti[3]. » Est quædam mensura peccati, quam unusquisque recipiet pro eo quod peccavit. Si habuero quinquaginta peccata, quinquaginta habeo ignominias : si centum, duplicabitur mihi pœna pro factis, et pro magnitudine delictorum tribuetur mihi ignominia. Maximis peccatis magnus cruciatus adjungitur. Deus autem solus verus judex

[1] Ezech. XXI, 53. [2] Sap. VI, 7. [3] Ezech. XVI, 53. — [4] Ibid. 54.

magnitudines peccatorum, et ignominiæ qualitates, et peccati numerum potest pervidere. Dicitur itaque ad Jerusalem: « Ut feras tormentum tuum, et dehonesteris de omnibus » quæ fecisti in exacerbando me. » Vide e contrario satisfacientem Deum, et quodammodo per hæc verba testantem quod iram ipse non habeat, sed peccator sibi ad iram concitet Deum. Unde et Apostolus ait : « An divitias bonitatis et » mansuetudinis ejus, et longanimitatis contemnis, ignorans » quoniam bonitas Dei ad pœnitentiam te adducat? Juxta » autem duritiam tuam et impœnitens cor thesaurizas tibi » iram [1]. » Separavit hic sermo iracundiam a Deo. Revera enim iracundia aliud quiddam a Deo est, nec ei ut insita copulatur. Unde et de peccatoribus dicitur : « Emisisti iram » tuam, et comedit eos [2]. » Nemo quod sibi socium est et cognatum emittere potest, verum emittitur quod aliud est ab eo qui emittit. Sic et nos peccando irritamus Deum, ut mittat iram quam ipse non habet.

III. Post hæc, id est, post aversionem dicitur : « Sodoma » soror tua, et filiæ ejus restituentur sicut erant ab initio [3]. » Venio ad imagines et figuras, et video quanto tempore excruciata Sodoma restituatur in antiquum. Si autem id, quod per figuram dictum est, ita se habet, quid de eo fiet qui vere Sodoma fuerit? Statim post diluvium, decima generatione, passa est Sodoma ea quæ in Genesi leguntur. Erat enim prius quasi paradisus Dei, et quasi terra Ægypti : verumtamen factum est Sodomæ id quod etiam nunc vestigiis regionis ejus perspici licet [4]. Ecce quanti jam temporum circuli transierunt : ecce tria millia annorum sunt, et Sodoma nondum est restituta : non illa Sodoma quæ in signo, et in ænigmate ponitur, sed illa quæ in veritatis ratione perspicitur. Aiunt Hebræi Sodomam in eumdem statum restituendam, in quo et antea constitit, ut rursum paradiso Dei et terræ Ægypti com-

[1] Rom. II, 4, 5. — [2] Psalm. LXXVII. — [3] Ezech. XVI, 55. — [4] Gen. XIII, 10.

paretur. Si hoc se sic habet, et sive futurum est, sive non: quærentur enim istiusmodi res apud eos qui doctissimi sunt: ut autem fiat quod dicitur, complebuntur mihi annorum tria millia, et tunc restituetur excruciata tribus millibus annorum Sodoma, id est, anima mea: Sodoma, meis pœna peccatis. Grande intervallum temporis inter restitutionem et ruinam positum est. Etiam si restituaris ita ut antiquitus eras, vide quanta exhaurias mala, quantis primum calamitatibus opprimaris. Hoc autem quod de Sodoma diximus, et de Samaria quoque intelligere debemus. Et ipsa quippe necdum est restituta, sed ex eo tempore quo decem tribus ejectæ sunt de Judæa et de Samaria, et captivitatem sustinuit, et nomen accepit non habens accolas suos.... Si autem tanto post tempore restituetur id quod præcessit in signum, quando tu restitueris, si tamen restitueris Samaritana et hæretica anima, quæ simulacris et feriis non veris, ac figmentis de Jeroboam corde venientibus credidisti? Quando restitueris o anima infelix! cum post tanta sæcula restituatur exemplum tui? Si autem hoc super Sodoma et Samaria fit, quæ justificatæ sunt ab Jerusalem, quid dicendum est de ipsa Jerusalem quæ supradictarum scelera justificavit?

IV... « Impietates tuas tu porta. » O clementissimum Deum satisfacientem de restitutione atque dicentem: « Impietates » tuas et iniquitates tuas porta! » Non frustra dico: restitueris: sed cum impietates tuas, et iniquitates tuas exhauseris, tunc in locum pristinum restitueris. Quomodo vulnera quæ in corpore sunt, sæpe parvo tempore accidunt, medelæ vero vulnerum cum tormentis adhibentur ingentibus non juxta æqualitatem temporis quo illatæ sunt, sed juxta rationem curationis: verbi gratia, in puncto horæ fractura manus et pedis contritio accidit: hoc quod in modico factum est, mensibus fere tribus, ac longo tempore vix curatur: sic et voluptas quæ nervos animæ succidit, et luxuria, et semel

universa peccata, cum in parvo tempore infelicem animam illexerunt, et ad vitia traxerunt, magnum postea tempus in suppliciis et cruciatibus promerentur...

V... « Et suscitabo ego testamentum meum tecum[1]. » Considera finem repromissionis, « Et cognosces quia ego » Dominus, ut memineris et confundaris[2], » id est, cum receperis peccata tua, et remorata fueris, tunc confunderis. « Et ultra non erit tibi os aperire[3]. » Cum recepero peccata mea, et restitutus fuero, facto mecum testamento, tunc amplius intelligo mala mea, et confundor, et conscius mihi ultro memet punio. Vide autem quid mihi eveniat, ut ultra non sit liberum os aperire a facie ignominiæ, et quando eveniat. « In eo quod propitietur tibi[4]. » Nec tunc quidem quando propitiatur mihi multa peccanti, possum os aperire, nec quando ignoscit sceleribus meis alienus sum ab ignominia, sed sentiens scelera mea perpetuo conscientiæ meæ igne discrucior. Idcirco quia ignominia et confusio æterna nobis reposita est si peccaverimus, omni corde precemur Deum, ut det nobis usque ad finem et animi et corporis nisu pro veritate contendere : ut etiamsi aliquod tempus institerit quod nostram examinet fidem (nam ut aurum probatur in fornace, sic fides nostra in periculo et persecutionibus examinatur), etiamsi persecutio erupuerit, inveniat nos præparatos, ne domus nostra in hyeme corruat, ne ædificatio quasi in arena constructa tempestatibus dissipetur : ut cum flaverint venti Diaboli, id est, spiritus pessimi, opera nostra persistant quæ usque ad hanc diem perstiterunt, si tamen non sunt occulte subruta, et in expeditionis accinctu manifestemus charitatem nostram quam habemus ad Deum in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Ezech. LXI, 62. — [2] Id. LXII, 63. — [3] Ibid. — [4] Ibid.

HOMILIA UNDECIMA ET DUODECIMA [1].

De eo quod dictum est : Fili hominis propone ænigma et ic parabolam ad domum Israël, et dices : Aquila magnarum alarum [2], *etc.*

II. Quæ est ergo parabola aquilæ quam in præsenti Spiritus sanctus ostendit? Quæ non solum aquila, sed etiam comparatione cæterarum aquilarum magna aquila, et ingentium alarum, et longa extensu, et plena unguibus, sive (ut quidam interpretatus est) plena plumis scribitur. Non solum his quæ diximus major est cæteris aquilis, verum in eo vel præcipua est, quod ductum habet intrandi in Libanum. Nam ingrediens illic ab arbore cedri quæ in Libano sita erat electa, teneritudines et summa quæque decerpsit, et attulit in terram Chanaan, in civitatem sive negociatorum, sive negociatricem, sive translatorum, sive certe (ut septuaginta interpretati sunt) muratam; et posuit hoc quod de cedro Libani sumpserat, ut plantaretur et cresceret in terram Chanaan. Post hæc eadem aquila de semine terræ, unde sumpserat summitates cedri, extrinsecus sibi semen accepit, et plantavit illud in campo frondifero super aquam multam. Hoc autem ipsum quod de terra Chanaan fuerat assumptum ab ea quæ Libani summa quæque decerpserat, id est, quod secunda vice acceperat, factum est in vitem non fortem, sed infirmam, verum etiam statura pusillam : et palmites hujus vitis infirmæ reclinati sunt, pro eo quod de Libano et cedro fuerat assumptum, in tantum ut radices suas sub ipsius trunco consitas haberet. Et

[1] Tom. III, pagg. 394 - 400.

[2] Ezech. XVII, 2, 3.

quidem facta est vitis, et fecit propagines, et extendit arbusta sua. Et post hæc venit alia aquila, et ipsa magna, magnis aliis et copiosis vel plumis sive unguibus: et ecce ista vitis de qua nunc diximus, veniente secunda aquila declinavit testamentum suum ad eam, spernens id testamentum quod prius cum arbore fecerat, in qua reclinata vitis fuerat effecta, et propaginibus factis arbusta latius fuderat, et complexa est secundam aquilam, et radices suas a priore transtulit ad sequentem. Deinde palmites emisit ad aquilam secundam, ut irrigaret eam cum gleba plantationis ejus in campo bono: et aqua multa. Et quidem irrigata est hæc ipsa vitis, et translata ad aquilam secundam, ut faceret incrementa, ut afferret fructum, ut fieret in vitem magnam. Idcirco Prophetæ imperatur ut dicat, quia testamentum transgrediens vitis quod fecerat cum aquila priore, et statuens illud cum secunda, non dirigatur, neque radices teneritudinis ejus effloreat: quin potius fructus ejus propter transcensionem ejus putreant, et arescant omnia quæ de ea oriebantur, et jam ultra non habeat brachium magnum et populum multum: evellatur autem radicibus, et licet irrigata sit, tamen non perseveret, ut non dirigatur in ubertatem: statimque ut contigerit eam ventus urens arescat, et cum gleba plantationis suæ siccetur. Hoc propositio ipsius historiæ exposcit, ut quæ obscurius dicta sunt, quibusdam adjunctis sermonibus planius enarremus. Et si tantus labor est, ut ipsum quod dicitur intelligatur, quid necesse est dicere ipsam quæstionem quantam habeat obscuritatem, quæ sit aquila prior, quid sit Libanus, quæ cedrus, quæ summa cedri, quæ aquila secunda, quæ translatio vitis a priore ad sequentem? Si aliquando Dei indiguimus auxilio (semper autem in intellectu Scripturarum Spiritu sancto indigemus), nunc profecto tempus est quod nobis præstet auxilium, et pandat ipse quæ dixit. Quo-

modo Salvator noster in Evangeliis quasdam parabolas ipse interpretatur, sic et nunc Propheta in secunda prophetia quæ in reliquis lecta est, significat quia aquila prior Nabuchodonosor sit rex Babylonis qui ingressus est in Libanum, id est, Hierusalem : et accepit de summis cedri, id est, regem Hierusalem, et principes ejus : et attulit ea in terram Chaldæorum, scilicet in Babylonem. Plantavit quippe in captivitatem accipiens filios Israel : et de regio semine, et de genere principum in eadem terra constituit. Post hoc autem, et post regiam stirpem, alia quoque multitudo capta est ab eo, et vitis effecta est, non tam robusta quam fuerat cum fuisset in vinea Dei et in terra sancta, ubi sacrificia Dei celebrantur, sed erat in Babylone translata vitis infirma. His ita gestis, inter Pharaonem regem Ægypti, et Nabuchodonosor regem Babylonis, bellum ortum est. Igitur populus qui cum regibus suis ac stirpe optimatum ab Assyriis fuerat afflictus, reperta occasione qua jugum Nabuchodonosor abjiciret, et ejus imperio liberaretur, intulit se ad secundum aquilam grandem, magnarum alarum, id est, Pharaonem. Deinde sic ordine currente rerum, quia Deus non Pharaoni tradiderat, sed Nabuchodonosor, et illi non sustinentes judicium et imperium ejus, excusserant jugum Nabuchodonosor de cervicibus suis, et ad Pharaonem transgressi fuerant, ira Dei super eos ingruit, et contra evenit quam putaverant. Oportet quippe eum qui a Deo damnatur, non fugere sententiam ejus, nec voluntatem judicantis velle mutare, verum patientissime sustinere, donec ipse Deus liberet qui damnavit. Igitur quia ad Pharaonem transtulit se populus, relinquitur ab auxilio Dei, et pejora patitur quam ante perpessus est a Nabuchodonosor. Diximus solutionem parabolæ juxta litteram, et id quod scriptum est : sequitur durior interpretatio, et difficilis ad intelligendum, secundum verum Nabuchodonosor, et verum

Pharaonem, et ea verba quæ de aquilis prædicta sunt...

IV. ...Specialiter quiddam significatur de Nabuchodonosor, quia magna et magnarum alarum, et sui extensione longissima, in tantum ut ausus fuerit dicere: « Viribus faciam, sapientia intellectus auferam fines gentium et virtutem eorum depascar, et commovebo civitates quæ inhabitantur, et orbem terrarum universum comprehendam manu ut nidum, et quasi confracta ova auferam[1]. » Ecce ista est extensio alarum ejus. Nec hoc ei sufficit, verum unguibus plenus est, et multis plumis, et habet ductum intrandi in Libanum, ut cedri ejus summa decerpat. Quandiu hi qui commorabuntur in Libano non peccaverunt, id est, quandiu in Jerosolymis positi, sunt in sceleribus deprehensi, non accepit potestatem ista magna aquila ut ingrederetur in Libanum, neque assumpsit sibi electa, et cedri semen regium, et principum stirpem. Ista quippe sunt teneritudinis ejus, quæ quodam tempore non fuerunt duro corde: attamen rapuit ea, quia peccaverunt in Dominum. Aquila ista grandis, totius arboris cacumina in Chanaan transtulit, quia figuraliter Babyloniorum terra maledicti Chanaan dicitur, de quo ait Noe: « Maledictus puer Chanaan, famulus erit fratribus suis[2]. » In civitate quoque negociatorum, sive negociatrice, sive transferentium, aut certe murata, posuit hoc quod de cedro abstulerat, et accepit sibi de semine terræ, jam non de altioribus solum, sed etiam de minoribus, et de populo Judæorum, et dedit illud in campum frondiferum, super aquam multam respiciendum constituit illud, et exortum est, et factum est in vitem firmam. Infirmatus est vere populus Dei in Babylone, et ideo neque canticum Domini cantare poterat dicens: « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena[3]? » Revera non poterat infirma non esse quæ plan-

[1] Isai. x, 13, 14. [2] Gen. ix, 25. — [3] Psalm. cxxxvi, 4.

tata fuerat in Babylone. Quo pacto vires pristinas reservaret quæ vitis Babylonia esse cœpisset? Quæ quia in sancta terra fructus non fecerat, ideo translata ab aquila, et in terra posita Chanaan, facta est in vitem infirmam et in pusillam statura. Quandiu in terra sancta fuit, ingens vitis erat : quando vero translata est in fines peccatorum, et infirma, et parva effecta est. Et tu igitur vitis quæ me audis, si vis esse magna, noli exire de Ecclesiæ finibus, permane in terra sancta Jerusalem. Quod si propter peccata in pejora corrueris, transfereris in aliam terram, et eris in vitem pusillam, et palmites tui decident, et radices tuæ siccabuntur, in tantum ut postea desideres requiescere super aliam aquilam; ut nunc dicitur, magnarum alarum et plurimorum ungium...

V. Sequitur : « Et factum est, aquila altera magna, magnis » alis et copiosis unguibus, et ecce vitis ista amplexabitur » eam [1], » id est, secundam aquilam. Evenit sæpe ut ab una contraria fortitudine ad aliam transferamur. Jusserat enim Deus, ut Israelitarum populus sub Nabuchodonosor jugum colla submitteret... Noluit autem id facere quod fuerat imperatum, sed palmites suos extendit ad Pharaonem in gleba plantationis ejus : ab eo constituta est in campo super aquam multam, ut fructus afferret uberrimos : et deserta Ægypto rursum Ægyptum concupivit, putans se ubertatem pristinam consecuturam : hoc imprimis cogitans, quod si Nabuchodonosor ad Pharaonem transcenderet, radices firmaret, evelleret staturam, fructus afferret. Sed in contrarium quam putavit omnia reciderunt. Fructus quippe ejus omnis computruit, et pullulationes quæ saltem modicæ in Babylonem venerant, mutatione regionis exaruerunt, in tantum ut radicitus evulsa sit, ne ultra in brachio magno aut in populo plurimo convalesceret. Quid in se hæc tanta

[1] Ezech. xvii, 7.

vel talia continent sacramenta? Quid unusquisque sermo significat? Possumus, si tamen habeamus auditores, ad aliam quamdam Jerusalem conscendere, et ibi demonstrare quomodo aquila magna ductum suum fecerit, et in hanc quam nunc nos possidemus Babylonem summitates ejus detulerit. Possumus secretiora quædam de Pharaone loqui: verum quia tempore coarctamur, et forte audenter promittimus quod non valeamus implere, ad minora redeamus, et secundum mensuram intellectus nostri sic potius exponamus. Venit ad istum Libanum, hoc est, Ecclesiam, ubi hostiæ Dei, ubi incensum orationum ejus celebratur ista magna et vera aquila Nabuchodonosor, id est, diabolus, et rapuit. Absit autem a temporibus nostris, ut de summis cedri, id est, de principibus, et de regio semine in Chanaam transferat. Oremus ne fiat quod sæpe factum est. Assumpti enim sunt quidam, et in Babylonem translati, qui in Ecclesia principes fuerunt, et propter peccatum suum de Libani summitate sublati. Super his dicendum est, quia aquila magna magnorum unguium, plumis extensa acceperit de cacuminibus cedri, et deraserit eos de Libano, id est, de Jerusalem, et plantaverit in terra Chanaan. Non solum autem aquila ista summa cedri, id est, de optimatum genere sibi vendicat, sed et terræ semen rapit, et transfert in terram Chanaan, quando quis de populo peccat, et de Dei plebe diaboli laqueis præpeditur. Quapropter diebus et noctibus tam pro nobis quam pro fratribus nostris Dei imploremus auxilium, ne quis de Jerusalem transferatur in Chanaan, ne sententia ejus deserta a voluntate illius ad aliam tendamus aquilam, et veniat super nos ira major et putrescat universa plantatio, et fructus pariter cum radicibus arescat. Plantatio quippe Jerusalem non potest in alia terra ferre fructus, non facit palmites in finibus alienis, sed statim cum gleba sua siccatur si non perseveraverit in

voluntate Dei, et in Ecclesia ejus, id est, in factis, et sermonibus, et scientia veritatis Christi Jesu...

IV. « Vivo ego dicit Adonai Dominus, nisi in loco regis » qui constituit eum, qui spernit maledictionem meam, et » transgressus est testamentum meum[1]. » Est quidam qui inhonorat maledictionem Dei, et est alius qui honorat eam. Nec dubium est, quin in præsenti de isto queratur Deus, qui maledictionem suam inhonoraverit. Cum enim quis traditus fuerit suppliciis ut castigetur, et non sustinuerit quod præceptum est, inhonorat maledictionem Dei. Si vero sustinuerit cum omni mansuetudine, et benedictione, et gratiarum actione ad Deum, iste honorat maledictionem ejus : et cum honoraverit maledictionem, necesse est ut etiam benedictionem illius consequatur. « Et transgressus est testamentum meum, cum ipso in medio Babylonis morietur, » et non in virtute magna, neque in turba multa faciet » Pharao bellum[2]. » Non potest ei qui transgressus fuerit, inhonoraverit maledictionem Dei Pharao tribuere auxilium, verum in medio Babylonis pro sua prævaricatione morietur.

V. Deinde sequitur, et narrat quid peccatores passuri sunt, et post hæc prosperiora quæque commemorat dicens : « Accipiam ergo de electis cedri, et de vertice cordis avel- » lam, et plantabo ipsum in monte excelso[3] : » Post maledictiones quas supra memoravimus, repromissio beatitudinis et dulcissimæ pollicitationis in fine sermonis profertur : quia jam qui suppliciis indigebant, fuerant pro peccatis suis tormenta perpessi. Intra memetipsum vero considerans, et diligenter istius loci sensum pertractans, arbitror de apostolis prophetari. Isti quippe sunt de electis cedri, de summitate, de vertice, quos dedit Deus in virorem sæculi.

[1] Ezech. XVII, 16. — [2] Id. XVI, 17. — [3] Id. XVII, 22.

radens corda eorum, et plantans eos in monte excelso Jesu Christo Domino nostro. «Et suspendam ipsum in monte alto »Israel, et plantabo, et producet propaginem, et faciet »fructum[1].» Fecerunt isti propagines, attulerunt fructus. «Et erit in cedrum magnam[2].» Considera magnitudinem et sublimitatem Ecclesiæ Christi, ut intelligas juxta promissionem Dei factum esse quod dicitur: «Et erit in cedrum »magnam, et requiescet super ea omnis avis, et omne vo-»latile sub umbra ejus requiescet[3].» Assume tibi pennas sermonis Dei, et poteris repausare sub hac arbore quæ plantata est in monte excelso. «Et requiescet, et propagines »ejus restituentur[4].» Vide quomodo in bona parte prophetia finiatur. Sequitur enim: «Et cognoscent omnia ligna »campi, quod ego Dominus qui humilio lignum altum[5].» Lignum altum populus Judæorum est, qui nunc humiliatus sceleris sui pœnas luit, quia in Deum nostrum Jesum Christum manus ausus est mittere. «Et extollo lignum humile[6].» Tu eras lignum humile, lignum dejectum, lignum terræ hærens; verum sublimavit te Deus. «Et arefacio lignum vi-»ride[7].» Lignum viride circumcisionis est populus, qui quondam pullulans et florens fuit, verum nimia nunc siccitate contabuit: ubi quippe nunc vividus sermo apud eos? Ubi virtutum chorus? «Et revirescere facio lignum ari-»dum[8].» Tu fuisti lignum aridum, et fecit te revirescere Christi adventus. «Ego Dominus locutus sum et faciam[9].» Quibus dictis ut et nos revirescamus, ut fructus valeamus afferre, ut germinans lignum et non siccum efficiamur, ut nunquam ad radices nostras ponatur securis quæ in Evangelio prædicatur attentius Jesum Christum Dominum nostrum cum patre suo precemur, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Ezech. XVII, 23. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 24. — [6] Ibid. — [7] Ibid. — [8] Ibid. — [9] Ibid.

ORIGENIS

COMMENTARIORUM

IN MATTHÆUM

TOMUS DECIMUS[1].

§ I.

De parabola thesauri in agro absconditi.

« Rursum[2] simile est regnum cœlorum thesauro abs- » condito in agro, quem qui invenit homo, abscondit[3]. » Priores quidem parabolas turbis dixit : hanc autem et sequentes duas, non parabolas, sed similitudines ad regnum cœlorum pertinentes intra domum discipulis videtur disseruisse : quam, qui ad ejus lectionem animum advertet, cum iis duabus quæ deinceps sunt accurate perpendat, num fortasse parabolæ non sint : illis enim non dubitavit Scriptura parabolæ nomen præfigere; his vero non item. Et apposite quidem id fecit; nam si turbas per parabolas alloquebatur, « et hæc omnia per parabolas locutus est, » neque quicquam sine parabolis dixit[4]; » at postquam domum se recepit, non jam amplius turbis verba facit, sed iis qui hunc in domo adiverunt discipulis : perspicuum est parabolas non esse ea quæ in domo dicta sunt; extraneis enim per parabolas loquitur, et quibus « datum non est

[1] Tom. II ed. Benedd. p. 446.

[2] N. IV.

[3] Matth XIII, 44. — [4] Ibid. 34.

» nosse mysteria regni cœlorum[1]. » Dicet vero quispiam : quid sunt illæ, si parabolæ non sunt ? Num igitur Scripturæ vocabulum sequentes, dicemus esse similitudines ? Differt autem similitudo a parabola ; scriptum est enim apud Marcum : « Cui assimilabimus regnum Dei, aut cui comparabi» mus illud[2] ? » Ex eo enim probatur discrimen esse similitudinem inter et parabolam. Videtur ergo similitudo esse generalis : parabola vero inter species referri : cum vero similitudo latior sit parabola, quemadmodum sub se parabolam continet tanquam speciem ; sic et similitudinem generali vocabulo cognominem : quod et in aliis contingit, prout iis observatum est qui circa plurimorum nominum impositionem et significationem versati sunt ; qui dicunt vocem ὁρμὴ latiorem esse multis speciebus quas sub se continet, iis videlicet ἀφορμὴ, et ὁρμή ; atque adeo vocabulum hoc ὁρμὴ usurpari in specie, sed nomine communi cum generali vocabulo ὁρμὴ, ut discernatur ab illo altero ἀφορμή.

Et circa[3] hæc quærendum est seorsum agrum illum, seorsum etiam thesaurum in illo absconditum, et quo pacto homo ille qui thesaurum absconditum reperit, abeat præ gaudio, vendatque bona quæ possidet universa, ut agrum illum sibi emat. Quærendum etiam est quænam ea sint quæ vendit. Videtur autem mihi secundum hæc ager ille Scriptura esse consita iis quæ perspicua sunt in historiæ verbis, et Legis, et prophetarum, et reliquis sententiis. Copiosa quippe et varia satio est totius Scripturæ verborum : thesaurus autem in agro absconditus, occulti sunt et sub perspicuis verbis abstrusi sensus sapientiæ delitescentis in mysterio, et Christo, « in quo sunt omnes thesauri sapientiæ » et scientiæ absconditi[4]. » Alter autem dixerit agrum illum

[1] Matth. XIII, 11. — [2] Marc. IV, 30.

[3] N. v.

[4] Colos. II, 3.

esse revera plenum, cui benedixit Dominus, Christum Dei; thesaurum vero in illo absconditum, ea esse quæ in Christo reposita esse dixit Paulus sic loquens de Christo: « In quo » sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi[1]. » Res profecto cœlestes, ipsumque adeo cœlorum regnum tanquam in imagine, sic in Scripturis repræsentantur, quæ quidem sunt regnum cœlorum; vel ipse Christus sæculorum rex, regnum cœlorum est thesauro in agro abscondito assimilatum.

Quæres[2] autem, postquam ad hunc locum perveneris, utrum regnum cœlorum soli thesauro abscondito assimilatum sit, ut aliud quid a regno esse ager fingendus sit: an toti huic assimilatum sit thesauro abscondito in agro, ita ut regnum cœlorum juxta similitudinem, et agrum, et in agro absconditum thesaurum comprehendat. Veniens autem homo aliquis in agrum, sive ille ager scripturæ sint, sive Christus, qui ex manifestis et reconditis constat, reperit occultum sapientia thesaurum, sive in Christo, sive in Scripturis. Agrum enim circumiens, et Scripturas perscrutans, studensque Christum animo comprehendere, thesaurum qui in eo est reperit, repertumque abscondit, non tuto existimans occultos Scripturarum sensus, et thesauros sapientiæ et scientiæ qui in Christo sunt, obviis quibusque depromere; eoque demum abscondito discedit, satagens quomodo agrum emat, hoc est, Scripturas, ut eas faciat propriam possessionem, cum ex iis qui Dei sunt acceperit divina oracula quæ primum Judæorum fidei commissa sunt[3]. Posteaquam autem agrum emerit is qui a Christo præceptis imbutus est, « aufertur ab illis regnum Dei[4] » quod juxta aliam parabolam vinea est, « daturque genti facienti fructus

[1] Colos. II, 3.

[2] N. VI.

[3] Rom. III, 2. — [4] Matth. XXI, 43.

»ejus[1], » quæque per fidem emerit agrum bonorum suorum venditione, cumque sibi nihil ex omnibus iis quæ possidebat reliquum fecerit, malitia autem ex iis erat. Idem vero applicabis, si ager thesaurum absconditum continens, Christus sit : qui enim dimissis omnibus ipsum sequuntur, quasi secundum aliam considerationem bona sua vendiderunt, ut per illorum venditionem et per suscepta pro illis, Deo auxiliante, pulchra consilia, emerent ingenti pretio et agro digno agrum habentem in se absconditum thesaurum.

§ II.

De parabola bonarum margaritarum.

« Iterum[2] simile est regnum cœlorum homini negotiatori »quærenti bonas margaritas[3]. » Quandoquidem regnum cœlorum simile est, non ulli e plurimis mercatoribus plurima mercantibus, sed ei qui pulchras margaritas quærit, unamque reperit multis æquivalentem, pretiosam enimvero margaritam, quam omnibus contra emit, rationi consentaneum esse existimo de margaritæ natura attentius disputare. Nota vero diligenter illum non dixisse hunc omnes vendidisse quas habebat; non enim illas solum quas emerat vendit is qui quærit pulchras margaritas, sed etiam bona sua omnia, ut margaritam hanc emat. Hæc igitur super margaritæ natura invenimus apud eos qui de gemmis scripserunt; margaritarum nonnullas esse terrestres, maritimas nonnullas. Et terrestres quidem apud Indos tantummodo nascuntur, idoneæ ex quibus sigilla, annulorum palæ, et monilia fiant : e maritimis vero quæ reliquas dignitate superant apud eosdem Indos inveniuntur, quarum optimæ nascuntur in Rubro

[1] Matth. xxi, 43.

[2] N. vii.

[3] Matth. xiii, 45.

mari. Quæ vero in Oceano Britannico deprehenduntur, inter margaritas secundas partes tenent. Tertiæ autem, quæque non primis duntaxat inferiores sunt, verum etiam secundis, illæ sunt quæ in Bosphoro circa Scythiam reperiuntur. Hæc præterea de margarita Indica dicebantur, generari illam in conchis, quæ prægrandibus buccinis similes sunt: feruntur autem illæ tanquam per turmas in mari pasci, una præeunte velut gregis duce, colore et magnitudine conspicua, et a reliquis quæ sub se sunt, differente; ita ut videatur aliquam proportionem habere et similitudinem cum eo qui apum rex dicitur. Illud vero etiam de præstantium margaritarum, earum scilicet quæ in India reperiuntur, venatione narratur; indigenas magnum littoris circuitum retibus comprehendentes urinare, unum potissimum ex omnibus ducem capere studentes: hoc enim capto, omne armentum quod illi subest capere facile esse negotium dicunt ac proclive; utpote nulla subsistente ex iis quæ ipsum sequuntur, sed veluti fune vincta, et ducem sequente. Dicitur et Indicarum margaritarum generatio temporum intervallis perfici, cum multimodas conversiones et mutationes patiatur illud animal, donec absolvatur. Præterea vero fertur et illud, aperiri et velut dehiscere concham animalis margaritam ferentis, apertaque illa, cœlestem in se rorem recipere; quo si puro nec turbido fuerit repleta, lucida fit margarita, lapidemque magnum et concinnum concha parturit. Quod si aliquando nigrum, inæqualem, et hybernum rorem exceperit, nebulosam margaritam et nævis deformem concipit. Quin et illud reperimus, si a fulgure deprehendatur medio in itinere, dum ad id proficiscitur ut lapidem quo gravida est, perfectum reddat, comprimitur, et velut præ timore spargit semen et effundit, ut efficiat ea quæ Physemata appellantur. Contingit etiam nonnunquam ut exigua illa et subobscura, concinna tamen, quasi legitimum mensium tem-

pus nondum adepta, gignantur. Insuper et illud præ cæteris habet Indica margarita: colore candida est, argento lucido similis, ita ut splendor subpallidus leniter effulgeat: ut plurimum vero figuram habet rotundam. Est et superficie leniori et leviori quam lapidis natura ferat. Usqueadeo autem aspectu jucunda est, ut ab iis etiam qui illustriores sunt celebretur, quemadmodum ait is qui de lapidibus scripsit. Illud præterea optimæ margaritæ signum est, rotunditate quasi ad tornum exacta præditam esse, colore item candidissimam esse et splendidissimam, tum et magnitudine amplissimam. Hæc igitur de Indica. Quæ autem reperitur in Britannia, colore quo ejus superficies imbuta est auri speciem refert, nebulosa autem est, et margaritis Indicis obtusior. Quæ vero in angustiis Bosphori invenitur, obscurior est Britannica, subnigra, omnique carens luce; levis autem, et grandis. Nascitur vero ea quæ in Bosphori angustiis reperitur, non in pinnis, quæ species testæ est margaritas ferens, sed in iis qui Myes appellantur; hos dico qui reperiuntur in Bosphoro. Hi autem in palustribus locis pascuntur. Quin et quartum margaritarum genus circa Acarnaniam in ostreorum pinnis esse fertur; non multum laudatæ illæ, sed inconcinnæ, figuraque omnino sordidæ et squallentes. Aliæ sunt etiam præter istas in hac eadem Acarnania omni de causa repudiandæ.

His igitur[1] a me collectis ex iis commentationibus quæ de gemmis scriptæ sunt, dico Servatorem margaritarum differentiam apprime cognoscentem, inter quas pulchræ quædam sunt, aliæ deformes, id pronuntiasse: « Simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti » pulchras margaritas[2]: » nisi enim inter margaritas deformes essent aliquæ, non id fuisset dictum, « quærenti

[1] N. VIII.

[2] Matth. XIII, 45.

» pulchras margaritas. » Quærit autem margaritas in omnigenis sermonibus veritatem profitentibus, in iisque qui sermones illos proferunt : et sint, ut ita appellem, conchæ e cœlesti rore concipientes, et verbo veritatis gravidæ e cœlo, Prophetæ, pulchræ sane margaritæ, quas, juxta eum qui in manibus est sermonem, homo mercator quærit. Dux autem gregis margaritarum, qua reperta simul reperiuntur et reliquæ, illa est pretiosa margarita, Christus videlicet Dei verbum superans pretiosas Scripturas, et sensus legis ac prophetarum; quo reperto, reliqua omnia facile capiuntur. Alloquitur autem discipulos suos Servator, tanquam homines mercatores non pulchras solum margaritas quærentes, sed et qui eas repererunt ac possident, cum ait : « Ne mittatis margaritas ante porcos [1]. » Hæc autem dicta fuisse discipulis vel ex iis apparet quæ præcedunt : « Videns autem Jesus turbas ascendit in montem, et cum sedisset » accesserunt ad eum discipuli ejus [2] : » in serie enim sermonum illorum dictum est : « Nolite dare sanctum canibus, » neque mittatis margaritas ante porcos [3]. » Vide igitur num forte is qui margaritas vel pretiosum margaritum non habet, nec Servatoris discipulus sit; pulchra dico margarita, non nebulosa et obscura, quales sunt hæreticorum sermones, non ad Orientem, sed ad Occasum et ad Aquilonem in lucem prolata, si modo et hæc comprehendenda sunt, propter eam quam inter margarita diversis in locis nascentia reperimus differentiam. Fortasse autem turbidi sermones, et in operibus carnis pervolutæ hæreses, obscuræ sunt et in paludibus nascentes haudquaquam bonæ margaritæ.

Ei autem [4] qui pulchras margaritas quærit accommodabis illud : « *Quærite et invenietis* [5] : illud quoque : « Om-

[1] Matth. VII, 6. — [2] Id. V, 1. — [3] Id. VII, 6.
[4] N. IX.
[5] Matth. VII, 7.

» nis qui quærit, invenit[1]. » Quidnam autem quæritis? aut quid illud est, quod omnis qui quærit, inveniet? Confidenter dico, margarita, et margaritum illud esse quod is possidet qui omnia dat, eorumque jacturam facit : propter quod ait Paulus : « Omnium jacturam feci, ut Christum » lucrifaciam[2], » omnia appellans, pulchras margaritas, *ut Christum lucrifaciam*, pretiosum scilicet unicum margaritum. Pretiosa igitur lucerna iis qui in tenebris sunt, ususque lucernæ, donec oriatur sol; pretiosa quoque gloria quæ supra vultum Moysis est, et ipsorum quoque, opinor, prophetarum; pulchrumque adeo spectaculum : per quam gloriam eo deducimur, ut gloriam Christi spectare possimus, quam testimonio suo comprobans Pater ait : « Hic est filius » meus dilectus in quo mihi complacui[3]. Sed nec glorifica- » tum est quod claruit in hac parte, propter excellentem » gloriam[4], » et prius nobis ex gloria opus est quæ abrogationem recipit excellentis gloriæ causa; verbi gratia, imperfecta scientia opus est, quæ antiquabitur cum perfectio advenerit : omnis enim anima ad infantiam veniens, et ad perfectionem contendens, pædagogo, administratoribus, et procuratoribus indiget[5], donec ei temporis plenitudo advenerit, ut postmodum qui nihil a servo differebat omnium Dominus, liber factus, paterna bona a pædagogo, administratoribus, et procuratoribus, recipiat, quæ æqua proportione respondent pretioso margarito, et advenienti perfectioni illud imperfectum et ex parte solum abroganti, quando excellentiam doctrinæ Christi assequi quis potuerit, exercitatus ante in iis cognitionibus, quæ, ut ita dicam, Christi cognitioni subjacent. Sed plerique plurimarum legis margaritarum pulchritudinem, et quæ etiamnum ex parte est, cognitionem omnem prophetarum non videntes, abs-

[1] Matth. VII, 8. — [2] Philipp. III, 8. — [3] Matth. III, 17. — [4] 2 Cor. III, 10. — [5] 1 Cor. XIII, 9, 10.

que illis explicatis et mente conceptis pretiosum unum margaritum omnino reperire se posse arbitrantur, et excellentiam scientiæ Christi Jesu contemplari; ad quam, comparatione facta, omnia quæ talem tantamque cognitionem præcesserunt, etiamsi propria natura stercora non sunt, stercora tamen videntur, quæ fortasse et stercora sunt quæ a vinitore ad ficum admoventur, quæque ut ea fructum afferat, efficiunt[1].

Omnibus igitur suum tempus est, et omni rei quæ est sub cœlo sua est tempestivitas, et est quædam opportunitas colligendi pulchras margaritas, et post earum collectionem occasio reperiendi unum pretiosum margaritum, quando nempe convenit abeuntem quempiam omnia quæcumque possidet divendere, ut margaritum id emat. Quemadmodum enim is qui in sermonibus veritatis sapiens futurus est, elementis prius est informandus; deinde in informatione illa ulterius debet progredi, et rudem illam informationem magni facere, non tamen in ea immorari, ut qui eam ab initio habuerit in pretio; sed ad perfectionem pergentem habere gratiam introductioni, ut quæ utiliter circa initia facta fuerit: sic ea quæ ad legem et Prophetas pertinent perfecte intellecta, institutio sunt ad perfecte intelligendum evangelium, et omnem de Jesu Christi factis et dictis sensum.

§ III.

De parabola sagenæ missæ in mare.

« Iterum[2] simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in » mare[3]. » Quemadmodum quæ in imaginibus et statuis sunt similitudines, non perfectæ similitudines sunt eorum

[1] Luc. XIII, 8.

[2] N. X.

[3] Matth. XIII, 47.

quorum causa illæ fiunt; sed quæ in ligno plano, verbi gratia, cera depicta est imago, similitudinem quidem superficiei et coloris continet; non autem depressiones insuper et prominentias servat, sed earum tantum repræsentationem: statuarum autem fictio, similitudinem quidem quæ in depressionibus et prominentiis consistit servare nititur: quæ vero in coloribus, non item: si vero cerea sit effigies, utrumque servare conatur; colorem dico, et depressiones, ac prominentias; eorum vero quæ sunt intra, imago non est: ita et de similitudinibus quæ in Evangelio continentur sic habeto, regnum cœlorum, cum assimilatur alicui rei, non secundum omnia quæ ei insunt cum qua instituitur comparatio, assimilari, sed secundum nonnulla quæ res postulat de qua agitur. Et hic igitur « simile est » regnum cœlorum sagenæ missæ in mare; » non ut existimant nonnulli docentes his verbis eorum qui sub rete veniunt, malorum scilicet, et justorum differentes naturas significari, ut propter hæc verba: « Ex omni genere con» greganti[1], » justorum multæ et differentes naturæ, similiter et malorum esse credantur. Tali enim acceptioni omnes refragantur Scripturæ arbitrii libertatem astruentes, quæque peccantes accusant, eos autem laudant qui recte agunt; cum non justa sit eorum reprehensio qui ex genere sunt, quod natura suapte tale est; nec eorum laus, qui sunt ex genere meliore. Quæ enim causa est ut pisces boni vel mali sint, non in piscium animabus posita est, sed in eo quod sciens Verbum pronunciavit: « Producant aquæ reptile » animæ viventis[2]; » quando scilicet: « Creavit Deus cete » grandia, et omnem animam viventem, atque motabilem, » quam produxerant aquæ in species suas[3]. » Illic igitur produxerunt aquæ omnem animam viventem atque motabilem, in species suas, cum causa non in ea esset: hic

[1] Mat. XIII, 47. — [2] Gen. I, 20. — [3] Ibid. 21.

vero nos sumus causa, quamobrem pulchra et digna genera simus iis quæ vasa appellantur, vel putrida et digna quæ foras projiciamur; nec enim in nobis natura sitiositatis causa est, sed electio spontanea malum faciens[1]. Similiter neque natura causa est justitiæ, quasi quæ injustitiam admittere non possit, sed consilium a nobis susceptum, quod justos efficit. Etenim viventium in aquis genera videre non est, quæ a deterioribus quæ in piscibus sint generibus in meliora mutentur, vel a melioribus in deteriora : homines autem justos et malos videre licet, vel ab iniquitate ad virtutem evadentes, vel a profectu in virtute ad vitiositatis dissolutionem revertentes. Idcirco et in Ezechiele, de eo qui a nequitia convertitur ad observationem divinorum mandatorum, hæc scripta sunt : «Si autem impius egerit » pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est[2], » et quæ sequuntur, usque ad id : « Ut convertatur a viis suis » et vivat. » De eo vero qui a profectu in virtute ad vitiositatis dissolutionem reciderit, hæc scripta sunt : « Si autem » averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem[3], » et quæ sequuntur usque ad illud : « in peccatis suis, quæ » peccavit, in ipsis morietur. » Vel dicant nobis qui ex sagenæ parabola naturas invehunt; iniquus tandem avertens se ab omnibus peccatis quæ fecit, et Domini mandata observans, et faciens justitiam ac misericordiam, cujus erat naturæ dum erat injustus? non laudabilis quidem; si ergo reprehendendæ, cujus naturæ esse juré merito dicetur, cum avertit se ab omnibus peccatis quæ fecit? si propter ea quæ præcesserunt, malæ fuisse dicas, quomodo mutatus est ad meliora? sin vero bonæ, propter ea quæ secuta sunt, quomodo injustus erat, bonæ naturæ cum esset? Simile occurret dubium super justo, qui a justitia sua se avertit, et injustitiam facit juxta omnia peccata : priusquam enim

[1] Matth. XIII, 48. — [2] Ezech. XVIII, 21. — [3] Ibid. 24.

averteret se a justitia. cum in justis esset operibus, malæ naturæ non erat : mala enim natura in justitia non est; quandoquidem iniquitas quæ arbor mala est. fructus bonos facere non potest, qui ex virtute nascuntur. Rursus autem cum esset bonæ et immutabilis naturæ, non adeo mutatur a bono, qualis antea erat, postquam semel justus fuit. ut avertat se a justitia sua, ad faciendam injustitiam, secundum omnia peccata sua quæ fecit.

His autem[1] dictis, credendum est « assimilari regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere congreganti[2], » ad ostendendam varietatem consiliorum, quæ inter homines sunt, maximum inter se discrimen habentium, ita ut illud: *Ex omni genere congreganti*, laudandos et reprehendendos, propter propensionem ad virtutum, vitiorumque genera comprehendat. Assimilatum est vero regnum cœlorum sagenæ variæ texturæ, propter veterem ac novam Scripturam, ex omnigenis variisque sententiis contextam. Et quemadmodum piscium in sagenam incidentium inveniuntur nonnulli in his sagenæ partibus, illi vero in aliis, et unusquisque in qua parte deprehensus est; sic reperias et inter eos qui in Scripturarum sagenam devenerunt, aliquos qui sub prophetarum textura comprehensi sunt, Isaiæ, verbi gratia, propter hoc dictum, vel Jeremiæ, vel Danielis; alios vero sub contextu Legis, alios sub Evangeliorum, et nonnullos sub Apostolorum. Primum enim qui a Verbo capitur, vel capi videtur, ab aliqua totius sagenæ parte capitur. Nihil autem adsurdum est, si eorum qui capiuntur piscium, tota sagenæ quæ in Scripturis est textura nonnulli involvuntur, et undequaque tenentur ac comprehenduntur, nec effugere possunt, sed velut omnino in servitutem redacti sunt, nec potestatem

[1] N. x...
[2] Matth. xiii, 47.

habent exeundi. Hæc autem sagena in mare missa est, vitam scilicet hominum, per universum terrarum orbem fluctibus jactatam, et in amaris vitæ negotiis natantem. Ipsa vero sagena ante Servatorem nostrum Jesum nondum tota completa erat, et texturæ Legis ac Prophetarum is deerat qui dixit: « Nolite putare quoniam veni solvere Le» gem, aut Prophetas; non veni solvere, sed adimplere [1]. » Et completa est sagenæ textura in Evangeliis et sermonibus per quos Apostolos Christus locutus est. Propterea igitur « simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et » ex omni genere congreganti. » Potest etiam illud, *Ex omni genere congreganti*, præter ea quæ tradita sunt, vocationem gentium ex omni natione significare. Qui vero sagenæ in mare missæ operam suam præstant, Jesus Christus est sagenæ dominus, et « accedentes Angeli, ipsique ministrantes [2] » qui sagenam e mari non extrahunt, neque ferunt in littus extra mare, hoc est, negotia quæ extra vitam sunt, nisi completa fuerit sagena, hoc est, nisi gentium complementum in ipsam advenerit: cum autem advenerit, tunc ipsam ex inferioribus hisce et humilibus rebus educunt, eamque in littus ita tropice appellatum deferunt. Illic eorum qui hanc extraxerunt partes erunt ad littus sedere, seseque ibi collocare, ut unumquodque bonorum quæ erunt in sagena, in proprium ordinem statuant, juxta sua quæ hic appellantur vasa: quæ vero contrario modo se habent, et mala nuncupantur, foras ejiciant. Illud autem, *foras* caminus est ignis, quemadmodum ipse Servator interpretatus est, dicens: « Sic erit » in consummatione sæculi, exibunt Angeli, et separabunt » malos de medio justorum, et mittent eos in caminum » ignis [3]. » Cæterum animadvertendum est jam per parabolam zizaniorum, et per præsentem similitudinem doceri nos Angelis hanc impositum iri operam, ut discernant et

[1] Matth. v, 17. — [2] Id. iv, 11. — [3] Id. xiii, 49, 50.

dividant malos a justis: supra enim dicitur, «missurum »Filium hominis Angelos suos, collecturosque illos de »regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, »missurosque eos in caminum ignis; ibi futurum fletum et »stridorem dentium[1]; » hic autem, « exituros Angelos, et »separaturos malos de medio justorum, et missuros eos in »caminum ignis[2]. »

His autem[3] de sagena scriptis, et de iis quæ sub ea congregantur, is qui contendit ante consummationem sæculi, et antequam advenientes Angeli separent malos de medio justorum, malos ex omni genere sub sagena non comprehendi, videtur neque Scripturæ sensum assecutus, et impossibile quid velle. Quocirca ne mirum nobis accidat, si antequam mali de medio justorum separentur ab Angelis ad id missis, videamus nostros cœtus malis repletos. Atque utinam qui in caminum ignis projiciendi sunt plures non sint quam justi. Quoniam autem initio diximus parabolas et similitudines non ad omnia assumi quæ iis insunt, quibus conferuntur vel assimilantur, sed ad nonnulla; illud insuper ex iis quæ dicenda sunt demonstrare oportet, piscibus nempe, quantum ad illorum vitam pertinet, mali aliquid contingere, cum sub sagena deprehenduntur: privantur enim vita qua juxta naturam suam fruuntur; et sive in vasa mittantur, sive foras projiciantur, amplius quidquam non patiuntur, quam vitæ, qualis piscibus inest, amissionem: in his autem propter quæ parabola assumitur, malum est in mari esse, et non sub sagenam venire, ut in vasa mittantur cum bonis. Sic autem pisces mali foras mittuntur et projiciuntur; ii autem qui juxta præsentem similitudinem mali sunt, mittuntur in caminum ignis, ut quæ in Ezechiele de camino dicta sunt, illis quoque contingant:

[1] Matth. XIII, 41, 42. — [2] Ibid. 49, 50.
[3] N. XIII.

« Et factum est verbum Domini dicens : Fili hominis, facta » est mihi domus Israel admixti omnes ære et ferro[1], » et quæ sequuntur usque ad id : « Et scietis quia ego Dominus, » cum effuderim indignationem meam super vos[2]. »

« Intellexistis[3] hæc omnia ? Dicunt, etiam[4]. » Cognoscens quæ in cordibus hominum sunt Christus Jesus, quemadmodum de illo in Evangelio docuit Joannes, non ignarus interrogat, sed postquam semel hominem assumpsit, omnibus quæ illius sunt, utitur; quorum et unum hoc est, interrogare : neque mirandum est si et id Servator facit, quandoquidem rerum omnium Deus, hominum mores ferens, quasi si quis homo filii sui mores ferat, interrogat, velut in his verbis : « Adam, ubi es[5], *et :* Ubi est Abel frater tuus[6] ? »....

§ IV.

De patria, fratribus et sororibus Jesu.

« Et factum est[7], cum consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde, et veniens in patriam suam[8]; docebat eos in synagogis eorum.... »

Quænam autem docens in eorum synagoga dixerit, non scripserunt evangelistæ, sed illud tantum, ea tanta taliaque fuisse, ut omnes mirarentur; et verisimile est fuisse supra Scripturam ea quæ dicta sunt[9]. Verumtamen in eorum synagoga docebat, non ab ea dividens, neque eam improbans.

Hoc autem[10] : « Unde huic sapientia hæc ? » magnam et eximiam sermonum Jesu sapientiam fuisse aperte ostendit,

[1] Ezech. xxii, 17, 18. — [2] Ibid. 22.

[3] N. xiv.

[4] Matth. xiii, 51. Joh. ii, 25. — [5] Gen. iii, 9. — [6] Id. iv. 9.

[7] N. xvi.

[8] 2 Cor. vi, 16. Matth. xiii, 53, 54. — [9] Matth. xiii, 54.

[10] N. xvii.

hoc elogio dignam : « Et ecce plusquam Salomon hic [1], » et virtutes majores fecit iis quæ ab Elia et Elisæo factæ sunt, et insuper antea a Moyse, et Jesu filio Nave. Dicebant autem ii qui admirabantur, ignorantes ipsum virginis esse filium, ne id quidem credentes, etiamsi iis diceretur, sed filium Joseph fabri existimantes : « Nonne hic est fabri filius [2] ? » Et omnem quæ ad illum proxime pertinere videbatur, cognationem contemnentes, dicebant illud : « Nonne » mater ejus dicitur Maria? Et fratres ejus Jacobus, et Jo» seph, et Simon, et Judas? Et sorores ejus nonne omnes » apud nos sunt [3] ? » Putabant igitur illum esse Josephi et Mariæ filium : fratres autem Jesu filios esse Josephi ex priore conjuge quam ipse ante Mariam duxerit, affirmant nonnulli, ad id scilicet adducti traditione Evangelii, quod secundum Petrum inscribitur, vel libri Jacobi. Qui vero id dicunt, Mariæ dignitatem in virginitate ad finem usque volunt conservare, ne corpus illud electum ad ministrandum Verbo dicenti : « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Al» tissimi obumbrabit tibi [4], » viri concubitum cognosceret, postquam in illam supervenerat Spiritus sanctus, et virtus Altissimi illi obumbrans. Ac existimo rationi consentaneum esse, virorum quidem munditiei quæ in castitate est, primitias fuisse Jesum; mulierum autem, Mariam. Impium enim est alii ac illi primitias virginitatis attribuere. Jacobus autem is est, quem se vidisse Paulus profitetur in epistola ad Galatas dicens : « Alium autem apostolorum vidi nemi» nem, nisi Jacobum fratrem Domini [5]. » Usque adeo autem Jacobus hic justitia sua apud populum celeber fuit, ut Flavius Josephus, qui viginti libris Judaïcam antiquitatem conscripsit [6], rationem reddere volens, quare talia perpessus fuerit populus, ut templum etiam dirutum fuerit, dicat hæc

[1] Matth. XII, 42. — [2] Id. XIII, 55. — [3] Ibid. 55, 56. — [4] Luc. I, 35. — [5] Galat. I, 19. — [6] Joseph., l. 20 antiqu. Judaic., cap. VIII.

illis ira Dei contigisse, propter ea quæ adversus Jacobum fratrem Jesu, qui Christus dicitur, perpetraverunt. Ac mirabile quidem illud est, cum Jesum nostrum esse Christum non crediderit, eum tamen tantam Jacobo justitiam testimonio suo tribuisse. Dicit autem existimasse etiam populum se hæc Jacobi causa sustinuisse. Et Judas epistolam scripsit paucorum quidem versuum, plenam vero efficacibus verbis gratiæ cœlestis, qui dixit initio : « Judas Jesu Christi servus, » frater autem Jacobi. » De Joseph autem et Simone nihil habemus compertum. Hoc vero : « Et sorores ejus nonne » omnes apud nos sunt[1]? » videtur mihi tale quidpiam significare; Nostra sapiunt, non ea quæ sunt Jesu, neque quidquam inusitatum et novum habent eximiæ intelligentiæ, quemadmodum habet Jesus. Videndum autem nunc forte dubium inde aliquod oriatur, Jesum hominem non fuisse, sed aliquid divinius, ut qui esset quidem filius, uti existimabant, Joseph et Mariæ, frater vero quatuor, aliarumque itidem fœminarum; nihil vero cuiquam cognatorum simile haberet, neque institutione et disciplina, ad tale sapientiæ et virtutis fastigium evasisset. Etenim alibi dicunt : « Quo» modo hic litteras scit, cum non didicerit[2]? » Quibus consonat quod hic dicitur. Verumtamen qui ea dicebant, et adeo incerti et stupefacti erant, non credebant quidem, « sed » scandalizabantur in eo[3], » utpote quorum mentis oculos urgerent et occuparent potestates, de quibus tempore passionis suæ in ligno erat triumphaturus.

« Jesus[4] autem dixit eis, Non est propheta sine ho» nore, nisi in patria sua[5]. » Quærendum utrum id quod dicitur, universe in quemlibet prophetam relatum camdem potestatem ac significationem habeat, quasi unusquisque

[1] Matth. XIII, 56. — [2] Joan. VII, 15. — [3] Matth. XIII, 57.
[4] N. XVIII.
[5] Matth. XIII, 57.

propheta in sua solum patria sit inhonoratus, cum non omnis qui est inhonoratus, in patria inhonoratus sit; vel utrum de uno hoc dictum sit, cum singulariter dicatur. Si igitur de uno hæc dicuntur, sufficiunt ea quæ dicta sunt, cum nos ad Servatorem id quod scriptum est referamus : sin autem universe dictum est, ex historia liquet verum non esse; non enim Elias in Thesbon Galaad fuit inhonoratus, nec Elisæus in Ebalmaula, neque Samuel in Armathaim, neque Jeremias in Anathoth. Per tropologiam autem explicatum, omnino verum est : Judæam enim eorum esse patriam putandum est, et cognatos Israelem hunc, domum autem fortasse corpus; omnes enim in Judæa dedecore affecti sunt ab Israele secundum carnem, cum adhuc essent in corpore : quemadmodum scriptum est in Actis apostolorum, id quod populi redarguendi causa dicitur : « Quem prophetarum non » sunt persecuti patres vestri, eos qui prænuntiabant de ad» ventu Justi [1] ? » Similia dicta sunt a Paulo in prima ad Thessalonicenses : « Vos autem imitatores facti estis, fratres, Eccle» siarum Dei, quæ sunt in Judæa, in Christo Jesu : quia ea» dem passi estis et vos a contribulibus vestris, sicut et ipsi a » Judæis : qui et Dominum occiderunt Jesum et prophetas et » nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus homi» nibus adversantur [2]. » Non est igitur Propheta inhonoratus inter gentes; aut enim omnino eum non norunt, vel postquam noverunt et susceperunt prophetam, colunt. Tales sunt autem, qui sunt ex Ecclesia. Dedecorantur autem prophetæ, primum quidem cum, juxta historiam, eos insectatur populus; secundo autem, cum prophetiæ eorum fidem populus non adhibet. Si enim Moysi et prophetis credidissent, credidissent et Christo docenti consectarium esse credentibus Moysi et prophetis, credere et Christo; et non credentibus Christo, Moysi non credere [3]. Præterea autem,

[1] Act. VII, 52. — [2] I Thes. II, 14, 15. — [3] Joan. V, 46.

quemadmodum per transgressionem Legis qui peccat, Deo dicitur dedecus inferre; ita non credendo iis quæ prædicuntur, ignominia afficitur propheta ab eo qui prophetiis fidem non adhibet. Utile autem fuerit juxta historiam referre quæ in populo passus est Jeremias de quibus dixit : « Et dixi, Non loquar, neque nominabo nomen Domini[1] : » Et rursus alibi : « Perpetuo subsannatus sum[2]. » Quæcumque vero jubente rege Israelis tunc temporis regnante passus est, in ejus prophetia scripta sunt. Nonnullos etiam e populo ad Mosem lapidibus obruendum sæpe accessisse, id etiam scriptum est : et patria quidem illi erat, non alicujus loci lapides, sed qui secutus est eum populus, a quo et ipse ignominia affectus est. Isaiam quoque serra dissectum fuisse traditum est. Si quis vero historiam hanc non admittat, quod ea in apocrypho Isaia referatur, iis credat quæ in epistola ad Hebræos ita scripta sunt : « Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt[3] : » illud enim, secti sunt, ad Isaiam refertur : quemadmodum illud : « In occisione gladii mortui sunt[4], » ad Zachariam occisum inter templum et altare, sicut Salvator docuit; testimonio suo, opinor, confirmans Scripturam in communibus quidem et publicis libris non divulgatam; in apocryphis autem libris, uti verisimile est, extantem. In sua autem patria a Judæis dedecore affecti sunt, « et circumeuntes in melotis, et » pellibus caprinis, egentes, angustiati[5], » et quæ sequuntur. « Quicumque *enim* pie volunt vivere in Christo Jesu, per- » secutionem patientur[6]. » Probabile est autem hujusce rei gnarum Paulum, Prophetam scilicet in sua patria honore carere, cum multis in locis Verbum prædicaverit, Tarsi non prædicasse. Et apostoli propterea Israel reliquerunt, et Servatoris mandatum facessiverunt : « Docete omnes gen- » tes[7]; » et illud : « Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Ibid. — [3] Hebr. xi, 37. — [4] Ibid. — [5] Ibid. — [6] 2 Tim. iii, 12. — [7] Matth. xxviii, 19.

» Judæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ[1]. » Executi sunt igitur mandatum in Judæa et Jerusalem; sed quoniam propheta in sua patria honorem non habet, cum Verbum Judæi non admitterent, ad gentes abierunt. Animadverte autem an possis, propter id : « Effundam spiritum » meum super omnem carnem, et prophetabunt[2], » dicere fuisse illud completum, post adventum Servatoris, in Ecclesiis e gentibus conflatis : quoniam qui prius de mundo erant, et propterea quod crediderint, facti sunt non amplius de mundo, in sua patria, mundo videlicet, sanctum Spiritum recipientes, et prophetantes, honorem non habent, sed dedecorantur. Propterea beati sunt qui similia patiuntur ac prophetæ, juxta id quod dicitur a Servatore : « Secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum[2]. » Qui autem ad hæc diligenter attendet, si propterea quod rigidiorem vitam ducit, peccantesque increpat, in odium incurrit, insidiisque petitur, utpote qui persecutionem propter justitiam patitur, probrisque lacessitur, non dolebit, quin potius gaudebit, et exultabit, sic animum inducens, propter hæc mercedem se multam in cœlis ab eo recepturum, a quo prophetis fuit assimilatus, quod hæc passus fuerit. Dedecorari igitur oportet in mundo, et a peccatoribus vitam justi graviter ferentibus, eum qui vitam propheticam imitatur, et Spiritum qui in prophetis est, accepit.

§ V.

De morte Joannis Baptistæ.

« In illo[3] tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu : » et ait pueris suis : Hic est Joannes Baptista[4]. » Ita apud

[1] Act. I, 8. — [2] Joel. II, 28. — [3] Luc. VI, 23.
[4] N. XX.
[5] Matth. XIV, 1.

Marcum, ita et apud Lucam. Variæ fuerunt Judæorum opiniones; aliæ quidem falsæ, quales amplexi sunt Sadducæi de mortuorum resurrectione, quasi qui non resurgant[1]; et de angelis qui minime existant; sed tanquam quæ de iis scripta sunt ad tropologiam solum pertineant, ad historiæ autem veritatem nullo modo : aliæ autem veræ, quemadmodum Pharisæi de resurrectione mortuorum agentes, resurgere illos docuerunt. Quod igitur hoc loco quæritur, illud est, an talis esset quæpiam Herodis et nonnullorum e plebe de anima falsa quidem sententia, quod ille videlicet Joannes, quem paulo ante ipse interfecerat, postquam capite truncatus est, a mortuis surrexerit, idemque esset, aliud nomen usurpans, nuncque dictus Jesus, earumdemque virtutum capax, quæ in Joanne prius operabantur. Quam igitur probabilitatem habet, eum qui ita esset universo populo notus, et in tota Judæa celebris, quem fabri et Mariæ filium esse, et tales habere fratres et sorores dicebant, non alium existimari a Joanne, cui pater Zacharias fuit, mater Elizabet, nec ipsi quidem ignobiles in populo? Veri autem simile est populum ita de Joanne sentientem, prophetam revera illum fuisse; cujus populi ea erat multitudo, ut Pharisæi, ne quid populo minus gratum dicere viderentur, respondere veriti sint, « an illius baptismus e cœlo esset, an ex hominibus[2], » filium illum Zachariæ esse non ignorasse. Fortasse etiam ad nonnullos ex iis visio illa Zachariæ visa, cum in templo apparuit Gabriel, pervenerat. Quam ergo probabilitatem habet error, sive Herodis, sive quorumdam e plebe qui putaverint non duos fuisse Joannem et Jesum, sed unum eumdemque Joannem, qui post amputatum caput e mortuis resurgens Jesus appellatus sit? Dixerit vero quispiam falsæ illi de corporum permutatione sententiæ Herodem, et e plebe nonnullos adhæsisse, qua adducerentur ut crederent hunc

[1] Marc. VI, 14. Luc. IX, 7. [2] Matth. XXI, 25.

olim Joannem fuisse cum nasceretur, et e mortuis remeasse ad vitam, tanquam Jesum: sed quominus falsa ea opinio probabilis habeatur, impedimento est tempus non sex mensibus longius, quod ortum Joannis et Jesu intercessit. Fortasse vero sic existimabat potius Herodes, virtutes quæ in Joanne operatæ fuerant, in Jesum transiisse, unde Joannes Baptista esse credebatur in populo: et tali quispiam utatur argumento; Quemadmodum propter spiritum et virtutem Eliæ, non propter ejus animam, de Joanne scriptum est: « Ipse est Elias » qui venturus est[1], » quod spiritus et virtus quæ erant in Elia, in Joannem transiissent; sic existimabat Herodes virtutes quæ erant in Joanne, in Joanne quidem ea fuisse operatas, quæ ad baptismum et doctrinam pertinebant: « Joan» nes enim signum fecit nullum[2]; » in Jesu autem prodigiosas virtutes. Hoc idem eos existimasse dicet quispiam, qui dixerunt « quia Elias in Jesu apparuit, vel propheta unus de an» tiquis surrexit[3]. » Nullo modo autem ad hanc quæstionem pertinet eorum opinio, qui dixerunt « quia Jesus propheta » erat quasi unus ex prophetis[4]. » Falsus itaque est sermo de Jesu, sive is qui Herodis fuisse scriptus est, sive ille qui ab aliis fuit prolatus. Verum longe mihi videtur esse probabilior sententiæ illius, scilicet, « Joannem præcessisse in spiritu » Eliæ et virtute[5], » ratio et convenientia cum iis quæ isti de Joanne et Jesu excogitarunt. Quandoquidem autem primum didicimus Servatorem, postquam audivisset post tentationem Joannem esse traditum, secessisse in Galilæam: deinde didicimus Joannem cum esset in carcere, eaque audisset quæ de Jesu dicebantur, « misissetque duos de disci» pulis suis, dixisse illi: tu es qui venturus es, an alium ex» pectamus[6]? tertio Herodem solummodo dixisse de Jesu, » eum esse Joannem Baptistam, ipsum surrexisse a mor-

[1] Matth. XI, 14. — [2] Joan. X, 41. — [3] Luc. IX, 8. — [4] Marc. VI, 15. — [5] Luc. I, 17. — [6] Matth. XI, 2, 3. Luc. VII, 19, 20.

» tuis[1], » neque tamen prius cognovimus qua ratione interfectus sit Baptista; propterea nunc illud scripsit Matthæus, et ita propemodum Marcus: Lucas vero maximam ejus quæ apud illos est historiæ partem prætermisit.

Sic[2] autem se habent Matthæi verba: « Herodes enim te» nuit Joannem, et alligavit eum in carcere[3]. » Ad id igitur videtur mihi, quemadmodum lex et Prophetæ locum habuerunt ad Joannem usque, post quem recessit a Judæis prophetica gratia; ita regnantium in populo potestatem, qua ad interficiendos eos, qui morte digni judicarentur, pollebant, ad Joannem usque perseverasse; et præter fas interfecto ab Herode novissimo Prophetarum, Judæorum regem potestate interficiendi fuisse privatum. Nisi enim ea excidisset Herodes, Jesum capite non damnasset Pilatus, sed satis ad id fuisset Herodes, cum consilio pontificum et seniorum populi. Et tunc, opinor, impletum est id quod a Jacob dictum est Judæ ad hunc modum: « Non deficiet » princeps de Juda, et dux de Israel, donec veniat id quod » repositum est, et ipse expectatio gentium[4]. » Fortasse etiam hac potestate exciderunt Judæi, divina præbente providentia, ut Christi doctrina populo distribui posset; ut si oriretur illi a Judæis impedimentum, ad necem usque credentium non procederet, quæ juxta legem fieri videretur. « Herodes autem tenuit Joannem et alligavit in carcere et » reposuit[5], » eo significans, quantum quidem in se esset, populique malitia, alligare se ac includere sermonem propheticum, eumque impedire, quominus liber amplius maneat veritatis præco, quemadmodum prius[6]. Id autem fecit Herodes « propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui: » dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam[7]. » Is

[1] Matth. XIV, 2. — [2] N. XXI.
[3] Matth. XIV, 3. — [4] Gen. XLIX, 10. — [5] Matth. XIV, 3. — [6] Ibid. 4. — [7] Luc. III, 1.

vero Philippus Tetrarcha erat Iturææ et Trachonitidis regionis. Existimant igitur nonnulli, postquam obiisset Philippus, filiamque reliquisset, Herodiadem fratris uxorem duxisse Herodem, lege ejusmodi nuptias permittente cum liberi non superessent [1]. Nobis autem cum non liqueat obiisse Philippum, majus etiam flagitium Herodem admisisse putamus, hunc nempe a fratre etiamnum vivente conjugem abduxisse.

Quapropter [2] prophetica libertate instructus Joannes, nec regiam Herodis dignitatem veritus, neque præ mortis timore tantum scelus silentio prætermittens, dicebat Herodi divino Spiritu repletus : « Non licet tibi habere eam : non enim licet tibi habere uxorem fratris tui [3]. » Herodes quidem apprehenso Joanne vinctum in carcere deposuit, non ausus plane eum interficere, et propheticum sermonem a populo auferre. Regis autem Trachonitidis uxor, mala quædam opinio, malaque doctrina, filiam genuit sibi cognominem cujus motus cum viderentur ad numerum eleganter compositi, et Herodi res ad natalitia pertinentes amanti placuissent, causa fuerunt cur non amplius propheticum caput esset in populo. Hactenus autem existimo motus populi Judæorum, qui juxta Legem esse videntur, nihil esse aliud quam illos Herodiadis filiæ, sed Herodiadis saltatio contraria erat sanctæ saltationi, quam qui non saltant iis exprobrabitur his verbis : « Cantavimus » vobis tibiis, et non saltastis [4]. » Saltant autem in natalitiis sermonis injusti, inter illos regnantis, ita ut sermoni huic motus eorum placerent. Observavit vero aliquis eorum qui nos præcesserunt, diem Pharaonis natalem in Genesi descriptum [5], dixitque improbum res ad natalitia pertinentes

[1] Gen. XXXVIII, 8. Deut. XXV, 5. Ruth IV, 5. Matth. XXII, 24. Marc. XII, 19. Luc. XX, 28.

[2] N. XXII.

[3] Matth. XIV, 4. Marc. VI, 18. Levit. XVIII, 16. — [4] Matth. XI, 17. Luc. VII, 32. — [5] Gen. XL, 20.

amantem, diem natalem celebrare. Nos autem ab illo hanc occasionem nacti, nullibi scriptum reperimus a justo quopiam fuisse celebrata natalitia: iniquior quippe hoc Pharaone fuit Herodes; ab illo enim in natalitiis pistorum princeps sublatus est; ab hoc autem Joannes, « quo inter natos mu- » lierum major non surrexit[1]; » de quo Servator dicit: « Sed » quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, et » plusquam Prophetam[2]. » Sed gratiæ Deo agendæ sunt; quod etsi a populo prophetica gratia ablata est, major illa omni diffusa est in gentes per Servatorem nostrum Jesum, « qui factus est inter mortuos liber[3]: nam etsi crucifixus est » ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei[4]. » Præterea vide sermonem per quem munda et immunda edulia explorantur; contemnitur autem prophetia in lance pro obsonio illata. Caput autem prophetiæ Judæi non habent, Christum Jesum omnis prophetiæ verticem ejurantes: et capite truncatur Propheta propter juramentum, in ea re in qua pejerandum potius erat, quam juramento standum. Temere quippe jurasse non adeo culpandum erat, quam propter juramenti temeritatem Prophetam letho dedisse. Nec propterea solum capite truncatur, sed propter eos etiam qui simul accumbebant, malebantque interfici Prophetam, quam vivere. Accumbunt autem et epulantur simul cum improbo sermone inter Judæos regnante, qui propter ortum illius oblectantur. Concinne autem nonnunquam iis quæ dicta sunt uteris in temere jurantes, volentesque juramenta super flagitio facta servare, dicens non esse consentaneum ut quævis juramenta serventur, quemadmodum nec illa Herodis. Adverte insuper non palam et confidenter, sed clam et in carcere Herodem interficere Joannem. Nec enim aperte hodiernus Judæorum sermo prophetias res-

[1] Matth. XI, 11. — [2] Luc. VII, 26. — [3] Psalm. LXXXVII, 5. — [4] 2 Cor. XIII, 4.

puit, respuit autem revera, et clam, iisque minime fidem habere arguitur. Quemadmodum enim si Moysi credidissent, Jesu credidissent; ita si Prophetis credidissent, eum recepissent, qui fuerat a Judæis prænuntiatus[1]. Huic autem cum fidem non habeant, nec habent illis, et sermonem propheticum in carcere concludentes obtruncant, eumque mortuum habent, et divisum, et minime sanum, quandoquidem nec intelligunt illum; sed nos integrum habemus Jesum, impleta prophetia de illo dicente: « Os non comminuetur[2]. »

Joannis[3] autem venientes discipuli reliquias illius sepeliunt, « et venientes nuntiaverunt Jesu[4]; » is autem secessit in locum desertum, scilicet ad gentes, et post prophetarum necem secutæ sunt illum turbæ ex omnibus undequaque urbibus; quam cum vidisset esse frequentem, misertus est ægrosque qui in ea erant sanavit, et eos postea qui se secuti fuerant paucis panibus alit benedictis et multiplicatis. « Quod » cum audisset Jesus, secessit inde in navicula, in locum » desertum seorsum[5]. » Vexatores fugere, et perspectas devitare insidias, quæ per sermones struuntur nobis, quantum conducat, his verbis addocemur: id enim prudenti et certo consilio fit; temerarii autem est et præfidentis animi quæ mala declinare possit, ea adversum ire. Quis autem deinceps ambigat quin talia evitanda sint, cum non solum post ea quæ Joanni contigerunt, Jesus secesserit, sed etiam doceat et dicat: « Si persecuti fuerint vos in civitate ista, » fugite in aliam[6]? » Ingruentem ergo tentationem, quæ in potestate nostra non est, necesse est fortiter et confidenter sustinere; cum autem fugere licet, temerarium est id non facere....

[1] Joan. v, 46. — [2] Exod. xii, 46. Num. ix, 12. Joan. xix, 36.

[3] N. xxiii.

[4] Matth. xiv, 12. [5] Ibid. 13. [6] Id. x, 23.

§ VI.

De variorum morborum sanatione ad manducandum panem cœlestem necessaria.

...Verbum, et effundens in turbam lumen inspectionis suæ vidit eam, et videns illos potius miseratione dignos, quod in talibus versarentur, utpote hominum amans, per miserationem illam aliquid passus est is qui affectionibus minime erat obnoxius, nec miseratus est solum, sed ægros etiam illorum sanavit, variis et omnigenis ex malitia morbis laborantes.

Si autem videre vis quales sint animi morbi, cogita mihi avaros, et gloriosos, et puerorum amatores, et si quis est mulierosus : hos enim in turbis videns, et eorum misertus sanavit. Non vero existimandum est omne peccatum morbum esse, sed illud quod toti animo incubuit. Ita enim videre licet avaros totos argento, ejusque conservationi et coacervationi intentos : ambitiosos gloriolæ; inhiant enim ad laudes vulgi, hominumque ex infima plebe. Simile item senties de cæteris quos nominavimus, et si quid aliud illis affine est. Quoniam igitur ea verbat explicantes : « Curavit languidos eorum [2], » non omne peccatum esse morbum diximus, consentaneum est ex Scriptura de illorum differentiis verba facere. Ait quidem Apostolus Corinthiis, qui variis erant peccatis dediti, scribens : « Ideo inter vos » multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi [3]. » Audi siquidem in his nexum texentem, contextumque e variis peccatis facientem, juxta quem hi quidem sunt infirmi, alii autem imbecilles, plusquam infirmi, et alii præter utrosque, qui dormiunt. Qui enim propter animi debilitatem ad

[1] N. XXIV.

[2] Matth. XIV, 14. [3] I Cor. XI, 30.

quodvis peccatum proni sunt, nec toti aliqui certo peccati generi addicti sunt, velut imbecilles, infirmi sunt tantum; qui vero cum Deum amare deberent toto animo, toto corde et tota mente, argentum pro eo vel gloriolam, vel mulierem, aut pueros amant, patiuntur hi aliquid infirmitate pejus, et imbecilles sunt. Dormiunt autem qui cum debeant animo attendere et vigilare, id quidem non faciunt, sed præ nimia segnitie voluntate nutant, et cogitationibus dormitant: qui somniantes carnem polluunt; id vero quod maximam habet auctoritatem improbant, et gloriam probris incessunt. Ili quidem propterea quod dormiunt, vanas habent rerum imaginationes somniis perquam similes, vera quidem visa non admittentes, inanibus autem imaginationibus decepti: de quibus et id dicitur in Isaia: « Et sicut » somniat sitiens, et bibit, et postquam fuerit expergefac» tus, adhuc sitit, et anima ejus frustra speravit; sic erunt » divitiæ omnium gentium, quæcumque militaverunt in Je» rusalem [1]. » Etsi ergo explicantes differentiam infirmorum, imbecillorum et dormientium, divertisse videamur, ideo digressionem hanc fecimus, quod ea dixerit Apostolus in epistola ad Corinthios, quæ exposuimus, volentes ostendere quid his verbis intelligendum significetur: « Et curavit » languidos eorum [2]. »

Postea [3] sic habet sermonis contextus: « Vespere autem » facto, accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes: Deser» tus est locus, et hora jam præteriit; dimitte turbas, ut » euntes in castella, emant sibi escas [4]. » Ac primo quidem observa hunc sanasse ægros, cum panes benedictionis discipulis daturus esset, quos turbis apponerent, ut sanitati restituti panum benedictionis fierent participes; nec enim

[1] Isai. xxix, 8. — [2] Matth. xiv, 14.

[3] N. xxv.

[4] Matth. xiv, 15.

qui etiamnum infirmi sunt, panes benedictionis Jesu capere possunt. Sed et si quis cum hæc audire deberet : « Probet » autem unusquisque seipsum, et sic de pane illo edat[1], » et cætera, his non obtemperat quidem, sed temere panem Domini, ejusque calicem sumit, imbecillus, vel infirmus fit, vel dormiens ex ea, ut ita dicam, capitis gravedine quam a vi panis contrahit.

[1] I Cor. XI, 28.

TOMUS UNDECIMUS[1].

§ I.

De Pharisæis et Scribis qui accesserunt dicentes : Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum?

« Tunc accesserunt ad eum ab Jerosolymis Pharisæi et » Scribæ dicentes : Quare discipuli tui transgrediuntur tra- » ditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum pa- » nem manducant[3]. » Qui observaverit quo tempore accesserunt ab Jerosolymis Pharisæi et Scribæ dicentes : « Quare » discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? » et quæ sequuntur ; sciet ille necessario Matthæum non simpliciter scripsisse, ad Servatorem ab Jerosolymis accessisse Pharisæos et Scribas ea sciscitantes ab eo quæ scripta extant, sed posuisse : « Tunc accesserunt ad eum ab Jeroso- » lymis. » Quando igitur illud, *tunc*, intelligendum est? Cum scilicet trajecto mari, navi venerunt in terram Genesaret Jesus, ipsiusque discipuli, sedato vento, ex quo navem conscendit Jesus; et quando, « cum cognovissent eum » viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et » obtulerunt ei omnes male habentes, et rogabant ut vel » fimbriam vestimenti ejus tangerent; et quicumque tetige- » runt, salvi facti sunt[4]. Tunc accesserunt ad eum ab Jero- » solymis Scribæ et Pharisæi[5], » non admirantes virtutem

[1] Tom. III, pag. 487 et seqq.

[2] N. VIII.

[3] Matth. XV, 1, 2. — [4] Id. XIV, 35, 36. — [5] Id. XV, 1,

quæ erat in Jesu, quæ eos sanaverat qui vel fimbriam tantum vestimenti ejus tetigissent, sed animo rixandi avido, discipulos apud magistrum accusantes, non transgressionis præcepti Dei, sed unius traditionis Judæorum seniorum. Et verisimile est hanc rixosorum accusationem, Jesu discipulorum pietatem probare, nullam dantium reprehensionis ansam, velut de transgressione mandatorum Dei, Pharisæis et Scribis; qui quidem de transgressione discipulos non accusassent, quasi transgredientes præceptum Seniorum, si facultatem habuissent corripiendi eos qui accusabantur, et ostendendi transgredi illos mandatum Dei. Ne putes autem his probari servandam esse legem Mosis juxta litteram, quia videlicet discipuli Jesu ad hoc usque tempus eam servabant; nec enim antequam pateretur, « nos redemit de maledicto Legis[1], is qui patiendo pro hominibus, factus est pro nobis » maledictum. » Sed quemadmodum convenienter Paulus Judæis factus est « Judæus, ut Judæos lucraretur[2], » quid absurdum est apostolos inter Judæos commorantes, etsi mysticos Legis sensus callerent, sese tamen ad alienam voluntatem accommodasse, quemadmodum et Paulus cum Timothæum circumcidit, et sacrificium juxta votum quoddam legale obtulit, ut in Actis apostolorum scriptum est : Verum rursus rixosi apparent, qui nihil habent quod Jesu discipulos accusent de mandato Dei, sed tantum circa traditionem unam Seniorum; et ita perspicuum est criminandi studium, quod apud eos qui ex morbis sani facti fuerant, accusationem impingunt: in speciem quidem adversus discipulos, revera autem magistrum calomniari volentes; quasi necessarium foret ad pietatem, quod a Senioribus de lavatione traditum erat. Existimabant enim impuras esse et immundas eorum manus qui, antequam panem ederent, non lavissent; puras autem et sanctas factas esse eorum, qui

[1] Galat. III, 13. — [2] I Cor. IX, 20.

aqua eas abluissent, cum id per proportionem non respondeat Mosis juxta litteram legi. Nos autem non juxta traditionem Seniorum qui apud illos sunt, sed juxta rectam rationem nostras actiones purgare conemur, et sic animorum manus lavare, quando comesturi sumus tres panes, quos a Jesu volente nobis esse amico, postulamus; immundis enim, et illotis, et impuris manibus non oportet esse panis participes.

Jesus autem non accusat eos de traditione Seniorum Judæorum, sed de mandatis Dei duobus valde necessariis, quorum aliud quintum erat in Decalogo, sic habens : « Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene tibi sit, et » sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dat » tibi[1]. » Alterum vero in Levitico eo pacto scriptum erat : « Si homo maledixerit patri suo, aut matri suæ, morte moriatur; patri matrique maledixit, reus erit[2]. » Sed quandoquidem ipsum sermonem considerare volumus, quem edidit Matthæus, ut nempe « qui maledixerit patri, vel matri, » morte moriatur[3], » adverte num desumptum sit e loco ubi scriptum est : « Qui percusserit patrem suum aut matrem » suam, morte moriatur, et qui maledixerit patri suo, aut » matri suæ, morte moriatur[4]. » Sic igitur se habebant verba Legis super duobus mandatis. Matthæus autem illa ex parte et concise prodidit, et non iisdem verbis. Qua de re autem Pharisæos, et Scribas, qui venerant Jerosolymis, accuset Servator, dicens eos transgredi mandatum Dei propter suam traditionem, animadvertendum est. Ac Deus quidem dixit : « Honora patrem tuum, et matrem tuam[5]. » docens honorem debitum parentibus reddendum esse ab eo, qui ex ipsis genitus est. Hujus autem erga parentes honoris pars erat, vitæ commoda ad victum et vestitum ha-

[1] Exod. xx, 12. Deut. v, 16. — [2] Levit. xx, 9. Exod. xxi, 17. Prov. xx, 20. — [3] Matth. xv, 4. — [4] Exod. xxi, 15. Levit. xx, 9. — [5] Exod. xii, 20. Deut. v, 16.

bere cum illis communia, et si quam aliam rem gratificari parentibus suis poterat. Pharisæi autem et Scribæ talem Legi contrariam traditionem prodiderunt, obscurius in evangelio expressam, quam ne nos quidem fuissemus assecuti, nisi aliqui ex Hebræis tradidisset nobis ea quæ ad hunc locum pertinent, sic se habentia. Contingit nonnunquam, inquit, ut fœneratores cum in difficiles debitores incidunt, qui possunt quidem, sed nolunt debitum reddere, debitum in pauperum rationem consecrent, quibus in gazophylacium pecunia mittebatur pro viribus ab unoquoque eorum qui volebant cum illis bona communicare. Dicebant autem nonnunquam debitoribus sua lingua, Corban est id quod mihi debes, hoc est, donum: dedicavi enim illud pauperibus in rationem pietatis erga Deum. Deinde debitor tanquam non hominibus amplius, sed Deo debens, suæque erga illum pietati, veluti illuc concludebatur, ut etiam nolens debitum referret, non amplius fœneratori, sed jam Deo in rationem pauperum, nomine fœneratoris. Quod igitur fœnerator faciebat creditori, illud idem nonnulli quandoque filii faciebant parentibus, dicebantque illis: Illud quo a me adjutus fuisses, pater vel mater, scio te accepturum e Corban de ratione pauperum Deo consecratorum. Deinde audientes parentes Corban esse Deo consecratum, id quod sibi dandum erat, non amplius à filiis accipere volebant, etiamsi rebus necessariis magnopere indigerent. Talem ergo traditionem Seniores apud plebeios proferebant: Quicumque dixerit patri vel matri, id quod alicui eorum dandum erat Corban esse, et donum, eum non amplius debitorem esse patri vel matri ad suppeditanda illi vitæ necessaria. Hanc igitur traditionem Servator reprehendit non velut sanam, sed Dei mandato adversantem. Nam si Deus dicit: «Honora patrem et matrem[1],» dicebat au-

[1] Matth. xv, 4.

tem traditio : Non debet honorare patrem et matrem largitione, qui id quod daturus erat parentibus, Deo, ut Corban consecravit; manifestum est fuisse rescissum præceptum Dei de honore parentum, Pharisæorum et Scribarum traditione, dicente non amplius eum debere patrem honorare et matrem, qui Deo semel consecraverit id quod accepissent parentes. Et Pharisæi utpote avari, ea docebant, ut sub pauperum specie ea etiam acciperent, quæ parentibus alicujus danda erant. Ac eorum quidem avaritiam testatur Evangelium dicens : « Audiebant autem omnia hæc Pharisæi » qui erant avari, et deridebant illum[1]. » Si quis igitur eorum qui inter nos Seniores dicuntur, vel quoquomodo populo præsunt, pauperibus mavult obtentu reipublicæ dari, quam propinquis eorum qui dant, si contigerit eos necessariis indigere, neque possint ii qui dant utrumque præstare jure merito appelletur ille frater Pharisæorum, qui sermonem Dei propter suam traditionem abrogarunt, quique à Servatore hypocritæ esse convicti sunt. Ac valde quidem deterrere possunt, quominus de ratione pauperum quisquam sponte sumat, et «existimet quæstum esse pietatem[2]» aliorum, non hæc solum, sed et quæ de proditore Juda scripta sunt, qui per speciem quidem pauperum causam agebat, et indignans dicebat : «Poterat unguentum istud » venundari trecentis denariis, et dari pauperibus[3] ; » revera autem « fur erat, et loculos habens, ea quæ mittebantur, » subripiebat[4], » si quis igitur nunc quoque ecclesiæ loculos habens, loquitur quidem ut Judas pro pauperibus; ea autem quæ immittuntur, subripit, partem sibi ponat cum Juda qui talia fecit : propter quæ velut gangrena animam ipsius depascentia, Diabolus immisit in cor ejus Servatorem prodere, et cum excepisset ignitum de ea re telum, tandem ipse in animam ejus intrans, replevit eum. Et fortasse

[1] Luc. xvi, 14. — [2] 1 Tim. vi, 5. — [3] Matth. xxvi, 9. — [4] Joan. xii, 6.

quando dicit apostolus : «Radix omnium malorum est avaritia [1], » propter avaritiam Judæ dicit, quæ omnium malorum quæ contra Jesum admissa sunt radix est.

Sed [2] redeamus ad proposita, in quibus Servator duo e Lege mandata strictim exposuit; alterum quidem a Decalogo qui habetur in Exodo; aliud vero e Levitico, vel aliud ex aliquo loco ex iis qui sunt in Pentateucho. Præterea quoniam diximus, quo pacto abrogaverint sermonem Dei dicentem : «Honora patrem tuum et matrem tuam [3], » ii qui aiunt : « Non honorificabit patrem suum et matrem » suam, quicumque dixerit patri vel matri, Munus est id » quo a me juvareris [4], » quærat aliquis quomodo non supervacaneum est illud : « Qui maledixerit patri vel matri, morte » moriatur. » Esto enim, non honorat patrem et matrem, qui consecrat ei quod vocatur Corban, quæ daturus erat in honorem patris et matris; quomodo igitur Pharisæorum traditio et eum abrogat sermonem dicentem : « Qui male» dixerit patri vel matri, morte moriatur [5] ? » Sed fortasse qui dixerit patri vel matri : « Munus est id quo a me adjutus » fuisses [6], » patri et matri quasi convitium facit, velut sacrilegos appellans parentes, qui ea accipiunt quæ Corban consecrata sunt, ab eo qui hæc illi consecravit. Judæi ergo filios tanquam maledicentes patri vel matri juxta Legem puniunt, qui dicunt patri vel matri, «Munus est id quo a » me fuisses adjutus [7] : » vos autem una et vestra traditione duo mandata Dei rescinditis; nec deinde pudet vos discipulos meos criminari, ne unum quidem mandatum violantes, ambulant enim in omnibus mandatis ejus et justitiis sine reprehensione; transgrediuntur autem seniorum tra-

[1] 1 Tim. VI, 10.

[2] N. X.

[3] Matth. XIX, 19. — [4] Id. XV, 5, 6. — [5] Levit. XX, 9. — [6] Matth. XV, 5. — [7] Ibid.

ditionem, ne transgrediantur mandatum Dei; quod idem si vobis esset propositum, mandatum de honore erga patrem et matrem observassetis; et illud item quod habet: « Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur[1] : » mandatis autem illis adversantem Seniorum traditionem non observassetis.

§ II.

De eo quod scriptum est : Non quod in os intrat coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore.

« Et[2] convocatis ad se turbis dixit eis : Audite et intelli- » gite[3], » et quæ sequuntur. Dilucide his verbis a Servatore docemur, cum in Levitico, vel in Deuteronomio legimus ea quæ de mundis et immundis cibis tradita sunt, propter quæ nos ut violatores accusant Judæi corporales, et parum ab his discrepantes Ebionæi, non Scripturæ scopum esse arbitrari, eum qui obvius est super iis rebus sensum. Nam si « non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod » procedit ex ore[4], » et maxime quoniam, juxta Marcum, hæc dixit Servator « purgans omnes escas[5], » manifestum est non inquinari nos ea comedentes quæ Judæi litteræ Legis servire volentes immunda esse pronuntiant; tunc autem inquinari, quando cum oporteat labia nostra ratione vincta esse, nosque iis quæ dicimus stateram et libram adhibere, obvia quæque loquimur quidem, cogitamus autem non necessaria, unde fons nobis scaturit peccatorum. Ac decet quidem Dei Legem ea quæ e nequitia profluunt, vetare; quæ vero ad virtutem pertinent, præcipere; quæ vero ex sese sunt indifferentia, suo loco relinquere, ea videlicet

1 Matth. xv, 4.

2 N. xii.

3 Matth. xv, 10. — 4 Ibid. 11. — 5 Marc. vii, 19

quæ male fieri possunt, si ex instituto, et ex ea quæ in nobis est ratione in iis peccemus; recte autem fieri, si ad bonum finem perducantur. Ad hæc vero qui diligenter attendet, videbit in iis quæ bona esse creduntur, posse eum peccare, qui male, et ex pravo affectu ea susceperit; et quæ immunda dicuntur, posse pro mundis reputari, si cum ratione iis utamur. Quemadmodum enim delinquentis Judæi circumcisio in præputium reputabitur, et ethnici recte facientis præputium in circumcisionem[1]; sic et quæ pura existimantur, pro impuris imputabuntur ei, qui nec decenter iis, neque quando oportet, neque unde oportet, utitur; quæ autem impura dicuntur, « omnia fiunt munda mundis : » coinquinatis enim et infidelibus nihil est mundum, quo- » niam inquinatæ sunt eorum et mens, et conscientia[2]; » et hæc polluta cum sunt, omnia impura efficiunt quæcumque attigerint : quemadmodum rursus e contrario pura mens et pura conscientia pura omnia faciunt, etiamsi impura esse videantur : nec enim præ lascivia vel studio voluptatis, neque cum dubitatione in utramque partem trahente, utuntur justi cibo et potu, memores dicti illius : « Sive mandu- » catis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei » facite[3]. » Quod si designandi sunt ii qui juxta Evangelium impuri sunt cibi, dicemus tales esse illos qui ab avaritia subministrantur, et turpis lucri studio comparantur, et præ voluptate sumuntur, et idcirco quod honoratum ventrem pro Deo habeamus; quando videlicet ipse, ejusque appetitus, non ratio, animæ nostræ dominantur. Sed et scientes dæmoniis usum aliquem fuisse, vel non cognoscentes quidem, suspicantes autem, et ea de re dubitantes, si talibus utamur, non ad Dei gloriam illis usi sumus, neque in nomine Christi, cum non ipsa solum suspicio cibos Idolis immolatos esse, comedentem condemnet, sed et de ea re dubitatio; « qui enim dubitat, »

[1] Rom. II, 6. — [2] Tit. I, 15. — [3] I Cor. X, 31.

juxta Apostolum, « si manducaverit, damnatus est, quia non » ex fide; omne autem quod non ex fide, peccatum est[1]. »

.....Dixerit[2] autem aliquis qui in hunc inciderit locum, quemadmodum « non quod intrat in os coinquinat homi-» nem[3], » etiamsi existimetur a Judæis impurum; ita quod ingreditur in os, non sanctificare hominem, etiamsi a simplicioribus existimetur sanctificare, id quod Domini panis appellatur. Et sermo quidem ille minime, opinor, aspernandus est, proptereaque perspicua indigens explicatione, quæ mihi ita se habere videtur. Quemadmodum non cibus, sed conscientia ejus qui cum dubitatione comedit, comedentem coinquinat : « Nam qui dubitat, si manducaverit, » damnatus est, quia non ex fide[4]; » et quemadmodum inquinato et incredulo nihil purum est, non quidem per se, sed propter illius contaminationem et incredulitatem; ita id quod « sanctificatum est per verbum Dei et orationem[5], » non ex se utentem sanctificat; nam si id ita esset, sanctificaret et illum qui indigne Domino comedit, nec ullus propter cibum hunc infirmus factus fuisset, aut imbecillis, aut mortuus; tale enim quidpiam Paulus docuit his verbis; « Ideo » inter vos multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi[6]. » Ac proinde in pane Domini utilitas est ei qui utitur, cum intemerata mente, et pura conscientia panis fit particeps. Sic autem neque bono aliquo privamur, ex eo quod non comedamus de pane per verbum Dei et orationem consecrato, nempe propter ipsam ab esu abstinentiam, neque ex eo quod comedamus, bono aliquo abundamus : nam causa privationis, malitia est et peccata, et abundantiæ causa, justitia est et recte facta : ut tale sit id quod a Paulo dicitur his verbis : « Neque enim si manducaverimus, abun-

[1] Rom. xiv, 23.

[2] N. xiv.

[3] Matth. xv, 11. — [4] Rom. xiv, 13. — [5] 1 Tim. iv, 5. — [6] 1 Cor. xi, 30.

» dabimus, neque si non manducaverimus, deficiemus [1]. » Quod si vero id « omne quod intrat in os, in ventrem vadit, » et in secessum emittitur [2], » et cibus ipse per verbum Dei, et orationem consecratus, secundum illud quidem ipsum quod materia constat, in ventrem abit, et in secessum ejicitur; secundum orationem autem quæ illi accessit, juxta proportionem fidei, utilis fit, efficitque ut perspicax fiat animus, spectans ad id quod prodest; nec panis materia [3] sed super eum prolata oratio, ea est quæ illum juvat qui non indigne Deo hunc comedit [3]. Et hæc quidem de typico et symbolico corpore. Multa autem de ipso Verbo dici queant, quod caro factum est, verusque cibus, quem qui comederit, omnino in æternum vivet, cum nullus malus eum possit comedere [4] : nam si fieri posset ut in vitiositate perseverans comederet eum qui caro factus est, cum Verbum sit et panis vivus, scriptum non fuisset : « Quicumque » manducaverit hunc panem, victurum eum in æternum [5]... »

§ III.

De sanatis turbis.

« Et [6] cum transisset inde Jesus [7]. » Constat ex supra dictis, e partibus Tyri et Sidonis « venisse illum secus mare » Galilææ [8], » quod vulgo stagnum Genesaret appellatur : et rursus « ascendit in montem [9], » ubi postquam ascendisset, sedebat. Licet igitur dicere montem illum ubi sedet Jesus, non eos ascendere solos qui sani sunt, sed cum his et illos qui variis afflictati fuerant morbis. Ac fortasse mons ille in quo sedebat Jesus postquam eum conscendisset, is est qui

[1] I Cor. VIII, 8. — [2] Matth. XV, 17. — [3] Rom. XII, 6. — [4] Joan. I, 14; VI, 51. — [5] Id. VI, 51.

[6] N. XVIII.

[7] Matth. XV, 29. — [8] Ibid. — [9] Ibid.

vulgatiori nomine Ecclesia nuncupatur, erecta per verbum Dei supra reliquam terram, et qui in ea sunt; quo accedunt, non discipuli, relictis turbis, quemadmodum cum de beatitudinibus verba illis facta sunt; sed turbæ multæ, quæ quidem non accusabantur ipsæ quod surdæ, aliove morbo affectæ sint, sed tales secum habent. Nam in iis turbis quæ ad montem illum accedunt, ubi sedet Filius Dei, nonnullos videre est ad ea quæ promittuntur surdos factos; alios animo excæcatos, et verum lumen non intuentes; claudos alios et juxta rectam rationem ambulare non valentes; alios mancos, et juxta rectam rationem agere non valentes. Hi ergo qui cum turbis montem ascendunt, ubi erat Jesus, talia animo patientes, quandiu ad pedes Jesu non sunt, ab illo non sanantur; cum vero a turbis ad pedes illius, et ad extrema corporis Christi projecti sunt, utpote qui talibus morbis laborent, horum alioquin quantum quidem ad illos attinet indigni, tunc ab illo sanantur. Et cum videris in Ecclesiæ vulgo dictæ congregatione Catechumenos, qui cum propria surditate, et cæcitate, claudicatione, ac debilitate accesserunt, projectos post illos qui in ea ultimi sunt, et velut ad pedes corporis Christi quæ est Ecclesia, et procedente tempore Verbi ope sanatos; minime errabis cum dices tales, postquam ascenderunt cum turbis ecclesiæ in montem ubi erat Jesus, projectos fuisse ad pedes illius, et sanatos, adeo ut Ecclesiæ turba a tantis malis in melius mutationes aspiciens miretur, ita ut dicat; qui prius muti erant, loquuntur deinde verbum Dei, et claudi ambulant : cum impleatur non in corporeis solum, sed et in spiritualibus prophetia Isaiæ dicentis : «Tunc saliet sicut cervus, claudus, » et aperta erit lingua muti [1] : » et illic quidem, nisi fortuito dictum est : « Saliet sicut cervus, claudus, » dicemus cervo animali mundo, et serpentium hosti, quodque illorum ve-

[1] Isai. xxv, 6.

neno minime lædi potest, non eos sine causa comparari, qui prius claudi erant, et propter Jesum saliunt sicut cervus. Ex eo autem quod muti videantur loqui, completur prophetia dicens : « Et aperta erit linqua mutorum [1], » vel ea potius quæ dicit : « Surdi audite : » cæci autem vident juxta prophetiam sequentem, quæ sic habet : « Surdi, audite, et » cæci, intuemini ad videndum [2]. » Vident autem cæci, quando mundum aspicientes, ex ingenti rerum creatarum pulchritudine, comparatione cum illis facta, conditorem contemplantur; cumque ipsius Dei invisibilia, quæ ex operibus ab orbis creatione factis intelliguntur, animô cernunt, hoc est, studiose et perspicue vident et intelligunt. Hæc autem videntes turbæ « magnificabant Deum Israel [3], » et magnificant quidem credentes eumdem Deum patrem esse illius qui eos sanavit de quibus egimus, et Deum Israel; nec enim Judæorum solum Deus est, sed et gentium. Ascendere igitur faciamus nobiscum in montem, ubi constituit Jesus Ecclesiam suam, qui conscendere illum nobiscum voluerint, mutos, cæcos, claudos, mancos, et multos alios, et projiciamus eos ad pedes Jesu, ut sanet illos, adeo ut sanatio turbæ admirationem pariat....

§ IV.

De septem panibus.

« Jesus [4] autem convocatis discipulis suis dixit [5]. » Supra quidem in simili de panibus historia, antequam panum mentio facta sit, « exiens Jesus vidit turbam multam, et mi» sertus est eis, et curavit languidos eorum. Vespere autem » facto, accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes : Deser» tus est locus, et hora jam præteriit; dimitte illos [6], » et

[1] Isai. xxxv, 6. — [2] Ibid. xlii, 18. — [3] Matth. xv, 31.

[4] N. xix.

[5] Matth. xv, 32. — [6] Id. xiv, 14, 15.

quæ sunt deinceps. Nunc autem post mutorum sanationem, et reliquorum, miseretur turbæ, quæ triduo jam cum illo perseveraverat, nec habebat quod comederet : et illic quidem discipuli pro quinque millibus rogant; hic vero pro quatuor millibus sponte loquitur : ac illi quidem vespere nutriuntur, postquam diem cum illo triverunt; illi vero, qui per tres dies adhæsisse illi perhibentur, participes fiunt panum, ne deficiant in via : et illic quidem discipuli quinque panes et duo pisces non interroganti se duntaxat habere dicunt; hic vero de septem panibus, et paucis pisciculis interroganti respondent : et illic quidem jubet catervas reclinari, vel discumbere super gramen; scripsit quippe Lucas : « Facite illos discumbere [2]; » ait autem Marcus : « Præ» cepit illis, ut accumbere facerent omnes [1] : » hic autem non jubet, sed denuntiat turbæ ut discumbat : illic rursus iisdem verbis dicunt tres evangelistæ : « Acceptis quinque » panibus, et duobus piscibus aspicientem in cœlum bene» dixisse [3]; » hic autem, quemadmodum scripserunt Matthæus et Marcus, « gratias agentem Jesum fregisse [4] : » et illic quidem super fœnum discumbunt; hic vero discumbunt super terram. In his autem quæres discrepantiam Joannis secundum loca, qui de facinore illo agens scripsit Jesum dixisse : « Facite homines discumbere [2], » et cum gratias egisset, de panibus dedisse discumbentibus : hujus autem omnino non meminit. Animadvertens autem differentiam, secundum loca, eorum quæ de panibus scripta sunt, illos existimo ordinis esse præstantioris quam istos, quoniam illi nutriuntur in monte, isti in deserto loco : illi postquam triduo Jesum comitati sunt; isti vero per unum duntaxat diem, cujus vespere nutriti sunt. Præterea si idem non est Jesum sponte fecisse, ac fecisse postquam id esse faciendum a discipulis

[1] Luc. IX, 14. — [2] Marc. VI, 39. — [3] Matth. XIV, 19. Marc. VI, 41. Luc. IX, 16. — [4] Matth. XV, 36. Marc. VIII, 6. — [5] Joan. VI, 10.

accepisset, vide annon præcellant ii qui beneficium acceperunt a Jesu, ex tempore pascente illos: ut beneficio illos obstringeret[1]. Quod si secundum Joannem hordeacei erant panes, e quibus superfuerunt cophini duodecim, nec simile quidpiam de istis dicitur, quomodo prioribus hi non præstabunt? Ac illorum quidem « languidos curavit[2]; » hic autem non languidos qui cum turbis erant curavit, sed cæcos, et claudos, et mutos, et mancos; unde et super illis mirantur quatuor millia; de languidis autem nihil tale dictum est: præstantiores autem sunt, opinor, qui de septem panibus comederunt, pro quibus actæ sunt gratiæ iis qui de quinque benedictis comederunt: et qui comederunt de paucis pisciculis, iis qui de duobus comederunt: forsitan et illi qui super terram discubuerunt: et illi quidem e paucioribus panibus duodecim cophinos relinquunt; hi vero e pluribus sportas septem, quod plura et ampliora capere possent: et fortasse quidem illi terrena omnia proculcant, et super illa discumbunt: hi vero super fœnum, super solam videlicet carnem suam; « Omnis *sed enim* caro fœnum[3]. » Post illa etiam animadverte Jesum dimittere eos jejunos nolle, ne deficiant utpote panibus Jesu vacui, et detrimentum præterea capiant in via, quæ ad res domesticas ducit[4]. Observa autem sicubi scriptum est Jesum dimisisse, ut videas eorum differentiam, qui postquam aliti fuerunt ab illo dimissi sunt, et eorum qui alia ratione dimissi sunt. Exemplum autem alicujus alio pacto dimissi, sit illud: « Mulier, dimissa es ab » infirmitate tua[5]. » Insuper discipuli semper cum Jesu conversantes, ab illo non dimittuntur: turbæ autem pastæ dimittuntur. Quemadmodum rursus discipuli nihil magnum de Chananæa sentientes dicunt: « Dimitte illam, quia clamat post nos[6]; » at Servator dimittere illam non videtur,

[1] Joan. vi, 13. — [2] Matth. xiv, 14. — [3] Isai. xl, 6. — [4] Matth. xv, 32. — [5] Luc. xiii, 11. — [6] Matth. xv, 23.

nam cum dixisset illi : « O mulier ! magna est fides tua : fiat » tibi sicut vis[1], » sanavit quidem filiam ejus ex illa hora ; verumtamen scriptum non est hunc eam dimisisse. Ac talia quidem super proposito loco perquirere, et perspicere in præsentia potuimus.

[1] Matth. xv, 28.

TOMUS DUODECIMUS[1].

§ I.

De iis qui rogaverunt, ut signum de cœlo ostenderet sibi.

« Et[2] accesserunt ad eum Sadducæi et Pharisæi ten- » tantes, et rogabant eum ut signum de cœlo ostenderet » eis[3]. » Sadducæi et Pharisæi super maximi momenti dogmatibus invicem dissentientes : asserunt quippe mortuorum resurrectionem Pharisæi, sperantes futurum aliquod sæculum; Sadducæi vero nihil post hanc vitam hominem manere sciunt, sive in virtute profecerit, sive e nequitiæ finibus exire omnino conatus non fuerit: hi ut Jesum tentent, concordes fiunt. Simile quid horum factum est, quemadmodum tradidit Lucas, Herodem inter et Pilatum, qui amici mutuo facti sunt, ut Jesum trucidarent[4]... Nunc autem etiam persæpe in vita videre est eos qui valde contrarias sive in ethnicorum philosophia, sive in aliis disciplinis sententias tuentur, in id apparere consentientes ut Jesum Christum in ejus discipulis ludibrio habeant, et oppugnent...

Ad[5] hæc autem dicendo pervenimus, propter Pharisæos et Sadducæos, qui simul ad Jesum accesserunt, in iis quæ ad resurrectionem pertinent dissentientes, et velut ad id concordes factos, ut servatorem nostrum tentarent, et

[1] Tom. III, pagg. 511 et seqq.

[2] N. I.

[3] Matth. XVI, 1. — [4] Luc. XXIII, 12.

[5] N. II.

rogarent ut signum de cœlo sibi ostenderet. Nec enim iis contenti prodigiis quæ Servator, in curandis omnis generis morbis et languoribus, fecerat in populo, aliisque miraculis quæ palam, et in multorum conspectu perpetraverat, volebant præterea hunc sibi, ac de cœlo quidem signum ostendere. Atque equidem conjicio suspicatos fuisse illos signa super terram edita posse etiam a Deo non esse: itaque non veritos esse dicere Jesum « ejicere dæmones in » Beelzebul principe Dæmoniorum[1]: » putasse autem signum de cœlo fieri non posse a Beelzebul, vel improba aliqua potestate. Fallebantur profecto circa utraque signa, et ea quæ supra terram fiunt, et quæ e cœlo oriuntur, minime probati trapezitæ, nec scientes spiritus operantes discernere, quinam a Deo sunt, quinam ab illo absunt. At consentaneum erat scire illos multa ex iis prodigiis quæ adversus Ægyptum edita sunt Mosis temporibus, cum non e cœlo essent, manifesto tamen Dei fuisse; et ignem qui e cœlo decidit super oves Job, a Deo non fuisse[2]: ejusdem quippe ignis ille erat, cujus erant et ii qui in captivitatem abduxerunt, et fecerunt tres equitum turmas adversus pecora Job.... Quemadmodum Ægyptiorum incantatores et malefici, utpote inferiores homine peccati, et filio perditionis, virtutes quasdam imitati sunt, et signa, et prodigia veritatis, facientes prodigia mendacia, ne veris fides haberetur; ita existimo hominem peccati signa imitaturum et virtutes. Hæc fortasse suspicantes propter vaticinia de illo facta Pharisæi; quæro autem an etiam Sadducæi, tentantes rogaverunt Jesum, ut signum sibi de cœlo ostenderet: quod si id illos minime fuisse suspicatos dicemus, quomodo pronuntiabimus erga prodigia a Jesu edita illos fuisse affectos, qui in duritie perseverabant, et rerum quæ fiebant miracula non erubescebant? Quod si opinetur quis-

[1] Matth. IX, 34; XII, 24. — [2] Job. I, 16, 17.

piam præbuisse nos ansam defensionis Pharisæis et Sadducæis, cum ubi in Beelzebul a Jesu dæmonia ejici dicunt, tumubi super cœlesti signo Jesum tentantes interrogant; sciat ille dixisse quidem nos verisimilitudine quadam fuisse illos adductos, ut prodigiis Jesu non crederent; verumtamen venia non propterea esse dignos; cum non ad Prophetarum sermones in Jesu factis impletos animum adverterent, quæ mala potestas implere haudquaquam poterat. Animam autem egressam retrahere, ita ut jam fœtens et quatriduanus exiret e sepulchris[1], nullius erat, præterquam ejus qui a Patre audiverat: «Faciamus hominem ad imaginem »et similitudinem nostram[2]:» sed et ventis imperare, et maris impetum sedare, nullius alterius erat, ac illius, per quem omnia, et mare ipsum, ventique facti sunt. Doctrina præterea ad amorem Creatoris juxta Legem ac Prophetas provocans, cupiditates cohibens, et mores ad pietatem formans, quid aliud iis ostendebat qui videre poterant, quam illum revera filium Dei esse, qui tot ac tanta faceret? propter quæ dixit discipulis Joannis: «Euntes renuntiate »Joanni quæ audistis et vidistis; cæci vident[3],» et quæ sequuntur.

Postea[4] dispiciamus quo pacto rogatus super uno signo, ut illud Pharisæis et Sadducæis a quibus fuerat rogatus, de cœlo ostenderet, respondet, et dicit: «Generatio »mala et adultera signum quærit, et signum non dabitur »ei, nisi signum Jonæ prophetæ; *quo tempore*, et relictis »illis abiit[5].» Signum vero Jonæ, juxta petitionem illorum, non signum erat solummodo, sed etiam signum de cœlo; ita ut tentantibus, et signum de cœlo petentibus, nihilominus pro eximia sua bonitate signum dederit. Nam si

[1] Joan. XI, 39. — [2] Gen. I, 26. — [3] Matth. XI, 4, 5.

[4] N. III.

[5] Matth. XII, 39; XVI, 4.

quemadmodum Jonas tres dies ac tres noctes transegit in ventre ceti, ita Filius hominis in corde terræ, et deinde ex illa resurrexit; unde dicemus signum fuisse resurrectionis Jesu, nisi e cœlo?...

Ac [1] generationem quidem malam dixit illos, propter qualitatem quam a malo contraxerant; malitia autem est voluntaria maleficentia : adulteram autem, propterea quod Pharisæi et Sadducæi relicto, qui vir tropice appellatur, veritatis sermone, vel lege, a mendacio, et lege peccati adulterio polluti sunt. Nam si duæ sunt leges, et ea quæ « in membris nostris repugnat legi mentis [2], » et lex mentis; dicendum est legem mentis, hoc est spiritualem, virum esse, cui a Deo tradita est in uxorem anima, nempe viro legi, juxta id quod scriptum est : « a Deo autem conjungitur viro uxor [3]; » alteram vero legem, adulteram esse subjectæ illi animæ, et propter illam adulteræ nomen consecutæ. Quod autem lex vir animæ sit dilucide id docet Paulus in epistola ad Romanos dicens « legem in homine dominari quanto tempore vivit : Nam, quæ sub viro est mulier, viventi alligatam esse viro, qui est lex [4] : » et quæ sunt deinceps. Adverte quippe in his legem dominari homini, quamdiu vivit lex, quemadmodum vir uxori. Nam viro subdita uxor, anima videlicet quæ est sub lege, viventi alligata est viro, qui est lex : si autem mortuus fuerit vir, hoc est lex, liberata est a lege, quæ est vir. Moritur autem lex ei qui ascendit ad beatitudinem, nec amplius sub lege vivit; sed idem facit quod Christus, qui etiamsi legi se subdiderit, propter « eos qui sub lege sunt, ut eos qui sub lege erant lucrifaceret [5], » neque mansit sub lege, neque legi subjacere passus est, quos in libertatem vindicaverat : hos enim secum ad divi-

[1] N. iv.

[2] Rom. vii, 23. — [3] Marc. x, 9. — [4] Rom. vii, 1, 2, 3. — [5] 1 Cor. ix, 21.

num vitæ institutum evexit, quod est supra legem, quæ sacrificia pro peccatorum remissione, utpote pro minus perfectis, et etiamnum peccantibus continebat. Qui ergo peccato obnoxius non est, neque amplius sacrificiis legalibus indiget, fortasse postquam perfectionem est assecutus, spiritualem etiam legem prætergressus est, et ad verbum quod supra illam est, pervenit, quod iis qui vivunt in carne, caro factum est: iis autem qui non amplius secundum carnem militant, id quod, cum Verbum esset, in principio erat apud Deum Deus, cernitur, et Patrem detegit. Tria igitur in animum inducenda sunt circa hunc locum; mulier subdita viro, viro nempe qui est lex, et mulier adultera, anima videlicet quæ vivente viro, viro alteri, legi nempe carnis sese applicuerit; et mulier quæ demortui viri fratri nupserit, vivo scilicet et nunquam intermorituro Verbo, quod postquam resurrexit « a mortuis, non moritur, mors enim » illi ultra non dominabitur[1]... » Post hæc scriptum est, « re» lictis illis abiisse[2]; » quomodo enim sponsum Verbum non reliquisset adulteram generationem, et ab illa non recessisset? Dixeris autem Dei verbum relicta Judæorum synagoga, tanquam adultera, ab illa discessisse et uxorem scortationis cepisse, eos nempe qui ex gentibus sunt; quando quidem illi facti sunt meretrices, cum essent civitas fidelis Sion[3]: hi vero quemadmodum Rahab meretrix, quæ Josue speculatores exceperat, cum universa familia servata est[4]; non amplius præterea scortans, sed ad pedes Jesu accidens, et eos lacrymis pœnitentiæ rigans, et sanctæ vitæ unguentorum fragrantia inungens, propter quam Simoni leproso, priori nempe populo cum exprobratione ea dixit quæ scripta sunt[5].

[1] Rom. VI, 9. Id. VII, 2. [2] Matth. XVI, 4. [3] Isai. I, 21. [4] Jos. VI, 25. [5] Luc. VII, 37 et seq.

§ II.

De interrogatione Jesu in Cæsarea, quemnam ipsum homines esse dicant.

«Venit[1] autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi, et in»terrogabat discipulos suos[2].» Quærit a discipulis Jesus, quemnam ipsum homines esse dicant, ut ex apostolorum discamus varias, quæ tunc temporis inter Judæos fuerunt, de Servatore nostro opiniones : fortasse etiam ut discipuli Jesu curiose semper eorum satagere doceantur, quæ de illo ab hominibus dicuntur : quod ad id iis proderit qui illud faciunt, ut si quid mali dicatur, hujus occasiones omni ope præcidant; sin boni aliquid, ejus causas augeant. Cæterum vide quomodo propter varios in Judæis super Jesu animi motus, ex malesanis quibusdam opinionibus dicerent quidem nonnulli hunc esse Joannem Baptistam, quemadmodum Herodes Tetrarcha, qui pueris suis dixerat : « Hic est »Joannes Baptista; ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes »operantur in eo[3]; » alii vero Eliam esse eum qui nunc Jesus appellatur, vel renatum, vel ab eo tempore in carne viventem, hoc autem tempore apparentem. Qui dicebant autem Jesum esse Jeremiam, nec Jeremiam Christi typum esse, fortasse iis moti sunt quæ initio Jeremiæ de Christo dicta sunt, tunc quidem in Propheta non completis, sed nunc in Jesu perfici cœptis, quem « constituit Deus super »gentes, et super regna, ut evellat, et destruat, et disper»dat, et dissipet, et ædificet, et plantet[4], » efficiens ut esset propheta super gentes quibus sermonem annuntiavit. Sed et qui unum illum esse ex prophetis dicebant, talia de illo existimabant, propter ea quæ in prophetis tanquam in ipsos

[1] N. IX.

[2] Matth. XVI, 13. — [3] Id. XIV, 2. — [4] Jerem. I, 10.

dicta sunt, in illis autem minime completa fuerunt. At Judæi utpote velo cordi eorum prætento digni, falsa de Jesu opinabantur; Petrus autem tanquam non carnis et sanguinis discipulus, sed et qui revelationis Patris qui in cœlis est capax fuerat, hunc esse Christum confessus est. Magnum igitur erat id quod a Petro Servatori dictum est : « Tu es » Christus[1]; » ignorantibus Judæis Christum hunc esse : majus autem, scivisse illum, non modo hunc esse Christum, sed « filium Dei vivi, » quique per prophetas dixerat : « Vivo ego[2], *et* : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ[3]. » Erat autem et is vita qui dixit : « Ego sum vita[4], » utpote a Patre qui fons vitæ est. Et adverte diligenter annon quemadmodum idem non sunt fons fluvii, et fluvius; ita fons vitæ, et vita. Atque hæc quidem addidimus, quod ad illud pertinerent : « Tu es Christus filius Dei vivi... »

Quod[5] autem respondens Simon Petrus dixit his verbis : « Tu es Christus filius Dei vivi[6], » si illud idem dicamus sicut Petrus, eo nobis per carnem et sanguinem non revelato, sed per lumen quod a Patre cœlesti cordibus nostris affulserit, fortasse fimus et ipsi id quod Petrus; nempe, itidem ut ille, fortunati prædicamur, propterea quod hæc etiam ad nos pervenerunt, quæ causa illi fuerunt cur beatus sit existimatus; eo quod neque caro neque sanguis revelaverint nobis Jesum esse Christum, filium Dei vivi, sed Pater qui in cœlis est, e cœlo ipso, ut in cœlo vivamus; eo nobis revelante revelationem ad cœlum illos evehentem qui velamen a corde detraxerint, « spiritum autem sapientiæ Dei et revelationis[7] » susceperint...

« Tu es Petrus[8], et super hanc petram ædificabo Eccle-

[1] Matth. XVI, 16. — [2] Jerem. XXII, 24. — [3] Ibid. II, 13. — [4] Joan. XIV, 6.
[5] N. X.
[6] Matth. XVI, 16. — [7] Ephes. I, 17.
[8] N. XI.

siam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus » eam[1] : » Quam autem eam ? an enim petram, super quam Christus ædificat Ecclesiam ? an Ecclesiam ? ambigua quippe locutio est : an quasi unam, eamdemque rem, petram et Ecclesiam ? Hoc ego verum esse existimo ; nec enim adversus petram, super quam Christus Ecclesiam ædificat, nec adversus Ecclesiam portæ inferi prævalebunt : quemadmodum neque « via colubri super petram[2], » juxta id quod in proverbiis scriptum est, reperiri possit...

Unusquisque[3] (autem) ex iis qui pravæ sententiæ patres sunt, architectus factus est portæ alicujus inferi : qui vero talium rerum architecti doctrinæ opem suam præstant, ministri sunt, et dispensatores, servientes pravo sermoni impietatis fabricatori. At cum multæ sint et vix numerandæ inferi portæ ; nulla inferi porta prævalebit adversus petram, vel Ecclesiam quam super illam Christus ædificat. Verumtamen vi nonnulla pollent hæ portæ, qua quosdam evomant qui iis non resistunt, nec adversus eas pugnant ; superantur autem ab aliis, qui propterea quod ab eo non recedunt qui dixit : « Ego sum ostium[4], » omnes inferi portas ex anima sua deturbarunt. Atque id quidem sciendum est, quemadmodum urbium portæ singulæ propria habent nomina ; eodem modo portis inferi pro variis peccatorum formis nomina imponi posse ; ita ut una inferi porta fornicatio appelletur, per quam iter faciunt scortatores ; altera autem inficiatio, per quam in inferum descendunt, qui Deum inficiantur. Jam vero et unusquisque illorum qui diversis ab Ecclesia opinionibus adhærent[5], et aliquam falsi nominis scientiam genuerunt, portam inferi ædificavit, aliam quidem Marcion, Basilides aliam, et aliam Valentinus.

[1] Matth. XVI, 18. — [2] Prov XXX, 19.

[3] N. XII.

[4] Joan. X, 7, 9. — [5] I Tim. VI, 20.

Hic igitur[1] portæ inferorum dictæ sunt. In Psalmis vero gratias agit Propheta dicens : « Qui exaltas me de portis » mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis fi- » liæ Sion[2]. » Atque ex hoc loco discimus fieri nunquam posse, ut qui non exaltatus fuerit de portis mortis, et ad portas Sion non pervenerit, omnes laudationes Dei annuntiare possit. Portæ autem Sion contrariæ portis mortis intelligi possint, adeo ut porta mortis, sit luxuria; porta autem Sion castitas; mortis item, injustitia; Sion vero justitia, quam ostendens Propheta ait : « Hæc porta Domini, justi in- » trabunt in eam[3]; » et rursum mortis porta, sit timiditas; fortitudo vero, Sion : imprudentia, mortis; contraria autem illi sapientia, Sion. Omnibus autem portis scientiæ falsum nomen gerentis una contraria est porta veræ scientiæ... Cauti simus super unoquoque peccato, quasi in aliquam inferorum portam descendentes, si peccemus; sed exaltati de portis mortis annuntiemus omnes laudationes Domini in portis filiæ Sion : verbi causa, in una porta filiæ Sion quæ castitas appellatur, annuntiabimus per castitatem laudationes Dei : et in alia, justitia videlicet, per justitiam laudationes Dei : et universa in quibuscumque rebus laude dignis versamur, in illis sumus in aliqua porta filiæ Sion, per illam annuntiantes laudationem aliquam Dei...

Atque[4] hæc quispiam hoc loco quæsiverit, an cum duodecim mitteret, non eos se Christum esse sentientes mitteret : quod si id sentiebant duodecim, sentiebat profecto et ipse Petrus; curnam ergo nunc beatus prædicatur? Per hæc enim ostendit oratio nunc primum confessum fuisse Petrum Christum filium Dei vivi esse... Difficilis et ardua mihi videtur esse quæstio : illius autem solutio quæratur ea quæ

[1] N. XIII.

[2] Psalm. IX, 15. [3] Id. CXVII, 20.

[4] N. XV.

minime impugnari possit; quam qui invenerit, in medium proferat, si majorem fidem mereatur, quam quæ a nobis dicenda sunt, quasi quæ rei paria non sint. Adverte ergo num dicere possis credi Jesum esse Christum, minus esse quam cognosci quod creditur : fortasse autem et in cognitione hac, Jesum scilicet esse Christum, differentiam esse, cum quisquis cognoscit illum, eodem modo non cognoscat. Credi itaque absque cognitione, minus esse quam cognosci, perspicuum est ex hoc Joannis : « Si vos manseritis in sermone meo, cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos[1]. » In cognitione autem illa, Jesum esse Christum, differentiam esse, cum omnes quicumque eum cognoscunt ex æquo non cognoscant, vel minimum attendenti rem declarat ipsa perspicuitas ac evidentia. Quis enim non fateatur Timotheum, verbi gratia, cognoscentem Jesum esse Christum, non tantum fuisse ad illius cognitionem illustratum, quantum illustratus fuit Paulus apostolus? Illud autem quis non admiserit, quod etiamsi plures vere dicant de Deo : Ipse mihi eorum quæ sunt cognitionem veram dedit : non illud dicent simili cum perspicuitate exponentes, et cognita pariter animo comprehendentes, vel totidem numero res cognoscentes? Non solum autem per varium cognoscendi modum accidit, ut qui cognoscunt, eodem modo non cognoscant, sed et per id quod cognitionem confert, ut juxta illud, is qui cognovit filium revelante patre, quemadmodum cognovisse Petrus perhibetur, supremam beatitudinem consequatur. Quod si hæc a nobis recte dicta sunt, animadvertes an Duodecim primum quidem credebant, minime vero cognoscebant; deinde postquam crediderunt, cognitionis rudimenta capessebant, et perpauca de illo cognoscebant; postremo tandem in cognitione proficiebant, ut cognitionis datæ a Patre Filium revelante capaces essent;

[1] Joan VIII, 31, 32.

cujusmodi statum obtinebat Petrus, quando beatus prædicatus est. Nec enim propterea solum quod dixerit : *Tu es Christus*[1], beatus prædicatur; sed cum additamento : *Filius Dei vivi.* Marcus quippe, et Lucas qui scripserunt respondentem Petrum dixisse : *Tu es Christus*, et id non addiderunt quod extat apud Matthæum, non scripserunt beatum illum propter dictum illud fuisse prædicatum, et post prædicationem hanc benedictione fuisse impetitum his verbis : *Tu es Petrus*[2], et quæ sequuntur.

...Prospiciens[3] autem ut ab apostolis perfectius prædicarentur quæ ad se pertinebant : « Præcepit discipulis suis ut » nemini dicerent quia ipse esset Christus[4], et ad id illos præparavit, ut se Christum esse crucifixum et a mortuis suscitatum dicerent, cum cœpit non solum dicere, nec ad id usque tantummodo procedere ut eos doceret, sed et « ostendere discipulis suis quia oporteret eum ire in Jerosolymam[5], » et quæ sequuntur.

« Et accipiens[6] Jesum Petrus cœpit eum increpare : Propitius esto tibi Domine, et hoc non erit. Cui dixit : Vade » post me Satana, scandalum mihi es : quoniam non sapis » quæ Dei sunt, sed quæ hominis[7]. » Quoniam cœperat Jesus ostendere discipulis suis, quia oportet eum abire in Jerosolymam, et multa pati, adhuc initia eorum quæ ostendebantur discebat Petrus. Quoniam autem aliquid pati indignum Christo filio Dei vivi, indignum quoque Patre existimabat, qui tanta de eo sibi revelaverat; nondum enim passurum illum fuerat ei divinitus significatum, propterea *assumens eum*, et quasi dignitatis Christi oblitus, et Dei vivi

[1] Matth. xvi, 16. — [2] Ibid. 18.

[3] N. xix.

[4] Matth. xvi, 20. — [5] Ibid. 21.

[6] N. xxi.

[7] Matth. xvi, 22, 23.

Filium nihil reprehensione dignum vel dicere, vel facere, *cœpit increpare illum*, et tanquam propitiationis egenti dixit: » Propitius tibi sis Domine; » nondum enim sciebat « eum » proposuisse Deum propitiationem per fidem in sanguine » ipsius[1]; » cujus consilium quidem probans, inscitiam autem reprehendens, propter id consilium quod rectum erat et laude dignum ait illi: « Vade post me, » quasi, ut Jesum sequatur, missis iis factis per quæ ignarus erat, nec recte loquebatur: propter inscitiam autem, quasi contrarium aliquid et oppositum iis habenti quæ ad Deum pertinent, dixit: *Satana*, quod apud Hebræos adversarium sonat. Quod si nec præ inscitia locutus fuisset, nec filium Dei vivi increpuisset, dicens illi: « Absit a te Domine, non erit tibi hoc[2], » nec certe id illi dixisset: « Vade post me, » quasi qui ire post illum, cumque sequi cessasset: nec dixisset item, *Satana*, quasi qui contraria iis quæ a se dicta fuerant, protulisset.

Simul[3] autem conferes quod Petro dixit: « Vade post me » Satana[4]; » et Diabolo ei dicenti: « Hæc omnia tibi dabo, » si cadens adoraveris me: Vade Satana, » absque additamento, *post me*. Post Jesum quippe esse bonum est: propterea dictum est: « Venite post me, et faciam vos fieri pis» catores hominum[5]. » Tale et illud est: « Qui non accipit » crucem suam, et sequitur me, non est me dignus[6]. » Et in universum observa vocem, *post*; bonum quippe est, cum quis post Dominum Deum ambulat, et post Christum... Et hoc quidem dicit Petro Jesus conversus, et id facit ei gratificans. Tu autem plura exempla colligens vocabuli, *conversus*, maxime quæ ad Jesum pertineant, et ea simul contendens, reperies non supervacaneam esse vocem hanc. Sufficit

1 Rom. III, 25. — 2 Matth. XVI, 22.

3 N. XXII.

4 Matth. VX, 10. — 5 Marc. I, 17. — 6 Ibid. 10, 38.

autem in præsentia id ex Evangelio Joannis proferre : « Con-» versus autem Jesus, et videns eos » (Petrum videlicet et Andream) « sequentes se, dicit eis : Quid quæritis[1] ? » Hic enim adverte, cum *conversus* est, factum illud fuisse in eorum gratiam et beneficium ad quos conversus est.

Postea[2] inquirendum venit curnam dixerit Petro : « Scandalum es mihi[3] ; » cum præsertim dicat David ; « Pax » multa diligentibus Legem tuam, et non est illis scanda-» lum[4]. »... Dicendum scandalo obnoxium non esse, non ipsum modo Servatorem, sed et eum qui in charitate perfectionem adeptus est; at quantum in eo est qui talia dicit, vel facit, offensioni etiam esse illum vel ei qui offensus alioqui non fuisset...

« Tunc[5] Jesus dixit discipulis : Si quis vult post me » venire[6] ; » et cætera. Hinc ostenditur non leve esse et contemnendum facinus, velle post Jesum ire, eumque sequi; nec quemquam post Jesum iturum qui sibi ipse non renuntiaverit : sibi autem ipse renuntiat, qui anteactam sibi in nequitia vitam, egregia conversione delet; quemadmodum, exempli causa, qui prius libidinosus fuit et intemperans, postquam magis deinde continens factus est, sibi lascivo ipse renuntiat... Quicumque vero talis est, cum Christo crucifixus est, et tollens crucem suam eum sequitur qui propter nos crucem suam portat, juxta id quod ita a Joanne dictum est : « Hunc ergo accipientes imposuerunt ei : » et cætera usque ad id : « Ubi crucifixerunt eum[7]. » At Jesus, qui est secundum Joannem, ut eum sic appellem, sibi ipse crucem portat, et « bajulans eam exivit : » ille vero qui est

1 Joann. I, 38.

2 N. XXIII.

3 Matth. XVI, 23. — 4 Psalm. CXVIII, 165.

5 N. XXIV.

6 Matth. XVI, 24. — 7 Joann. XIX, 16, 17, 18.

secundum Matthæum [1], et Marcum [2], et Lucam [3], sibi eam ipse non fert, Simon enim Cyrenæus eam portat. Et is quidem fortasse ad nos refertur, qui propter Jesum Jesu crucem portamus; ipse vero Jesus ad seipsum. Nam quasi dupliciter crux animo comprehendi potest, ita ut altera sit quam Simon Cyrenæus, altera quam sibi ipse Christus fert.

Præterea [4] ad id: « Abneget semetipsum [5], » videtur mihi utile esse id quod à Paulo sibi renuntiante dictum est, quod ita se habet: « Vivo ego, jam non ego: vivit vero in » me Christus [6]. » Nam, *Vivo ego, jam non ego*, vox erat se ejurantis, tanquam qui propiam vitam amisisset, in se autem Christum suscepisset, ut ipse in eo viveret, tanquam justitia, et tanquam sapientia, et tanquam sanctificatio, et tanquam pax nostra, et tanquam potentia Dei, omnia in ipso efficiens. Adverte insuper animum ad id, quod cum plurimi sint moriendi modi, suspensus in ligno crucifixus est Filius Dei, ut quicumque peccato morientur, non alio modo ei moriantur, quam per crucem. Propterea dicent: « Christo confixus sum cruci [7], *et*: Mihi adsit gloriari nisi » in cruce Domini, per quam mihi mundus crucifixus est, » et ego mundo [8]. » Fortasse enim unusquisque ex iis qui cum Christo crucifixi sunt, « expoliat principatus, et po» testates, et traducit eas, et triumphat in ligno [9]; » vel Christus potius hæc facit in illis.

« Qui [10] enim voluerit animam suam salvam facere, per» det eam [11]. » Ambiguum est id quod primum dicitur.

[1] Matth. xxvii, 32. — [2] Marc xv, 21. — [3] Luc. xxiii, 26.

[4] N. xxv.

[5] Matth. xvi, 24. — [6] Gal. ii, 20. — [7] Ibid. 19. — [8] Ibid. 6, 14. — [9] Colos. ii, 15.

[10] N. xxvi.

[11] Matth. xvi, 25.

Inde enim uno quidem modo id intelligi potest : si quis amans vitæ, et vitam præsentem bonum esse ducens, animam suam studiose conservat, ut in carne vivat, mortem reformidans, quasi morte eam amissurus; is animam suam eo pacto dum servare studet, eam extra felicitatis terminos eliminans, amittet. Si quis autem propter sermonem meum, quo ad mortem usque de vita æterna pro veritate decertare persuasus fuit, vitam præsentem contemnens, animam suam perdit, præ pietate eam tradens ei quod vulgo mors appellatur; is, utpote qui vitam suam propter me amiserit, servabit eam potius et tuebitur. Alio etiam modo id quod dictum est accipere possumus. Si quis in animum inducens suum quid sit salus, animæ suæ salutem consequi optat, vitæ huic nuntium remittens, eamque ejurans, et crucem suam tollens, ac me sequens, animam suam ratione mundi perdat; nam qui eam propter me, et omnem meam doctrinam perdiderit, salutem adipiscetur, finem perditionis hujus.

Simul [1] etiam observa dictum esse initio : « Qui voluerit, » deinde vero : « Qui perdiderit eam [2]. » Si velimus ergo salvam illam esse, mundi ratione eam perdamus, quasi cum Christo crucifixi, et gloriationem habentes in cruce Domini nostri Jesu Christi [3], per quem mundus nobis crucifixus erit, et nos mundo; ut salutem animarum nostrarum tandem consequamur, quæ initium inde duxerit, cum eas propter sermonem amisimus. Quod si salvam facere, rem esse beatam quæ ad salutem, et felicitates quæ apud Deum sunt, referatur, persuasum habemus, aliquis propter Christum debet esse animæ interitus, initium beatæ salutis futurus. Unicuique igitur anima sua mihi perdenda videtur, quemadmodum et de sui renuntiatione traditum

[1] N. XXVII.

[2] Matth. XVI, 25. — [3] Gal. VI, 14.

est. Perdat igitur quivis animam suam peccantem, ut post quam peccantem perdiderit, aliam recipiat, quæ recte agendo servetur. Nihil autem proderit homini, si totum mundum fuerit lucratus[1]; is autem mea sententia mundum lucratur, cui mundus crucifixus non est; cui vero mundus crucifixus non est is animæ suæ jacturam faciet. Cum autem duo proposita sint, vel ad lucrandam animam mundi jacturam facere, vel ad lucrandum mundum animæ jacturam facere; longe optabilius est mundi jacturam nos facere, animam vero propterea lucrari, quod eam propter Christum perdiderimus.

Illud[2] autem: « Aut quam dabit homo commutationem »pro anima sua[3]?» si dubitanter dictum sit, ostendere posse videbitur, eum *commutationem* dare *pro anima sua*, qui post admissa peccata facultates omnes tradiderit quo bonis ejus pauperes pascantur, quasi per id salutem adepturus: sin asseveranter, id ostendere arbitror nihil habere hominem, quod cum dederit tanquam *commutationem pro anima sua* sub ditione mortis constituta, eam potestate illius liberet. Nihilominus nullam homo dare queat *commutationem pro anima sua;* Deus vero pro uniuscujusque nostrum animæ permutationis pretio dedit pretiosum Jesu sanguinem, per quem empti sumus pretio, «non corruptibilibus auro vel argento redempti, sed pretioso sanguine »agni immaculati Christi, et incontaminati[4]... »

« Filius[5] enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum »angelis suis[6].» Nunc quidem venit Filius hominis, sed non in gloria sua: «Vidimus enim eum, et non habebat speciem,

[1] Matth. XVI, 26.
[2] N. XXVIII.
[3] Matth. XVI, 26. — [4] I Cor. VI, 20; VII, 23. I Petr. I, 18, 19.
[5] N. XXIX.
[6] Matth. XVI, 27.

» neque decorem : sed species ejus inhonorata, et deficiens » præter filios hominum, homo in plaga existens et labore, » et sciens ferre infirmitatem, quia aversa est facies ejus, » despecta est, et non est reputata[1]. » Et talem illum venire oportebat, « ut peccata nostra portaret, et pro nobis doleret; nec enim decebat peccata nostra portare et pro nobis » dolere, qui gloriosus esset : sed et in gloria venit, ut discipulos in apparitione sua, quæ sine specie et decore est, præparet. Et postquam similis illis factus est, ut fierent et ipsi similes illi, « conformes imaginis[2] » gloriæ ejus, quandoquidem primum ipse factus est conformis « corpori humili» tatis nostræ[3], *cum* semetipsum exinanivit formam servi ac» cipiens[4], » formam Dei recipit, eosque illi conformes facit.

At[5] si verbi differentias potes intelligere, quod in « stulti» tia prædicationis[6] » credentibus annuntiatur, et in sapientia prædicatur perfectis, videbis quo pacto Verbum coram Christi tironibus servi formam habeat, ita ut illi dicant : « Vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem[7] : » venit autem « in gloria Patris sui » coram perfectis, qui dicturi sunt : « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unige» niti a Patre plenum gratiæ et veritatis[8]. » Etenim perfectis gloria Verbi apparet, et quod unigenitum sit Deo Patri, et gratiæ plenum, atque item veritatis; quod quidem capere non potest is, cui ut credat « stultitia prædicationis » opus est. « Filius autem hominis venturus est in gloria Patris » sui, non solus, sed « cum angelis suis[9]. » ... Quandonam autem hæc contingent? an cum implebitur apostolicum illud oraculum : « Omnes enim nos adstare oportet ante tri-

[1] Isai, LIII, 2, 3, 4. — [2] Rom. VIII, 29. — [3] Philipp. III, 21. — [4] Ibid. II, 7.

[5] N. XXX.

[6] I Cor. I, 21, 26. — [7] Isai. LIII, 2, 3. — [8] Joan. I, 14. — [9] Matth. XVI, 27.

» bunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, » prout gessit, sive bonum, sive malum[1]? » Quod si unicuique reddet secundum id quod egerit, non solum bonum, nec malum etiam sine bono; perspicuum est redditurum eum unicuique secundum omnem bonam, et omnem malam actionem. Existimo autem, in iis quidem apostolo fidem habens, sed ea etiam Ezechielis adjiciens, in quibus delentur illius peccata qui perfecte fuerit conversus[2], et illius qui omnino desciverit prius recte factorum ratio non habetur, quod qui in hominem evasit perfectum, et omnem nequitiam abjecit, illius obliterantur peccata; qui autem a pietate deflexit, si quid prius ipsi recte gestum est, pro nihilo habetur. Nobis autem qui perfectos inter, et defectores medium obtinemus, astantibus ante tribunal Christi, redditur quod egimus sive bonum, sive malum. Non enim pure adeo, et caste nos gessimus ut nobis omnino peccata nostra non imputentur; neque adeo descivimus, ut quæ nobis bene gesta sunt, oblivioni tradantur.

« Amen[3] dico vobis, sunt quidam de hic stantibus qui » non gustabant mortem[4]. » Hæc referunt nonnulli ad trium apostolorum in montem excelsum seorsum cum Jesu ascensum, qui post sex dies, vel, ut ait Lucas, octo contigit[5]: et aiunt quidem qui expositionem hanc tuentur, non gustasse mortem Petrum et reliquos duos, antequam « viderint Filium hominis venientem in regno suo, et gloria sua[6]; » videntes enim transformatum Jesum Christum coram se, ita ut splenderet facies ejus, et reliqua, viderunt « regnum Dei » veniens in virtute[7]. » Quemadmodum enim regem satellites quidam circumstant, ita iis qui conscenderunt mon-

[1] 2 Cor. v, 10. — [2] Ezech. xviii, 21, 22, 27, 28, 32.

[3] N. xxxi.

[4] Matth. xvi, 28. — [5] Luc. ix, 28. — [6] Matth. xvi, 28. — [7] Marc. viii, 39.

tem, « apparuerunt Moyses et Elias cum Jesu loquentes [1]. »

Quid [2] autem ex his verbis intelligendum est, Mortem gustare? Ac is quidem vita est, qui dixit : « Ego sum vita, » et ipsa quidem « vita est abscondita cum Christo in Deo, *et* » cum Christus apparuerit vita nostra, tunc apparebunt » cum ipso [3] » qui cum illo apparere merentur « in gloria. » Inimicus autem vitæ hujus, qui et novissimus omnium illius inimicorum inimicus aboletur, mors est, quam obit anima peccans, contrario modo se habens his quæ animæ recte agenti et propter recte facta viventi contingunt [4]. Et cum in Lege dicitur : « Posui in conspectu tuo vitam [5], » id de eo pronunciat Scriptura qui dixit : « Ego sum vita, et de inimico illius, morte ; quorum alterum unusquisque nostrum operibus suis semper eligit. Et cum in conspectu vitam habentes peccamus impletur in nobis imprecatio quæ sic habet : « Et erit vita tua pendens ante te [6], » et quæ sequuntur usque ad hæc : « Et propter ea quæ oculis tuis vide» bis. » Quemadmodum ergo vita panis quoque visus est, « qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo [7], » ita inimicus illius, mors scilicet panis est mortuus. Omnis ergo anima ratione prædita, vel vivo, vel mortuo pane vescitur, dum bonas, vel pravas opiniones admittit. Deinde quemadmodum in vilioribus cibis contingit, ut nonnunquam ii degustentur solum; quandoque vero affatim edantur; ita et in illis panibus, is quidem parcius eos tantum delibans attingit, ille vero his ingurgitatur; et is quidem qui bonus est, vel ad id tendens ut bonus evadat, pane vivo et qui de cœlo descendit; nequam vero pane mortuo, qui mortuus est. Et ii fortasse qui raro leviter peccant, mortem solum degus-

[1] Matth. XVII, 3.

[2] N. XXXIII.

[3] Joan. XI, 25; XIV, 6. Colos. III, 3, 4. — [4] I Cor. XV, 26. — [5] Deut. XXX, 15. — [6] Id. XXVIII, 66, 67. — [7] Joan. VI, 33.

tant; qui vero virtutem amplexi sunt, ne illam quidem degustant, sed semper pane vivo aluntur. Petro igitur, adversus quem non prævalebunt portæ inferi, conveniebat mortem non degustare, cum mortem quispiam tum degustet, et edat cum adversus eum portæ inferi prævalituræ sunt; et mortem degustet, vel edat ea ratione qua plus vel minus, aut plures vel pauciores inferi portæ adversus eum prævalent. Sed nec fieri poterat ut tonitrus filii[1], a tonitru quæ res est cœlestis geniti, mortem gustarent, quæ a tonitru, quo tanquam matre geniti sunt, valde semota est. Hæc autem prædicit Verbum iis qui perfectionem adepturi sunt, et ex eo quod apud Verbum steterint, in tantum profecerunt, ut mortem non degustarent, donec adventum, et gloriam, et regnum viderent, et Verbi Dei excellentiam, qua superat omne verbum, ostentatione veritatis retrahens, et rapiens eos qui distractioni vincula rumpere, et sublimitatem excellentiæ Verbi veritatis conscendere nequeunt.

Sed[2] quoniam hanc Servatoris promissionem ipsam non degustandam morte sponsionem tempore circumscribere existimare quispiam potest, quod nempe mortem non degustaturi sint, « donec videant filium hominis venientem » in regno suo[3]; » postea vero illam degustaturi sint; probemus juxta aliquem Scripturæ usum vocem, *donec*, de re proposita tempus instans significare, non ita definitum ut post, *donec*, omnino contrarium rei propositæ contingat. Postquam Servator surrexit a mortuis, præter alia ait discipulis suis undecim et illud : « Ecce ego vobiscum sum omni» bus diebus, usque ad consummationem sæculi[4]; » ergo usque ad consummationem sæculi cum ipsis futurus erat,

1 Marc. III, 17.

2 N. XXXIV.

3 Matth. XVI, 28. — 4 Ibid. XXVIII, 20.

post consummationem vero sæculi, instante alio sæculo quod futurum appellatur, se cum eis non amplius futurum denuntiabat; ita ut juxta illud, melior esset discipulorum status ad consummationem usque sæculi, quam post sæculi consummationem; at non ausurum quemquam dicere existimo, post sæculi consummationem non amplius cum discipulis futurum Dei filium, quod tandiu futurum hunc cum illis declaret sermo, donec instet sæculi consummatio. Perspicuum enim est id in quæstione fuisse, an ante futurum sæculum et speratas Dei promissiones, quæ ab illo remunerationis causa fient, una cum discipulis futurus esset filius Dei. Id autem quærebatur, concesso eo futurum hunc cum illis, utrum cum illis aliquando sit futurus, aliquando non. Quamobrem exolvere se nobis ostendit ea quæ in dubitando oriri potuerat suspicione, futurum hunc videlicet cum discipulis jam nunc, et omnibus diebus ad consummationem usque sæculi eos non derelicturum quibus doctrinam suam tradiderat... Quemadmodum in eo loco quem protulimus illud necessario nobis discendum est, usque ad consummationem sæculi eum a nobis non discessurum, sed nobiscum omnibus diebus futurum; ita et hoc loco perspicuum iis esse opinor qui rerum consequentiam considerare sciunt, eum qui semel viderit « Filium hominis venien- » tem in regno suo[1], » eumdemque in gloria sua, « et regnum » Dei veniens in virtute[2], » minime illum post tantorum bonorum inspectionem mortem degustaturum. Non præter rationem autem existimavimus absque promissionis Jesu sermone degustaturos nos mortem, quamdiu digni habiti nos fuerimus qui regnum Dei in virtute veniens, et filium hominis venientem in gloria et regno suo videremus.

Quoniam[3] autem hic apud tres evangelistas scriptum est:

[1] Matth. XVI, 28. — [2] Marc. VIII, 39.

[3] N. XXXV.

« Non gustabant mortem[1]; » apud alios autem diversa de morte tradita sunt, extra rem non erit opposita hæc cum voce ea, *gustare*, conferre. In Psalmis igitur dictum est : « Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem[2]? » et rursus alibi : « Veniat mors super illos, et descendant in in» fernum viventes[3] : » et in aliquo e prophetis : « Absorbuit » mors prævalens[4] : » et in Apocalypsi : « Mors et infernus » sequuntur quosdam[5]. » His autem locis aliud mihi videtur esse mortem degustare ; aliud videre eam; aliud aliquibus eam supervenire; tum præter prædicta, quartum quid illis significari : « Absorbuit mors prævalens; » et quintum quid præterea his verbis : « Mors et infernus sequuntur eos. » Tu vero præter eas quas protulimus invenies fortasse differentias, si eas collegeris; quas invicem componens, et recte investigans, res unoquoque loco significatas reperies. Illud autem in his quæro, an minus malum sit mortem videre ; majus autem illo, gustare eam ; hoc item pejus, mortem sequi aliquem, nec sequi solum, sed et illi supervenire, eumque apprehendere quem prius sequebatur ; absorberi autem, omnium eorum quæ dicta sunt mihi videtur esse gravissimum... Quod si præter ea quæ a nobis commemorata sunt, clarius exponendum est quid per eam filii hominis venientis in regno suo, vel in gloria sua visionem ostenditur, quidque per eam regni Dei in virtute venientis visionem significatur; ea sive quæ cordibus nostris affulgent, sive quæ quærentibus inveniuntur, sive quæ cogitationes nostras subeunt (unusquisque pro libitu rem æstimet) exponemus. Qui contemplatur et intelligit excellentiam Verbi, omnem rerum falsarum quidem, verisimilium tamen probabilitatem solventis et confutantis; is Filium hominis, qui juxta Joannis sermonem Verbum Dei

[1] Marc. VIII, 39. Luc. IX, 27. — [2] Psalm. LXXXVIII, 49. — [3] Ibid. LIV, 16. — [4] Isai. XXV, 8. — [5] Apoc. VI, 8.

est, venientem aspicit in regno suo. Quod si aspicit is non omnem solum contrariarum rerum probabilitatem solvens verbum, sed et res ad se pertinentes apertissime significans; ille non regnum solum illius, sed et gloriam aspicit, et regnum Dei quoque in virtute veniens in illo intuetur; ac intuetur id quidem, utpote in quem nullum amplius imperium obtineat peccatum quod in corpore peccatorum mortali regnat [1], sed semper rerum omnium regi Deo subditus sit, cujus regnum, potentia quidem intra nos est [2], actu autem, vel, ut Marcellus appellat, in virtute, nequaquam autem in imbecillitate, intra perfectos solum est [3]. Hæc igitur stantibus discipulis Jesus, non de omnibus illis, sed de quibusdam prædicens pollicitus est.

§ III.

De Servatoris transfiguratione.

« Et [4] post dies sex [5], *juxta Matthæum et Marcum* assumit » Petrum et Jacobum et Joannem fratrem ejus, et subdu» cit illos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus » est ante eos. » Hoc ante explicationem a nobis super istis propositam, et juxta textum orationis olim contigerit : qui autem a Jesu in montem excelsum subducti sunt, et digni habiti qui transfigurationem illius seorsum spectarent, et non sine causa post sex dies, ex quo sermones supra a nobis commemorati habiti sunt, subducti mihi videntur. Quoniam enim intra dies sex, qui perfectus numerus est, perfectum illud opificium, mundus universus conditus est; idcirco eum qui non ea amplius quæ videntur, caduca enim

[1] Rom. VI, 12. — [2] Luc. XVII, 21. — [3] Marc. VIII, 39.
[4] N. XXXVI.
[5] Matth. XVII, 1, 2. Marc. IX, 1.

sunt[1], sed jam ea solum quæ non videntur, propterea quod æterna sunt, intuendo res mundi universas prætergressus est, his verbis designari existimo : « Post sex dies assumit » Jesus nonnullos. » Si quis igitur nostrum in montem excelsum a Jesu assumptus subduci vult, et id merendo consequi, ut seorsum transfigurationem illius videat, sex dies prætereat, non ea amplius aspiciendo quæ videntur, nec mundum, eave quæ in mundo sunt diligendo, nec ulla mundana cupiditate laborando, quæ cupiditas est corporum, et corporearum opum, et gloriæ quæ in carne est, et quæcumque animam distrahere solent, et a melioribus, et divinioribus rebus divellere, et deturbare, et in opibus, et gloria, et reliquis veritati contrariis cupiditatibus, sæculi hujus errori affigere. Postquam enim sex dies, ut diximus, præterierit, novum sabbatum celebrabit, supra montem excelsum gaudio perfusus, quod transfiguratum coram se Jesum conspexerit. Variæ enim Verbi formæ sunt, unicuique prout illi conducit, apparentis; nulli autem præter ipsius captum sese videndum præbentis.

...Si[2] autem transfigurationem Jesu videre cupis, quæ coram iis contigit qui in montem excelsum seorsum cum eo ascenderunt; vide mihi Jesum in Evangeliis simpliciter quidem intellectum, et, ut dixerit aliquis, secundum carnem iis cognitum qui per sublimia opera et sermones excelsum sapientiæ montem non conscendunt; non amplius autem secundum carnem cognitum, sed theologice per omnia Evangelia prædicatum et assertum, et in Dei forma per eorum cognitionem conspectum : coram illis enim transformatur Jesus, non iis qui infra sunt. Postquam autem vultus ejus transformatus soli similis factus fuerit, ut filiis lucis appareat qui exuerunt opera tenebrarum et induerunt

[1] 2 Cor. IV, 18.

[2] N. XXXVII.

arma lucis [1], et non amplius filii sunt tenebrarum, vel noctis, sed facti sunt filii diei [2], et tanquam de die honeste ambulant [3]; tunc manifestum se dans affulgebit eis, non solum quasi sol, sed ut justitiæ sol [4].

At [5] non ille solum coram talibus discipulis transformatur; nec id solum transformationi suæ addit, ut vultus ejus quasi sol fulgeat; sed vestimenta etiam illius candida videntur sicut lumen, iis qui seorsum in montem excelsum ab eo subducti sunt: vestimenta autem Jesu sermones sunt et litteræ Evangeliorum quibus indutus est. Quin etiam apostolorum litteras, quæ res ad Jesum pertinentes exponunt, vestimenta Jesu esse existimo, candida illis facta qui excelsum montem cum Jesu conscendunt. Sed quandoquidem candidorum differentiæ sunt, vestimenta ejus haud secus candida fiunt ac candidorum omnium lucidissimum et purissimum, lumen videlicet. Cum ergo quempiam videris, non theologiam solum de Jesu accurate explorantem, sed et Evangeliorum sermonem explanantem; huic vestimenta Jesu facta esse candida sicut lumen dicere ne te pigeat. Postquam autem transfiguratus Dei Filius ita fuerit intellectus et consideratus, ut vultus ejus solem, et vestimenta candore lumen referant; statim is profecto qui talem viderit Jesum, Mosem, hoc est, Legem, et Eliam per synecdochen, hoc est non ipsum solum, sed omnes prophetas cum Jesu communicantes videbit; tale enim illud est quod significatur: « Cum eo loquentes [6], » et juxta Lucam: « Moses et Elias visi in majestate [7], » et quæ sequuntur, usque ad: « in Jerusalem. » Si quis vero Mosis gloriam vidit, spiritualem legem, tanquam sermonem cum Jesu habitum, et sapientiam in prophetis absconditam in

[1] Rom. XIII, 12. — [2] I Thess. V, 5. — [3] Ibid. IV, 12. — [4] Rom. XIII, 13.
[5] N. XXXVIII.
[6] Matth. XVII, 3. — [7] Luc. IX, 30, 31.

mysterio intelligens, vidit ille Mosem, et Eliam in gloria, quando eos vidit cum Jesu [1].

Deinde[2] quandoquidem ea quæ apud Marcum habentur, explicanda venient : « Dum oraret, transfiguratus est coram » ipsis [3], » dicendum est quæri debere annon Verbum coram nobis transformatum tum maxime videre liceat, si quæ supra dicta sunt fecerimus, et in montem ascenderimus, et Verbum ipsum cum Patre colloquens, eumque pro iis orans viderimus, pro quibus verus Pontifex solum verum Deum deprecetur. Ut autem ita cum Deo disserat, et Patri preces fundat, montem conscendit : tunc autem juxta Marcum[4] : « Vestimenta ejus fiunt splendentia, et candida nimis » velut lumen, qualia fullo non potest super terram candida » facere [4]. » Et fortasse qui supra terram sunt fullones, ii sunt sapientes sæculi hujus, sermoni quem perspicuum et castum esse ducant, operam dantes, ut impuræ nempe cogitationes, et falsa dogmata, ab eorum fullonia (ut ita dicam) arte exornata esse videantur. At qui vestimenta sua fulgentia iis ostendit qui ascenderunt, et illis splendidiora quæ fullonia eorum ars candida efficere potest, ille est Verbum, in scripturarum sermonibus a multis contemptis sententiarum nitorem exprimens, quando « vestitus Jesu albus » et refulgens [5], » juxta Lucam, efficitur.

Videamus [6] deinde quid volens sibi Petrus respondendo dixerit Jesu : « Domine, bonum est nos hic esse, faciamus » tria tabernacula [7], » et quæ deinceps sunt. Propterea vero id potissimum quærendum est, quia his Marcus quasi ex seipso subjunxit : « Non enim sciebat quid respondisset [8] : »

1 Cor. II, 7.

[2] N. XXXIX.

[3] Marc. IX 1. — [4] Marc. IX, 2. — [5] Luc. IX, 29.

[6] N. XL.

[7] Matth. XVII, 4. — [8] Marc. IX, 5.

Lucas autem, « nesciens, *inquit*, quid diceret[1]. » Animadvertes itaque an ea per mentis alienationem dixerit, spiritu eum ad hæc dicenda excitante repletus, qui sanctus quidem esse nequaquam potest; ante Servatoris quippe resurrectionem neminem Spiritum sanctum habuisse docuit in Evangelio Joannes dicens : « Nondum enim erat Spiritus, quia » Jesus nondum fuerat glorificatus[2]. » Quod si Spiritus nondum erat, et is qui nesciebat quid diceret, a spiritu aliquo excitatus loquebatur; is qui ea ut proferrentur efficiebat, unus ex spiritibus profecto erat qui nondum in ligno fuerat triumphatus, nec cum illis traductus et ostentatus fuerat de quibus scriptum est : « Expolians principatus et potestates » traduxit confidenter palam, triumphans illos in ligno[3]. » Is autem fortasse erat qui scandalum a Jesu appellatum est, et Satanas hoc loco dicitur : « Vade post me, Satana » scandalum es mihi[4]. »....Quod si hæc ita se habent, vide num is forsitan qui, ut Jesum, quantum in se erat, scandalizaret, et ab administratione cum multa alacritate suscepta et gesta, et per passionem hominibus salutari averteret, quæcumque ad id conferre videbantur perficiebat, ipse et hic quasi fraudulenter et dolose Jesum avocare satagat, velut eum ne amplius ad homines se demitteret adhortans, neve ad eos iret, vel pro illis mortem subiret, sed cum Moyse et Elia in monte excelso permaneret. Quinetiam tria tabernacula facturum se significabat; unum quidem privatim Jesu, alterum Moysi, et alterum Eliæ, quasi tres illos capere non potuisset unum tabernaculum, si in tabernaculis, et super excelsum montem mansuri fuissent. Fortasse et in eo malitiose agebat is qui *nescientem quid diceret* agitabat, cum Jesum, Mosem, et Eliam simul esse nolebat, sed eos ab invicem trium tabernaculorum obtentu volebat separare : mendacium præterea illud erat : « Bonum nos hic

[1] Luc. IX, 33. — [2] Joan. VII, 39. — [3] Colos. II, 15. — [4] Matth. XVI, 23.

» esse, » nam si bonum fuisset, hic profecto mansissent; quod si mendacium fuit, quæres quis ut mendacium proferretur effecit; cum præsertim juxta Joannem : « Quum loquitur mendacium, ex propriis loquatur, quia mendax est, » et pater ejus[1] : » et quemadmodum veritas non est absque illius operatione qui dixit : « Ego sum veritas[2]; » sic mendacium non est absque veritatis inimico. Contraria igitur etiamnum in Petro erant, veritas et mendacium; et ex veritate quidem dicebat illud : « Tu es Christus filius Dei[3]; » ex mendacio autem : « Absit a te, Domine, non erit tibi » hoc[4], » et illud quoque : « Bonum est nos hic esse[5]. » Qui autem Petrum non ex mala aliqua operatione, sed ex solo suo arbitrio hæc dixisse vult, cum ab eo postulabitur expositio loci illius : « Nesciens quid diceret[6], » et hujus : « Non » enim sciebat quid respondisset[7], » dicet eum ibi ostendisse rem esse probrosam et Jesu indignam assentiri morti Christi filii Dei vivi quem jam ei revelaverat Pater : et hic, utpote qui duas Jesu formas vidisset, at longe præstantiorem eam quæ in transfiguratione apparuerat, ea delectatum, bonum esse dixisse in hoc monte commorari, ut ipse, et alii qui cum eo erant exhilararentur transformationem Jesu videntes, et vultum ejus solis instar splendidum, et candida ejus vestimenta tanquam lumen; et præterea quos semel in gloria viderant, Mosem videlicet et Eliam, eadem semper gloria præditos intuerentur: tum etiam ut iis quæ invicem disserentes eos audituri erant, oblectarentur, Mosem nempe et Eliam cum Jesu, Jesum autem cum eis.

Quoniam[8] autem nondum ulla adhibita cura ut quæ habentur hoc loco allegorice a nobis explicentur, sed solam verborum significationem perscrutantes hæc diximus, con-

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Ibid. XIV, 6. — [3] Matth. XVI, 16. — [4] Ibid. 22. — [5] Ibid. XVII, 4. — [6] Luc. IX, 33. — [7] Marc. IX, 5.

[8] N. XLI.

sequenter his videamus an forte Petrus ille de quo jam diximus, et filii tonitrus ad altitudinem veritatis dogmatum evecti, et intuiti transformationem Jesu, et Mosis ac Eliæ qui cum eo in gloria visi sunt; tabernacula in seipsis habitaturo Verbo Dei, ipsiusque Legi cum gloria conspectæ[1], et prophetiæ mortem a Jesu subeundam enarranti struere vellent; et utpote contemplationi deditam vitam amans Petrus, ejusque deliciis frui magis optans, quam cum molestia inter plurimos eo consilio versari, ut volentibus opem et utilitatem ferret, dixerit: « Bonum est nos hic esse[2]. » Sed quoniam charitas « non quærit quæ sua sunt[3], » quod bonum Petro videbatur, illud Jesus non præstitit; propterea de monte descendit ad eos iturus qui montem conscendere, ipsiusque metamorphosim videre non poterant; ut eum saltem talem videant, qualem videre queunt. Justi ergo opus illud est, et charitatem non quærentem quæ sua sunt habentis, « liberum esse ex omnibus, omnibus vero » inferioribus se servum facere, ad plures *ex illis* lucrifa- » ciendos[4]... »

Postea[5] id sequitur: « Adhuc eo loquente, ecce nubes lu- » cida obumbravit eos[6], » et quæ sunt deinceps. Ego vero Deum existimo cum Petrum a tribus struendis tabernaculis sub quibus habitare cupiebat, deterreret, melius, ut ita dicam, et præstantius tabernaculum, nubem scilicet ostendisse. Cum enim tabernaculi illæ sunt partes, quisquis in eo est hunc obumbrare et protegere, nubes autem lucida abrumbaret eos, quasi divinius illis tabernaculum, utpote lucidum, futuræ instar resurrectionis Deus construxit. Justos enim tectos, simul et illuminatos, et illustratos a se lucida nubes obumbrat. At quænam lucida ea nubes est justos

[1] Luc. IX, 31. — [2] Matth. XVII, 5. — [3] I Cor. XIII, 5. — [4] Ibid. IX, 19.
[5] N. XLII.
[6] Matth. XVII, 5.

obumbrans? An paterna fortasse virtus est, a qua Patris vox exit, Filium sibi dilectum et placitum testans, eosque adhortans qui ea abumbrabantur, ut illum, nec quempiam alium audirent? Is autem quemadmodum olim, ita et semper per ea quæ vult loquitur. Forsitan vero et Spiritus sanctus nubes lucida est, justos obumbrans, et edens oracula Dei operantis in se, et dicentis: « Hic est filius meus » dilectus mihi in quo bene complacui[1]. » Quin et audacter Servatorem nostrum lucidam esse nubem pronuntiabo.... Lucida quippe Patris, et Filii, et Spiritus sancti nubes veros Jesu discipulos obumbrat; vel Evangelium, Legem, et Prophetas nubes obumbrat, lucida quidem ei qui potest intueri lumen illius in Evangelio, Lege et Prophetis. Vox autem de nube emissa Mosem fortasse et Eliam, Filium hominis videre, eumque audire, et gloriam illius spectare cupientes alloquitur, dicens: « Hic est Filius meus dilec- » tus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite[2]. » Fortasse vero discipulos docet eum qui proprie Dei Filius est, ipsique dilectus, in quo ipsi bene complacitum, quique potissimum est audiendus, eum esse quem tunc aspiciebant, qui transformatus erat, cujus facies splendebat sicut sol, quique vestimenta lucis instar candentia indutus erat.

Scriptum[3] est deinde audientes vocem de nube exeuntem tres Apostolos et de Filio testimonium dicentem, gloriam illius et vim non ferentes, in faciem suppliciter cadentes Deum orasse[4]: novitatem enim spectaculi, eorumque quæ post spectaculum prolata sunt valde timuerunt.... Sed postquam eos tetigit Verbum, sublatis oculis Jesum solum,[5] nec quemquam alium viderunt. Moses qui lux est, et Elias, hoc est, prophetæ, unum et idem facti sunt ac

[1] Matth. XVII, 5. — [2] Ibid. 5.

[3] N. XLIII.

[4] Matth. XVII, 6. - [5] Ibid. 8.

Jesus, id est, Evangelium; nec ut prius tres erant, ita permanserunt, sed tres unum facti sunt... Postquam autem hæc in monte administrata sunt, descendentibus de monte discipulis, ut postquam ad turbam accesserint, Filio Dei operam suam circa illorum salutem navent : « Præcepit » Jesus discipulis dicens : Nemini dixeritis visionem, donec » filius hominis resurgat a mortuis[1]... » Per ista sileri vult Jesus, quæ ad gloriam suam conducunt, ante eam quam post passionem obtinebit : nam qui id audivissent, ac præsertim turbæ, tum maxime fuissent offensæ cum eum cruci affixum vidissent, quem tali affectum gloria accepissent. Quamobrem quoniam transfigurationi illius, et faciei solis instar splendere visæ affine erat per resurrectionem gloria affici, ideo tum ab apostolis hæc enuntiari vult, cum a mortuis surrexerit.

[1] Matth. xvii.

TOMUS DECIMUS TERTIUS[1].

§ I.

De lunatico.

« Et cum[3] venissent ad turbam, accessit ad eum homo » genibus provolutus ante eum, dicens : Domine miserere » filio meo[2]. » Qui mala tolerant, eorumque propinqui, cum turbis versantur : ideo ad illos descendit Jesus, postquam ea quæ supra turbas sunt, administravit, ut qui propter morbos animam detinentes ascendere non possunt, postquam ad eos e superioribus locis Verbum descenderit, adjuventur. At quærendum est quorum morborum causa ii credant, et pro sanitate sua recuperanda orent, qui adversam valetudinem patiuntur; quorum autem causa pro his alii id faciant; Centurio verbi gratia pro famulo; pro filio, Regulus; pro filia, Archisynagogus : et Chananæa pro fœminea sua prole; et nunc « homo genibus provolutus ante eum, » pro lunatico filio. Simul autem disquires ecquandonam Servator sponte, nec quoquam rogante aliquem, puta paralyticum sanet; hæ enim curationes in unum collatæ, inter se et comparatæ, ei qui reconditam in mysterio sapientiam intelligere valet, Dei circa varios animorum morbos, eorumque curandorum rationes decreta declarabunt.

At[4] quoniam non de omnibus, sed de præsenti tantum loco

[1] Tom. III, pagg. 573 et seq.

[2] N. III.

[3] Matth. XIV, 15.

[4] N. IV.

nunc nobis agendum est, videamus quemnam esse Lunaticum, proque eo regnantem illius patrem tropologice dicere possumus; quid ægrotum non semper, sed sæpe cadere, quandoque in ignem, aliquando vero in aquam; quid item non a discipulis, sed ab ipso solum Jesu potuisse sanari : nam si omnis morbus, et adversa valetudo, quæ tunc temporis in populo curavit Servator noster, ad varios animorum morbos referuntur, rationi consentaneum est per paralyticos, animo remissos, et jacentem in corpore, ac resolutum habentes animum designari; per cæcos item indicari, cæcosque revera esse, qui circa res soli animo manifestas cæcutiunt; qui vero ad salutaris sermonis susceptionem obsurduerunt, per surdos significari. Convenienter his, quæ ad Lunaticum pertinent examinanda erunt. Is autem affectus ægrotos per intervalla non exigua invadit, in quibus nihil a sano videtur differre qui eo laborat, quando hunc videlicet epilepsia non corripit. Talibus vero morbis laborantes animos invenias, qui sæpe in castitate, aliisque virtutibus recte valere creduntur; deinde quasi epilepsia quadam, ea nempe quæ ab animi perturbationibus oritur, corripiuntur, et ab eo statu decidunt, quo stare videbantur, et erga sæculi hujus fallaciam, reliquasque cupiditates rapiuntur. Forsitan ergo minime aberraveris, si homines ejusmodi qui a « spiri» tualibus nequitiæ in cœlestibus[1] » dejiciuntur, spiritu, ut ita dicam, lunaticos esse dicas, et persæpe male se habere, quo scilicet tempore animos illorum perturbationes et affectus invadunt, cadentes nonnunquam in ignem inflammationum, quando (juxta ea quæ in Osee habentur,) « adulteran» tes quasi clibanus succensus a flamma ad coctionem am» busti[2]; » aliquando in aquam, quando rex omnium qui in aquis sunt draconum, a respirationis libertate qua frui videbantur, eos in profundum fluctuum maris humanæ vitæ

[1] Ephes. VI, 12. — [2] Osee. VII, 4.

dejicit. Nobis autem ad eam quam super Lunatico protulimus expositionem, proderit is qui in Sapientia de justi quidem æquabilitate, et constantia ait : « Narratio pii semper » est sapientia[1]; » de iis autem quorum supra meminimus : « Stultus autem sicut luna mutatur[2]. » Ac in istis quidem ejusmodi impetus notare licet, qui ab his etiam a quibus levitas eorum et inconstantia animadversa non est, laudes extorquere possint; adeo ut plenilunium in iis esse, vel propemodum certe plenilunium pronuncient. Quod autem in iis lumen esse visum est, et lumen nocturnum est, non diurnum, rursus imminutum cernas, eo usque deficiens, dum quod videbatur lumen esse in iis, nullo modo conspiciatur. An autem propter tale quidpiam, epilepsiam lunaticum morbum appellaverint necne, qui rebus nomina primum imposuerunt, ipse adnimadvertes.

Pater[3] autem Lunatici is est fortasse angelus cui ille obtigit.... animorum medicum tanquam pro filio deprecans, ut eum sanet, cujus morbum verbum inferius, quod in discipulis est, curare non potuerat. Spiritum autem mutum et surdum a Verbo depulsum, cæcos in id quod boni speciem habet impetus esse tropologice dicendum est; ut quæ quis antea bona a spectantibus credita cæco impetu gerebat, ea non amplius sine ratione gerat, sed juxta rationem doctrinæ Jesu. Inde Paulus ad dicendum concitatus est : « Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam[4] : » non unum enim tantummodo montem, sed illius instar plures transfert qui omnem fidem habet, quæ grano sinapis similis est; fides quippe ab hominibus, nihili fit, et valde exiguum quidpiam ac vile videtur esse; at cum bonum nacta est solum (animam videlicet) quod tale semen recte valeat

[1] Eccles. XXVII, 12. – [2] Ibid.

[3] N. v.

[4] I Cor. XIII, 2. – [5] Matth. XVII, 19; XIII, 3..

excipere, in magnam arborem evadit, ut nullum quidem ex iis quæ alis carent, at alis spiritualiter instructæ cœli volucres in hujusmodi fidei ramis nidulari possint.

Jam vero[1] et ad ipsa verba attendamus, ac quæramus primum qua ratione Lunaticus esse dicatur, cui a spiritu aliquo immundo, et surdo, et muto, vertigo et tenebræ offunduntur ab eoque affligitur, et quamobrem morbus ille a magna illa cœlesti, et a sole altera lampade nomen traxit, quam constituit Deus, « ut præesset nocti[2]. » De rerum ergo natura disputent medici, quippe quibus persuasum sit spiritum impurum minime hic esse, sed morbum corporis duntaxat, ac disputantes dicant per quemdam cum lunari lumine, quod humida præditum est natura, consensum et convenientiam, humores in capite contentos moveri; nos autem qui morbum hunc in ægris a spiritu immundo, muto, et surdo genitum videri Evangelio credimus, et iis qui eo prope modo quo Ægyptii incantatores sanitationem promittere more illorum soliti sunt, feliciter successisse credi inter ipsos videmus, ne ansam præbeamus Dei operibus ita calumniandis, ut « iniquitatem in excelso loquantur, et po» nant in cœlum os suum[3], » dicemus spiritum hunc impurum certas lunæ figuras observare, atque ita operari, ut cum observatum fuerit sub tali lunæ figura affici homines, non mutus et surdus dæmon tanti mali causam habere videatur, sed magna illa cœlestis fax, quæ constituta est ut nocti præsit, neque ullum habet morbi hujus inter homines imperium. Ac ii quidem omnes « iniquitatem in excelso loquuntur, » quicumque astrorum constitutione morborum omnium, qui super terram grassantur, sive universalium, sive singularium causam contineri pronunciant; et ii revera « posuerunt » in cœlum os suum, » cum sidera alia malefica, alia bene-

[1] V. VI.

[2] Gen. I, 16. — [3] Psalm. LXXII, 8, 9.

fica esse dicunt; cum nullum astrum a rerum omnium Deo ad id conditum sit, ut noceat, sicut a Jeremia in Threnis scriptum est : « Ex ore Altissimi egredientur honesta et » bona[1]. » Quemadmodum autem impurus ille spiritus morbum hunc efficiens qui lunaticus appellatur, lunæ figuras observat, ut eum vexet qui sibi certis de causis traditus est, ita et alios spiritus ac dæmones aliorum siderum figurationes observare verisimile est, ut non luna duntaxat, sed et alia astra obtrectationibus et convitiis ab iis appetantur qui « iniquitatem in excelso loquuntur[2]. » Genethliacos certe audire operæ pretium est, insaniæ omnis et furoris a Dæmone immissi causam ad lunæ figuras referentes. Constat sane in aquam cadere eos aliquando qui hoc laborant morbo, quem lunaticum appellant; cadere autem et illos in ignem, rarius quidem, sed nonnunquam tamen manifestum est, et sanatu difficilem esse morbum hunc; adeo ut qui sanandorum dæmoniacorum gratia pollent, aliquando curandi illius spem abjiciant; aliquando autem cum jejuniis et orationibus, plurimisque laboribus feliciter eum et ex voto sanent. Quæres autem an quemadmodum homines ita et spiritus ejusmodi morbis afficiantur, ut eorum nonnulli loquantur, quidam muti sint; nonnulli audiant, quidam surdi sint : ut enim reperitur in illis causa cur impuri sint; ita et perpetuo silentio et surditate damnati esse reperientur, ob liberum eorum arbitrium : quibusdam sedenim hominibus eadem infligetur pœna, siquidem Prophetæ precatio, quasi ad Spiritum Sanctum fusa, exaudiatur, in qua de nonnullis peccatoribus dictum est : « Muta fiant labia dolosa[3]. » Eodem fortasse modo et qui auribus abusi sunt, et vanis rumoribus aurem præbuerunt, ab eo surdi fient, qui dixit : « Quis fa» bricatus est mutum et surdum[4] ? » ut non amplius vanis rumoribus aurem præbeant.

[1] Thren. III, 38. — [2] Psalm. LXXII, 8. — [3] Id. 30, 19. — [4] Exod. IV, 11.

Quandoquidem[1] vero Servator dixit : « O generatio in- »credula et perversa[2], » introductam fuisse significat a perversitate nequitiam, quæ contra naturam est, et perversos nos effecit. Universum autem, opinor, genus humanum, quod supra terram est, propter ejus nequitiam pertæsus, et commorationem cum eo ægre ferens Servator, dixit : « Quousque ero vobiscum[3] ? »... Quin et ad illud animum advertamus : « Hoc genus non ejicitur, nisi per orationem et »jejunium[4], » ut si in curando aliquo cum ejusmodi malo conflictante opera aliquando a nobis ponenda sit, non exorcismum adhibeamus, neque interrogemus, nec immundum spiritum quasi audientem alloquamur, sed orationi et jejunio vacantes, dum pro ægro preces fundimus, postulata assequamur, et nostro jejunio spiritum immundum ab eo depellamus.

« Conversantibus[5] autem illis in Galilæa, dixit illis Je- »sus : Filius hominis tradendus est in manus hominum[6]. »... Super quibus disquiramus a quo vel a quibus in manus hominum tradendus sit; illic enim docemur quibus auctoribus et utinam gentium passurus sit; hic autem discimus præterea multa per eos, quos supra diximus, passurum eum esse, cum non præcipua causa sint ii, cur multa patiatur, sed ille, vel illi qui eum tradunt in manus hominum. Dicet certe aliquis Apostolum id exponentem de Deo dicere : « Qui »etiam proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus »tradidit illum[7]; » quin etiam pro nobis se ipse morti tradidit Filius, ita non ut a Patre solum, sed et a seipso traditus sit. Alter vero non id solum, sed et ea quæ scripta sunt in unum colligens, a Deo Filium primo traditum fuisse di-

[1] N. VII.

[2] Matth. XVII, 16. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 20.

[5] N. VIII.

[6] Matth. XVII, 21. — [7] Rom. VIII, 32.

cet principi sæculi hujus, et aliis illius principibus, qui postmodum tentaretur, tum causam diceret, deinde vero pro hominibus, vel etiam universo pateretur[1], ut peccatum ipsius tolleret; postea autem ab his principibus in manus hominum tradi a quibus morte plecteretur. Jobi autem historia in exemplum profcretur : « Ecce universa quæ habet » in manu tua sunt; tantum in eum non extendas manum » tuam[2] : » qui deinde a Diabolo principibus suis quasi traditus est, nempe iis qui in captivitatem abducebant, equitibus, igni e cœlo cadenti, et vento vehementi, irruenti a regione deserti, et domum diruenti[3]. Animadvertes autem an quemadmodum iis qui abducebant in captivitatem, et equitibus bona Jobi tradidit, ita et potestati alicui sub « principe potestatis aëris hujus, spiritus qui nunc opera» tur in filios diffidentiæ[4], » ut qui inde in oves Jobi cadebat ignis, ei de cœlo cadere videretur qui Jobo renunciavit; « Ignem cecidisse e cœlo, et combussisse oves, et pastores consumpsisse similiter[5]. » Ad eumdem modum vero investigabis an « repente ventus vehemens irruens a regione de» serti, et concutiens quatuor angulos domus[6], » unus esset ex iis qui sunt sub Diabolis, cui tradidit Diabolus filiorum filiarumque Jobi convivium, ut corruens domus opprimeret liberos justi, et morerentur. Primum ergo Pater Filium contrariis potestatibus tradat, quemadmodum Jobo contigit; hunc illæ deinde tradant in manus hominum, inter quos erat et Judas, « in quem post buccellam introivit Satanas[7], » qui majore cum auctoritate ac imperio tradidit eum ac Judas. At cave ne Filii traditionem contrariis potestatibus a Patre factam conferens cum traditione Sospitatoris ab iis in manus hominum facta, æqualem esse traditionem existimes, quæ ab utrisque facta dicitur. Sic enim habeto

[1] Joan. I, 29. — [2] Job. I, 12. — [3] Ibid. 15 et seq. — [4] Ephes. II, 2. — [5] Job. I, 16. — [6] Ibid. 19. — [7] Joan. XIII, 27.

traditum eum fuisse a Patre pro nobis omnibus præ summo in homines amore; contrariæ vero potestates cum Servatorem tradebant in manus hominum, non eorum illud erat consilium, ut pro ullius hunc salute traderent; sed quoniam nullus eorum cognoscebat Dei sapientiam in mysterio reconditam[1], eum morte plectendum, quantum in se erat, tradebant, ut hostis illius mors in potestatem suam redactum eum occuparet[2]; ad eumdem modum quo qui in Adam moriuntur : qui autem eum morti dederunt homines, ad eorum arbitrium compositi qui Jesum volebant morti subjicere, id faciebant. Sed et hæc ad examen nobis necessario fuisse revocanda autumo, propterea quod traditus in manus hominum Jesus, non ab hominibus in hominum manus tradatur, sed a potestatibus quibus pro nobis omnibus Pater tradidit Filium, dum traderetur, et iis quibus traditus est subjiceretur, destruentem eum qui mortis habet imperium, nam « per mortem destruxit eum qui habe» bat mortis imperium, id est, Diabolum : Et liberavit eos » qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ser» vituti[4]. »

Imperium[5] autem mortis obtinere Diabolus existimandus est, non mediæ illius et indifferentis, qua moriuntur, qui ex animo et corpore concreti sunt, cum animus eorum a corpore separatur; sed contrariæ et inimicitias cum eo gerentis qui dixit : « Ego sum vita[6]; *qua* anima quæ peccave» rit, ipsa morietur[7]. » Se autem a Deo in manus hominum nequaquam fuisse traditum, ostendit Servator dicens : « Si « ex hoc mundo esset regnum meum ministri mei utique de» certarent, ut non traderer Judæis[8]. » Cum enim Judæis traditus est, in manus hominum traditus est, non a suis

[1] I Cor. II, 7, 8. — [2] Id. XV, 26, — [3] Ibid. 22. — [4] Hebr. II, 14, 15. — [5] N. IX.

[6] Joan. XI, 25; XIV, 6. — [7] Ezech. XVIII, 4. — [8] Joan. XVII, 36.

ministris, sed a principe sæculi hujus, qui dixit de potestatibus quæ in invisibilibus sunt, regnis videlicet quæ adversus homines consistunt : « Hæc omnia tibi dabo, si cadens » adoraveris me[1]. » Proinde et de illis dictum id esse credendum est : « Astiterunt reges terræ, et principes con» venerunt in unum adversus Dominum, et adversus Chris» tum ejus[2]. » Ac illi quidem reges et principes astiterunt, et convenerunt adversus Dominum, et adversus Christum ejus; nos autem qui ex eo quod ab illis in manus hominum traditus fuerit et occisus, adjumentum et emolumentum cepimus, dicimus : « Dirumpamus vincula eorum, et projicia» mus a nobis jugum ipsorum[3]. » Cum enim morti Christi fimus conformes, non amplius regum terræ vinculis, ut diximus, constricti sumus, nec principium sæculi hujus jugo subditi, qui adversus Dominum convenerunt; ac propterea « Pater proprio filio non pepercit, sed pro nobis om» nibus tradidit illum[4], » ut qui eum susceperunt, et in manus hominum tradiderunt, irrideantur ab eo qui in cœlis habitat, et a Domino subsannentur, utpote qui regni sui et principatus eversionem inscii et inopinantes moliti sunt, cum sibi a Patre traditum Filium susceperunt, qui quidem tertia die resurrexit, hostem suum mortem destruendo, et non mortis solum suæ, sed et resurrectionis conformes nos efficiendo; per quem « in novitate vitæ am» bulamus[5], » non amplius sedentes in regione et umbra mortis, propter lumen Dei super nos exortum[6]. Cum vero dixisset Servator : « Filius hominis tradendus est in manus » hominum, et occident eum, et tertia die resurget, con» tristati sunt vehementer[7], » ad id quidem attendentes, in manus hominum traditum eum et occisum iri, utpote rem gravem, et animi molestia ac ægritudine dignam; ad illud

[1] Matth. IV, 9. — [2] Psalm. II, 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Rom. VIII, 32. — [5] Id. VI, 4. — [6] Matth. IV, 16. — [7] Id. XVII, 21, 22.

autem minime advertentes, resurrecturum eum die tertia, cui nec longiore quidem tempore opus esset, ut « per mor- » tem destrueret eum qui habebat mortis imperium[1]. »

§ II.

De iis qui dicebant : Quis major est? *et de puerulo a Jesu accersito.*

« In illo[2] tempore accesserunt discipuli ad Jesum dicen- » tes : Quis putas major est in regno cœlorum[3] ? » Ut doceret nos Matthæus quid ad Jesum accedentes discipuli ab eo discere vellent, quoque modo ad eorum quæsitum responderit, cum hoc ipsum tantummodo narrare posset, addidit illa juxta quædam exemplaria : « In illa hora accesserunt » discipuli ad Jesum ; » juxta alia vero : « In illo die : » ac Evangelistæ quidem sensus absque examine necessario prætereundus non est; idcirco animum ad ea adhibentes quæ verba hæc præcedunt, « in illo die, *vel* hora, » videamus an inde perpendendi additamenti hujus, « in illo die, *vel* » hora, » tanquam necessarii, viam inire possimus. Capharnaum venerat unà cum discipulis Jesus, ibi « accesserunt » qui didrachma accipiebant, ad Petrum, » et interrogantes dixerunt : « Magister vester non solvit didrachma ? » Deinde cum respondisset eis Petrus, et dixisset : *Etiam*, Jesus rationem reddens cur didrachma solveret, Petrum misit qui hamo piscem extraxit, cujus in ore pro se, et Petro pendendum staterem repertum iri pronunciavit. Cum ergo maximo a Jesu Petrum honore affectum existimarent, qui majorem eum cæteris suis discipulis judicasset ; id quod suspicabantur, Jesum interrogando, responsionemque ejus

[1] Hebr. II, 14.

[2] N. XIV.

[3] Matth. XVIII, 1.

audiendo exploratum habere voluisse mihi videntur, an, quemadmodum conjiciebant, eum seipsis majorem judicasset : simul etiam sperabant futurum ut causam cognoscerent, cur cæteris discipulis Petrus antelatus fuisset. Cum hæc igitur significare vellet Matthæus his verbis : « Illum » sumens, » staterem videlicet, « da eis pro me, et te, » subjunxit : « in illo die accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: « Quis putas major est in regno cœlorum ? » Inde autem fortasse dubitatio eorum orta est, quod tres in transfiguratione antepositi fuissent; quis autem trium illorum major a Domino judicatus fuisset, ea vero de re dubitabant; nam Joannes in ejus pectus præ amore recubuit, et multa ante cœnam singularis honoris in Joannem a Jesu collati argumenta vidisse eos inde licet existimare : Petrus autem in confessione beatus appellatus est propter illud : « Tu es » Christus Filius Dei vivi[1] : » rursus autem propter istud : « Vade post me Satana, scandalum es mihi : quia non sapis » ea quæ Dei sunt; sed ea quæ sunt hominum[2], » animo erant incerto ac dubio, an is fortasse major non esset, sed alter e filiis Zebedæi. Atque hæc congesssimus ob id : « In » illa die, *vel* hora, » in qua, quæ ad staterem pertinent, contigerunt.

Illuc[3] deinceps animo intelligendum est, « accesserunt » discipuli ad eum, » tanquam discipuli quæstiones magistro proponentes, et quis major esset in regno cælorum perscrutantes. Ac ea quidem in re discipulos Jesu imitari debemus, si quæstionem aliquam solvere, ac explanare non possimus, cum omni circa rem quæsitam concordia accedamus ad Jesum, qui ibi præsens est ubi duo vel tres in nomine ejus congregati sunt[4], et dum virtute ac potestate

[1] Matth. xvi, 16. — [2] Ibid., 23.

[3] N. xv.

[4] Matth. xviii, 20.

præsens est, eorum qui hujus doctrinam capessere volunt ad quæstiones animo capiendas corda illuminare paratus est : nec ineptum profecto fuerit nos ad aliquem è magistris accedentes, qui in ecclesia à Deo constituti sunt, aliquam proponere quæstionem huic haud ab similem : « Quis »putas major est in regno cœlorum[1] ? » Ecquamnam igitur ex iis rebus quæ hac quæstione continentur, jam tum sentiebant disciputi? quid quærebant? Compertum habebant æquales inter se non esse qui regno cœlorum digni habiti sunt, et proinde cum æquales non forent, aliquem majorem esse, et sic deinceps ad minimum usque; at quærebant præterea qualis ille esset qui major erat; quam vitam duxisset, qui minimus; et quinam forent qui inter illos medii : nisi fortasse accuratius dicendum est cognovisse illos quis major esset ex hoc loco : « Qui ergo solverit unum de man» datis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vo»cabitur in regno cælorum[2]; » nec vero quis major esset sciebant, etiam si id tenerent : » Qui autem fecerit, et do»cuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum[3] : » cum enim magni essent complures, quis major esset inter eos qui, ut est hominum captus, magni erant, compertum illis non erat; complures sed enim esse magnos, sed non æqualiter magnos esse qui magni sunt, fidem faciet magni nomen Isaaco inditum, « qui proficiens major evadebat valde »valde[4]; » quod de Mose etiam, de Joanne-Baptista, et de Servatore dictum est : ac nemo est quin omnes hos, juxta scripturam, magnos fuisse, at majorem his fuisse Servatorem fateatur. Utrum autem Isaaco, et Mose major fuerit Joannes, quo « inter natos mulierum major[5] » non fuit, an non major quidem, sed utrique vel utrilibet æqualis, tutum non est pronunciare. Atque ex hoc quidem loco, Isaac au-

[1] Matth. XVIII, 1. — [2] Matth. V, 19. — [3] Ibid. — [4] Gen. XXVI, 13. — [5] Matth. XI, 11.

tem « ibat proficiens , atque succrescens , donec magnus » factus est[1] , » non simpliciter , sed cum additamento *valde* bis repetito , discere licet magnos inter se differre , cum aliquis magnus sit , alter valde magnus , alter valde valde magnus. Discere ergo volebant ad Jesum accedentes discipuli quis major esset in regno cœlorum ; et fortasse illi quidem volebant id discere , accepto ab eo tali aliquo responso : Ille major est in regno cœlorum : at hic sermonem suum latius profert , quanam præditus sit qualitate declarans , qui major est in regno cælorum ; cujus sermonis sensum ex iis quæ scripta sunt pro virili comparare conemur : « Advo» cans enim Jesus parvulum[2] , » et cætera.

Primum[3] autem id rudiore opera exponere licet. Dixerit ergo qui Servatoris sermonem hoc loco habitum leviter perstringet et enarrabit , quod si quis , cum vir sit , viriles tamen concupiscentias usque adeo enecuerit , actiones corporis spiritu trucidans , et « semper mortificationem Jesu Christi in » corpore suo circumferens[4] , » ut pueruli venereorum expertis , et viriles affectus nondum experti statum consequatur ; conversus ille est, et puerorum similis effectus : et vero quanto magis in hoc puerorum circa ejusmodi affectus statu profecerit , tanto iis qui se exercent , et nondum tantos in continentia progressus fecerunt , major est in regno cœlorum. Quod autem de rebus venereis in pueros dictum est , idem de reliquis affectionibus , et infirmitatibus , ac morbis animi dici queat , in quæ a natura comparatum est ut non incidant pueri , quicumque perfectum rationis usum nondum assecuti sunt , verbi causa , ut quis convertatur, et quomodo se habet ad iram puer, talis ille , vir licet , evadat ; et quemadmodum se habet ad mœrorem puer, qui tum ridet , et

1 Gen. xxvi, 13. — 2 Matth. xviii , 2.

3 N. xvi.

4 2 Cor. iv, 10.

ludit nonnunquam, cum mortuus jacet pater, vel mater, vel aliquis e fratribus, talis evadat qui conversus fuerit, quales sunt pueri, et habitum ad suscipiendum mœrorem minime proclivem a ratione comparet, ut qualis est ad tristitiam exiguus puerulus, talis ille sit. Simile quoque de eo dices quod voluptas nuncupatur, qua temere et absque ratione accenduntur et stimulantur homines nequam, cuique minime obnoxii sunt pueri, et qui convertuntur, ac pueris similes efficiuntur. Quemadmodum vero accurate ab aliis demonstratum est, in pueros, quibus nondum plenior rationis usus accessit, nullum horum affectuum cadere; quod si nullum, certe neque timorem : at si quid animi perturbationi simile pueris contingit, exiguum illud est, citissime evanescens et consanescens; adeo ut si consecutus illud fuerit, qui puerorum similis conversione factus est, ut pueri instar affectus suos sibi quasi subjecerit, præclare secum agi putandum ei sit. Ac de timore quidem similia iis intelligantur quæ supra tradidimus, pueros videlicet malorum timore nequaquam percelli, at aliquo alio, quod tamen timorem appellant, qui de animi perturbationibus, eorumque nominibus accurate disseruerunt, cujusmodi puerorum quoque est, inter ipsas etiam lacrymas injuriarum oblivio, qui temporis puncto immutantur et rident, cumque iis ludunt qui timore eos affecisse et timorem incussisse videbantur, sed revera nihil tale fecerant. Ad eumdem vero modum se deprimet et abjiciet quispiam, ad quem se abjicit puer quem Jesus accersivit; in puerum siquidem neque cadit superbia, neque generis, divitiarumve arrogans existimatio, aut alicujus ex iis bonis, quæ opinione quidem talia sunt, revera non sunt : unde puerulos oppido infantes videre licet ad tertium quartumve ætatis annum ignobilibus, et obscuro loco editis pueris similes, etiamsi generosi esse videantur, nec magis amantes pueros qui videntur florere

opibus, quam egenos. Si ergo Jesu discipulus ratione adductus se ipse, velut puer quem ostendit Jesus, depresserit; id quod pueris propter ætatem contingit circa eos affectus quibus efferuntur stulti; gloriola non turgidus, neque propter divitias aut vestimentum inflatus, vel generis nobilitate intumescens, ii potissimum in nomine Jesu suscipiendi et imitandi sunt, qui, sicut a Verbo demonstratum est, ita conversi fuerint, ut puer quem Jesus assumpsit, quoniam inter eos præcipue Christus est, et propterea illud dicit : « Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine » meo, me suscipit [1]. »

Quod[2] autem sequitur, difficile est ita exponere, ut cum superioribus cohæreat : dixerit enim aliquis, quomodo fieri potest ut qui conversus fuerit, et puerorum similis factus, pusillus sit ex iis qui in Jesum credunt, et offensioni obnoxius? nihilominus tamen id convenienter illustrare conemur. Quisquis Jesum Dei filium esse credens, juxta veram historiam quæ de illo conscripta est, et per actiones in Evangeliis præscriptas iter habens, ut ad virtutis normam vitam exigat, conversus est, et ad id contendit, ut puerorum similis efficiatur; fieri non potest quin is cœlorum regnum ingrediatur. Tales profecto sunt quam plurimi; at non quisquis conversus est ut puerorum similis evadat, id assecutus est ut pueris similis fiat; sed quantum unusquisque ab eo, quem diximus, puerorum circa animi affectus habitu abest, tantumdem abest ut ad puerorum similitudinem accedat. In omni ergo credentium multitudine sunt quidam quasi recens conversi ut puerorum similes fiant, qui dum convertuntur ut fiant quasi pueri, pusilli appellantur, et qui ex iis conversi fuerint, ut fiant quasi pueri, sed multum ab eo absunt ut pueris accurate similes sint, offensione

[1] Math. XVIII, 5.
[2] N. XVII.

et scandalo affici possunt, quorum unusquisque tantum abest ut illis similis sit, quantum abest a puerorum circa animi perturbationes habitu, de quo supra actum est; quibus offensionis ansæ minime præbendæ sunt : alioquin qui offensioni locum dederit, opus illi erit, « ut suspendatur » mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum » maris[1], » quasi ad curationem illius id conferat; qui enim talem in mari pœnam dederit idoneam, ubi draco ille est, quem « formavit *Deus* ad illudendum ei[2], » et prout ei fuerit utile, punitus tandem et afflictus fuerit, eum obtinebit statum, qui labores in profundo maris a se mola asinaria depresso perlatos excipiet. Molarum sedenim discrimina sunt, ita ut earum aliqua, ut ita dicam, humana sit, alia asinaria : ac humana quidem illa est, de qua scriptum extat : « Duæ molentes erunt in una mola, una assumetur, et una » relinquetur[3] : » asinaria autem, quæ ei circumponetur qui offensionem et scandalum præbuerit. Dixerit autem aliquis, an recte vel male, mihi non liquet, asinariam molam corpus esse hominis nequam, grave et deorsum tendens, quod in resurrectione assumet, ut in abyssum, quæ maris profundum appellatur, ubi draco ille est quem « formavit *Deus* » ad illudendum ei, » demergatur. Alius autem offensionem uni e parvulis præbitam ad potestates referet, quæ hominum oculis usurpari non possunt; plurimæ siquidem offensiones in parvulos a Jesu monstratos ab illis derivantur : postquam autem unum e parvulis a Jesu monstratis, in eumque credentibus offenderint, asinariam molam assumet, corpus videlicet corruptioni obnoxium, animam gravans, suspensum de collo, quo in vitæ hujus negotia deorsum trahetur; ut de vana sui existimatione horum ope dejiciantur, et postquam pœnas luerint, id quo sibi utile erit molæ asinariæ beneficio consequantur.

[1] Matth. XVIII, 6. — [2] Psalm. CIII, 26. — [3] Matth. XXIV, 41.

Præter[1] rudiorem hanc explicationem, alia insuper, sive ut dogma, sive exercitationis gratia proferatur, et quemnam puerulum a se accersitum in medio discipulorum constituit Jesus, perscrutemur. Vide num puerum a Jesu accersitum sanctum esse Spiritum dicere possis, qui seipsum abjecit, a Servatore accitus est, et in media discipulorum Jesu mente constitutus; vel num nos alia omnia fastidientes, ad exempla a Spiritu sancto suggesta converti velit, adeo ut efficiamur tanquam pueri, qui et ipsi conversi, et Spiritui sancto similes facti fuerint; quos quidem pueros Servatori dedit Deus, juxta id quod in Isaia dictum est : « Ecce ego et » pueri quos dedit mihi Dominus[2] : » nec vero in regnum cœlorum intrare fas illi est, qui non a mundanis negotiis sese averterit, et puerorum Spiritum sanctum habentium similis effectus fuerit; quem quidem Spiritum sanctum, qui a sua perfectione ad homines se demisit, tanquam puerum advocans Jesus, in medio discipulorum constituit. Seipsum ergo a mundanis concupiscentiis aversum deprimere oportet, non solum ut puerulum, sed juxta id quod scriptum est, ut puerulum hunc. Deprimere autem seipsum sicut puerulum hunc, idem est ac Spiritum sanctum imitari, qui pro hominum salute seipse depressit et abjecit. Servatorem autem una et Spiritum sanctum a Patre in hominum salutem missum esse in Isaia declaratum est, ita ex Servatoris persona loquente : « Et nunc Dominus meus » misit me, et πνεῦμα ejus[3]. » Sciendum porro est ambiguum esse hunc locum; vel enim Servatorem misit Deus, misit quoque Spiritus sanctus; vel, sicut interpretati sumus, utrumque misit Pater, Servatorem et Spiritum sanctum. Qui ergo ad imitationem pueri hujus plus se ipse abjecerit quam omnes qui sese demittunt, major ille erit in regno cœlorum. Plurimi

[1] N. XVIII.

[2] Isai. VIII, 18. [3] Id. XLVIII, 16.

quippe sunt, qui seipsi velint deprimere, velut iste puer: at qui puero seipsum abjicienti perquam similis fuerit effectus, is in nomine Jesu vel revera potius in ipso Jesu, omnibus in regno cœlorum major appellatus reperietur. Quemadmodum autem Jesum suscipit, qui susceperit unum talem e puerulis in nomine Jesu; ita Jesum rejicit et expellit, qui talem unum puerulum in nomine Jesu suscipere non vult. Quod si inter eos qui spiritus sancti communicatione digni habiti sunt, discrimen intercedit, cum plus minusve Spiritum sanctum recipiant credentes; nonnulli sane sint offensioni obnoxii, eorum scilicet, qui in Deum credunt, minimi; quorum offensionem Verbum ulciscens, de his a quibus fuerint offensi ait: « Expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, » et demergatur in profundum maris[1]. » Hæc super propositis Matthæi verbis dicta sint.

Videamus[2] jam quomodo apud reliquos se habeant quæ ad ea pertinent. Ait ergo Marcus disputasse in via Duodecim, quisnam eorum major esset[3]; idcirco cum consedisset, accersivisse eos, et, quis major esset, edocuisse, primas illi partes, tanquam majori, tributum iri dicentem qui modestia sua et lenitate omnium fuerit postremus, adeo ut locum illius cui ministratur non arrogaverit, sed ministrantis, atque hujus quidem non aliquibus ministrantis, aliis vero minime, sed plane omnibus: ad id enim attende: « Si » quis vult primus esse, erit omnium novissimus, et omnium » minister[4].» Tum inquit postea: « Accipientem eum pue» rum, *Jesum scilicet*, statuisse in medio discipulorum suo» rum: quem cum complexus esset, dixisse illis: Quisquis » unum ex pueris receperit in nomine meo, me recipit[5]. » Qualem vero accipit puerum, et complexus est Jesus, juxta

[1] Matth. XVIII, 6.

[2] N. XIX.

[3] Marc. IX, 33, 34. — [4] Ibid. 34. — [5] Ibid. 35, 36.

altiorem horumce locorum interpretationem? an Spiritum sanctum? et huic quidem puero similes facti sunt nonnulli, de quibus id dixit : « Quisquis unum ex hujusmodi » pueris receperit in nomine meo, me recipit. » Juxta Lucam autem : « Cogitatio » in discipulos non ascendit, sed « intravit » super ea re, « quis eorum major esset[1]. At Je- » sus videns cogitationes cordis illorum[2], » utpote oculos habens cogitationes cordium intuentes; « videns cogitatio- » nes cordis illorum, » ne interrogatus quidem, juxta Lucam, « apprehendit puerum, et statuit[3], » non in medio eorum tantummodo, quemadmodum a Matthæo, et a Marco traditum est, sed etiam « secus se, et ait discipulis[4], » non illud solum : « Qui susceperit unum parvulum talem[5]; » vel : « Quisquis unum ex ejusmodi pueris receperit in no- » mine meo, me recipit[6] : » sed altius etiam progrediendo : « Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me » recipit[7]. » Eum igitur puerum, quem apprehensum Jesus juxta se statuit, in nomine Jesu, secundum Lucam, suscipere oportet. Atque haud scio an id aliquis tropice explicare possit : « Quicumque susceperit puerum istum in no- » mine meo : » unicuique enim nostrum puer ille, quem Jesus tunc apprehensum juxta se constituit, in nomine Jesu suscipiendus est; vivit enim quasi immortalis, et eum ab ipso Jesu in nomine Jesu suscipere oportet; a quo minime sejunctus Jesus, apud eum est qui puerum susceperit, ita ut juxta illud dici possit : « Quicumque susceperit puerum » istum in nomine meo, me recipit. » Deinde vero cum a Filio Pater non separetur, apud eum est qui Filium susceperit; unde dictum est : « Et quicumque me receperit, re- » cipit eum qui me misit[8]. » Qui autem puerulum, et Servatorem, eumque a quo missus ille est, susceperit, omnibus

[1] Luc. IX, 46. — [2] Ibid. 47. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Matth. XVIII, 5. — [6] Marc. IX, 36. — [7] Luc. IX, 48. — [8] Ibid.

Jesu discipulis minor est, cum parvum se ipse exhibet; at quanto minorem se ipse exhibuerit, eo major fit, majus illi incrementum dante eo qui ut parvum se ipse præberet effecit. Animum enim ad id adverte : « Nam qui minor est »inter vos omnes, hic major est[1]; » legimus quoque in aliis, « major erit ; » at juxta Lucam : « Si quis non acceperit » regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud[2] : » ambiguus vero est ille sermo, vel enim ut qui regnum Dei accipit, puero similis efficiatur, vel ut regnum Dei illi puero simile effectum recipiat. Et qui regnum Dei hic recipiunt, illud fortasse puero simile recipiunt, in futuro autem sæculo non jam amplius puero simile; et magnitudinem assequuntur perfectionis, in ætate, ut ita dicam, spirituali sese exerentis et ostentantis in iis omnibus qui in hoc sæculo receperunt regnum Dei, quod hic puero simile est.

« Væ[3] mundo a scandalis[4]. » Privatim et separate vocabulum hocce « Mundus » usurpatum est : « In mundo erat, » et mundus eum non cognovit[5]; » at juxta convenientiam cum aliqua re, et connexionem cum eo ad quod pertinet, enuntiatum est hoc loco : « Ne forte elevatis oculis ad cœ» lum, videas solem et lunam, et omnem ornatum (κόσμον) » cœli, et errore deceptus adores ea, et colas ea[6]. » Simile in libro Esther dictum esse de illo inquies, cum scriptum est : « Cum deposuisset omnem ornatum (κόσμον) suum[7]. » Non enim idem est κόσμος mundus simpliciter, et κόσμον ornatus cœli, vel κόσμος ornatus Ester; quod autem nunc in quæstione versatur, aliud est. Existimo igitur mundum, juxta divinam Scripturam, non compagem illam esse, quæ cœlo et terra constat, sed locum hunc tantummodo qui terram ambit, atque eum quidem non qui universam ter-

[1] Luc. IX, 48. — [2] Id. XVIII, 17.

[3] N. XX.

[4] Matth. XVIII, 7 — [5] Joan. I, 10. — [6] Deut. IV, 19. — [7] Esth. XIV, 2.

ram ambire intelligitur, sed eam solum quæ a nobis incolitur : in mundo enim erat lux vera, in eo videlicet loco qui terram nostram ambire intelligitur; « Et mundus eum » non cognovit[1], » homines nempe qui circa terram versantur, vel etiam fortasse propriæ et familiares loco huic potestates : absurdum enim est dicere compagem illam quæ ex cœlo, et terra, et quæ in eis sunt concreta est, significari; adeo ut solem, et lunam, et siderum chorum, et omnes qui in universo mundo sunt angelos, veram lucem non agnovisse, et illam tamen non agnoscentes, ordinem sibi a Deo præstitutum servasse contendamus. Quin etiam cum in oratione ad Patrem servator dicit : « Et nunc clarifica me, Pa» ter, apud temetipsum, claritate quam habui priusquam » mundus esset apud te[2], » locus hic supra terram a nobis habitatus intelligendus est; de illo etenim mundo homines Filio dedit Pater, pro quibus solummodo Patrem rogat Servator, non autem pro universo hominum mundo. Item cum ait Servator : « Et ego ad te venio : et jam non sum in mundo[3], » mundum dicit terrenum; nec enim sibi repugnantia proferre illum putandum est dicentem : « Et ego ad te ve» nio, et jam non sum in mundo, » et, sum in mundo. Sed et hoc loco : « Et hæc loquor in mundo[4], » terrenus hic locus intelligendus est. Luculenter vero his ille significatur : « Et » mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo[5]. » Nos enim odio habuit, ex quo non amplius « contemplamur quæ » videntur, sed quæ non videntur[6] » propter Jesu disciplinam, non mundus ex cœlo, et terra, et quæ in iis sunt totus coagmentatus, sed qui supra terram nobiscum homines conversantur : id autem : « Non sunt de mundo, » idem est ac, non sunt de terreno hoc loco; ita et Jesu discipuli « de mundo non sunt, sicut et ipse non erat de mundo[7]. »

[1] Joan. I, 10 — [2] Ibid. XVII, 5. — [3] Joan. XVII, 11. [4] Ibid. 13. — [5] Ibid. 14. — [6] 2 Cor. IV, 18. [7] Joan. XVII, 16.

Item et illud : « Ut credat mundus quia tu me misisti [1], » quod bis in Evangelio secundum Joannem repetitur, ad præstantissimos, optimosque homines non refertur, sed ad eos quibus opus est, ut Filium a Patre in mundum huncce missum fuisse credant, et apud Apostolum : « Fides vestra annuntia-» tur in universo mundo [2]. »

Quod [3] si « væ a scandalis » pronuntiatur hominibus per universam terram dissipatis, qui scandalis afficiuntur; de mundo autem non sunt discipuli quæ videntur minime contemplantes, quemadmodum nec eorum magister de mundo est, ad nullum e discipulis Jesu pertinet « væ a scandalis, » quandoquidem pax multa diligentibus legem Dei, et non » est illis scandalum [4]. » Si quis vero discipulus esse videtur, adhuc tamen de mundo est, quod mundum, et quæ in eo sunt, diligat; vitam intelligo quam in terrenis hisce locis ducimus, vel pecuniam quæ in iis est, vel possessiones, vel quaslibet facultates; ita ut id in eum non quadret : « De mundo non sunt, » sed illud : « Væ a scandalis, » quod mundo contingit, illi pariter continget, utpote qui de mundo quoque sit. At qui væ illud declinare volet, vitæ amans non sit, sed juxta Paulum dicat : « Mihi mundus » crucifixus est, et ego mundo [5]; » sancti enim qui « sunt in » hoc tabernaculo, ingemiscunt gravati [6] » corpore humilitatis, et omni ope contendunt ut digni evadant, qui in resurrectionis mysterio reperiantur, quando Deus « refor-» mabit corpus humilitatis [7], » non omnium quidem, sed eorum qui Christi disciplinam sincero pectore capessunt, ut fiat « configuratum corpori claritatis [8] » Christi. Quemadmodum enim nullum ex omnibus væ cuiquam discipulorum

[1] Joan. XVII, 23. — [2] Rom. I, 8.

[3] N. XXI.

[4] Psalm. CXVIII, 165. — [5] Gal. VI, 14. — [6] 2 Cor. V, 4. — [7] Philip. III, 21. — [8] Ibid.

Christi contingit, ita neque illud, « væ mundo a scandalis; » nam quamvis infinita exoriantur scandala, ad eos qui de mundo amplius non sunt, nullum pertinebit. Quod si quis propter fidei mutabilitatem, et consentionis cum verbo Dei inconstantiam scandalum pati potest, sciat ille se pro discipulo Jesu non haberi; tot autem eventura scandala credendum est, ut væ ad quasdam terræ partes non pertineat, sed ad totum mundum qui in ea est.

« Et[1] necesse est ut eveniant scandala[2] » quæ alia esse existimo ab iis hominibus per quos contingunt. Quæ ergo exoriuntur scandala, exercitus quidam est Diaboli : angeli nempe illius, et malus immundorum spirituum chorus, qui dum instrumenta perquirunt, quorum subsidio operari queant, homines sæpenumero reperiunt a pietate prorsus alienos, nonnunquam etiam aliquos ex iis qui verbo Dei fidem habere creduntur; quibus pejus væ quam ei qui offensionem patitur, contingit; sicut « Tyro et Sidoni re- »missius erit in die judicii[3], » quam locis iis, in quibus signa et prodigia edidit Jesus, fides autem illi habita non est. Quemadmodum autem aliquis eos qui beati prædicantur, et res propter quas id assequuntur colligens, commentationem e Scripturis lucubrare possit; ita et ex illis væ quæ scriptis mandata sunt, et ex iis propter quas væ pronunciatum est. Super eo autem quod pejus sit væ offensionem præbentis, quam illius qui patitur, hunc præterea locum proferes : « Qui autem scandalizaverit unum de pusillis is- »tis, qui in me credunt, expedit ei[4], » et cætera. Cum enim propter offensum parvulum pœnæ ab eo qui offensionem præbuit exiguntur, grave illud et intolerabile de quo scriptum est, circa offensionis auctorem alligari expedit. At hæc si animo altius defigeremus, daremus operam profecto

[1] N. XXIII

[2] Math. XVIII, 7. — [3] Id. XI, 22. — [4] Id. XVIII, 6.

ne « peccaremus in fratres, et percuteremus conscientiam eorum infirmam, *ne* in Christum peccaremus[1], » pereuntibus sæpe fratribus nostris, « propter quos Christus mortuus » est, » non per nostram solum scientiam, sed alia etiam nonnulla ; propter quos puniemur erga Christum peccantes cum ob animas nostra pereuntium causa pœnæ a nobis reposcentur.

Deinceps[2] vero examinandum est vocabulum, *Necesse*, quod habetur hoc loco : « Necesse est enim ut veniant scan» dala ; » et quod ei æquivalet, apud Lucam ; ἀνένδεκτον est « ut non veniant scandala, » pro ἀδύνατον est : et quemadmodum necessario interit quod mortale est, fieri enim non potest, quin intereat ; et necessario nutritur, qui corporeus est ; fieri enim non potest ut vivat, qui non nutritur ; ita necessario exoriuntur scandala, nec aliter fieri potest, cum inter homines virtutem necessario præcedat nequitia, a qua scandala profluunt : fieri siquidem non potest ut homo omnis expers culpæ reperiatur, quique virtutem absque peccato capessiverit : nam quæ nefariis potestatibus inest malitia, cum hominum malitiæ causa sit et origo, omnes concitat, ut per aliqua instrumenta adversus homines qui in mundo sunt operentur : fortasse etiam magis irritantur improbæ potestates, cum verbo Jesu depelluntur, et earum imminuitur cultus, nec solita eis sacrificia offeruntur, et ea oboriri necesse est, non autem per illum quempiam : idcirco væ obtingit homini illi per quem evenit scandalum, utpote qui improbæ operationi ad offensionem præbendam compositæ locum dederit. At noli existimare natura, et ex rerum constitutione esse scandala, quæ homines quosdam perquirant, per quos oriantur : quemadmodum enim Deus mortem non fecit, ita ne-

[1] 1 Cor. VIII, 11, 12.

[2] N. XXIII.

[3] Matth. XVIII, 7. — [4] Luc. XVII, 1.

que scandala creavit ; sed liberum arbitrium in quibusdam labores pro virtute tolerare nolentibus scandalum produxit.

Ac[1] optime sane se res habebit, si oculus et manus laudabiles sint, ne juste manui oculus dicere possit : « Opera tua » non indigeo[2]. » Quod si quis in toto cœtuum Ecclesiæ corpore, propter strenuitatem et dexteritatem in rebus agendis pro manu habitus immutatur, et manus offensionem præbens efficitur, ejusmodi manui dicat oculus : « Opera » tua non indigeo, » et postquam id dixerit, « abscindat » eam, et projiciat a se[3]. » Ita et bene erit, si et beatum sit caput, et pedes beato capite digni, ne quæ sibi conveniunt servans caput pedibus dicere possit : « Non estis mihi ne» cessarii[4]. » Quod si pes aliquis inveniatur, qui scandalum sit totius corporis, dicat caput pedi ejusmodi : « Non est » mihi necessarius, » et abscissum eum a se projiciat : longe quippe satius est in vitam ingredi reliquum corpus, pede scandalum præbente, vel manu mutilum, quam per universum corpus propagato scandalo, mitti illud in gehennam ignis duobus pedibus, duabusve manibus instructum. Similiter bene est si qui totius corporis oculus esse potuit, dignum se præbet Christo, et toto corpore; verumtamen si oculum hunc ita mutari aliquando contingit, ut totius corporis scandalum fiat, satius erit erutum eum extra totum corpus projicere, et oculo hoc reliquum corpus orbatum salutem consequi, quam cum ipso oculo, universo corpore labefactato, in gehennam ignis totum corpus immitti. Animæ enim, ut ita dicam, incedendi facultas peccati rea, peccati item rea videndi facultas, manus esse potest, et pes offensionem præbens, et oculus; quæ conducibilius est deponere, et iis carentem in vitam ingredi, claudum verbi

[1] N. XXIV.

[2] I Cor. XII, 21. — [3] Matth. XVIII, 8. — [4] I Cor. XII, 21.

animæ jacturam facere. Item quod ad animam spectat, bonum est et beatum facultate illius ad optima quæque uti. Quod si unius nobis propter aliquam causam jactura facienda est, optabilius est usu illius privari, ut cum aliis facultatibus salutem consequamur.
gratia, vel mutilum, vel luscum, quam iis præditum totius

His etiam verbis uti possumus in eos qui necessitudine valde conjuncti sunt, et veluti membra nostra sunt; cum propter magnam conjunctionem sive generis, sive ex aliqua, ut ita dicam, amicitiæ consuetudine ortam membra nostra existimentur, quibus minime parcendum est, cum animam nostram offendunt. Præcidamus enim tanquam manum, vel pedem, vel oculum, sic patrem, matremve, cultui ac pietati contraria nos facere volentes; et filium, vel filiam, qui nos a Christi Ecclesia, illiusve amore avertere pro virili nituntur. Quinetiam si uxor quæ in sinu nostro cubat, vel amicus quem animo contra carum habemus, scandala nostra efficiantur, eis non parcamus, sed a nobis præcidentes, utpote saluti nostræ non amicos, sed hostes ex animo depellamus[2]: quisquis enim non odit patrem, et matrem, et quæ adjiciuntur, quando tanquam hostes et insidiatores odio habendi sunt, ut Christum lucrari possit, is filio Dei haudquaquam dignus est: et super illis dici potest, velut claudum aliquem, a circumstantibus malis liberari, cum pedem amisit, fratrem verbi gratia, et solus regni Dei hæreditatem adit; et mutilum adipisci salutem, cum pater illius ea excidit; sed pereunt illi, ipse vero separatur ab iis, ut beatitudinem consequatur. Luscus pariter aliquis ad salutem pervenit, cum domus suæ oculum exsculpit, conjugem nempe suam adulterii ream, ne duobus oculis integer abeat in gehennam ignis.

1 N. xxv.

2 Luc. xiv, 26.

« Videte[1] ne contemnatis unum ex his pusillis[2]. » Quemadmodum hominum corpora magnitudine inter se differunt, ita ut parvi sint nonnulli, proceri alii, alii intermedii; et parvi rursus exiguitate discrepent, cum plus, minusve parvi sint; similiter proceri, et media magnitudine præditi: pari modo quædam inesse hominum animis mihi videntur, quæ parvitatem eorum, atque alia itidem quæ, ut ita dicam, magnitudinem, et plane corporum instar, mediocritatem exprimant et distinguant. Quod autem ad corpora pertinet, non ab hominibus ipsis, sed a seminis ratione pendet, ut brevis ille ac parvus, magnus hic, mediocris iste fiat; at quoad animos, tum quod nostri est arbitrii, tum et talia facinora, talesque mores causam dant cur magnus aliquis, parvusve evadat, vel ad mediam magnitudinem pertingat; et in nostra situm est potestate, vel promovendo in magnitudine, staturæ incrementum capere; vel non promovendo, parvum esse. Et sic interpretor quod de Servatore dictum est qui humanam quoque animam assumpsit: « Jesus proficiebat[3]. » Quemadmodum enim e rebus ab arbitrio libero pendentibus, quæ animæ illius inerant, processus in sapientia erat et gratia, ita et in statura: et Apostolus: « Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram » ætatis plenitudinis Christi[4]; » virum enim evadere, eumque perfectum secundum interiorem hominem credendum est, qui quæ pueri sunt fuerit prætergressus, et vir evaserit, et puerilia aboleverit, et perfectum viri statum plane fuerit assecutus[5]. Pari ratione aliquam etiam spiritualis staturæ mensuram esse putandum est, ad quam perfectissima anima Dominum magnificando pervenire, et magna fieri potest. Eo igitur pacto magni quoque illi facti sunt, quos tales evasisse scriptis proditum est, Isaac, et Moyses, et

[1] N. XXVI.

[2] Math. XVIII, 10. — [3] Luc. II, 52 — [4] Ephes. IV, 13. — [5] I Cor. XIII, 11.

Joannes, et ipse præ omnibus Servator : de illo enim dixit Gabriel : « Erit magnus[1] : » parvuli autem, « modo geniti » infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscentes[2], » quibus nutritiis illis et nutricibus opus est, qui ab Isaia memorantur, dicente de vocatione e gentibus : « Et affe-» rent filios in ulnis, et filias super humeros portabunt, et » erant reges nutritii tui, et reginæ eorum nutrices tuæ[3]. » Propterea ergo animadvertes ad id : « Ne contemnatis unum » e pusillis[4], » an non eorum angeli ii sunt qui hos in sinu gerunt, postquam filii facti sunt, et qui humeris eas portant quæ filiæ appellantur; et exinde nutritii quidem sunt qui dicuntur reges, nutrices autem quæ reginæ nuncupantur. Et quoniam parvuli a Servatore nostro monstrati, tanquam a nutricibus, nutritiisve reguntur, inde factum existimo ut Moyses se jam in majorum ordine constitutum credens, ad id : « Angelus meus præcedet vos, » illud dixerit : « Si non tu ipse mecum proficiscaris, ne educas me de » loco isto[5] : » nam etsi parvulus hæres quoque est, puer autem nihil a servo differt, quamdiu puer est, et quatenus puer est, « spiritum *habet* servitutis ad timorem[6]; » qui autem talis jam amplius non est, non amplius servitutis spiritum habet, sed jam adoptionis, quando scilicet « perfecta » charitas foras mittit timorem[7], » perspicuum tibi erit juxta hæc dici Angelum Domini circa timentes eum castrametari, eosque liberare. Super his vero animo perpendes annon parvulorum quidem, quibus a spiritu servitutis timor injicitur, sint Angeli, quandoquidem castrametatur Angelus Domini circa timentes eum, eosque liberat[8]; majorum autem, ipse major Angelis Dominus, qui de unoquoque eorum dicat : « Cum ipso sum in tribulatione[9]; » et quamdiu

[1] Luc. I, 15, 32. — [2] I Pet. II, 2. — [3] Isai. XLIX, 22, 23. — [4] Matth. XVIII, 10. [5] Exod. XXXII, 34; XXXIII, 14, 15. [6] Rom. VIII, 15. — [7] I Joan. IV, 18. — [8] Psalm. XXXIII, 8. — [9] Id. XCX, 15.

imperfecti sumus, et adjutore nobis opus est ut a malis liberemur, Angelo indigeamus de quo dicebat Jacob : « Angelus qui eruit me de cunctis malis[1]; » at postquam perfecti evasimus, et nutritiis, nutricibus, actoribus et tutoribus nos subduximus, ab ipso jam Christo gubernari possimus[2].

Rursum[3] deinde quæsiverit aliquis quandonam parvulorum a Servatore monstratorum curæ præficiantur qui illorum angeli dicuntur; an eorum regimen capessiverint, ex quo per lavacrum regenerationis, cujus ope « sicut modo » geniti infantes » effecti sunt, « rationabile, sine dolo lac » concupiscunt[4], » nec amplius malæ alicui potestati subjacent; an jam inde ab ortu, ordinatis illis juxta præscientiam, et prædestinationem Dei, « quos præscivit et prædeterminavit » Deus futuros « conformes gloriæ Christi[5]. » Ac super ea quidem sententia, quæ angelos ab ortu haberi statuit, hæc protulerit quispiam : « Qui me segregavit ex » utero matris meæ[6], » et istud : « De ventre matris meæ » tu es protector meus[7]; » illud quoque : « Suscepit me de » utero matris meæ[8]; » tum : « In te projectus sum ex utero[9]; » et in Judæ epistola : « His qui sunt in Deo patre dilectis, » et Jesu Christo conservatis et vocatis[10], » plane ab angelis custodibus.

Super[11] his autem : « Quando per lavacrum factus sum » puer in Christo[12], » dicet Angelum sanctum his non adesse qui in malitia etiamnum*** tempus infidelitatis sub Angelis Satanæ esse : at post regenerationem, qui nos proprio sanguine redemit, Angelo sancto et propter munditiem

[1] Gen. XLVIII, 16. — [2] Gal. IV, 24.

[3] N. XXVII.

[4] I Pet. II, 2. — [5] Rom VIII, 29. — [6] Gal. I, 15. — [7] Psalm. LXX, 6. — [8] Ibid. CXXXVIII, 13. [9] Ibid. XXI, 11 — [10] Jud. I, 1.

[11] N. XXVIII.

[12] Tit. III, 5.

faciem Dei videnti tradit. Tertia item hujus loci talis esse queat expositio, fieri posse scilicet, ut quemadmodum ab incredulitate ad fidem, ab incontinentia ad castitatem, et universe a nequitia ad virtutem homo convertitur, ita et cui animæ cura statim ab ortu commissa est, malus initio esse possit; deinde vero qua proportione is credit qui sibi traditus est, eadem et ipse credat, et tantos faciat progessus, ut unus ex Angelis faciem Patris qui in cœlis est semper spectantibus efficiatur : initio inde facto, ei conjungitur qui, in hoc tempore credat, prævisus et prædestinatus est, ineffabilibus atque inscrutabilibus, et abyssorum similibus Dei judiciis omnem hanc connexionem, Angelos cum hominibus conjungendo, merito parantibus. Fieri item potest ut quemadmodum cum vir et mulier a fide alieni sunt, vir qui prior credidit, uxorem aliquando servat; aliquando autem initium faciens uxor virum tandem oratione sua flectit, idem Angelis, hominibusque contingat. An autem idem aliis Angelis eveniat, necne, tu ipse disquires. At vide ne tale quid de unoquoque Angelo dicere minime par sit, qui juxta Servatoris nostri sermonem tanto afficitur honore, ut faciem qui in cœlis est semper intueri dicatur. Quoniam vero Angelos esse supra diximus quibus parvulorum cura commissa sit, majores vero ejusmodi ordinem esse prætergressos, refragabitur nobis quispiam ex Actis Apostolorum, ubi scriptum est pulsante Petro ostium processisse Rhoden ancillam quamdam ut subauscultaret, et cum vocem Petri agnovisset, intro currentem renuntiasse stare Petrum ante vestibulum; miratos autem eos qui in domo fuerant congregati, nec fieri posse credentes ut Petrus revera staret, ipsius esse Angelum pronunciasse; dicet enim scivisse illos quemdam Petri esse Angelum, cum unumquemque e credentibus aliquem habere Angelum semel didicissent. Qui autem his assentietur, quæ supra diximus, minime neces-

sarium esse dicet ut pro dogmate oratio Rhodes habeatur, fortasse vero neque eorum quibus exploratum non erat quandonam ab Angelis, tanquam parvulus quispiam, et Deum timens gubernatur aliquis; quando vero ab ipso jam Domino. Deinde ut parvulus ita intelligatur, quemadmodum exposuimus, nequaquam nobis mandato opus esse dicemus, quo a contemnendis majoribus prohibeamur, at erga parvulos eo nos indigere; propterea non simpliciter dictum esse : « Ne contemnatis unum ex his[1], » monstratis omnibus discipulis, sed, « unum ex his pusillis, » monstratis ab eo qui exiguitatem et magnitudinem animi aspicit.

Alius[2] vero dixerit parvulum inter illos appellari, qui perfectus est, eo utens testimonio : « Nam qui minor est inter » vos omnes, hic major est[3], » et qui se abjecerit, et in medio omnium credentium effectus fuerit sicut parvulus, sive apostolus sit, sive episcopus, talisque fiat, « tanquam si nu» trix foveat filios suos[4], » eum esse parvulum dicet qui a Jesu monstratus est, et illius angelum faciem Dei intueri consentaneum esse. Dicere enim per parvulos hic perfectos designari juxta illud : « Nam qui minor est inter vos omnes, » hic major est[5], » et quemadmodum Paulus dixit : « Mihi » omnium sanctorum minimo data est gratia hæc[6], » videbitur his verbis consentire : « Qui scandalizaverit unum de » pusillis istis[7], » atque item illis : Sic non est voluntas ante » Patrem meum qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis » istis[8];» nam, ut a nobis dictum est, qui nunc parvulus est nec offensionem pati, nec perire queat : « Pax *siquidem* » multa diligentibus nomen Dei, et non est illis scanda» lum[9] : » nec certe pereat qui inter omnes Christi discipu-

[1] Matth. xviii, 10.

[2] N. xxix.

[3] Luc. ix, 48. — [4] I Thess. ii, 7. — [5] Luc. ix, 48. — [6] Ephes. iii, 8. — [7] Matth. xviii, 6. — [8] Ibid. 14. — [9] Psalm. cxviii, 165.

los omnium minimus est, et propterea magnus existit; et cum non pereat, id merito dicat : « Quis nos separabit a » charitate[1], » et cætera. Sed qui postremam hanc expositionem tueri volet, animam justi mutationi quoque obnoxiam esse dicet, quemadmodum testatur Ezechiel dicens justum a Dei mandatis discedere posse, ita ut prior ejus justitia ei minime imputetur[2] : propterea dicitur : « Qui scandalizave» rit unum de pusillis istis[3], *et* : Non est voluntas ante Patrem » meum qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis[4]. » Quæ autem ad centum oves pertinent, ea habes in homiliis quas in Lucam conscripsimus.

« Si[5] peccaverit frater tuus, vade et corripe ipsum inter » te et ipsum solum[6]. » Qui orationi huic animum applicuerit, ut immensam Jesu erga homines benevolentiam significet, supervacaneam eorum operam esse dicet, et bonitati Jesu contrariam qui his locum in levioribus solum peccatis tribui volunt, cum peccatorum differentiam verba ista non exprimant. Alius vero et hunc locum attente perpendens, et non extra rem hæc intelligi, neque de quolibet peccato dici volens, qui ingentia illa flagitia admittit, eum ne fratrem quidem esse dicet, etiamsi frater fortasse appelletur, quemadmodum ait Apostolus : « Si is qui frater nomi» natur inter vos, est fornicator, aut avarus, aut idolis ser» viens, » et quæ sequuntnr, « cum ejusmodi nec cibum esse » sumendum[7] : » nemo enim idolis serviens, vel fornicator, vel avarus frater est; nam si aliquid ex his in se habeat qui appellatur frater, et Christi nomen ferre videtur, frater tamen jure merito nequaquam dici possit. Quemadmodum igitur qui talia de omni peccato dicta esse pronuntiat, sive peccatum illud cædes sit, sive veneficium, sive puerorum

[1] Rom. VIII, 35. — [2] Ezech. XXXIII. — [3] M tth. XVIII, 6. — [4] Ibid. 14.
[5] N. XXX.
[6] Matth. XVIII, 15. — [7] I Cor. V, 11.

stuprum, sive aliquid simile, occasionem præbuit cur summam Christi patientiam et procrastinationem animo comprehenderemus; ita e contrario qui fratrem ab eo qui frater appellatur distinxit, eum qui propter minima quibus obnoxii sunt homines, post reprehensionem non fuerit conversus, habendum esse docet pro ethnico et publicano, propter peccata quæ non *ad mortem*, vel, ut ea in Numeris lex appellat, mortifera non sunt; quod utique nimis crudele videtur; nec enim facile quemquam reperiri posse arbitror, qui non ter ob idem noxæ genus fuerit objurgatus, maledicti, verbi gratia, quo maledici, vel qui ira excandescunt, propinquorum nemini detrahunt; vel vinolentiæ; vel orationis mendacis et otiosæ, vel alterius cujuspiam culpæ ex iis quæ multis inhærere solent. Quæres igitur annon aliqua circa hunc locum eos prætereat observatio, qui ad Verbi benignitatem attendentes in condonandis maximis flagitiosorum criminibus faciles se dant, et eos item qui in minimis pro ethnico et publicano habendum esse docent, et ab Ecclesia segregant trium vel levium noxarum reum : quod autem utrosque fugit, tale mihi videtur esse; postquam verba hæc : « Lucratus eris fratrem tuum[1], » ad eum solummodo qui obtemperavit pertinere declaravit Verbum, non idem pro eo amplius repetiit qui bis terve peccaverit, qui objurgatus fuerit, sed quod his verbis respondet : « Lucratus eris fratrem tuum, » quasi suspensum reliquit, quodque de eo qui bis terve fuerit objurgatus dicendum erat. Non omnino ergo lucrifit, neque omnino peribit, plagisve plectetur. Quin etiam priorem locum diligenter considera qui talis est : « Si te audierit, lucratus es fratrem tuum; » et alterum Scripturæ locum qui sic habet : « Si autem te non » audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duo, ut in ore » duorum vel trium testium stet omne verbum[2] : » quid

[1] Matth. XVIII, 15. — [2] Ibid. 16.

ergo bis objurgato continget postquam in ore duorum vel trium testium steterit omne verbum nobis cogitandum relinquit; et rursum : « Quod si non audierit *testes* eos, » videlicet ante adhibitos, « dic, *inquit*, Ecclesiæ[1] : » nec adjecit quid illo fiet, si Ecclesiam non audierit, sed docuit pro ethnico hunc deinceps, et publicano ab eo habendum esse qui ter illum arguerit, nec fuerit auditus, si Ecclesiæ morem non gesserit : non omnino ergo lucrifit, neque funditus peribit. At quid tandem passurus sit qui primum audientem se non præbuit, cuique testibus opus fuit, vel qui neglectis iis ad Ecclesiam delatus fuit, Deus noverit; nos autem non declaramus, juxta id : « Nolite judicare et non » judicabimini, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cor» dium[3]. » Ad id autem quod adversus leviorum noxarum reos durius pronuntiatum videtur, dicet aliquis eum qui bis ordine morem non gesserit, tertio ita obtemperare non posse, ut propterea ethnicus amplius, publicanusve non sit, nec opus ei sit ut coram tota Ecclesia arguatur. Illud enim in memoriam revocandum est : « Sic non est voluntas ante Patrem » meum qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis[4]; » nam si « omnes nos adstare oportet ante tribunal Christi, ut » referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bo» num, sive malum[5], » unusquisque eniti debet, ne plurium male gestarum per corpus rerum pœnam referat, etiamsi pro noxis plane omnibus a se admissis plectendus sit; sed ut plurium recte factorum mercedem referat, omni ope illi contendendum est, quoniam « qua mensura metimur, ea » metientur nobis alii[6], *et* : Distributio manuum nostrarum » fiet nobis[7], » nec infinitas, sed duplas, septuplasve Domino pro delictis pœnas dabunt peccatores, quandoquidem

[1] Matth. XVIII, 17. — [2] Id. VII, 1. — [3] I Cor. IV, 5. — [4] Matth. XVIII, 14. — [5] 2 Cor. V, 10. — [6] Matth. VII, 2. — [7] Isai, III, 11.

non unicuique juxta opera manuum ejus retribuitur, sed plura quam quæ fecit; « Jerusalem » enim, sicut ex Isaia discimus, « suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus » peccatis suis[1]: » at qui vicini sunt Israel, quicumque tandem illi sint, septuplum recipient, juxta id quod in Psalmis dictum est: « Et redde vicinis nostris septuplum in sinu » eorum, improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, » Domine[2]. » Ac aliæ quidem pensationis formæ reperiri queant, quas si animo teneamus, utilem esse post quantacumque peccata pœnitentiam sciemus; ut præterquam quod plurimorum facinorum pœnas non luemus, aliqua etiam nobis spes pro bene deinde gestis supersit, etiamsi sexcenta prius flagitia admissa sint. A ratione enim alienum est mala rationibus alicujus inferri, necquidquam recte facta post mala prodesse, quod ab Ezechiele traditum facile discere possunt, qui dicta super hisce rebus constanter tenent.

Ad id autem[3] quod pro ethnico et publicano habendus sit, qui post tres admonitiones damnatus est, præclare subnexum illud videtur, « Amen dico vobis, » iis nempe qui pro ethnico et publicano habendum aliquem judicarint, « quæcumque alligaveritis super terram[3], » et cætera; nam qui ter arguit, neque auditus est, jure merito eum alligavit qui habendus pro ethnico et publicano judicatus est: idcirco cum talis quispiam a quovis tali alligatus fuerit et condemnatus, ligatus manet; cum eorum nullus qui in cœlo sunt, judicium ejus rescindat a quo alligatus est. Similiter et qui semel correptus, actibus suis lucrifieri meritus est, solutus per hanc illius objurgationem a quo lucrifactus est, neque amplius constrictus vinculis peccatorum suorum propter quæ insimulatus fuit; is et ab iis qui in cœlis sunt solutus judicabitur. Verum quæ uni Petro supra concessa sunt, hic omnibus quoque videtur tribuisse, qui peccato-

[1] Matth. xl., 2. — [2] Ps. lxxviii, 12. — [3] N. xxi, [4] Matth. xviii, 18.

res quoslibet ter corripuerint, ut si mos iis gestus non fuerit, supra terram eum alligent, qui ut pro ethnico et publicano dignus haberetur judicatus est, cum et in cœlo alligatus ille sit. At quoniam præ iis qui ter arguerunt, peculiare aliquid Petro tribui oportebat, etiamsi de Petro, et qui ter fratres arguerunt commune aliquid dictum sit, privatim illud Petro attributum est: « Dabo tibi claves regni » cœlorum[1], » priusquam illud : « Quæcumque alligaveritis » super terram[2], » et cætera. Ac sane si ad evangelica scripta animum diligenter appellamus, ibi magnum inveniemus discrimen, et excellentiam eorum quæ Petro, præ iis quæ aliis dicta sunt, etiam in iis rebus quæ Petrum inter, eosque qui ter fratres objurgaverunt, communes esse videntur. Nec enim exigua differentia est claves non unius cœli Petrum, sed plurimorum accepisse; et quæcumque super terram alligaverit, non in uno cœlo, sed in omnibus ligata esse, præ pluribus aliis qui super terram et alligant et solvunt, ita ut hæc alligata et soluta sint non in cœlis, sicut Petro concessum est; sed in uno cœlo : nec enim eo penetrandi facultate pollent, quemadmodum Petrus, ut alligent vel solvant in omnibus cœlis. Quo præstantior ergo fuerit qui alligat, eo felicior qui fuerit solutus, cum in omnibus plane cœlis solutus sit.

[1] Matth. XVI, 19. — [2] Id. XVIII, 18.

TOMUS DECIMUS QUARTUS[1].

§ I.

De duobus vel tribus congregatis in nomine Jesu.

« Iterum[2] dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint » super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet il» lis[3]. » Symphoniæ vocabulum musicis præcipue vocum concentibus tribuitur. Et sunt quidem in musicis soni sonis alii consoni, alii dissoni, nomen autem illud rebus musicis attributum callet evangelica Scriptura hoc loco: « Audivit » symphoniam, et chorum[4]; » nam propter ortam ex pœnitentia symphoniam filii cum patre, qui postquam perierat inventus est, ad oblectandam domum symphoniam audiri decebat[5]. Nomen autem symphoniæ impio Laban ignorabile fuit, ubi ipse alloquens Jacob ait: « Si nunciasses mihi, » prosecutus fuissem te cum gaudio, et canticis, et tym» panis, et citharis[6]. » Ejusmodi autem symphoniæ simile est, quod secundo Regum extat, quando videlicet « fratres » *Abinadab* ibant ante arcam; David autem et ipsius pueri » laudabant coram Domino in organis arte paratis in virtute, » et in canticis[7]; » organa enim parata in virtute et canticis symphoniam in se musicam continebant; quæ tali virtute pollet, ut duobus solummodo rem quamlibet a Patre qui

[1] Tom. III, pagg. 614 et seqq.

[2] N. I.

[3] Matth. XVIII, 19. — [4] Luc. XV, 25. — [5] Ibid. 32. [6] Gen. XXXI, 27 — [7] 2. Reg. VI, 4, 5.

in cœlis est, cum symphonia et concentu ad divinam et spiritualem musicam precando flagitantibus, postulata his Pater annuat qui consentiendo supra terram ea postulaverint, quæ rogassent ii qui ante dictam symphoniam simul edidissent : quod novum dictu est et mirabile. Sic ego quoque verba hæc Apostoli interpretor : « Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi[1]. Quoniam enim harmoniæ vocabulum iis qui secundum Deum connubio conjunguntur in quodam Proverbiorum loco tribuitur, qui sic habet : « Domum et substantiam divident » patres filiis, a Domino autem viro uxor conjungitur[2], » consequens est harmoniæ quæ a Deo est et nomine symphoniæ ac consensus, et ipsa re ad orationem frui; quod vel inde liquet : « Nisi forte ex consensu[3]. » Deinde pluribus declarans Verbum idem esse « duo consentire super terram, » ac Christo consentire, subjungit : « Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo[4]. » Duo igitur vel tres in nomine Christi congregati, ii sunt qui super terram non duo solum, sed et tres nonnumquam consentiunt. Animadvertet autem qui poterit, an symphonia hæc et consensus, ac talis congregatio, cujus in medio versatur Christus, in plurimis reperiri possit, quandoquidem « angusta porta » et arcta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui in» veniunt eam[5]. » Fortasse vero ne pauci quidem, sed duo vel tres consentiunt, quemadmodum Petrus, et Jacobus, et Joannes, quibus consentientibus gloriam suam patefecit Verbum Dei. Consenserunt autem duo, Paulus et Sosthenes, cum priorem ad Corinthios epistolam conscripserunt[6]; tum deinde Paulus et Timotheus, cum alteram ad eosdem miserunt[7]; quinetiam consenserunt tres, quando Paulus, et Sylvanus, et Timotheus per epistolam Thessalonicensi

[1] I Cor. VII, 5. — [2] Prov. XIX, 14. — [3] I Cor. VII, 5. — [4] Matth. XVIII, 20. — [5] Id. VII, 14. — [6] I Cor. I, I. — [7] 2 Cor. I, I.

bus præcepta tradiderunt[1]. Quod si e veteri Scriptura tres producendi sunt qui super terram consenserint, ita ut in medio eorum fuerit Verbum, a quo in unum conjuncti sunt, inscriptionem Psalmorum considera; illam verbi gratia Psalmi XLI quæ talis est: «In finem intellectus filiis Core[2].» Cum enim tres essent filii Core, quorum nomina in Exodo reperimus[3], Aser, qui exponitur, *lusus;* alter Helcana, qui redditur, *Dei possessio;* et tertius Abiasaph, qui converti potest, *Patris congregatio,* prophetiæ minime divisæ sunt, sed ab una voce, et uno spiritu in una anima vere concorditer operante et enuntiatæ et conscriptæ sunt, et quasi unus tres id elocuti sunt: «Quemadmodum desiderat »cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te »Deus[4].» Quin et in Psalmo XLIII in numero plurali dicunt: «Deus auribus nostris audivimus[5].» Quod si magis etiam super terram consentientes videre velis, eos vide qui hæc audierunt: «Ut cohæreatis eadem mente, et eadem »sententia[6],» et illud affectarunt: «Omnium credentium »erat cor unum, et anima una[7],» qui tales evaserant (si quidem inter plures tale quid reperiri possit) ut ne minima quidem inter illos existeret dissensio, quemadmodum decachordi psalterii chordarum nulla invicem discrepantia est. At non consentiebant super terram qui dicebant: «Ego qui»dem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego »autem Christi[8],» sed inter ipsos erant schismata, quibus dissipatis, una cum Pauli spiritu, virtute Domini Jesu Christi, consociabantur, ne se amplius morderent et comederent, ita ut vicissim alius ab alio consumerentur[9]; consumit enim et atterit discordia, quemadmodum corradit et accumulat concordia, et Filii Dei capax est, qui in

[1] I Thes. I, I — [2] Psalm. XLI, I. — [3] Exod. VI, 24. — [4] Psalm. XLI, 2. —[5] Id. XLIII, 2. [6] I Cor. I, 10. — [7] Act. IV, 32. — [8] I Cor. I, 12. — [9] Gal. V, 15.

medio consentientium duntaxat reperitur. Ac sunt duo generalia in quibus proprie concordia existit : consensus, cum eædem habentur animo sententiæ; et ejusdem voluntatis consensio, cum par est utrobique et similis vitæ tenor. Quod si « duobus ex nobis consentientibus super terram de omni » re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre Jesu qui in » cœlis est[1]; » quotiescumque a Patre qui in cœlis est postulata quælibet non impetrantur, duos illic super terram non consensisse perspicuum est, et cur votis ac precibus non potiamur illud in causa esse, quod neque opinionibus, neque vitæ instituto simul consentiamus. Præterea vero si corpus sumus Christi, « et posuit Deus membra unumquod» que eorum in corpore, *ut* pro invicem sollicita sint mem» bra[2], » et sibi invicem consentiant, « et si quid patitur » unum membrum, compatiantur omnia membra; sive glo» riatur unum membrum, congaudeant[3]; » exercenda nobis est symphonia quæ a divina musica oritur, ut cum in nomine Christi fuerimus congregati, in medio nostrum sit Christus, qui Dei Verbum est, et Dei sapientia, ipsiusque virtus.

Atque[4] hæc quidem de his duobus, tribusve diximus, quos ad consentiendum invicem hortatur Verbum, prout in sensum trahi possunt tritum, ac pervulgatum magis : nunc autem aliam explicationem aggrediamur, quam ante nos quispiam protulit, ad castitatem et munditiem connubio junctos adhortans; duos enim hos, quos super terram consentire vult Verbum, virum et mulierem intelligi debere docet, ex consensu sese corporeo congressu fraudantes, ut vacent orationi, quando scilicet orantes « de omni re quam» cumque petierint, impetrabunt »; cum nutu Patris Jesu Christi qui in cœlis est, propter talem consensum votorum

[1] Matth. XVIII, 19. — [2] I Cor. XII, 18. [3] Ibid. XXV, 26.
[4] N. II.

compotes fient. Videtur autem nobis hæc expositio non conjugii dissolutionem, sed ad mutuum consensum exhortationem continere; adeo ut si alter quidem caste agere velit, nolit vero alter, et propterea qui quod melius est et voluerit et potuerit, in illius voluntatem concesserit qui idem vel noluerit vel non potuerit, id non consequetur uterque, ut quamcumque rem postulaverint, ea illis a Patre Jesu Christi qui in cœlis est, contingat.

Aliam[1] etiam expositionem de duorum consensu calleo;... talis autem illa est: in improbis imperium obtinet peccatum in animum, quasi in suo throno, sic in mortali hocce corpore constitutum, ut ejus cupiditatibus anima obtemperet[2]: at in iis qui tanquam de throno corporis peccatum, quod regnum prius exercuerat, detruserunt, et adversus illud decertant, « caro concupiscit adversus spiritum, spi» ritus autem adversus carnem[3]: » in iis vero qui perfectionem jam consecuti sunt, spiritus victor evasit, et corporis actus morti dedit, et vitæ suæ corpus facit particeps, ita ut tunc illud eveniat: « vivificabit et mortalia corpora nos» tra, propter inhabitantem spiritum ejus in nobis[4], » et duorum consensus super terram efficitur, corporis nempe et spiritus, cui jam perfecto consona emittitur precatio « corde » quidem credentis ad justitiam, ore autem confitentis ad » salutem[5], » ita ut non amplius a Deo distet cor ad Deum una cum eo labiis suis et ore justus propius accedat. Quinetiam optatius est et fortunatum magis, tres in nomine Jesu simul esse congregatos, ut eveniat illud: « Deus sanctificet » vos per omnia, ut integer spiritus vester, et anima, et cor» pus sine querela, in adventu Domini nostri Jesu Christi » servetur[6]. » Quæret vero aliquis an fieri possit ut spiritus et

[1] N. III.

[2] Rom. VI, 12. — [3] Gal. V, 17. — [4] Rom. VIII, 11. — [5] Ibid. X, 10. — [6] I Thess. V, 23.

corpus simul ea qua diximus ratione consentiant, non etiam tertium, animam dico; an postquam duo in nomine Jesu congregati sunt, illorum super terram consensus consequens non sit tres etiam in nomine illius congregari, quorum in medium venit Filius Dei, cum omnia illi consecrata sint, tria hæc dico, nec adversante illi quoquam, non solum spiritu, sed nec anima, insuper vero nec [illegible]rpore.

Nec[1] vero absonum fuerit et injucu[illegible]triusque testamenti, tum illius qui corporeu[illegible]dventum præcessit, tum et novi consensu[illegible]t palam facere conemur : in quibus enir[illegible]ca ita consentiunt, ut nihil unum ab alio [illegible]is « de omni re » quamcumque petierint[2] » postul[illegible]re qui in cœlis est, impetrata reperientur. Quod si ter[illegible]um duorum illorum conciliatorem requiris, Spiritum sanctum hunc esse ne te affirmare pigeat, si quidem *verba sapientum*, sive eorum qui adventum Christi præcesserunt, sive qui ipsi coævi, sive qui posteriores fuerunt, sunt « sicut stimuli, et quasi clavi » in altum defixi, qui a conciliis dati sunt a pastore uno[3]. » Sed nec illud inobservatum prætereas, non eum dixisse : « Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi *ero* » in medio eorum, *sed*, ibi sum[4]; » non cunctatus, neque moras nectens, sed simul cum ipso consensu inventus et ipse, et in medio ipsorum existens.

« Tunc[5] accedens Petrus ad eum, dixit : Domine quoties » peccabit in me frater meus, et dimittam ei[6]? » Insulsum plane mihi videtur esse, et Petri apud Christum progressu, ac divina Christi magnanimitate indignum, hæc arbitrari simpliciter dicta, a Petro quidem; quasi de peccatis septem

[1] N. iv.

[2] Matth. xviii, 19. — [3] Eccl. xii, 11. — [4] Matth. xviii, 20.

[5] N. v.

[6] Matth. xviii, 21.

fratri in se peccanti dimittendis, octavo autem non item quæstionem proposuerit; a Servatore autem, quasi proximi adversum se peccata quiete numeranda esse doceat, ita ut septuagies septies ignoscat, a septuagesimo autem octavo jam non veniam ei, a quo fuerit injuria affectus, largiatur. Vide ergo num ista obscuritate affini hujus loci involuta sint : « Audite vocem meam uxores Lamech[1], » et cætera. Si quis igitur amicus Jesu effectus est, ita ut ab ejus spiritu illustrante animam illius qui pro merito suo eo pervenit, edoceatur, is verum hujus loci, et qualem declaravit ipse Jesus, sensum noverit; at nos qui ab ingenti illo erga Jesum amore non parum absumus, si tantillum quidpiam super hunc locum proferre possumus, eo debemus esse contenti. Senarius ergo numerus operosus videtur esse et laboriosus; septenarius autem cessationem et requiem continere : ac vide num dicere queas sexies eum peccare qui mundum diligit, quæque ad mundum pertinent facit, et terrenis rebus agendis deditus est; septenarium vero numerum peccatis illius finem imponere; adeo ut cum tale quidpiam in animum suum Petrus induxisset, a peccatis in se admissis septem fratri ignoscere voluerit. Quoniam autem quæ unitatibus respondent decades et hecatontades, ad numerum qui in unitatibus continetur communem aliquam proportionem servant, sciebat autem Jesus plura huic additum iri; propterea ad numerum septenarium adjungere hunc etiam septuagenarium existimo, et fratribus hic degentibus, et in mundi hujus negotiis peccantibus veniam concedendam pronunciare. Quod si quis ea prætergressus quæ in mundo et sæculo hocce aguntur, peccaverit; etiamsi leve illud sit, justam peccatorum remissionem non amplius adipiscetur; remissio enim sive serius sive citius concessa, ad res hic gestas, et peccata in hisce locis admissa pertinet. Ne fratri

[1] Gen. IV, 23.

quidem igitur, q... in septuagies septies peccaverit, venia condonatur. Di... is autem eum qui ita peccaverit vel tanquam in Petrum, qui frater sit, vel tanquam in Petrum, cujus portæ inferi non prævalent, per ejusmodi peccata in minori eum numero peccatorum constitui, sed per pejores noxas, in eo constitui numero, qui criminum gratiam minime consequatur.

§ II.

De rege qui voluit rationem ponere cum servis suis, ad quem decem mille talentorum nomen adductum est.

« Ideo[1] dico vobis : assimilatum est regnum cœlorum ho»mini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis[2]. » Ad injurias iis facile condonandas a quibus offensionem passi fuerimus, nos instruit parabolæ sententia ac informat; præsertim si post illatam injuriam, peccati gratiam ab eo qui passus est, is postulet qui intulit. Atque id quidem nos docere vult parabola, significans eorum etiam peccatorum quæ nobis a Deo condonata sunt, et quorum veniam promeriti sumus, nos pœnas post remissionem daturos, nisi iis quoque a quibus læsi fuerimus offensionum veniam demus, ita ut ne tantillum quidem earum recordemur, sed adjutum cor totum injuriarum oblivione, quæ virtus est non contemnenda, quæcumque adversus aliquem nostrum nefarie et insidiose perpetrata fuerint, ei condonet, a quo profecta sit offensio. Postquam autem parabolæ sensum exposuimus, jam ad verbum totam illam simplicius discutere licet, ita ut ex ante dictorum disquisitione emolumentum ille capturus sit, qui in unoquoque eorum quæ antehac scripta sunt, perscrutando diligenter et cum fructu versatus sit. Verisimile

[1] N. VI.

[2] Matth. XVIII, 23.

est autem sublimem aliquam esse explicationem et magis reconditam, quamque propterea assequi obvium non sit, per quam parabolarum instar quæ ab evangelistis explanatæ sunt, pervestigare possit quispiam quidquid in ista continetur; quinam, verbi gratia, esset ille rex, et quinam servi, et quanam occasione rationes dispunctæ sint, et quis multorum ille talentorum debitor, et quænam illius uxor quinam liberi, quænam præter ea quæ dicta sunt, illa omnia quæ rex vendi jussit, ut e facultatibus illius debitum sibi refunderetur; et quidnam ejus egressus, cui multa talenta, condonata sunt; et quis inventus ille e servis unus, non patri-familias obstrictus, sed ei qui ære alieno fuerat liberatus; et quid sibi centum denariorum vult numerus; et quid illud : « Suffocabat eum dicens : Redde quod debes [1]; » et quis ille carcer in quem egressus conservum compegit is, cui omnium talentorum gratia facta fuerat; quinam vero conservi mœrore affecti sunt, et hero suo quæcumque acta fuerant aperuerunt; et quinam tortores quibus traditus est qui conservum in carcerem detruserat; quaque ratione tortoribus traditus omne debitum rescripserit, ita ut omni alieno ære plane liber esset. Multa præterea his addi posse ab eo qui inquirendi peritior sit, verisimile est, quorum explanationem et interpretationem humanas vires superare, et Christi qui ea protulit, spiritu indigere arbitror, ut quo modo dicta sunt, ita intelligantur; quemadmodum enim « nemo hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus ho- » minis qui in ipso est, et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi » spiritus Dei [2]; » ita quæ Christus in proverbiis et parabolis locutus est, post Deum nemo novit, præter spiritum Christi; cujus qui fuerit particeps, non tantum quatenus Christi spiritus est, sed quatenus Christi ut sapientiæ, ut Verbi, is quæ sibi super hoc loco aperta fuerint et retecta, animo

[1] Matth. xviii, 28. — [2] 1 Cor. ii, 11.

contemplari poter… …xpositionem hanc sublimem pertinet, non spo… …quidem, neque certe desperamus, Christi ope adjuti, … Dei sapientia est, assequi quæ in parabola declarantur : an ita vero ut ea etiam Scripturæ huic subjiciantur, necne, suggerat nobis Deus in Christo, ut quod sibi placitum est duntaxat faciamus[1]; detur modo, horum gratia, sermo sapientiæ, qui per spiritum datur a Deo, et sermo scientiæ qui secundum Spiritum subministratur.

«Assimilatum[2] est, *inquit*, regnum cœlorum,» et cætera : si regi tali, taliave agenti assimilatum est, quidnam illud esse dicendum est, nisi Filium Dei; ipse enim cœlorum rex est, et quemadmodum is ipsa sapientia est et ipsa justitia, et ipsa veritas, annon pari ratione et ipsum regnum est? Regnum est autem non in aliquem ex inferioribus, neque in superiorum partem, sed in superiora omnia, quæ cœli nuncupata sunt. Quod si et illud discutias : « Illorum est »regnum cœlorum[3], » illorum regnum esse Christum dicere potes, quatenus ipsum regnum est, imperium obtinens in unamquamque ejus cogitationem, qui jam non amplius imperio subditus est peccati quod in eorum corpore mortali regnat qui sese huic subjecerunt : et cum dico, in unamquamque ejus cogitationem imperium obtinens, tale quidpiam significatum volo, quatenus justitia est, et sapientia, et veritas, et reliquæ virtutes, imperium in eum exercens qui cœlum effectus est, imaginem ejus gerendo qui in cœlo est; et in omnem potestatem sive angelicam, sive reliquorum quorumlibet qui non in hoc solum sæculo, sed et in futuro sancti appellantur, et hocce regno digni sunt. Ipsum proinde cœlorum regnum, quando fuit

[1] I Cor. XII, 8.
[2] N. VII.
[3] Matth. v, 3.

« in similitudine carnis peccati, ut de peccato damnaret » peccatum [1], » quando seipsum « qui non noverat peccatum, » pro nobis peccatum fecit [2], » pro nobis corpus peccati gerentibus, « assimilatum est homini regi, » prout is cum ratione ad Jesum intelligitur, in unum cum illo conjunctum, cui, si ita loqui fas est, major inest facultas, ut in unum et idem conjungatur, « primogenito omnis creaturæ [3], » quam « qui adhærens Deo, unus spiritus est [4] » cum illo. Assimilatum autem hoc cœlorum regnum homini regi juxta rationem ad Servatorem intellecto, et in unum cum illo conflatum, rationes cum servis suis conferre voluisse per anticipationem dicitur : rationes enim ab illis olim repetiturus est, ut perspicuum fiat quomodo probatis patrisfamilias argenteis et rationabilibus nummis unusquisque usus sit. Et exemplum quidem in parabola ab heris rationes cum servis suis conferentibus assumptum est. Accuratius autem parabolæ hic propositæ sensum assequemur, si mentem ad ea converterimus quæ a servis aguntur, a quibus herilis pecunia dispensata est, et a quibus ipsius ratio exigitur; unusquisque enim illorum variam de pecuniis herilibus summam capiens, eam impendit, vel utiliter, ita ut augmentum capiant nummi heriles, vel eam in res minime necessarias profuse absumit, absque delectu et inconsulte prodigens, quæ sibi permissa sunt. Sunt vero qui has et tot pecunias recte dispensarint, alias vero dilapidarint, et cum rationem cum eis confert herus, quantam unusquisque fecerit jacturam, colligitur, necnon quantum perceperit emolumentum, computatur, et pro ratione administrationis ipsius, vel honore afficitur, vel multatur, vel illius ditioni quædam permittuntur, quædam detrahuntur. Age ergo ex iis quæ dicta sunt rationales illos primum nummos et probatos patrisfamilias argenteos examinemus, quos majore alter, al-

[1] Rom. VIII, 3. — [2] I Cor. V, 21. — [3] Col. I, 15. — [4] I Cor. VI, 17.

ter vero minore numero accipit; nam pro uniuscujusque potestate, huic quinque talenta tribuuntur, utpote qui tantumdem dispensare queat; alteri duo, utpote qui totidem capax non sit, quot qui eum præcessit; alii vero unum, utpote qui altero etiam inferior sit[1]: an vero solæ hæ sunt differentiæ; an illæ quidem inter aliquos in reliquo evangeliorum contextu intercedere dicuntur: sed præter eas aliæ sunt, et in aliis parabolis reperiuntur nonnullæ, ac illic quidem debitores duo, hic denariorum quingentorum, ille quinquaginta, vel quibus crediti illi fuerunt, eosque male administraverunt, cum virtute eo essent inferiores cui talentum creditum est, vel certe quos sumpsisse illos non accepimus quidem, tantumdem autem debuisse videmur a parabola didicisse: reperiuntur et alii decem servi, quorum singulis mina seorsum tradita est. Et sane si quis humanarum animarum varietatem animo conciperet, quamque diversis modis ad plures, paucioresve, vel ad has, illasve virtutes adipiscendas bene vel male a natura comparatæ sint, is fortasse intelligeret quonam pacto unaquæque anima aliquibus heri nummis instructa venerit, qui cum rationis perfectione elucescunt, et cum ea quæ rationis perfectionem sequitur diligentia, et in rebus necessariis exercitatione; aut cum diligentia quidem, et in rebus exercitatione, vel utilibus, qualia sunt studia; vel partim utilibus, partim non utilibus, qualia sunt dogmata, quæ neque omnino vera sunt, neque omnino falsa.

Sed[2] super iis quæres an omnes homines servi regis illius dici possint; an nonnulli quidem servi, quos nempe præscivit et prædestinavit: alii vero cum servis negotiantes, qui nummularii appellantur: atque ita disquires an præter servos sint aliqui, non a vero Dei cultu alieni duntaxat, sed et e

[1] Matth. xxv, 15.
[2] N. VIII.

credentibus nonnulli, a quibus rationem exacturum se cum usuris significet paterfamilias. Servi autem soli sunt verbi dispensatores. Rationem vero a servis rex repetens, ab iis etiam qui ab ejus familia alieni sunt, vel centum tritici coros exigit, vel centum batos olei, vel quidquid sibi ab ipsius servis fœnori collocatum receperunt[1]; nam qui centum tritici coros, vel centum olei batos debebat, non conservus « villici iniquitatis[2] » juxta parabolam fuisse reperitur, ut inde perspicuum est, « quantum debes domino meo[3] ? » Illud autem in animum tuum induce, omnem actum bonum et opportunum, lucro et emolumento similem esse, malum vero, dispendio. Et quemadmodum aliud est lucrum quod plures nummi pariunt, aliud quod pauciores, quorum major minorve est multitudo et paucitas; ita egregia facinora majori vel minori pretio compensantur. Quarum rerum judicium ad eum solum pertinet, qui horum disquirendorum peritus est, et ex animi affectione, et sermone, et actione, et rebus quæ cum in nostra facultate non sint, ea tamen juvant quæ ex arbitrio nostro pendent, æstimare satagit qualis actio magno emolumento sit, qualis minori, et qualis minimo; et ita e contrario quodnam peccatum magnum esse detrimentum in rationum a servis exactione reperitur; quod minus; et quod (si ita appellare licet) ultimi minuti detrimentum est, vel ultimi quadrantis[4]. Totius ergo vitæ rationem exigit is qui regnum cœlorum appellatus est, et « assimilatus homini regi[5], *quando scilicet* » omnes nos astare oportet ante tribunal Christi, ut referat » unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, » sive malum[6]; » et tunc in putandis rationibus, « omne ver» bum otiosum quod locuti fuerint homines[7], » in eas referetur, et si quis aliquando « potum dederit uni ex minimis

[1] Luc. XVI, 6, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 5. — [4] Id. XII, 59. — [5] Matth. V, 26. — [6] 2 Cor. V, 10. — [7] Matth. XII, 36.

» istis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine discipuli[1]. »

Hæc[2] autem contingent, quando et id continget quod a Daniele scriptum est : « Libri aperti sunt, et judicium se- » dit[3] ; » omnium enim quæ dicuntur, quæ geruntur, quæque cogitantur, fit quasi commentarius, et Dei potestate quidquid nobis absconditum est, in lucem proferetur, et quidquid tectum est, revelabitur[4], ut cum aliquis operam non dedisse fuerit repertus, ut ab adversario liberaretur, mittatur in carcerem a principe, et judice, et ministro, donec ultimum minutum reddiderit[5] ; at postquam operam dederit, ut ab eo liberetur, nec quicquam ulli debeat, jamque minam decuplicaverit, vel quincuplicaverit, vel quinque talenta duplicaverit, vel e duobus quatuor effecerit, meritam mercedem recipiat, intrans in gaudium Domini sui[6], vel super omnibus bonis ejus constitutus[7], vel illud audiens : « Esto potestatem habens super decem civitates, » vel : « Esto » potestatem habens super quinque civitates[8]. » Hæc autem ita dicta arbitramur, quasi multum postulent temporis, ut totius vitæ hic anteactæ temporis rationem reddamus, adeo ut rege rationem ab unoquoque tot servorum repetente, res tantum desiderare temporis existimemus, donec quæ a mundi exortu ad consummationem non unius sæculi, sed plurimorum gesta sunt, ad finem perducantur. At res ita se non habet ; volens enim Deus quæcumque totius temporis decursu acta sunt, in omnium memoriam confestim revocare, ut rerum a se bene vel male gestarum unusquisque conscius scit, id virtute ineffabili efficiet. Nec enim, quemadmodum si rerum aliquarum memoriam nobis refricare volumus, sufficiens desideramus tempus, quo quæ a nobis

[1] Matth. x, 42.

[2] N. ix.

[3] Dan. vii, 10. — [4] Matth. x, 26. — [5] Luc. xii, 58, 59. — [6] Matth. xxv, 21. — [7] Ibid. xxiv, 47. — [8] Luc. xix, 17, 19.

dicta sunt, et ad eorum recordationem quorum meminisse volumus nos deducunt, percurramus, idem facit Deus cum nobis in memoriam revocare vult quæ in hac vita gessimus, ut eorum quæ a nobis acta sunt conscii, cur pœna, vel hodore afficimur perspectum habeamus. Quod si quis divinæ virtutis in iis agendis celeritati fidem non habet, is Deum a quo omnia condita sunt, nondum animo comprehendit, cui tempore opus non fuit, ut tantam cœli et terræ molem fabricaret : nam etiamsi intra sex dies hæc creasse videatur, intellectu opus est, ut capere possimus, quonam sensu id dictum est, intra sex dies; propter illud : « Hic liber generationis cœli et terræ[1], » et quæ sequuntur. Audendum est igitur et dicendum futuri judicii tempus spatium non desideraturum, sed quemadmodum resurrectio « in puncto temporis, in oculorum nictatione[2] » futura dicitur, tale futurum judicium existimo.

Deinde[3] vero super his disserendum est : «Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei multa talenta[4], » quæ talem mihi significationem videntur continere. Judicii faciendi tempus initium ducit a domo Dei, dicentis iis quibus pœnarum infligendarum cura demandata est, quemadmodum in Ezechiele scriptum extat : « A sanctis meis incipite[5], » et nictationi oculi simile est; tempus autem reposcendæ rationis eidem etiam simile esse mente concipimus, nec enim eorum obliti sumus, quæ de iis dicta sunt qui plura debent : quamobrem non scriptum quidem est : « Cum rationem poneret, » sed : « Cum cœpisset rationem ponere, oblatus est, » cum scilicet rationis ponendæ initium fecisset, « unus qui debebat ei multa talenta, » quasi qui immensæ talentorum summæ jacturam fecisset, cuique

[1] Gen. II, 4. — [2] I Cor. XV, 52.

[3] N. X.

[4] Matth. XVIII, 24. — [5] Ezech. IX, 6.

magnæ res, atque eæ complures et commissæ et creditæ fuissent, nullum autem ad herum emolumentum retulisset, sed multarum rerum fuisset dispendium passus, ita ut talenta deberet quam plurima; et ideo fortasse multa deberet talenta, quoniam mulierem super plumbi talentum sedentem sæpe secutus esset, cui nomen est, Iniquitas[1]. Hic vero animadverte maximum quodque peccatum herilium talentorum esse jacturam; talia autem peccata admittunt scortatores, adulteri, qui cum maribus concumbunt, molles, idololatræ, homicidæ. Nil ergo leve, sed magna omnia et gravia designavit unus ille multorum talentorum debitor qui regi oblatus est, quem si inter homines quæsiveris, eum esse forsitan reperies « hominem peccati, filium perditio- » nis qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur » Deus, aut quod colitur[2]; » si extra hominum genus, quis ille est, nisi Diabolus qui tot homines perdidit, a quibus ipse peccati auctor susceptus est? « Magnam enim homo et » pretiosum vir misericors[3]; » usque adeo pretiosum, ut talento dignum sit; vel auri, quale erat aureum candelabrum talentum pendens, vel argenti, vel cujuscumque tandem materiæ mente conceptæ[4]; quorum similitudines in Verbis Dierum conscriptæ sunt, cum multis talentis ditatus fuisset, David, quorum etiam numerus expressus est, tot talentis aureis, tot argenteis, et reliqua materia quæ ibi recensetur, e qua templum Dei constructum est[5].

Verum[6] cum ei non sit, unde talenta rescribat, ea enim amiserat, uxorem certe, liberosque habet, aliaque de quibus scriptum est: « Omnia quæ habet[7]; » ac fieri poterat ut eo cum suis omnibus venundato, emptorem nancisceretur,

[1] Zach. v. 7, 8. — [2] 2 Thess. II, 3, 4. — [3] Prov. xxx, 6. — [4] Exod. xxv, 39; xxxvii, 24. — [5] 1 Par. xxii, 14.

[6] N. xi.

[7] Matth. xviii, 25.

quique et sui, rerumque ad se pertinentium pretio debiti summam expleret; et fieri poterat, ut non regis amplius, sed emptoris sui servus esset; atque id impetrat, ut cum suis omnibus non divenditus in regis domo hæreat, propterea « procidens adorabat eum, » Deum nempe regem esse sciens, et ait : « Patientiam habe in me, et omnia reddam » tibi, » eum enim fuisse industrium credibile est, seseque penuriam quam ex priori multorum talentorum jactura tolerabat, secundis curis ac negotiis resarcire nosse intelligebat : tunc vero bonus ille rex hujus multorum talentorum debitoris misertus est, cumque pluribus concessis quam quæ postulaverat, dimisit, pollicitus quippe fuerat debitor omnia sese debita hero redditurum, patienter modo expediendi nominis diem expectasset; at eum miseratus herus non ita dimisit solummodo, quasi olim debitum, post dilatum hujus expungendi tempus, esset recepturus, sed omni plane debito solutum dimisit. Servus autem ille nequam qui herum pro multis talentis moram ac procrastinationem rogaverat, inhumaniter se gessit, cum enim « in» venisset unum de conservis suis, qui debebat ei centum » denarios, tenens suffocabat eum dicens : Redde quod de» bes [1]. » Annon is summæ improbitatis exemplum dedit propter centum denarios conservum apprehensum suffocans, et liberam respirationem intercludens, qui propter multa talenta neque ipse apprehensus, neque suffocatus fuit, sed primum una cum conjuge, liberis, et facultatibus vendi jussus, deinde vero postquam adoravit, miserato eum hero absolutus est, et toto nomine liberatus. Quisnam vero sit inventus ille conservus, centum denarios non hero suo debens, sed ipsi multorum talentorum debitori; quinam et ii conservi, qui et hunc suffocantem, et illum suffocatum viderunt, et valde indoluerunt, suoque hero quæcumque

[1] Matth. XVIII, 28.

agebantur palam fecerunt, juxta Jesu mentem exponere spissum est ac operosum negotium. Ut ergo revera se res habent non explicare id posse quemquam pronuncio, nisi Jesus qui discipulis suis omnia seorsum explanavit, illius animum subierit, et thesauros omnes in parabola delitescentes, tenebris involutos, reconditos, sub aspectum non cadentes protulerit, et quemcumque vult eorum quæ in hac parabola continentur cognitionis lumine illustrare, perspicuis argumentis certum fecerit et erudierit, ut simul doceat quisnam ille sit multorum talentorum debitor unus, ad hominem regem deductus, et cætera; tum quis alter ille unus huic centum denarios debens, et reliqua; et an is esse possit supra memoratus homo peccati, an Diabolus, an neuter illorum, aut alius quispiam, sive homo, sive aliquis ex iis qui sub Diaboli potestate sunt; nam sapientiæ Dei opus illud est quæ de his prædicta sunt, qui proprie et ex se tales sunt, vel qui certis his qualitatibus affecti sunt, sive inter potestates non aspectabiles, sive inter certos homines, quocumque tandem modo a Spiritu divino conscripta fuerint, explicare; nos autem utpote qui nondum eam mentem recepimus quæ Christi menti permisceri valeat, quæque tantas res comprehensione assequi, et cum spiritu omnia profunditatesque Dei perscrutari possit, nihil certum et determinatum super iis quæ hic habentur in animum inducentes, ad unum quempiam referri existimamus servum hunc nequam in parabola expressum, et propter multorum talentorum debitum hic propositum.

Jam[1] vero operæ pretium est perquirere quandonam homo ille rex, de quo agit parabola, rationem cum servis suis inire voluerit, et ad quod tempus sint referenda quæ narrata sunt; nam si post consummationem, vel in ipsa consummatione, futuri scilicet judicii tempore; qui potestabunt

[1] N. XII.

quæ ad centum denariorum debitorem ab eo suffocatum cui multa condonata fuerant talenta, pertinent? sin ante judicium, quomodo collatæ ante illud a rege homine cum servis suis rationes explicari poterunt? At id de omnibus parabolis universe sentiendum est, quarum interpretatio ab evangelistis litteris mandata non est, etiamsi omnia privatim discipulis suis Jesus exposuerit, propterea que parabolarum explanationem Evangeliorum scriptores occultaverunt, ac silentio prætermiserunt, quod litterarum naturam superarent quæcumque in illis significabantur, et ea esset talium parabolarum solutio et expositio, ut libros, qui super iis parabolis conscripti fuissent, ne ipse quidem mundus capere potuisset. Ac fieri sane potest ut cor idoneum, et scriptorum parabolas explanantium propter munditiem capax reperiatur, ita ut hæc in eo exarentur Spiritu Dei vivi. At inquiet aliquis impie nos fortasse agere qui propter arcanum divinorum scriptorum et reconditum sensum, hæc eum elucidare et declarare posse volumus, et lucem iis afferre conamur; etiamsi, ut id ita ponamus, eorum sententiam accurate asseculi videamur. Ad id respondendum est, quod si ii quibus hæc intelligere datum est, quid sibi agendum sit teneant, nos certe qui in rerum quæ hic significantur, profunditatem penetrare non posse fatemur, etiamsi rudiorem aliquatenus intelligentiam loci hujus percepimus, nonnulla quidem ex iis quæ sive Dei nutu et gratia, sive proprio marte post multam disquisitionem et examen reperisse videmur, nos tradere litteris non audere dicemus; nonnulla vero aliquatenus exponere, cum nostri, tum eorum gratia qui hæc legent. Sed hæc propter occultum parabolæ sensum in nostri defensionem dicta sint. Ad quæsitum autem illud, quandonam homo ille rex parabolæ cum servis suis rationes putare voluerit, id circa prænuntiatum judicii tempus contingere dicemus. Probant illud parabolæ

duæ, quarum una versus Evangelii hujusce finem, altera in Evangelio secundum Lucam continetur. Et ne ipsum contextum proferentes, longius orationem producamus, cum unicuique volenti eas ex ipsa Scriptura petere facile sit, id unum dicemus; parabolam quæ apud Matthæum extat, illud proponere : « Sicut homo peregre proficiens vocavit servos » suos, et tradidit illis bona sua, et uni quinque, alii autem » duo, alii vero unum talentum[1] : » deinde autem res sibi traditas certa hac ratione administrarunt : « Post multum » vero temporis venit dominus servorum illorum[2]; » et iisdem verbis scriptum esse, « posuisse *illum* rationem cum » eis[3] : » tum confer cum istis : « Et cum cœpisset rationem » ponere[4]; » et animadverte peregrinationem patrisfamilias tempus illud appellasse, quo « dum sumus in corpore, pe» regrinamur a Domino[5]; » adventum autem ipsius, cum « post multum tempus venit dominus servorum illorum, » tempus judicii in consummatione; nam « post multum tem» poris venit dominus servorum illorum, » et ponit rationem cum eis, et fiunt quæ deinde scripta sunt. At quæ a Luca tradita est, docet apertius « hominem nobilem abiisse in re» gionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti[6]; » abeuntem vocasse decem servos, et dedisse eis decem minas, et dixisse : « Negotiamini dum venio; » nobilem autem virum hunc civibus suis exosum qui miserunt legationem post illum, cum nollent eum super se regnare, reversum esse accepto regno; cumque jussisset accersi ad se servos quibus pecuniam tradiderat, « ut sciret quantum quisque » negotiatus esset; » cumque quid egissent intellexisset, eo quidem qui mina una decem minas acquisiverat, his verbis collaudato : « Euge serve bone, quia in modico fuisti » fidelis, » potestatem illi super decem civitates, quæ

[1] Matth. xxv, 14, 15. — [2] Ibid. 19. — [3] Ibid. — [4] Id. xviii, 24. — [5] 2 Cor. v, 6. — [6] Luc. xix, 12 et seq.

regno suo subditæ erant, concessisse; alteri vero qui minam quincuplicaverat, eamdem laudem, quam priori dederat, non tribuisse, nec potestatis vocabulum, quemadmodum alterius causa, definivisse, sed huic dixisse: « Et » tu esto super quinque civitates[1]: » at ei qui minam in sudario colligaverat, dixisse: « De ore tuo te judico, serve ne» quam, et astantibus dixisse: Auferte ab illo minam, et » date illi qui decem minas habet. » Quis ergo super hac parabola non dixerit nobilem illum hominem in regionem longinquam profectum, ut acciperet sibi regnum, et reverteretur, eum esse Christum qui ad mundi, eorumque qui in mundo sunt, capescendum regnum, quasi peregre proficiscitur? qui vero minas illas decem receperunt, eos esse quibus verbi dispensatio credita est? at qui regnare eum noluerunt cives ipsius, qui civem egit in mundo naturam humanam assumens, eos esse fortasse Israelem, a quo fides ei habita non est; forsitan et gentes quæ ei minime crediderunt?

Verum[2] hæc a nobis dicta sunt, ut reditus illius cum regno redeuntis, ad consummationem referatur, quando nempe « jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret » quantum quisque negotiatus esset[3], » et quod ex eo, necnon ex talentorum parabola demonstrare vellemus locum hunc: « Qui voluit rationem ponere cum servis suis[4], » ad consummationem referri, cum jam regnum recipit rex, cujus gratia, juxta aliam parabolam, « abiit in regionem » longinquam accipere sibi regnum, et reverti[5]. » Cum autem reversus fuisset, et regnum recepisset, « voluit ratio» nem ponere cum servis suis, et cum cœpisset rationem » ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei plurima ta-

[1] Luc. xix, 19 et seq.

[2] N. xiii.

[3] Luc. xix, 15. — [4] Matth xviii, 23. — [5] Luc. xix, 12.

»lenta[1]:» oblatus est autem, tanquam regi, ab Angelis quos ministros ipsius constitutos fuisse reor. Ac cuipiam fortasse ex iis qui regno subditi sunt, magna aliqua administratio commissa est, quam cum non recte procuraverit, sed res sibi concreditas dilapidaverit, ita ut multorum talentorum, quæ atrivit, debitor fuerit factus; non habens fortassis unde debitum dissolvat, a rege venundari jubetur una cum conjuge, a qua pater liberorum nonnullorum simul cum illa effectus est. Assequi autem quid in rebus quæ intelligentia comprehenduntur, pater, et mater, et liberi significent, non est operæ mediocris; quidnam autem id revera sibi velit, Deus noverit; et num rei hujus notitiam nobis largitus sit, necne, judex esto qui poterit. Verum ii nobis sunt super hoc loco sensus, quod quemadmodum Jerusalem illa quæ sursum est, Pauli mater est, ipsiusque similium[2]; ita ad matris Jerusalem exemplum, proportione servata, aliorum mater est Syene, verbi gratia, Ægypti, vel Sidon, vel quarumcumque urbium nomina in Scripturis extant. Deinde quemadmodum Jerusalem sponsa est, ornata viro suo Christo[3]; ita et illæ optimatum nonnullorum matres, quibus ex sortito obtigerunt, quasi uxores vel sponsæ sunt. Et quemadmodum liberi quidam sunt Jerusalem quasi matris, et Christi quasi patris; ita et liberi quidam sunt Syenes, et Memphæos, et Tyri, et Sidonis, eorumque qui illarum præfecti constituti sunt. Fortasse ergo et unus ille talentorum multorum debitor ad regem deductus uxorem habet et liberos, ut diximus, quæ primum venundari rex jussit, necnon et quæcumque possidebat; postremo vero miseratus eum dimisit, et toto debito liberum præstitit, futuri non inscius, sed ut quod actum est disceremus, ita eum egisse scriptum est. Quicumque ergo uxorem habet, et liberos, ut traditum est a nobis, rationem reddet, cum regno accepto reversus

[1] Matth. XVIII, 23, 24. — [2] Gal. IV, 26. — [3] Apoc. XXI, 2.

rex rationem repetiturus venerit. Et debitores etiam habet unusquisque illorum, velut Syenes alicujus princeps, aut Memphæos, Tyrive, vel Sidonis, aut urbis alicujus modi. Is ergo dimissus, et omni debito absolutus, a rege exiens, « invenit unum de conservis suis[1], » et cætera; et propterea, opinor, eum angebat quod a rege exiret; nec anxisset enim conservum suum, nisi inde exiisset. Deinde vero Scripturæ exactam diligentiam observa, quoque modo cum procidisset, adoraret; hic autem cum procidisset, non adoraverit, sed obsecraverit; quomodo autem rex miseratus absolverit eum, et omne alienum æs ei remiserit: servus autem nec conservum suum miserari voluerit; et is quidem vendi eum, ejusque bona jusserit, antequam dimisisset; ille autem cui gratia facta est, eum in carcerem impegerit. Et nota conservos non calumniatos esse, nec dixisse, sed aperuisse, nec propter pecuniam initio dixisse: *Nequam;* sed id ad finem propter conservum reservasse. Regis autem moderationem animadverte; non dixit ille: « Adorasti » me; *sed*: Rogasti me[2], » nec eum amplius, ipsiusque facultates venundari jussit; sed quod pejus est, propter ipsius nequitiam « tradidit eum tortoribus[3]. » Quinam autem hi sint, præterquam ii quibus suppliciorum cura demandata est? Simul etiam propter hæreticos eam usurpantes parabolam, nota debuisse illos hunc quoque regem criminari, quod iratus debitorem tortoribus tradiderit, si opificem tanquam iracundum, propter verba quæ iram Dei significant, reprehendunt. Præterea vero iis dicendum est qui non quemquam a Jesu tortoribus tradi volunt: Heus vos, quinam rex ille sit qui servum nequam tortoribus tradit, aperite. Quin et ad illud attendant: « Sic et Pater » meus cœlestis faciet vobis[4]: » vel his etiam ea dicantur potius quæ in decem minarum parabola habentur, et a Dei

[1] Matth. XVIII, 28. — [2] Ibid. 32. — [3] Ibid. 34. — [4] Ibid. 35.

boni Filio pronunciata sunt : « Verumtamen inimicos meos » illos qui noluerunt [1], » et cætera. Certe parabolæ conclusio simplicioribus etiam congruit : quicumque enim peccatorum remissionem recepimus, nec eam fratribus concedimus, eadem nos perpessuros fore docemur, ac illum qui gratiam sibi factam servo negavit.

« Et [2] factum est cum consummasset Jesus sermones is» tos [3]. » Qui unamquamque quæstionem propositam plane edisserit, ita ut nihil intactum, inexplicatumque relinquat, is sermones suos consummat. Ea autem de re confidentius pronunciaverit, qui in veteris et novi testamenti lectionem diligentius incumbet; nam si nulli, neque Moysi, neque prophetarum cuiquam, sed soli Jesu attributum est illud : « Consummavit sermones istos [4], » tum audacter affirmaverit aliquis unum Jesum sermones consummasse, qui ad finem rebus imponendum, et ad resarciendum Legis defectum venit, ut inde discere est : « Dictum est antiquis [5], » et reliqua; et rursus : « Ut impleantur quæ dicta sunt per pro» phetas [9]. » Quod si alicubi in iis id scriptum extat, consummatos ab illis sermones cum consummatis a Jesu sermonibus confer, ut eorum discrimen reperias. Quinimo et hic etiam quæri possit, an in rebus quæ per oraculum prolatæ sunt, vox illa, *consummavit*, vel pro Moyse, vel pro aliquo ex prophetis, vel pro utrisque adhibita sit : diligens siquidem observatio sublimes iis cogitationes subministrabit, qui « spiritualibus spiritualia comparare *sciunt, et propterea* loquuntur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus [7]. » At alius quispiam majorem adhibens diligentiam interpretandæ voci huic (ἐτέλεσεν) *con-*

[1] Luc. xix, 27.

[2] N. xiv.

[3] Matth. xix, 1. [4] Ibid. — [5] Id. v, 33. Marc. xiv, 49. — [6] Luc. xxi, 22. — [7] 1 Cor. ii, 13.

summavit, quæ rebus iis significandis usurpatur, quibus inest majus mysterium, juxta quod is mysteria (τελετὰς) initiationes non laudabiliter subditis suis tradidisse dicitur; ille autem dignis mysteria Dei, et instar mysteriorum (τελετὰς) initiationes; is, inquam, (τελετὴν) initiationem dixerit ab eo factam fuisse, cum eos sacra docuit; cujus initiationis ope sermones editi sunt ea virtute præditi, ut Evangelium Jesu per universum orbem fuerit promulgatum, et per divinam initiationem omnem animam comprehenderit, quam Pater trahit ad Filium, juxta id quod a Servatore scriptum est: « Nullus venit ad me, nisi Pater qui misit me, » traxerit eum [1]; » et idcirco eorum sermo qui ad promulgandum Evangelium Dei gratia legati sunt, et predicatio « non » in persuasibilibus sapientiæ verbis, sed in ostensione spiri» tus et virtutis [2] » ad eos facta est, ad quos sermones doctrinæ Jesu consummati sunt. Tu vero observabis quoties, et quibus rebus significandis vox illa, *consummavit*, adhibita est. Exemplum vero ex eo Evangelii loco petes, ubi quinam sint beati Christus aperit, iisque doctrinæ suæ præcepta tradit; cui subjungitur: « Et factum est cum consummasset Jesus » verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina ejus [3]. » Caute vero et prudenter refertur illud: « Consummavit Jesus » sermones istos, » ad obscuriorem et magis reconditam parabolam, qua « assimilatum est regnum cœlorum homini » regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis [4]; » præterea vero et ad ea quæ ante illam scripta sunt, refertur.

Cæterum [5] « cum consummasset Jesus sermones istos [6], » quos in Galilæa circa Capharnaum protulerat, tunc inde migravit, et venit in Judææ fines, qui alii erant ac ipsa Galilæa: venit autem ad Judææ fines, non in mediam ip-

1 Joan. VI, 44. — 2 I Cor. II, 4. — 3 Matth. VII, 28. — 4 Ibid. XVIII, 23.
5 N. XV.
6 Matth. XI, 1; XIII, 53.

sam regionem, sed quasi ad extrema illius : illuc « secutæ » sunt eum turbæ multæ[1], » quas in finibus Judææ sanavit, ultra Jordanem in quo baptismus conferebatur. Notabis vero discrimen quod turbas inter quæ simpliciter secutæ sunt, et Petrum intercedit, aliosque qui omnibus relictis secuti sunt, et Matthæum qui « surgens secutus est[2]; » non simpliciter quidem secutus est, sed postquam surrexit : magnum illud est additamentum, « postquam surrexit. » Nonnulli certe sunt, qui semper plurimarum turbarum instar sequantur, nec tamen consurrexerunt, ut sequerentur, nec omnia prius ad se pertinentia dimiserunt; qui vero postquam surrexerunt, subsecuti sint, oppido pauci sunt; et isti quidem in regeneratione super duodecim thronos sedebunt[3]. Porro si quis sanari vult, Jesum sequatur.

§ III.

De Pharisæis et Scribis Jesum tentantibus : an homini liceat qualibet ex causa uxorem suam repudiare.

Scriptum est[4] deinde accessisse ad eum Pharisæos, tentantes eum, et dicentes : « Si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa[5]? » Simile quoque scripsit Marcus[6]. Ex iis igitur qui ad Jesum accedebant et interrogabant, nonnulli eum tentandi causa interrogabant : cum igitur tantus ille Servator noster tentetur, quis discipulorum ejus ad docendum constitutus graviter ferat, si quando ab aliquibus, non discendi studio, sed tentandi ejus gratia quæstiones proponentibus tentetur? Plurima vero simul colligens reperire illic poteris, ubi Pharisæi, et præter eos alii, velut legum peritus aliquis, et fortasse Scriba, Jesum nostrum tentaverunt, ut in unum collectis quæ de iis con-

[1] Matth. XIX, 2. [2] Id. IX, 9. [3] Id. XIX, 28

[4] N. XVI.

[5] Matth. XIX, 3. [6] Marc. X, 2

scripta sunt a quibus tentatus est, ex eorum inter se comparatione utile aliquid ad horum sermonum genus reperias. Porro tentantibus Servator respondens dogmata profert; quærebant enim illi : « An licet homini dimittere uxorem » suam quacumque ex causa. Qui respondens ait eis : Non » legistis quia qui creavit ab initio, masculum et fœminam » fecit eos [1]? » et reliqua. Ac ego quidem existimo id ab eo Pharisæos ea mente quæsiisse, ut quidquid ille dixisset, reprehenderent; ut si dixisset, Licet, dicam illi tanquam conjugia levibus de causis dissolventi impegissent; sin vero respondisset, Non licet, huic quoque, utpote virum una cum conjuge etiam cum flagitiis habitare permittenti litem intendissent. Quemadmodum et super tributo[2], nam si pendendum illud dixisset, eum accusassent, quasi Romanis, non legi Dei populum subjicientem; sin haudquaquam solvendum pronunciasset, tanquam bellum et seditionem concitantem, et ad rebellandum eos excientem, qui tantos exercitus sustinere non poterant. Nec vero intelligebant quam caute et extra culpam ipsis responderet, primum quidem qualibet ex causa repudiandam uxorem negans, deinde vero ad ea respondens, quæ ad libellum repudii pertinebant. Sciebat enim non quamlibet causam, justam solvendo connubio occasionem dare, et virum debere uxori « cohabitare, quasi infirmiori vasculo, impertientem honorem [3], » et peccatorum ipsius onera portantem; et Pharisæos Moysis scriptis gloriantes[4], ex iis quæ in Genesi scripta sunt convincit dicens : « Non legistis quia qui creavit ab initio, masculum et fœminam fecit eos [5]? » et quæ sequuntur; et propter hæc : « Et erunt duo in carne una [6], » consequentem his verbis, (*in carne una*,) doctrinam subjiciens, eam scilicet : « Itaque jam non sunt duo, sed una caro [7]. »

[1] Matth. xix, 3, 4. — [2] Id. xxii, 17. — [3] I Pet. iii, 7. — [4] Gal. vi, 2. — [5] Matth. xix, 4. — [6] Ibid. 5. — [7] Ibid. 6.

Verum et illud quoque : « Quod Deus conjunxit, homo non » separet[1], » prohibebat quominus qualibet ex causa uxorem repudiarent. In expositione autem eorum quæ e Genesi deprompta in evangelio proferuntur, illud observandum venit, quæ una serie scripta sunt, ita non pronuntiata fuissse; ego vero nec de iisdem fuisse dicta existimo, tum iis qui ad imaginem Dei, tum illis qui de limo terræ, et una e costis Adam facti sunt : ubi enim dictum est : « Masculum » et fœminam creavit eos[2], » ad eos pertinet illud qui ad imaginem facti sunt; at ubi dixit : « Quamobrem relinquet » homo patrem suum et matrem[3], » et cætera, ad eos qui ad imaginem facti sunt non refertur, nam post illos assumpto de terra limo hominem, et de ipsius costa adjutricem creavit Dominus Deus. Simul etiam nota de iis qui ad imaginem facti sunt, dictum non esse, vir et uxor[5], sed masculus et fœmina. Illud autem in Hebræo observavimus, virum per vocabulum *Is*, masculum per *Zachar*, mulierem rursum per vocem *Essa*, fœminam vero per *Ankeva*, significari; nec enim unquam mulier, neque vir ad imaginem facti sunt, sed qui præstantiores sunt pro masculo; qui autem secundi, pro fœmina habendi sunt. Quod si vero matrem et patrem homo reliquerit, adhæret non fœminæ, sed uxori suæ, et in unam carnem ambo coalescunt, quandoquidem vir et uxor carne unum sunt. Deinde vero exponens quid inesse debeat iis qui a Deo conjuncti sunt, ut conjunctione a Deo facta digni sint, subjungit Servator : « Itaque jam non sunt » duo[4], » et ubicumque tandem viri cum uxore mutua est concordia et consensio, hujus quidem tanquam domini, illius vero præcepto huic obtemperantis : « Ipse domi- » nabitur tui[5], » vere de illis dicere licet : « Jam non sunt duo. » Deinde quoniam id ei reservandum erat qui Deo ad-

[1] Matth. XIX, 6. — [2] Gen. I, 27. — [3] Ibid. II, 24. — [4] Matth. XIX, 6. — [5] Gen. III, 16.

hæret, unum spiritum cum eo effici[1], post hæc verba : « Itaque jam non sunt duo, » hæc etiam : « sed caro una, » de iis dicta sunt qui a Deo fuere conjuncti. Ac Deus quidem is est qui duo in unum compegit, ut ex quo mulier viro nupsit duo amplius non sint; et quoniam conjunctionis autor est Deus, propterea iis inest gratia qui a Deo conjuncti sunt; quod non ignorans Paulus connubium Verbo Dei consentaneum gratiam esse pronunciat, quemadmodum castus cælibatus gratia est, sic enim ait : « Volo omnes homines esse » sicut meipsum, sed unusquisque proprium donum habet » ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic[3]. » Qui autem a Deo conjuncti sunt id sentiunt et faciunt : « Viri diligite » uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam[4]. » Sancitum quidem a Servatore est, ut « quod Deus conjunxit, » homo non separet[5]; » at separare vult homo quod a Deo conjunctum est, quando « discedens a sana fide, attendens » spiritibus erroris, et doctrinis Dæmoniorum in hypocrisi » loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam » conscientiam, prohibentium[6] » non fornicari tantummodo, sed etiam nubere, eos dissolvit qui antea Dei nutu fuerant conjuncti. Hæc itaque dicta sint, iis observatis quæ de mare, et fœmina, et viro, et muliere scripta sunt, juxta traditam a Servatore doctrinam, cum Pharisæis responderet.

Sed[7] quoniam Apostolus de Christo et Ecclesia id dictum esse vult : « Et erunt duo in carne una[8], » dicendum est non aliam ob causam, priorem, ut ita appellem, conjugem ipsius, priorem nempe synagogam fuisse repudiatam a Christo, illud servante : « Quod Deus conjunxit, homo non » separet[9], » quam quod a Malo vitiata hæc mulier fornicata

[1] I Cor. VI, 17. — [2] Matth. XIX, 6. — [3] I Cor. VII, 7. — [4] Ephes. V, 25. — [5] Matth. XIX, 6. — [6] I Tim. IV, 1, 2, 3.

[7] N. XVII.

[8] I Cor. VI, 7. — [9] Matth. XIX, 6.

est, et cum eo insidias viro suo struxit, eumque neci dedit dicens: « Tolle ejusmodi hominem de terra, crucifige, cru-» cifige eum[1]. » Illa igitur discessit potius quam vir eam repudiatam dimisit. Idcirco ipsius divortium huic in Isaia exprobrans ait: « Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo » dimisi eam[2]? » Et qui eum creavit ab initio, a quo ipsius imago geritur, masculum eum fecit, qui in forma Dei est[3]; fœminam vero Ecclesiam, id utrique largitus unum ad imaginem esse[4]. Ac dominus quidem qui vir est, propter Ecclesiam Patrem reliquit, quem intuebatur « cum in forma Dei » esset[5]; » reliquit vero et matrem, cum supernæ Jerusalem filius esset, et suæ, quæ huc ceciderat, uxori adhæsit, et duo in carne una hic effecti sunt; nam propter eam caro et ipse factus est, quando scilicet « Verbum caro factum est, » et habitavit in nobis[6], *et* jam non sunt duo, sed nunc una » caro[7], » quandoquidem uxori dicitur: « Vos autem estis » corpus Christi, et membra ex parte[8]; » nec enim aliud quid seorsum Christi corpus est, præter Ecclesiam quæ ipsius corpus est, et membra ex parte; et hos non duos, sed in unam carnem concretos Deus conjunxit, prohibens ne homo Ecclesiam a Deo disjungat. Et vero qui operam dat ne separetur, confidit quasi qui minime separandus sit: et ait: « Quis nos separabit a charitate Christi[9]? » Pharisæorum ergo gratia scriptum hic est illud: « Quod Deus » conjunxit, homo non separet[10]: » at Pharisæorum præstantissimis dici potest: « Quod ergo Deus conjunxit, nihil se-» paret, » neque principatus, neque potestas; nam qui conjunxit Deus omnibus potentior est, quæ quivis excogitata proferre potuerit.

Post illa[11] Pharisæorum sermonem expendemus quem ad

[1] Joan. xix, 15. — [2] Isai. l, 1. — [3] Philip. ii, 6. — [4] Col. iii, 10 — [5] Philip. ii, 6. — [6] Joan. i, 14. — [7] Matth. xix, 6. — [8] 1 Cor. xii, 27. [9] Rom. viii, 35. — [10] Matth. xix, 6. [11] N. xviii.

Jesum habuerunt his verbis : « Quid ergo Moyses mandavit » dare libellum repudii, et dimittere[1] ? » Consentaneum erit super his locum e Deuteronomio petere, in quo de libro repudii agitur, qui talis est : « Si acceperit homo uxorem, et » habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus » propter aliquam fœditatem[2], » et cætera, ad id usque : « Ne peccare faciatis terram, quam Dominus Deus tuus » tradiderit vobis possidendam. » Ego vero super iis quæ in hac Lege continentur illud quæro, utrum præter verba nihil in ea investigandum sit, quando quidem eam non tulit Deus; an Pharisæis id proferentibus : « Moyses mandavit » dare libellum repudii, et dimittere[3], » necessum fuerit illud dicere : « Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri » permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem » non fuit sic[4]. » Quod si quis ad Evangelium Jesu Christi, quod Legem spiritualem esse docet, ascenderit, hujus quoque Legis spiritualem sententiam requiret. Dicet vero qui tropologicam horum significationem aperire voluerit, quod quemadmodum a Paulo divinæ quam habuit gratiæ confiso dictum est illud : « Mulier alligata est quanto tempore vir » vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat : tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic per» manserit, secundum meum consilium ; puto autem quod » et ego spiritum Dei habeam[6]; » hic enim verbis istis : « Se» cundum meum consilium, » ne despiciatur illud tanquam spiritu Dei vacuum, recte subjunxit : « Puto autem quod et ego » spiritum Dei habeam ; » ita et Moysi, propter attributam ei Legum ferendarum potestatem, adeo ut propter duritiem cordis populi, rerum nonnullarum, qua fas erat, et uxorum repudiandarum facultatem dederit, morem in his rebus gerere licebat, quas suopte consilio sanciebat, utpote

[1] Matth. XIX, 17. — [2] Deut. XXIV, 1, 4. — [3] Matth. XIX, 17. — [4] Ibid. 8. — [5] I Cor. VII, 39, 40.

lata super his quoque cum spiritu Dei Lege; et dicet ille, si non aliqua quidem Lex spiritualis est; aliqua vero non est ejusmodi; Lex vero et illa est, spiritualem quoque hanc esse, et sensum illius spiritualem investigandum esse.

Eorum[1] autem memores quæ supra a nobis in hunc Isaiæ de libello repudii locum dicta sunt, matrem populi non accepto repudii libello, a viro suo Christo sponte discessisse pronuntiabimus; deinde vero postquam fœditas in ea reperta est, et coram illo gratiam non invenit, libellum ad eam repudii scriptum esse; novum quippe testamentum ethnicos in ejus domum convocans qui priorem uxorem repudiavit, libellum repudii potentia dedit ei quæ a viro, Lege scilicet, et Verbo discesserat: propterea et ipse, relicta illa, aliam, ut ita dicam, duxit, repudii libello priori in manus tradito; idcirco quæ sibi juxta Legem mandata sunt, propter libellum repudii exequi non possunt. Ac eam quidem libellum repudii accepisse argumento illud est, quod una cum appellato ab iis sanctuario mysteriorum quæ in eo facta creduntur, diruta fuerit ac subversa Jerusalem, cumque ipso holocaustorum altari, et omnis cultus qui in eo exhibebatur. Argumentum item libelli repudii illud est, quod festa celebrare non possint, etiamsi, juxta id quod scriptum est, sententia Legis præcipiat, ut in loco quem elegerit Dominus Deus, festa celebrent[2]; et quod tota Synagoga talium, taliumve facinorum reos lapidibus obruere non possit, et sexcentæ ejusmodi res ex iis quæ jussæ sunt, libelli repudii argumenta sunt; atque item quod « jam non est Propheta[3], » et quia dicunt: « Signa amplius » non vidimus. Abstulit enim a Jerusalem et a Juda, » ait Dominus juxta Isaiæ sermonem, « validum et validam, gi» gantem fortem, » et reliqua, usque ad, « prudentem au-

[1] N. XIX.

[2] Deut. XII, 14, 16 et seq. — [3] Psalm. LXXIII, 9.

» ditorem [1]. » Synagogam vero uxorem duxisse potest Christus, et cum ea habitasse; illa vero postmodum gratiam coram eo non reperisse : cur autem gratiam coram illo non invenerit, causa hæc est, quod fœditas in ea inventa sit : quid enim fœdius quam quod unius in festo dimittendi cum optionem haberent, latronem Barabbam dimittendum decreverint, Christum vero morti addixerint? Et quid fœdius, quam quod de eo pronuntiaverunt omnes : « Crucifige, cru- » cifige eum, tolle ejusmodi hominem de terra [2] : » Qui pote fœdum et illud non sit : « Sanguis ejus super nos, et super » filios nostros [3] ? » Propterea cum illius nomine pœnæ reposcerentur, exercitibus circumdata est Jerusalem, et ingruit illius vastitas, et « domus *eorum* dimissa est *ab ea* [4], » et derelicta est filia Sion, sicut umbraculum in vinea, et » sicut tugurium in cucumerario, et sicut civitas quæ obsi- » detur [5] : » eodem autem tempore libellum repudii priori uxori a viro conscriptum, et in manus traditum, eamque ex ipsius domo exterminatam fuisse reor; at ejus quæ ex gentibus est, obliteratum esse chirographum, de quo id ait Apostolus : « Delens chirographum decretis, quod erat » contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud » cruci [6], » nam Paulus in eam quæ ex gentibus *** fiebant proselyti Israel. E domo ergo viri exiit prior conjux, quæ coram viro gratiam non invenit, quod fœditas in ea reperta sit; et postquam abiit, alteri sese applicuit viro, cui se submisit, sive virum hunc Barabbam esse dicendum est, quo diabolus tropice significatur, sive nefariam aliquam potestatem. Et vero quibusdam ex illa synanoga contigit id quod in Lege priore loco scriptum est; aliis autem quod secundo; postremus enim ille vir uxorem odio habuit, et ei tandem aliquando in fine rerum repudii libellum, Deo id statuente [7],

[1] Isai. III, 1, 2, 3. — [2] Joan. XIX, 15. — [3] Matth. XXVII, 25. — [4] Isai. XXXII, 14. — [5] Id. I, 8. — [6] Col. II, 14. — [7] Deut. XXIV, 3.

scribet, eique in manus dabit, et illam de domo sua ejiciet; quemadmodum enim « inimicitias ponet serpentem » inter et mulierem *bonus Deus*, et inter semen ejus, et » semen illius[1]; » ita efficiet Deus, ut eam odio habeat postremus vir.

Sunt[2] vero nonnulli cum quibus una virum habitare contingit minime eos odio habentem, cum in viri domo maneant, qui et eorum synagogam conjugem sibi sumpsit : sed et mortem obit interim postremus vir, tum fortasse cum « novissimus hostis Christi destruitur mors[3]. » At utrumlibet horum, sive prius, sive postremum conjugi eveniat, « non poterit, *inquit*, prior maritus[4] » qui eam dimisit, reversus « recipere eam in uxorem, postquam pol» luta est, quando abominabilis, *inquit*, facta est coram » Domino Deo tuo. » Sed hæc non videbuntur istis congruere : « Si plenitudo gentium intraverit, omnis Israel sal» vus fiet[5]; » verum animadverte an ad id responderi queat, quod si salutem adeptura est, necesse sit, ut reverso priore marito eam in conjugem sibi sumente, postquam polluta est, salutem consequatur. Meretricem quidem et repudiatam sacerdos uxorem sibi non accipiet[6]; et quivis alius, utpote sacerdote inferior, quominus idem faciat, minime prohibetur. Sed si in vocatione gentium meretricem quæsiveris, hoc loco utitor : « Sume tibi uxorem fornicationum, » et liberos fornicationum[7], » et quæ sunt deinceps : quemadmodum enim sabbatum violantes in templo sacerdotes crimine vacant[8]; ita qui dimissa priore conjuge uxorem fornicationis opportune ac tempestive ducit; et culpa vacat qui id facit mandato ejus obtemperans qui quando et qua-

[1] Gen. III, 15.

[2] N. XX.

[3] I Cor. XV, 26. — [4] Deut. XXIV, 4. — [5] Rom. XI, 25, 26. — [6] Levit. XXI, 14. — [7] Osee I, I. — [8] Matth. XII, 5.

tenus meretrix non sit in uxorem sumenda, edixit : at quando id congruere visum est, sic ait : « Sume tibi uxorem fornicationum. » Sicut enim Dominus est sabbati Filius hominis, nec sabbati servus, ut populus ; ita qui legem dat, « usque ad tempus correctionis[1] » legem ferre et mutare potest ; ingruente vero tempore correctionis novam viam, novumque cor in « tempore accepto, et in die salutis[2] » dare post priorem viam et prius cor. Atque hæc quidem juxta unam expositionem super libelli repudii lege dicta sint.

Quæsiverit autem aliquis[3] an humana anima conjux, et ei præfectus Angelus, ipsiusque imperium gerens, cum quo eam regente consuetudinem habet illa, vir tropice dici queat ; adeo ut unusquisque juxta id, animam quæ divini Angeli tutelam merita fuerit, legitime ducat ; at post longam consuetudinem et diuturnum commercium fieri possit ut fœditas aliqua in anima reperta causam præbeat, cur gratiam coram Angelo rectore suo ac duce non inveniat ; tum vero chirographa scribi possint ut assolent, necnon et scribi libellus repudii, qui in manus uxoris repudiatæ tradatur, ut non amplius prioris rectoris familiaris sit et domestica, postquam de domo illius ejecta est ; deinde vero e priori domo extrusa alteri viro nubere possit, et apud eum rem suam infeliciter gerere ; non modo gratiam coram eo non inveniens, quemadmodum nec apud priorem, quod in ea fœditas inveniatur, sed odio etiam ab illo habita ; necnon ab hoc altero libellus illi repudii scribi, et a postremo viro a quo ex ipsius domo deturbata est, ei in manus dari. At quamvis audax sit et temeraria quæstio, an Angelorum vita quam cum hominibus agunt, mutationi sit obnoxia, adeo ut quatenus illis nobiscum convenit, eatenus moriantur, eam

[1] Hebr. IX, 10. — [2] 2 Cor. VI, 2.
[3] N. XXI.

tamen aliquis fortasse proponat. Quomodocumque autem se habeat uxor quæ virum priorem semel amisit, ad eum non redibit; « Non enim poterit prior maritus, » a quo dimissa est, « reversus suscipere eam in uxorem, postquam » polluta est[1]. » Sin ad id emolliendum libro uti audebimus, qui in Ecclesia quidem circumfertur, sed ad omnibus pro divino non habetur, illud adhibeamus quod in libro Pastoris de quibusdam traditur, qui statim atque fidem amplexi sunt, Michaëli subjiciuntur, sed propter voluptatis studium illius tutela ac patrocinio excidunt, et ei qui luxui et deliciis, deinde vero alteri qui pœnæ ac suppliciis, atque ei postmodum qui pœnitentiæ præfectus est, subduntur. Vides enim uxorem quæ semel luxui se dedit, animam videlicet, ad priorem amplius rectorem non redire, sed et inflicta pœna alicui subdi qui Michaële inferior sit; eo sedenim inferior est ille qui pœnitentiæ curam gerit. Danda igitur nobis opera est, ne qua in nobis fœditas reperiatur, et coram Christo qui vir est, vel coram angelo nobis præfecto gratiam non inveniamus; nam si indiligentiores fuerimus, libellum fortasse repudii nos quoque recipiemus, et vel rectore viduabimur, vel alteri viro nos applicabimus : ego vero inauspicato, et malis, ut ita dicam, avibus hoc cum angelo connubium nos animæ nostræ conciliaturos puto.

At[2] quoniam circa hunc locum versamur, quæstionem quamdam, arduam licet et difficilem, quæ in Apostoli legibus super rebus ecclesiasticis continetur, jam fortasse solvere et planam facere nos posse pronuncio : ex iis enim qui Ecclesiæ nomen dederunt, neminem qui dignitatem aliquam præ multis, quasi in symbolis fuerit consecutus, Paulus secundas nuptias expertum fuisse vult; nam in priore ad Timotheum epistola, leges de episcopis ferens : « Si quis, *in-*

[1] Deut. XXIV, 4.

[2] N XXII.

» *quit*, episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris » virum, sobrium, prudentem[1], » et cætera : tum de diaconis : « Diaconi, *inquit*, sint unius uxoris viri, qui filiis suis » bene præsint, et suis domibus[2], » et reliqua. Viduas autem constituens : « Vidua sit, *inquit*, non minor sexaginta anno- » rum, quæ fuerit unius viri uxor[3] : » quæ vero deinde subjunxit, ea tanquam alterum tertiumve momenti ac dignitatis locum obtinentia protulit. At in epistola ad Titum : « Hujus » rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt, corrigas et » constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui » tibi. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios ha- » bens fideles[4] » scilicet, et quæ sequuntur. Cum autem fieri posse videremus, ut unius uxoris viris nonnulli bis matrimonio conjuncti longe meliores essent, dubii eramus quamobrem Paulus ab ecclesiasticis magistratibus digamos arceat; id enim mihi examine dignum videbatur, propterea quod fieri potest, ut qui in duobus matrimoniis fuerit infelix, et alteram uxorem etiamnum juvenis amiserit, reliquum vitæ tempus ad senectutem usque castissime traduxerit. Quis ergo jure merito incertus non hæreat, quid sit cu[r] cum Ecclesiæ principe opus sit, hunc duarum uxorum virum, propter ista connubii vocabula, non præficimus unius autem uxoris virum, etiamsi ad senectutem usque uxori convixerit, nec se fortasse unquam, ad castitatem e[t] continentiam exercuerit, principem eligimus? Jam vero a[b] iis quæ dicta sunt, ad Legem de libello repudii mentem converto, quæsiturus annon quandoquidem episcopus, presbyter et diaconus rerum verarum symbola sunt, quæ hi[s] nominibus continentur, esse debere illos unius uxoris symbolice viros sancire voluerit, ut qui rebus animum intendere potest, lege spirituali edoctus ecclesiastico magistrat[u]

[1] 1 Tim. III, 1, 2, 3. — [2] Ibid. 12. — [3] Id. V, 9. — [4] Tit. I, 5, 6.

indignum eum judicet, cujus anima coram viro suo gratiam non repererit, quod in illa inventa sit fœditas, eaque libellum repudii merita fuerit : postquam enim ejusmodi anima alteri viro nupsit : ab eoque odio habita est, post secundum repudii libellum ad priorem virum redire jam amplius non potest. Veri autem simile est apud peritiores, et in ejusmodi rebus nobis perspicaciores, alias repertum iri enarrationes, sive super libelli repudii lege, sive super apostolicis præceptis, quibus magistratus in Ecclesia gerere, et in ea antepositi præsidere, digami prohibentur; nos autem donec occurrant meliora, et quæ ingenti doctrinæ lumine supra a nobis dicta obscurare valeant, ea protulimus quæ sese nobis super his locis objecerunt.

Verum[1] etiamsi res captu nostro majores ac graviores ibi attingere visi sumus, nihilominus tamen propter Scripturæ verba, hæc quoque insuper dicenda sunt, latas fuisse quasdam leges, non quasi præstantia aliqua, et excellentia præditas, sed quasi ad eorum qui Legi subditi sunt, infirmitatem accommodatas et compositas; nam aliquid ejusmodi his verbis significatur : « Moyses ad duritiam cordis vestri per» misit vobis dimittere uxores vestras[2]; » præcipua autem legis propter duritiem cordis latæ, et præstantissima pars in istis proponitur : « Ab initio autem non fuit sic[3]. » Et in novo quidem Testamento quædam horum instar sancita sunt: « Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis » dimittere uxores vestras, » nam quasi pro cordis eorum duritie id infirmitatis gratia scriptum est : « Propter forni» cationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et una» quæque suum virum habeat[4], » et illud: « Uxori vir debitum » reddat; similiter autem et uxor viro[5]. » His itaque subjungitur : « Hoc autem dico secundum indulgentiam, non se-

[1] N. XXIII.

[2] Matth. XIX, 8. — [3] Ibid. — [4] I Cor. VII, 2. — [5] Ibid. 3.

» cundum imperium[1]. » Quin et illud : « Mulier alligata est » quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, » liberata est, cui vult nubat ; tantum in Domino[2], » pro duritie cordis et infirmitate apud Paulum nobis potiora dona sectari et beatiores effici nolentibus dictum est[3]. Jam vero contra Scripturæ Legem, mulieri vivente viro nubere quidam Ecclesiæ rectores permiserunt, agentes contra id quod scriptum est, in quo sic habetur : « Mulier alligata est quanto » tempore vir ejus vivit[4], » et contra illud : « Igitur vivente » viro mulier vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro[5]. » Non omnino tamen sine ratione, hæc enim contra Legem initio latam et scriptam, ad vitanda pejora, alieno arbitrio morem gerentes eos permisisse verisimile est.

Dicet[6] vero fortasse Judaicus quispiam vir, ex iis qui Sospitatoris nostri doctrinæ refragari audent, Jesum ipsum cum dixit : « Omnis qui demiserit uxorem suam, excepta fornica- » tionis causa, facit eam mœchari[7], » repudiandæ uxoris potestatem fecisse haud secus ac Moysem, quem pro duritie cordis populi legem tulisse dixit : et illud : « Quia fœdita- » tem in ea invenit[8], » idem esse dicet ac fornicationis causam, propter quam jure mulier a viro repudiari possit : verum huic respondendum est, etiamsi ex Legis mandato mulier adulterii rea lapidibus necanda sit, non ita fœditatem esse intelligendam; nec enim propter adulterium, vel similem aliquam turpitudinem libellus repudii scribendus est, et conjugi in manus tradendus; sed quodlibet forsitan peccatum, fæditatem nuncupasse Moysem, quod si a viro deprehensum erit in uxore, quæ gratiam coram viro non inveniat, libellus repudii scribitur, et e viri domo emittitur;

[1] I Cor. VII, 6. — [2] Ibid. 39. — [3] Id. XII, 31. — [4] Id. VII, 39. — [5] Rom. VII, 3.

[6] N. XXIV.

[7] Math. V, 32. [8] Deut. XXIV, 1.

« Ab initio autem non fuit sic[1]. » Tum vero deinde Servator noster haudquaquam connubii solvendi propter ullum aliud flagitium facultatem concedens, quam solam fornicationem in uxore deprehensam, sic ait : « Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam » mœchari[2]. » Quæri autem potest an uxorem repudiare non liceat, nisi in adulterio deprehensa sit, verbi gratia, propter veneficium, vel quod infantem ab utroque genitum, viro peregre profecto, interfecerit, vel ob aliam quamlibet cædem : quin et si adulterii quidem insons viri domum clam diripuisse et expilasse animadversa sit, rogaverit aliquis an ejusmodi uxorem ex æquo et bono repudiabit, utpote vetante Servatore, ne quis, excepta fornicationis causa, uxorem suam repudiet; utrobique enim aliquod apparet absurdum, quod an revera absurdum sit ignoro : tanta enim pati et tolerare flagitia, quæ adulterio et scortatione pejora censeri queant, plane a ratione videbitur esse alienum; rursum contra Servatoris præcepta agere, nemo est quin impium esse confiteatur. Ac proinde in animo meo id disputo, curnam non dixit : « Nemo uxorem, excepta » fornicationis causa, repudiet; » at ait : « Qui dimiserit uxo» rem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari[3]; » qui enim uxorem adulterii minime ream repudiat, quantum in se est, ansam ei adulterandi præbere nullus est qui inficias eat; nam si « vivente viro vocabitur adultera, si fuerit » cum alio viro[4], » et repudiata ea occasionem illi dat iterum nubendi, per id efficit sane ut adultera sit; at quæ in veneficio oppressa est, vel cædem patravit, dimittere, utrum excusationem, habeat, necne, ipse disquires : nam præter repudium alias etiam multas adulterandi causas uxori suæ vir potest præbere, majorem puta quam par sit, ei licentiam concedens quæcumque vult agendi, et cum quibus libitum

[1] Matth. XIX, 8. — [2] Id. V, 32. — [3] Ibid. — [4] Rom. VII, 3.

fuerit viris amicitiam contrahendi; nam virorum simplicitas uxores sæpe numero in hujuscemodi peccata inducit : at utrum talibus viris in ejusmodi casibus sit necne sui excusandi locus, id super quæstionibus a nobis hoc loco propositis diligenter a te investigatum declarabis. Is quoque qui uxore abstinet, efficit sæpe ut adulterium committat, cum ejus libidinem non explet, etiamsi majoris sanctimoniæ, vel castitatis specie ductus id faciat : et is fortasse majori reprehensione dignus est, qui, quantum penes se est, efficit ut mœchetur libidinem ejus non explens, quam qui sine causa stupri, sed propter veneficium, vel cædem, aut gravius aliquod facinus eam repudiavit. Quemadmodum autem adultera est uxor, etiamsi viro alteri nupta videatur, priore etiamnum vivo; ita et virum repudiatam duxisse visum, non tam ipsius maritum, quam adulterum esse dicendum, a Servatore nostro demonstratum est.

Postea[1] vero animadvertentes Christi discipuli quam multi in conjugiis casus oboriri possent, quos vir sustinere debeat, ac summis proinde difficultatibus et periculis defungi, vel eos non sustinentem in Christi mandata peccare, ad cœlibatum quasi faciliorem, et matrimonio utiliorem confugientes dicunt : « Si ita est causa hominis cum uxore, non » expedit nubere[2]. » Servator vero omnibus absolutam numeris castitatem donum Dei esse nos edocens, non ipsa solum exercitatione comparandum, sed precibus etiam a Deo impetrandum, ad id hæc retulit : « Non omnes capiunt » verbum istud, sed quibus datum est[3]. » Præterea quoniam hæc criminantur nonnulli : *Quibus datum est*, quasi excusationem habeant qui cupiditatibus victi morem gerunt, in cœlibatu caste agere vellent, respondendum est frustra hæc carpi a nobis : *Sed quibus datum est*, si iis quæ scripta sunt

1 N. xxv.

2 Matth. xix 10. — 3 Ibid. 11.

fidem habemus; sed ad id esse attendendum: «Petite, et »dabitur vobis[1],» et ad ea quæ subjunguntur: «Omnis »enim qui petit, accipit.» Nam si quibus datum est, «ver»bum istud» de perfecta castitate consequenda «capiunt[2],» eam postulet qui voluerit, assentiens ac fidem ei habens qui dixit: *Petite, et dabitur vobis,* nec ullo modo dubitans quin *omnis qui petit, accipiat.* Hic vero quæres quisnam ille sit qui petit: quisquis enim non accipit, non petiit, etiamsi petiisse videatur; nam vanum esse illud: «Omnis qui pe»tit, accipit[3],» dicere minime fas est. Quis ergo ille est qui accipit, nisi qui paruit Jesu dicenti: «Si stabitis ad »orandum, credite quia accipietis, et evenient vobis[4]?» Is enim qui petit, omnibus viribus eniti debet, ut spiritu et mente oret, et indesinenter orare, illius memor: «Dice»bat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet sem»per orare, et non deficere, dicens: Judex quidam erat »in quadam civitate[5],» et quæ subnexa sunt. Ad cognoscendum autem quid sit petere, quid accipere, et quid illud: *Omnis qui petit, accipit,* conducibile illud quoque est: «Dico vobis: Etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus »ejus sit; propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit »illi quotquot habet necessarios[6].» Itaque subjungitur: *Et ego dico vobis: Petite, et dabitur vobis,* et cætera. Insuper vero propter istud: «Non omnes capiunt verbum illud, sed »quibus datum est[7],» id quoque nos provocare potest ad orandum, ita ut impetrare mereamur: «Quis autem ex vo»bis patrem petit piscem, numquid pro pisce serpentem »dabit illi[8]?» et reliqua. Perfectam ergo in cœlibatu et castitate munditiem, egregium videlicet donum, iis largietur Deus, qui ex animo, et cum fide, et precibus illam continuis postulabunt.

[1] Matth. VII, 7. — [2] Id. XIX, 11. — [3] Ibid. 8. — [4] Marc XI, 24; 25. — [5] Luc. XVIII, 1, 2 — [6] Id. XI, 8, 9 — [7] Matth. XIX, 11. — [8] Luc. XI, 11.

TOMUS DECIMUS QUINTUS[1].

§ I.

De differentia Eunuchorum.

« Sunt[2] enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: » usque ad id: « Qui potest capere, capiat[3]. » Postquam falsas duas, quæ in hunc locum proferri possunt, explicationes, ante eam quæ nobis ad verum videtur propius accedere, proposuerimus, et eas deinde pro virili confutaverimus; ut omni devitato, in iis quæ dicemus, errore, meliorem transigamus vitam, si verum hujus loci sensum fuerimus assecuti; ita parati et instructi propositum aggrediamur. Cum enim duabus castrationibus, quas circa corpus exerceri videmus, consequens esse putarent nonnulli, ut tertia etiam ad corpus pertinere, se ipsi præ Dei timore, at inconsulto et temere, castrationi priorum simili subjecerunt; atque ita se convitiis appetendos, fortasse et ignominia afficiendos non alienis a fide solummodo propinarunt, sed iis etiam qui res omnes humanas indulgentius ferre sciunt, quam vanum Dei timorem animo insidentem, et immoderatum castitatis amorem labores parientem et corporis mutilationem, et si quid aliud pati potest, qui tantam rem obiit. Alii autem sane non multi haud perpensa verborum cohæ-

[1] Tom. III, pagg. 651 et seqq.

[2] N. I.

[3] Matth. XIX, 12.

rentia, aliter senserunt; rati sunt enim priores duas ad corpus referendas a Servatore declarari, quasi præter sensiles nihil proponente; tertiam vero non ita putarunt proferri, ut ad verbum interpretanda sit; sed castrationem quæ rationis ope fit, ea significari censuerunt, quando proposito cœlesti regno, post resectas per sermonem maxima secandi vi pollentem ejusmodi concupiscentias[1], corporis contumelias spreverunt, utpote a quibus anima quæ sermone concupiscentiam resecuerat, nequaquam amplius posset superari. At sciendum est priores illos evangelicæ litteræ amatores effectos, cum non animadvertissent hæc quoque Jesum in parabolis fuisse locutum, et spiritu dicta esse, majorem in hoc explicando loco consequentiæ rationem habuisse, atque eos qui priores duas castrationes ad corpus referendas esse fassi sunt: prioribus enim duobus tertium consequenter exæquarunt; non in tribus quidem illis, quoad consequentiam, peccantes: sed quod ad ea quæ hoc loco narrantur, jam inde a principio non satis attenderint, necessario lapsi sunt: nam si ad corpus referuntur duæ, consequens est referri et tertiam. Alii vero tertiam recte assecuti sunt, cum affectionum ab anima peractam sermonis ope resectionem hac significari arbitrati sunt; at non observarunt huic explicationi consentaneum esse priores duas castrationes allegorice, haud secus ac tertiam, exponi, vel certe prioribus duabus tertiam quoque exæquari. Sane si super aliis non veteris tantum, sed et novi Testamenti locis quamplurimis dicere par est: « Littera occidit, spi» ritus autem vivificat[2], » idem in iis quæ ad hunc quoque locum pertinent, fatendum est; observatam quippe de duabus castrationibus litteram dixerit aliquis eos occidisse, qui tertiam quemadmodum et priores intellexerunt, et dicere ausi sunt se ad eumdem modum quo priores castrati sunt,

[1] Hebr. IV 12. — [2] 2 Cor. III, 6.

fuisse exsectos, utpote qui juxta sermonem Dei id facere potuerint, ob illud : « Propter regnum cœlorum[1]. »

Quod[2] si quis aliis etiam exemplis probari vult novum testamentum litteram occidentem continere, audiat, exempli gratia, quomodo Servator apostolis ait : « Quando misi » vos sine sacculo, et pera, et calceamentis, numquid ali- » quid defuit vobis[3] ? » quibus subjungitur : « At illi dixe- » runt : nihil. » Dixit ergo eis Jesus : « Sed nunc qui habet » sacculum, tollat similiter et peram : et qui non habet, » vendat tunicam suam, et emat gladium. » Nam si quis hujus loci sensum non penetrans, vestem suam sensilem vendiderit, et homicidam gladium emerit, propterea quod hæc a Jesu dicta sunt, peribit ille, quod ejusmodi gladium sumpserit, et præter voluntatem Jesu, male intellecto ipsius sermone, egerit; fortasse vero et in gladio peribit : at qualis sit ille gladius non nunc nobis disquirendum est. Quinetiam illud : « Neminem per viam salutaveritis[4], » si quis non discutiens quid volens Jesus hoc præceperit, quasi vitam apostolicam æmulans neminem in via salutaverit, is profecto talem eum spectantibus inhumanus esse videbitur; qui cum causam cur sic ille in animum suum induxerit ad sermonem referent, propter quem is illud visus est agere, eo adducentur, ut sermonem Dei odio habeant, quasi agrestes eos et inhumanos efficientem qui illi adhærent; et qui ansa inde arrepta neminem in via salutat, is mortem occasione a littera præbita patietur, littera ei mortem inferente. Si quis autem dextrum oculum eruat, quasi causam sibi det cur male aspiciat, vel dextram corporis manum, vel pedem dextrum carneum, idem patietur atque ii qui a littera occiduntur, utpote qui intra litteram se continuerit, cum ad

[1] Matth. XIX, 12.

[2] N. II.

[3] Luc. XXII, 35, 36. — [4] Id. X, 4.

spiritalem dictorum sensum ascendere debuisset. Non dubitarunt certe aliqui qui nobis antecesserunt, causam scriptis suis dare, cum propter cœlorum regnum tertiam castrationem nonnulli, prioribus duabus similem, pati ausi sint.

Nos[1] autem qui Christum Dei Verbum secundum carnem, et secundum litteram olim novimus, nunc autem non amplius noscentes, eorum interpretationem non probamus, qui cœlestis regni obtinendi causa tertiam sibi castrationem intulerunt; nec tantum in eo confutando qui tertium eunuchismum, ita ut priores duos, corporalem esse vult, temporis trivissemus, nisi aliquos illud ausos vidissemus, et nonnullos etiam offendissemus ferventiorem animum, et fidelem quidem, sed rationis non satis audientem, ad ejusmodi facinus accendere valentes. Sic ait autem Sextus in Sententiis, libro qui multorum manibus tanquam bonæ notæ teritur : « Quæcumque pars corporis ad intemperan- »tiam te compulerit, projice abs te; satius enim est parte »mutilum caste vivere, quam ea præditum, perdite. » Et rursum in eodem libro progressus, adhortans eodem fere modo ait : « Homines quidem ad tuendam reliqui corporis »sanitatem membra sua scindentes videas et abjicientes; at »quanto melius ad conservandam castitatem? » Quinetiam Philon qui multis in Mosis legem lucubratis voluminibus hominum etiam ingenio præditorum laudem meruit, in eo libro cui titulum fecit, « Deteriorem potiori insidiari solere, » satius esse ait evirari, quam illegitimos et nefarios concubitus sectari : at iis sacrarum litterarum circa illa sententiam minime assecutis fides habenda non est; nam si inter fructus spiritus, cum charitate, et gaudio, et patientia, et reliquis, castitas quoque recensetur, hanc potius tanquam fructum dare, et masculum corpus a Deo datum conservare

[1] N. III.

oportet, quam aliud quidpiam audere; adeo ut transgrediatur aliquis perappositum ad rem de qua agimus hocce præceptum; « non vitiabis aspectum barbæ tuæ[1]. » Utile quoque est illud ad deterrendos juvenes ferventiori fide præditos, quos castitatis studio ferri fatendum est, « sed » non secundum scientiam. Si pugnaverint duo homines in » idipsum, homo cum fratre suo[2], » et cætera, usque ad id : « Non parcet oculus tuus super eam[3]. » Nam si manus amputatur quæ viri testes apprehenderit, cur non et is qui viam ignorans qua ad continentiam eatur, tali se ipse calamitate implicuit? Jam vero cum animo suo cogitet, qui tale facinus admissurus est, quænam ab iis sit passurus, qui probris eum et conviliis appetentes, his verbis utentur : « Non » intrabit eunuchus, attritis vel amputatis testiculis, in Ec- » clesiam Domini[4], » virum hunc inter castratos numerantes. Jam vero ea prætereo quæ tolerabit quispiam impedito intempestive semine, quod ut tradunt medicorum filii, a capite in genitalia profluit, et cum per quasdam venas quæ circa malas sitæ sunt, excernitur, nativo calore pilos e virorum maxillis emittit; quibus carent qui propter cœlorum regnum corpus suum exsecandum esse arbitrantur. Quasnam vero capitis gravedines patiuntur, quas vertigines, quæ mentem etiam quandoque invadunt, et imaginum formatricem animæ vim res sibi novas et inusitatas ex hac materia fingentem perturbant? Verum antequam ad hujus loci explanationem accedam, si consentaneum sibi, et congruens aliquid statuit Marcion, cum scripturam allegorice non esse interpretandam pronuntiavit, hos quoque sermones tanquam à Servatore minime prolatos improbasse eum ac rejecisse dicendum est, cum sic existimaverit, vel ei qui fidem fuerit amplexus, talia audacter esse perpetienda, si sermo-

[1] Levit. XIX, 27. — [2] Rom. X, 2. — [3] Deut. XXV, 11, 12. — [4] Id. XXIII, 1.

num horum autorem esse Servatorem dixerit; vel si tanta jure merito patrare non audeat, quæ in verbi contumeliam et opprobrium vertant, neque sermones Servatori tribuendos esse, nisi allegorice exponantur.

Nos[1] ergo qui trium castrationum cohærentiam et connexionem servare volumus, et tropologicam tertiæ explicationem probamus, hæc quoque de prioribus duabus dicemus : eunuchi tropice ii dici queunt qui frigidi sunt in venerem, et segnes, et qui se in venereas libidines et obscœnitates, iisque similia non effundunt. Abstinentium igitur ab iis tria genera agnosco; quidam enim tales procreati ac formati sunt, de quibus dicere licet : « Sunt eunuchi, qui » de matris utero sic nati sunt[2] : » quidam vero adhortationibus ad id, monitisque adducti, abstinentiam a venereis, et omni circa muliebria loca lascivia exercent : non tamen ejusmodi propositi, et studii, et laude digni, ut ita dicam, affectus suscipiendi auctor iis fuit Dei verbum, sed hominum, sive qui apud gentes philosophiæ incubuerunt, sive « prohibentium nubere, abstinere a cibis[3], » hæreticorum sermones. Hi profecto mihi significari videntur his verbis : « Sunt eunuchi, qui facti sunt eunuchi ab hominibus[4]. » Quod si quis autem assumpto sermone Dei vivo et efficaci, penetrabiliore omni gladio ancipiti[5], sive, ut eum appellat Apostolus, gladio spiritus[6], animi affectiones intacto corpore resecet, atque id quidem regni cœlestis intuitu faciat, et affectionum animi sui, ope sermonis, amputationem ad consequendum cœleste regnum maxime conducere existimet, illud vero est quod pro vera abstinentia et castitate habendum est. In eos autem illud quadrat, non ut consueverunt qui hunc locum retulerunt ad corpus : « Sunt eu-

[1] N. IV.

[2] Matth. XIX, 12. — [3] I Tim. IV, 3. — [4] Matth. XIX, 12. — [5] Hebr. IV, 12. — [6] Ephes. VI, 17.

» nuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlo» rum[1]. »

Maxima[2] porro ea virtus est, castrationis animæ, quæ a sermone perficitur, esse capacem; cujus non unusquisque capax est, sed cui datum est; datum est autem iis omnibus qui sermonis gladium a Deo postularunt, et eo recte usi sunt, ut seipsos propter regnum cœlorum castrarent. Quod si ex historiis quæ in Scriptura continentur, quædam nobis attingendæ sunt, cum anagogico earum, quem comminisci poterimus, sensu; dicamus esse quosdam Pharaonis eunuchos, bonæ cujusvis rei steriles, quippe ut pincernæ et pistoris officio apud ipsum fungerentur, exsecti sunt[3]: sunt etiam homines Dei ad id castrati, ut collapsam Jerusalem instaurent. Ac de prioribus quidem in Genesi scriptum est; aliorum exemplum præbet is de quo in altero Esdræ libro agitur quique sic ait: « Et ego eram regis eunuchus. Fac» tum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis » regis[4], » et quæ sequuntur, usque ad id: « Et placuit ante » vultum regis, et misit me. » Secundum autem Esdræ librum legens, quæcumque ad hunc locum pertinent, reperies, et quanam de causa sanctus est eunuchus ille qui restaurando Dei templo præfectus est. Daniel quoque et tres cum eo pueros Ananiam, Azariam et Misaelem Babylone castratos fuisse tradunt Hebræorum filii, completa ea Isaiæ ad Ezechiam prophetia: « De semine tuo tollent, facient » eunuchos in domo regis Babylonis[5]. » Quinetiam de illis ad Isaiam vaticinatum ferunt: « Ne dicat advena, qui adhæ» ret Domino dicens: Separatione dividet me Dominus a po» pulo suo[6], » et cætera, usque ad id: « Meliorem filiis et

[1] Matth. XIX, 12.

[2] N. V.

[3] Gen. XL, 1. — [4] 2 Esdr. I, 11; et II, 1, 6. — [5] Isai. XXXIX, 7. — [6] Id. LVI, 3, 5.

»filiabus. » Bonum ergo est, quoad mysticum hujus loci sensum spectat, in Babylone non generare, sed Danielis instar, Babylonis respectu sterilem esse et infœcundum, ut postquam sicut ipse, ipsiusque comites, a spiritu divino conceperimus, visa et prophetias generemus. Qui autem ad hunc sermonem animum voluerit advertere, et iis quorum supra meminimus, quique scriptis suis doctrinam hanc prodiderunt, assentiri, multis eum probabilibus argumentis astruere posse sciendum est tres eunuchismos esse ad corpus referendos : sed exponere eos noluimus, ne sermones exercitationis causa proponentes, et confutationem uniuscujusque explicantes, causam his præbeamus, qui sermonem de castratione præter Jesu voluntatem capiunt, cur ipsum etiam verbum, *capere,* alio ac fieri debet detorqueant, et id ad corpus quoque pertinere contendant, cum tres eunuchismos spiritualiter esse prolatos unusquisque spiritu vivens, et spiritu ambulans in animum inducere debuisset.

§ II.

De pueris Jesu oblatis ut manus eis imponeret.

« Tunc[1] oblati sunt ei parvuli[2], » et reliqua, usque ad id : « Et cum imposuisset eis manus abiit inde. » Tunc exposita historia contigit, cum pueri Jesu oblati sunt, volentibus iis qui offerebant, ut manus ipsis imponeret, et preces pro ipsis funderet. Atqui sciendum est nunquamnon Jesu pueros animam offerre, de quibus sibi depositi instar à Deo traditis dicat : « Ecce ego et pueri quos dedit mihi Dominus[3], » et eorum puerorum infantes appellentur nonnulli, alii lactentes, ut infantibus etiam imbecilliores, et Dominus

[1] N. vi.

[2] Matth. xix, 13, 15. — [3] Isai. viii, 18. Hebr. ii, 13.

noster ex utrorumque ore laudem perficiat, ut cognita a nobis ejusmodi in pueros illius beneficentia dicamus : « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem [1]. » Ili vero pueri dicendi sunt, qui carnales sunt in Christo ac infantes cujusmodi Corinthios esse sciens Paulus apostolus dicebat : « Et ego non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi » carnalibus, quasi parvulis in Christo [2]. » Tales autem pueri tunc oblati sunt et semper offeruntur Jesu. Oblationis autem puerorum argumentum est, Ecclesiæ infantium in Christo, et lactentium, lacte, non solido cibo egentium multitudo, quos fovens, non secus ac filios suos nutrix [3], sic alloquatur : « Lac » vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis [4]. » Deinde quandoquidem evangelistæ, qui horum, de quibus hic agitur, meminerunt, quod oblati fuerunt parvuli Jesu, ut ait Matthæus, vel, ut Marcus, « infantes ei obtulerunt [5], » scripserunt quidem; at a quibus oblati fuerint, vel quinam obtulerint, silentio præterierunt, nobis investiganda relinquentes quæ a se fuerant prætermissa : operæ pretium est disquirere an casu id a tribus fuerit prætermissum, quibus facile erat scribere, oblati sunt ei a patribus, vel a matribus, vel, offerebant ei infantes et pueros ipsorum matres ; an id certo et prudenti consilio fecerint, ut accidentes ad Jesum, ipsique ministrantes angelos callere declararent quinam Jesu pueri offerendi sint, ut manus eis imponat [6] et quando ; tum et qui offerendi non sint, et quo tempore, utpote qui diviniori ment· puerorum infantumve differentias intueantur. Nec enim absque angelorum ministerio to pueros Jesu offerri arbitror. Voluntas autem eorum qui pueros Jesu offerebant, juxta Matthæum quidem, erat « ut ma» nus eis imponeret, et oraret [7]; » juxta Marcum vero « ut tangeret illos [8]; » at juxta Lucam qui infantes eos esse

[1] Psalm. VIII, 3. — [2] I Cor. III. I. — [3] I Thes. II, 7. — [4] I Cor. III, 2. — [5] Marc. X, 13. — [6] Matth. IV, II. — [7] Id. XIX, 13. — [8] Marc. X, 13.

dixit : « ut eos tangeret[1]. » Nam per orationem Jesu, ipsiusque tactum, pueri et infantes ea nondum audire valentes, quæ audiunt qui spirituales sunt, auxilium accipere possunt, ac adjumentum cujus ipsi capaces sunt : invadit enim eos virtus Jesu, postquam inspectionis suæ manus iis duntaxat imposuit, nec ad eos quidquam amplius malum pervenire potest. Fortasse etiam, prout se habet Scripturæ contextus, hoc erat eorum consilium qui infantes et pueros Jesu offerebant; ii nimirum animo prius futurum judicaverant, ut postquam infantes et pueros tetigisset Jesus, et virtutem suam hoc contactu in eos infudisset, nullus posset casus invadere, neque dæmonium, nec aliud quidvis, quam ipse semel tetigisset.

Quoniam[2] autem nefariæ potestates quamplurimæ in variis animæ humanæ struendis ab initio insidiis occupantur; propterea qui Servatori infantes offerebant, perspecta antea virtute ipsius ac potentia, id fecisse existimo, ut per manuum ipsius impositionem, et orationem pro puerulis et infantibus fusam, contactus ope mala abigerentur; eximia autem virtus in eos infusa, utpote contactus adversariorum repellendi robore pollens, ad reliqua sufficeret. Et Servator quidem rem ejusmodi non simplicem ac indifferentem esse sciens, sed iis salutarem quos manibus a se impositis tetigerat, discipulis suis per increpationem prohibentibus, quominus sibi pueri offerentur, ait : « Sinite parvulos, et » nolite eos prohibere ad me venire[3]. » Quod si rationi consentiunt quæ tradidimus, cum a quibus oblati fuerint, vel qui eos obtulerint quæsitum, si eximios aliquos Jesu discipulos potestates sanctas esse Christi doctrinam capessentes nobis in animo fingamus, haud multum sane ad iis abludemus :

[1] Luc. XVIII, 15.

[2] N. VII.

[3] Matth. XIX, 14.

ad eas quippe discipulorum Jesu quoque nomen pertinere consentaneum est; ut non homines solum, sed et angeli quibus visus est, seipsi erudiendos tradant, et quisquis fidem ipsius voluerit amplecti, ex « omni nomine quod no» minatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro [1]. » Si quis vero id coactum existimet, cum hominibus solis tribui velit discipulorum nomen, eos increpantium qui infantes ac parvulos Jesu offerebant; ex iis qui sermone fidei alios conantur imbuere, quicumque simpliciores sunt, et ad docendos usque pueros se demittentes sermone lactis persimili pollent, et potum iis præbent quibus lacte opus est, ii sint qui infantes et pueros Jesu offerunt; nam qui eloquentiores sunt quam fert istorum captus, tantam non habent ad persuadendum facultatem ac ille qui dicere potest : « Græcis ac barbaris, sapientibus et insipientibus de» bitor sum [2]. » At qui majore facundia se præditos esse existimant, quam doctores illi infantes Jesu et pueros offerentes, et idcirco Jesu discipuli appellantur, antequam eorum quæ ad infantes et pueros pertinent consulti sint, homines simpliciorem doctrinam tradentes, et pueros offerentes increpant. Id enimvero perspicue intelliges, si ad hæc animum adverteris : « Videte enim vocationem vestram, » fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non » multi potentes, non multi nobiles : sed quæ stulta sunt » mundi elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, » destrueret [3]. » Eorum igitur qui ecclesiastica præcepta et doctrinam tradere se profitentur, quempiam aspiciat aliquis, stulta mundi, et contempta, et ignobilia, et puerorum propterea nomine afficienda offerentem; et aspiciens increpet eum, quasi temere agentem, cum tanto sospitatori et magistro infantes et pueros offert : ac vide annon quæ tractamus referre par sit ad res ejusmodi, eorum qui-

[1] Ephes. I, 21. — [2] Rom. I, 14. — [3] I Cor. I, 26, 27, 28.

dem qui pueros offerunt, ut manus ipsis imponat Jesus, et oret; discipulorum vero qui ipsos increpant : magister autem et Servator, et Dominus his dicat, qui propter pueros Jesu oblatos objurgationem adhibent : « Sinite parvulos, et » nolite eos prohibere ad me venire [1]; » deinde vero discipulos adhortans ad obsequendum puerorum commodis, ut quamvis viri essent [2], ad pueros lucrifaciendos pueris pueri fierent, dicat Servator : « Talium est enim regnum cœlorum [3]; » nam et ipse « cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse » se æqualem Deo [4], » factus est puer, adeo ut de illo magis ab Herode dictum sit : « Ite, et interrogate diligenter de » puero [5], » et a Matthæo : » Stella quam viderant in Oriente » antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat » puer : » et paulopost. « Intrantes, *inquit*, domum, vide» runt puerum cum Maria matre ejus. » Quin et angelus a Josepho visus, tantum nostrum Servatorem puerum appellavit dicens : « Surge, et accipe matrem et puerum ejus, » et fuge in Ægyptum [6]. » Rursum vero mortuo Herode angelus Domini in Ægypto iterum in somnis Josepho apparet dicens : « Surge, et accipe puerum et matrem ejus. » Et profecto Jesus non juxta historiam duntaxat, sed et secundum anagogicum sensum, seipsum haud secus ac puerum abjecit, adeo ut quemadmodum dixit : « Discite a me quia » mitis sum et humilis corde [7], » ita et illud dicere possit, discite a me, qui factus sum sicut puer, quomodo hæc dicam : « Talium est enim regnum cœlorum, » talium nempe quales sunt pueruli, quorum gratia increpari non sinit a discipulis, qui eos offerunt. Quinetiam Paulus sciens « ta» lium esse regnum cœlorum, cum posset oneri esse, ut » Christi Apostolus, factus est puer, et nutrici *similis*, foventi » filium suum [8], » et puerorum sermones pueri causa loquenti.

[1] Matth. XIX, 14. — [2] I Cor. IX, 22. — [3] Matth. XIX, 14. — [4] Philipp. II, 6. [5] Matth. II, 8, 9, 10.- [6] Ibid 13. - [7] Id. XI, 29.- [8] I Thess II, 7.

Ad[1] hæc ergo diligenter attendendum est, ne sapientiæ et excellentiæ opinione, qui parvi sunt in Ecclesia et pueruli, eos quasi simus grandiores aspernemur, sed horum verborum sensum capientes : « Talium est enim regnum cœlo-»rum[2], » tales fiamus, ut per nos etiam pueri salvi fiant. Non solum autem ea Jesu offerri sinentes, nec ea duntaxat huic offerri non impedientes, sed ipsi etiam cum pueris effecti pueri, voluntati Jesu morem geramus, ut pueris per nos tales effectos salutem consecutis, cum nos ipsi depresserimus, a Deo extollamus; id enim ita accipi potest : « Qui »se humiliat, exaltabitur[3], » cum præsertim supra scriptum sit : « Quicumque ergo humiliaverit se, sicut parvulus iste, »hic major est in regno cœlorum[4]. » Atque hæc quidem discipulis utilia sint, eos increpantibus qui pueros Jesu offerunt. Quamvis autem pueri, utpote qui pueri sint, quæcumque dicuntur minime intellectu consequi possint, sciant illi Jesum pueris quidem manus imposuisse, at cum imposuisset eis manus abiisse inde, et per contactum infusa in pueros virtute, a pueris Jesum haud perinde ut discipuli sequi valentibus recessisse. Siquidem autem « eloquia Do-»mini » sunt et evangelica, et « eloquia casta, argentum »igne examinatum, probatum, in terram missum, perfecte »purgatum, et septies[5]; » an aliqua subesse potest æqua ratio, propter quam præsentem historiam narrans Matthæus, duabus quidem de causis oblatos fuisse Jesu pueros dixit, verum quæ sequuntur ad geminas illas causas minime retulit? Non enim propterea solum oblati sunt pueri, ut manus ipsis Jesus imponeret, sed præterea etiam ut pro illis oraret.

At[6] scriptum est, « cum imposuisset eis manus, abiisse

[1] N. VIII.

[2] Matth. XIX, 14. — [3] Luc. XIV, 11. — [4] Matth. XVIII, 4. — [5] Psalm. XI, 7.

[6] N. IX.

inde[1], » nec enim addidit, « et cum orasset, » poterat enim dicere : Et cum imposuisset eis manus, et orasset, abiit inde. Vide ergo num grandioribus pueris, qui et manuum ipsius impositionis, et precum pro se ad Patrem fusarum capaces sint, orationem Jesu reservare; puerulis vero sufficere manuum ipsius impositionem dicere queas. Jam vero quod ad ea pertinet : « Talium est enim regnum cœlorum[2], » quæ vel sapientissimum adhortantur, ut qui in Ecclesia parvi sunt minime despiciat, nec puerulos et in Christo infantes contemnat, utile fuerit id ex Evangelio Lucæ depromere : « Amen dico vobis, quicumque non acceperit » regnum Dei, sicut puer[3], » qui puer quidem non est, sed vir qui puerilia abolevit[4], puer pueris factus, et illis dicens : « Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi car- » nalibus, tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum » dedi, non escam[5]. » Totus ergo ille locus his apud Lucam continetur : « Afferebant autem ad illum et infantes, » ut eos tangeret[6], » et cætera, usque ad id : « Quicumque » non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in » illud[7]. » In iisdem autem propemodum verbis, et posteriorem potissimum partem Marcus exposuit.

§ III.

De divite qui interrogavit Jesum, et dixit : Magister bone, *et cætera.*

« Et[8] ecce unus accedens ait illi : Magister bone, quid » boni faciam, ut habeam vitam æternam[9] ? » et reliqua ad id usque : « Multi autem erunt primi, novissimi : et novissimi,

[1] Matth. XIX, 25. — [2] Ibid. 14. — [3] Luc. XVIII, 17. [4] I Cor. XIII, 11. — [5] Id. III, 1, 2. — [6] Luc. XVIII, 15. — [7] Ibid. 17.

[8] N. X.

[9] Matth. XIX, 16.

» primi[1]. » Scriptum extat in Psalmis, ac si homo bonum facere possit : « Qui vult vitam, et diligit dies videre bonos, » prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur » dolum. Diverte a malo, et fac bonum[2]. » Hic autem Servator ei qui dixit : « Quid boni faciam ut habeam vitam æter» nam? » ita respondit, quasi bonum proprie dictum ad unum Deum pertineat : « Quid me interrogas de bono? unus est » bonus. » At vero sciendum est bonum proprie dictum soli Deo hic attribui : alias vero abusive tam operibus bonis, quam homini bono, et arbori bonæ; multis vero etiam aliis bonum adscriptum videas. Minime ergo existimandum est verba hæc : « Fac bonum, » cum his pugnare : « Quid me in» terrogas de bono? unus est bonus[3], » quæ ei dicta sunt, qui interrogans ait : « Magister bone, quid boni faciam? » Matthæus enim scripsit quasi de bono opere interrogatum fuisse Servatorem his verbis, « Quid boni faciam? » Marcus autem et Lucas Servatorem dixisse referunt : « Quid me dicis » bonum? nemo bonus, nisi unus Deus[4]; » adeo ut vocabulum illud, bonus, Deo attributum, alii præterea nulli attribuendum sit : nec enim quatenus bonus est Deus, eatenus dici queat : « Homo bonus, de bono thesauro proferens bo» num[5]. » Et Servator quidem quemadmodum est imago Dei invisibilis, ita et « imago bonitatis illius est[6]; » alia est autem vocis hujus, *bonum*, significatio, cum inferiori cuivis applicatur : si modo respectu Patris, imago est bonitatis ipsius, et eam habet erga reliqua omnia rationem, quam bonitas Patris erga ipsum, vel etiam proportionem quamdam affinem magis et propinquam inter bonitatem Dei, respectu Filii, qui bonitatis ipsius imago est, observare licet, quam Servatoris respectu hominis boni, vel boni

[1] Matth. XIX, 30. — [2] Psalm. XXXIII, 13, 14, 15. — [3] Matth. XIX, 17. — [4] Marc. X, 18. Luc. XVIII, 19. — [5] Matth. XII, 35. — [6] Luc. VI, 45. — [7] Colos. I, 15. — [8] Sap. VII, 26.

operis, vel arboris bonæ : pluset enim inferioribus bonis Servator præstat, quatenus imago est bonitatis Dei ipsius, quam Deus, qui bonus est, Servatori qui dixit : « Pater » qui misit me, major me est [1], » qui et aliorum ratione est bonitatis Dei imago. Fortasse vero cum eorum significatione quæ dicta sunt super eo : « Quid boni faciam [2] ? » (ea autem dicta sunt : « Quid me interrogas de bono ? unus est bonus; ») connexionem habet illud : « Cum feceritis omnia quæ præcepta » sunt vobis, debetis dicere : Servi inutiles sumus; quod de- » buimus facere, fecimus [3]. » Nam si quæcumque in mandatis habuerimus a nobis gesta fuerint, ne sic quidem, juxta loci hujus significationem, boni quidquam fecerimus; nam si bona essent quæ facimus, minime post morem mandatis gestum, dicendum id esse scriberetur : « Servi inutiles sumus. » At ea bona esse per abusionem dicere licet, perinde ac illud : « Diverte a malo, et fac bonum [4]. » Ego vero existimo eum qui id facessit quod hoc loco mandatum est : « Diverte a malo, » et fac bonum, » ratione quidem eorum quæ a reliquis hominibus aguntur, bonum facere : at respectu veri boni, quemadmodum « non justificabitur in conspectu Dei omnis vivens [5], » cum humana omnis justitia, justitia non esse deprehendatur, postquam justitia Dei in conspectu fuerit; ita coram bono Deo bonum nequaquam appellatum iri, qui cum inferioribus comparatus, boni nomen meruisset.

Ac [6] dicat fortasse aliquis cognoscentem Servatorem interrogantis affectionem et voluntatem, quæ multum aberat ut bonum omne in hominis potestate positum præstaret, interroganti ei : « Quid boni faciam [7] ? » respondisse : « Quid » me interrogas de bono ? » ac si dixisset : Iis obeundis præ-

[1] Joan. XIV, 28. — [2] Matth. XIX, 16, 17. — [3] Luc. XVII, 10. — [4] Psalm. XXXIII, 15. — [5] Id. CXLII, 2.

[6] N. XI.

[7] Matth. XIX, 16, 17.

ceptis quæ de bono tibi tradam, haudquaquam paratus, quæris quid boni faciens vitam æternam consequeris. Deinde unum vere bonum esse docet, de quo id ait Lex : « Audi Is- » raël : Dominus Deus noster, Dominus unus est[1] : » proprie enim Servator ille est, proprie Dominus, et proprie bonus, a quo omnia ut bona fieri persuasum habeo. Quæres autem quomodo bonitatem illius ea etiam spirent, quæ ab iis minime intelliguntur, qui Deum Legis, quantum in se est, calumniantur, eumque hoc criminantur nomine, quo ne hominem quidem reprehendere promptum foret. Sic enim animum meum induco, non minus id Dei bonitatem significare : « Ego occidam[2], » atque illud : « Et ego vivere fa- » ciam; » item et hoc : « Percutiam; » haud secus ac : « Et « Ego sanabo. » Quod si doloris ille nonnunquam auctor est, sciendum est medicum quoque sæpe doloris auctorem esse : at dolorem incutiens Deus, rursus sanitati restituit[3]; ita et quos percussit, bonitate sua adductus percussit. Quos enim corripit, « tanquam filiis se offert Deus; quis enim » filius quem non corripit pater? *Verum* omnis disciplina in » præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris : » postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam » reddit justitiæ[4]. » Idcirco quemadmodum percussit Deus, ita et sanavit; verum enim illud est : « Percussit, et manus » ejus sanaverunt[5]. » At quamvis præter omnium opinionem sit quod dicetur, dicetur tamen; boni Dei furor, uti vulgo appellatur, rem facit salutarem, cum corripit : et quæ ipsius ira dicitur, quandoquidem boni Dei est, ad emendationem castigat. Ac multa quidem iis quos ea res minime offenderet, de bonitate Dei dici possent, et de « multitudine » dulcedinis ipsius[6], » quam non sine ratione « abscondit ti- » mentibus se, *ne* divitiis bonitatis ejus contemptis, et pa-

[1] Deut. vi, 4. — [2] Id. xxxii, 39. — [3] Job. v, 18. — [4] Hebr. xii, 7, 11. — [5] Job. v, 18. — [6] Psalm. xxx, 20.

» tientia, et longanimitate secundum duritiam suam et im-» pœnitens cor, thesaurizent sibi *majorem* iram[1], » quam absconditis sibi divitiis bonitatis Dei, minime thesaurizassent. Ad hanc ergo questionem, quisnam bonus sit; tum ad illud : « Quid boni faciam? » ea a nobis dicta sint quæ super hoc loco excogitare potuimus.

Deinceps[2] vero illud disputandum venit, quænam sit horum sententia : « Si autem vis ad vitam ingredi, serva » mandata[3], » in quibus id observa, quasi extra vitam constituto ei qui de bono interrogat, dictum fuisse : « Si vis ad » vitam ingredi. » Hic autem attente perspicere licet quid sit, extra vitam esse, et quid, in vitam ingredi. Vide ergo an non una quidem ratione extra vitam constitutus sit, qui extra eum est qui dixit : « Ego sum vita[4], » et ab illo alienus est; alia vero ratione, quisquis super terram degit, etiamsi justissimus sit, in umbra quidem vitæ esse potest, dicens : « Spiritus oris nostri Christus Dominus, cui diximus : In umbra tua vivemus in gentibus[5], » at non in ipsa vita, utpote qui mortis corpore indutus sit, et dicat : « Quis » me liberabit de corpore mortis hujus[6]? *et* : Sedeat in re-» gione et umbra mortis[7], » et in vivorum terram nondum pervenerit; vita siquidem non impiorum solummodo, sed Pauli etiam super terram degentis, et apostolorum in Deo erat abscondita. Ait ergo : « Vita vestra est abscondita cum » Christo in Deo, cum Christus apparuerit, vita nostra, » tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria[8]. » Quæcumque autem ad, *intra*, et ad, *extra* pertinent observabis, ut quæ his congruunt : « Si vis ad vitam ingredi, » simul colligas : verbi causa : « Rogate ergo dominum messis, ut mit-

[1] Rom. II, 4, 5.

[2] N. XII.

[3] Matth. XIX, 17. — [4] Joan. XI, 25; et XIV, 6. — [5] Thr. IV, 20. — [6] Rom. VII, 24. — [7] Matth. IV, 16. — [8] Col. III, 3, 4.

» tat operarios in messem suam[1] : » quæres enim unde mittat; et siquidem hic sint operarii missi in messem Domini, extra eum locum sunt e quo fuerint dimissi, et post messis opera recte peracta in vitam ingredientur, a mortuis quidem operibus purgati, viva autem opera his contraria agentes; nec mortua amplius loquentes, at juxta vivum sermonem Dei et efficacem dicentes[2]. Ita etiam instar verborum æternæ vitæ, quædam sunt cogitationibus accusantibus contraria, quando scilicet « cogitationibus accusantibus vel » defendentibus[3] » in die judicii, is salvus erit cujus cogitationes defendunt; peribit autem cujus cogitationes accusant. Quod si nos igitur in vitam quoque volumus ingredi, audiamus Jesum dicentem : « Si vis ad vitam ingredi, serva » mandata[4], » et pro servatorum a nobis mandatorum ratione ad vitam ingrediemur, vel interioris ipsius ac beatissimæ partis compotes effecti, vel cujuscumque tandem minorum leviorumque mandatorum observatio nos faciet participes.

At[5] ille postquam audivit : « Serva mandata, » ait : « Quæ[6] ? » ut quænam potissimum mandata a nobis Jesus servari velit, ediscamus : ad id enim : *Quæ*? id dixit : « Non » adulterabis : Non homicidium facies : Non facies furtum : » Non falsum testimonium dices : Honora patrem et ma» trem : *et* : Diliges proximum tuum sicut teipsum. » Ac illa fortasse iisque consimilia, ad ingrediendum in vitæ, ut ita dicam, principia sufficiunt, quæ ad integritatem adipiscendam minime sufficerent; adeo ut qui in unum pariter ex mandatis peccaverit, ne in principium quidem vitæ intrare queat. Adulterii itaque, et homicidii, et cujuslibet furti insons esse debet, qui in vitam ingredi cogitat. Quemadmo-

[1] Matth. IX, 38. — [2] Hebr. IV, 12. — [3] Rom. II, 15. — [4] Matth. XIX, 17.
[5] N. XIII.
[6] Matth. XIX, 18, 19.

dum enim neque adulter, neque homicida in vitam intrabunt, ita neque qui furti se alligat. Cujus quidem criminis rei sunt eorum quamplurimi, qui Christi fidem dicuntur amplexi, cum in vitæ negotiis, in fidei suæ commissis pecuniis, in mediis quas exercent artibus, furti minime insontes esse deprehendantur. Nec fur tantummodo, verum et ipsius in furto particeps ac socius in vitam non ingredietur; scriptum quippe est in Isaia : « Socii furum omnes di» ligunt munera[1] : » In Psalmo autem quadragesimo nono : « Enarrare justitias Dei, et assumere testamentum ejus per » os suum[2] » prohibetur, qui his verbis arguitur : « Si vi» debas furem, currebas cum eo[3], » et ut dictum est ante illud : « Cum adulteris portionem tuam ponebas; » nec furem eum, neque adulterum dixit, sed furis socium, et cum adulteris portionem suam ponentem. Nec vero falsum testimonium dicere debet qui in vitam ingressurus est; et a vita quoque rejicitur qui mandatum illud non facessit : Honora patrem et matrem[4]. At iis fortasse parere mandatis, haud multum ardua res est. Verum præceptum illud perficere : «Diliges proximum tuum sicut teipsum[5], » operosa res est, utpote major, et iis utilior qui priorum ope vitæ sunt compotes. Quoniam autem ex ipsius Apostoli sententia, mandata hæc : « Non occides : Non mœchaberis : Non furtum » facies; » et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : « Diliges proximum tuum sicut teipsum[6]; » perfectus autem ille est qui omne mandatum servavit, is profecto perfectus est, qui illud præstitit : « Diliges proximum tuum » sicut teipsum. »

Quod si[7] perfectus ille est, quæsiverit aliquis, quomodo dicente adolescente : « Omnia custodivi a juventute mea :

[1] Isai. I, 23. — [2] Psalm. XLIX, 16. — [3] Ibid. 18. — [4] Matth. XIX, 19. — [5] Ibid. — [6] Rom. XIII, 9.

[7] N. XIV.

» Quid adhuc mihi deest[1] ? » quasi perfectus non fuerit, qui hæc omnia fecit, et quasi hæc omnia ab illo facta fuisse concedens Servator responderit : « Si vis perfectus esse, vade, » vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum » in cœlo, et veni, sequere me[2]. » Vide igitur an propositam quæstionem uno modo ita solvere queamus, in dubium revocari posse annon verba hæc : « Diliges proximum tuum » sicut teipsum, » quasi non a Servatore hic usurpata, sed ab aliquo subtilitatis verborum imperito addita fuerint. Earumdem vero rerum apud Marcum et Lucam expositio majorem nos in suspicionem vocabit hic intrusa illa fuisse : « Diliges » proximum tuum sicut teipsum, » cum neuter eorum mandatis a Jesu hoc loco propositis addiderit : « Diliges proxi- » mum tuum sicut teipsum[3]. » Et sane qui hoc mandatum, « Diliges proximum tuum sicut teipsum, » intempestive fuisse adjectum defendere volet, non ei qui id se præceptum servasse profitebatur : « Diliges proximum tuum sicut » teipsum, » dicturum fuisse Jesum inquiet : « Unum tibi de- » ficit, *vel*, adhuc unum tibi deest[4], » si res eadem diversis verbis à tribus tradita fuisset, cum præsertim juxta Apostolum : « Non occides, et si quod est aliud mandatum, in hoc » verbo instauretur : Diliges proximum tuum sicut teipsum[5]. » Sed quandoquidem juxta Marcum, divitem hunc qui dixerat : « Hæc omnia observavi a juventute mea[6], » intuitus Jesus dilexit eum, servata ab illo fuisse mandata fateri visus est, quæ a se servata esse fuerat professus. Hujus enim mentem attente inspiciens, hominem vidit qui bona conscientia fretus, se proposita mandata servasse palam jactabat : at si præter reliqua mandata, id etiam additum non fuisset : « Diliges proximum tuum sicut teipsum, » præcipuum ac præstantissimum mandatum Marcus et Lucas prætermisis-

[1] Matth. xix, 20. — [2] Ibid 21. — [3] Ibid. 19. — [4] Marc. x, 21. Luc. xviii, 22. — [5] Rom. xiii, 9. — [6] Marc. x, 20.

sent. Nisi quis fortasse dicat similia quidem esse quæ scripta sunt, at non ad eumdem referri. Verum quomodo homini se præter reliqua illud etiam servasse mandatum profitenti : « Diliges proximum tuum sicut teipsum, » quasi minime perfecto dixisset Jesus : « Si vis perfectus esse, vade, vende » quæ habes, et da pauperibus[1], » et cætera. Et sane nisi in aliis exemplaribus quamplurimis discrimina occurrerent, adeo ut non universa quæ extant apud Matthæum, ac reliqua itidem evangelia sibi invicem congruant, impius profecto videretur qui mandatum illud : « Diliges proximum » tuum sicut teipsum[2], » a Servatore erga divitem minime allegatum, hic fuisse insertum suspicaretur. Nunc autem sive propter scriptorum quorumdam indiligentiam, sive propter nefariam aliquorum scripturas emendantium audaciam, seu propter eos qui dum emendant, pro arbitrio addunt, vel detrahunt, magna enimvero exemplarium existit differentia. Profecto discrepantiæ, quæ in veteris Testamenti exemplaribus occurrit, Deo annuente, remedium adhibere potuimus; reliquis editionibus usi, ut ex iis judicium faceremus : nam quæ apud Interpretes LXX propter exemplarium varietatem dubia erant, e reliquis editionibus æstimatione facta, perpetuum cum illis consensum retinuimus; et nonnulla quidem in hebræo non extantia obelo confiximus, cum ea penitus rejicere minime fuerimus ausi; aliqua vero cum asteriscis addidimus, ut perspicuum sit ea nos è reliquis editionibus hebræo consonantibus addidisse, cum in LXX Interpretibus minime reperirentur, et ut ea missa faciat, cui libitum erit; quem autem offendit illud, de eo admittendo, necne, pro arbitrio statuat. At qui mandatum hocce : « Diliges proximum tuum sicut teipsum, » hic minime fuisse incertum, sed post priora mandata tunc a Domino revera pronuntiatum fuisse contendet, Servatorem

[1] Matth. XIX, 21. — [2] Ibid. 19.

nostrum inquiet divitem hunc leniter, et nullius interposita opera increpare volentem, propterea quod mandatum hoc: «Diliges proximum tuum sicut teipsum,» a se servatum fuisse dicens, verax non fuisset, id ei dixisse: «Si vis per» fectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus[1]:» eo sedenim pacto servasse te mandatum hoc: «Diliges pro» ximum tuum sicut teipsum,» vere dixisse videberis.

Quod[2] siquis ad humanam infirmitatem attendens, et ad difficultatem rei ejusmodi gerendæ perfectionis in Deo adipiscendæ gratia, verba quidem negligat, ad allegorias autem animum convertat, pudorem ei jactatæ quædam a gentilibus historiæ injicient, in quibus feruntur nonnulli, ob prædicatam apud gentiles sapientiam idem illud egisse, quod diviti hic a Servatore præcipitur. Cratetem enim Thebanum ferunt, cum libertatis consequendæ causa parce et frugaliter vivendi rationem iniisset, seseque beatum Græcis (ut quidem animo fingebat) et nullius indigentem rei præstare vellet, distractas omnes, ac divenditas facultates Thebanorum populo erogasse, cum simul id prædicasset: «Cra» tetem hodie Crates libertate donat.» Quod si propter gentilem sapientiam, et dogmata humanam animam trucidantia, rem ejusmodi aliquis designavit, quanto magis id facere potest, qui in comparanda perfectione studium suum ac operam ponit? Sin divinæ Scripturæ vires id nostras haud quaquam superare docenti fidem aliquis adhibere vult, audiat quæ in Actis Apostolorum a Luca de iis commemorantur, quos Apostoli ad amplectendam fidem, et vitam perfectam, et documentis Jesu consonam instituendam auctoritate sua et virtute compellebant: sic autem se habent illa: «Omnes[3] etiam qui crediderant pariter, habebant omnia

[1] Matth. x, 21.

[2] N. xv.

[3] Act. II, 44.

» communia, » et cætera usque ad id : « Collaudantes Deum, » et habentes gratiam ad omnem plebem [1]. » Et rursum paulopost in eodem libro scriptum est, « multitudinis credentium fuisse cor et animam unam, » et reliqua ad hæc usque : « Attulit pretium, et posuit ante apostolos [2]. » His deinceps Ananiæ et Sapphiræ historia subnectitur, qui possessionem quidem suam vendiderant, aliquam autem pretii partem interverterant; nec pretium totum, sed portionem ipsius duntaxat ante pedes Apostolorum deposuerant; et idcirco pro peccato id fuerant perpessi, quod litteris traditum est; nam quod credidissent, et partem aliquam ad pedes Apostolorum detulissent, meriti certe fuerant, ut in eos animadvertens Deus illic peccati per fraudationem admissi vicem rependeret, ut inflicto sibi per mortem communem supplicio puniti, mundiores ex hac vita migrarent. Propterea autem audito hoc sermone collapsum Ananiam expirasse reor, quod indicium criminis ferre non potuerit, sed quæstione de illo habita usque adeo castigatus sit, ut pungente ipsius animam Petri sermone expirarit. Nec sane Ananiam a Petro morti datum fuisse existimandum est, sed ferre eum non potuisse vehementiam Petri dicentis : « Cur tentavit » Satanas cor tuum [3] ? » Et reliqua, usque ad id : « Et factus » est timor magnus super omnes qui audierunt. » His autem quæ de Anania tradita sunt, in quibus Petri causam defendimus, intercessurum aliquem propter Sapphiram verisimile est, quandoquidem illa, « nesciens quod factum fuerat, in- » troivit. Et respondit ei Petrus dicens : Si tanti agrum ven- » didistis? At cum dixisset illa : Tanti, Petrus ait illi : Quid » utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pe- » des eorum qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, et ef- » ferent te. Confestim enim cecidit et illa ante pedes ejus, » et expiravit [4]. » Verum dici potest animo conturbatam hanc

[1] Act. II, 47. — [2] Id. IV, 32, 37. — [3] Id. V, 3, 5. — [4] Act. V, 7 et seq.

et oppressam, tum quod peccati manifesta foret, partim propter viri calamitatem, et conceptum inde mœrorem, partim etiam quod peccati in Deum conscia vehementer angeretur, vitam cum morte commutasse; cum prius casus illi impendentes Petrus spiritu prævidisset. Hæc omnia eo a nobis dicta sunt, ut unumquemque perfectum evadere volentem parere posse probemus Jesu dicenti: « Vade, vende quæ habes, et da pauperibus[1]. » Strenuorum autem, et numeris omnibus, qui episcopo potissimum conveniunt, absolutorum hominum partes essent, eos adhortari quibus facultas suppetit, quique adhortationi obtemperant, et iis res vitæ necessarias e communi subministrando alios ad idem quoque impellere; exemplum enim quoddam unanimis vitæ illud esset, quam tempore apostolorum fideles agebant.

Quærere[2] autem potest aliquis, quomodo is perfectus esse queat qui facultates omnes suas vendidit, et pauperibus erogavit, cum ille demum perfectus sit, qui omnibus virtutibus instructus, jam nihil amplius nequitia adductus, facit. Esto enim, aliquis id fecerit, quomodo minime iracundus derepente prodibit, si impotens iræ antea fuerit? quomodo item omnis anxietatis expers, et rebus omnibus superior quæ homini contingere possunt et molestiam ipsi parere? quomodo omnis vacuus formidinis, quam sive dolores et ærumnæ, sive mors, vel ea incutiunt quæcumque in animam etiamnum imperfectam cadere possunt? qui fiet ut qui facultates vendidit, et egenis distribuit, nulli sit cupiditati obnoxius? fieri enim posse dicet quispiam, ut ex eo quod bona sua universa aliquis distraxerit, humani aliquid ob paupertatem passus, audacis facinoris pœniteat, et proximi sui facultates concupiscat. Quod si id quod

[1] Matth. XIX, 21.

[2] N. XVI.

voluptas appellatur, cum sit animi sine ratione elatio, affectus est, quomodo bona omnia sua vendat aliquis, et dividat pauperibus, et simul ab omni præter rationem elatione liberetur? Ad eam quæstionem hæc etiam addi potest, qui fieri queat ut ob divendita et egenis distributa bona, divinam sapientiam aliquis adipiscatur, adeo ut unicuique de ipsius fide, fideique capitibus, et obscurioribus sacræ Scripturæ locis hunc percontanti rationem dare possit. At nota arduam esse quæstionem illam, hoc est, operosam, quæque non facile solvi queat: nam sive eo ipso duntaxat perfectum aliquem evasisse dicamus, licet ea quæ diximus in se non receperit, in absurdum incurremus, aliquem perfectum simul et peccatis deditum esse dicentes: peccatis enim deditus est, qui iracundus, qui mundi tristitiam patitur, qui ærumnas et mortem reformidat, qui ea concupiscit quibus caret, quique præter rationem rebus minime bonis, tanquam bonis effertur; sive simul atque substantiam aliquis vendiderit, et egentibus diviserit, hunc velut Deo afflatum omne virtutum genus suscepisse, et omnem nequitiam abjecisse pronuntiemus, a fide quidem haud abhorrentia, ut levius dicam, nescio utrum et vera dicemus; et fortasse nos quasi malesana jactantes deridebunt, qui ejusmodi solutionem propositæ quæstioni adhibitam audierint.

Sapientius ergo aliquis [1] litteræ adhærens, et non in tropologias divertens, ita quæstioni obviam ire videbitur, ut fidelis quidem, an etiam pro rerum quæ hoc loco continentur dignitate, eas animo comprehendens, necne, penes te judicium erit. Dicet ergo quod si pauperum precibus juvatur, qui bona sua iis impertivit, ad salutem suam assumens rerum spiritualium copiam qua præditi sunt, rei pecuniariæ egentes, ut suæ inopiæ succurrat, quemadmodum in posteriore ad Corinthios declaravit Apostolus, cui-

[1] N. XVII.

nam id contingit potius, vel quis majore juvatur auxilio, tot pauperum sublevatorum preces exaudiente Deo[1]; inter quos Apostolis fortasse similes sunt aliqui, vel paulo iis certe inferiores; rebus egentes corporalibus, sicut illi, spiritualibus vero abundantes? Qui ergo sermonibus Jesu adductus, ut perfectus evadat, divitiis egestatem permutat, is confestim adjuvabitur, haud secus ac Christi Apostoli, ut sapiens in Christo, et fortis, et prudens et omni affectu vacuus efficiatur. At qui ejusmodi explicationem tuendi hujus loci gratia proferet, minime necessarium esse dicet, ut ipso die quo quis bona sua vendidit, et pauperibus distribuit, id contingere nobis anima fingamus, sed ab illo fortasse die hunc ad ea deducere divina cura incipiet; laudabilem illam ab affectibus immunitatem dico et omnigenam virtutem: deinde vero tanquam Isaac proficiens et crescens[2], propter collatum ipsi a Deo in Christo adjumentum, major erit, donec in omni virtute incrementum capiens, erasa ex ipsius anima omni nequitia, valde valde magnus existat. Nec vero qui expositionem hanc tradiderit, dicere cogetur hominem alioqui peccatis deditum eo ipso perfectum evadere.

Alter autem in fide[3] fortasse non constans, sensus reconditos penetrandi studio, forsitan etiam cogitationum Deo dignarum sublimitate super his locis quæsita ab eo et reperta, relicta littera ad tropologiam ascendet, et dicet bona uniuscujusque ea esse quæ illum post excessum consequuntur; adeo ut justi bonis affluant facultatibus, contrariis vero improbi. Hic ergo divitem multa possidentem bona typum ejus esse dicet qui nequitiis multis abundat; inter quas divitiarum amor, gloriæ cupiditas, et res aliæ terrenæ bonis vituperabilibus animam ipsius replentes cen-

[1] 2 Cor. VIII, 14. — [2] Gen. XXVI, 13.

[3] N. XVIII.

seri possunt. Quoniam ergo qui ea ratione dives est, a pravitatibus quibusdam alienus esse potest, velut ab adulterio et homicidio et furto, et falsi testimonii dictione, et cum honore aliquo erga parentes officio perfungi, tum in proximos humanus esse, verumtamen non perfectus; ejusmodi homini per symbola præcipit Servator ut nefaria hæc bona divendat, et quasi tradat potestatibus ea operantibus, omnium egenis bonorum, propterea que minas non sustinentibus, juxta id quod scriptum est : « Qui autem pauper est, increpationem non sustinet[1].» Hanc porro explicationem valde coactam visum iri ac violentam certo scio, quæ propositam quidem de perfectione quæstionem non inscite solvat; non autem nequitiam deponere, et quæ a nequitia proveniunt facultates vendere et pauperibus erogare persuadeat. Qui opinioni huic assentiens hic fuerit deprehensus, pro peccatorum suorum ratione spiritibus repletum esse peccatorem dicet; ut si scortator, verbi causa, fuerit, scortationis dicto a prophetis spiritu; si iracundus, spiritu iracundiæ; si obtrectator, spiritu obtrectationis[2]. Has ergo possidet facultates qui malus est, et nequiorum communione spirituum Thyphone mutabilior est. Et quemadmodum voluntate malis obtemperante ea emens sibi comparavit, ita Jesu morem gerendo his pauperibus illa divendat, qui isto sermone significantur. Ut enim apostolorum pax ad ipsos revertitur, si pacis forte filius non fuerit, qui illud audit : « Pax vobis[3]; » ita scortatio, et reliqua omnia peccata ad pauperes revertentur, qui causam illis præbuerunt. Nec dubium esse potest quin efficiatur perfectus qui facultates omnes, quas diximus, vendiderit, et egenis fuerit largitus. Quod si diuturno tempore venduntur facultates, et ad ea pauperibus quos diximus, eroganda, longum tempus desideratur; non impediet profecto hæc distributionis

[1] Prov. XIII, 8. — [2] Osee IV, 12; V, 4. — [3] Luc. X, 6.

diuturnitas, quominus qui ista facit, pro rerum a se egenis distributarum ratione, perfectus evadat; futurum autem ut thesaurum in cœlo habeat, cœlestis et ipse effectus, qui hæc egerit, perspicuum est: qualis enim terrenus est, malus videlicet, tales sunt et terreni; et qualis est cœlestis, nempe Christus, tales sunt et cœlestes. In portione ergo sua, cœlo videlicet, thesaurum habebit qui perfectus fieri voluerit, et bona sua omnia vendiderit, et pauperibus impertiverit. Verum ne inter homines mundi hujus divitiis affluentes tantum virum reperiri posse existimes; quis enim illorum cupiditatem divitiarum, et hujus, ut ita dicam, mundi amorem vendidit? Quis inanis gloriæ studium penitus expuit ut thesaurum gloriæ Dei, et divitiarum quæ in omni sermone, et in omni sapientia Dei continentur, in suo cœlo consequatur? quis spiritum concupiscentiæ, et timoris, et voluptatis, et iracundiæ abjecit? nam si quis veritatis studio res disquirens, tales fuisse apostolos demonstraverit, satis esse putandum est. Ille vero Jesum sequi potest, qui omnia vendidit, sicut a nobis traditum est, et thesaurum habet in cœlo; nec enim a mala aliqua possessione retrahitur quominus Jesum sequatur.

Deinceps[1] vero scriptum est: «Cum audisset autem ado- »lescens verbum, abiit tristis: erat enim possessiones ha- »bens multas[2].» Et quoad explicationem quidem anagogicam, animadvertes quam alte nobis animo infixum sit, divitias et terrenam hanc gloriam bonum quid esse; sed et rerum quas temere concupiscimus, compotes fieri malumus, quoniam concupiscentiam ipsam amamus, quam illa liberari; et in res a nobis pro formidandis habitas minime incidere, quam timorem timori Dei adversum deponere. Non vero homo aliquis provectæ jam ac confirmatæ ætatis

[1] N. xix.

[2] Matth. xix. 22.

introductus est, nec vir qui puerilia abolevisset; sed adolescens, qui audito sermone tristis abiit [1]; talis quippe animo erat, et propterea relicto Jesu abiit. Nam quasi vituperationis causa dictum est: «Abiit, *et* abiit tristis [2],» sæculi nempe «tristitia, *quæ* mortem operatur.» Qualis enim ille est iracundiam amans, et tristitiam, multas habens facultates quas amabat, unde tristis abiit, et quæcumque ex nequitia profecta animum ipsius invaserant? Quod si juxta expositionem aliquam ex iis quas supra tradidimus, historiam sequi velis, partim laude, partim vituperatione dignum adolescentem hunc esse comperies; quatenus enim mœchatus non est, nec occidit, neque furatus est, neque falsum dixit testimonium, sed cum jam foret adolescens patri et matri honorem detulit, et tristitia affectus est propter sermones Jesu perfectionis præcepta tradentes, eamque si bona venderet pollicentes, bonum aliquid in illo fuit: quatenus autem divitiarum causa tristis a Jesu abiit, cum lætari potius debuisset, quod thesaurum in cœlo pro illis foret habiturus, et Jesum sequens filii Dei vestigiis insistere, reprehensionem meruit.

Cum [3] vero abiisset ille, «Jesus dixit discipulis suis: »Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum »cœlorum [4].» Ubi observanda est utpote accurata Servatoris oratio, quæ hic refertur: non enim dixit non intraturum divitem in regnum cœlorum; quandoquidem si tale quid dixisset, a cœlorum regno divitem profecto exclusisset; ait autem: *Dives difficile intrabit*: salutis quidem adeptionem diviti difficilem esse docens, at vires tamen illius non superare, quod ex ipso quidem contextu sequi videtur; cum non absque difficultate quidem affectibus et

[1] 1 Cor. XIII, 11. — [2] 2 Cor. VII, 10.

[3] N. XX.

[4] Matth. XIX, 23.

peccatis divites possint obsistere, ita ut non corripiantur penitus ab illis, et invadantur. Quod si dives tropologice intellectus assumatur, quomodo etiam cum difficultate in regnum cœlorum ingredi possit, disquires; divitem autem utrolibet modo intellectum non nisi difficulter intrare posse declarat parabola his verbis : « Facilius est camelum per » foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum » cœlorum[1]. » In qua parabola camelo dives comparatur, non solum propter animalis hujus immunditiam, quemadmodum in lege perhibetur, sed etiam quod universo corpore tortuosus sit. At cœlorum regnum foramini acus assimilatur, ut angustam esse portam utrique diviti, et arctum regni cœlorum aditum demonstretur. Ostendit autem fieri per sese minime posse ut camelus per foramen acus intret : cum autem omnia in potestate Dei sita sint, profecto et illud dum ineffabili virtute improbi crassitiem attenuat, vel aditus angustiam ipsi amplificat. Quod autem foraminis et cameli exemplo usus sit, ut ostenderet difficile quidem esse in cœlorum regnum divitem intrare, at impossibile non esse, ex eo constat quod discipulis dicentibus : « Quis ergo » poterit salvus esse[2] ? » responsum sit : « Apud homines hoc » impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt[3]. » Fieri itaque potest ut camelus etiam per foramen acus transeat, at id in hominum potestate non est, ita et ut in regnum Dei dives ingrediatur. Quanam vero ratione res ejusmodi possibiles efficiat Deus, ipse noverit ipsiusque Christus, et cui Filius ejus revelarit. Qui ergo in sapientia et sermone excellit, super acu, ipsiusque foramine pluribus commentari audebit; nos autem quomodo rem tantam explicabimus? quoniam sunt quædam in lege, quæ fiunt arte sutoris acu indigentis, ut juxta sapientiam Dei opera artis edat quam amplexus est. Quo ergo modo sutoris

1 Matth. XIX, 24. — 2 Ibid. 25. — 3 Ibid. 26.

opificia, atque illa acus, eodem et ea intelligentur quæ hic narrantur; quæ nunc exponere et illustrare vires fortasse nostras superat; et ut ea intellectu comprehenderem, longam fortasse et importunam digressionem continerent. Cum duo igitur proposita sint, camelum per foramen acus, et divitem in cœleste regnum intrare, facilius esse prius illud docet. Ac inter homines quidem alium camelum per foramen acus intrantem, et alium divitem, præter hominum, at non Dei potestatem, in regnum Dei intrantem quæres; ita et de foramine acus, quoniam ab hominibus quidem fieri nequit; quicumque tandem reperiatur camelus, et foramen acus, si modo aliquis repertus fuerit camelus qui per illud intret; at a Deo id fieri potest. Disquirat autem qui poterit an mysteria quædam ad finem pertinentia, et per certas quasdam vias in Dei solius potestate sitas ad finem deducentia hæc exibeant, necne, ac significent.

Deinceps[1] vero ea discutienda sunt, quæ ad id pertinent : « Tunc respondens Petrus dixit ei : Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis[2]? » Atque hæc quidem ad verbum interpretabitur quispiam; alius autem litteram tanquam non satis sublimem et eximiam confutans, ad tropologicam expositionem recurret. Qui igitur litteræ rationem habebit, hæc dicet : Quemadmodum in donatione non ipsum munus, sed voluntatem ac studium laudans et probans Deus, excusat et acceptiorem habet qui pauciora quidem, sed perfectiore studio, quam qui plura ex majori copia, sed minore affectu dedit; ut liquet ex iis quæ de divitum largitione conscripta sunt, et minutis duobus quæ vidua in gazophylacium pro pauperibus mittebat; idem et iis contingit, qui facultatibus suis omnibus præ amore Dei nuntium remittunt; nihil non juxta

[1] N. xxi.

[2] Matth. xix, 27.

sermonem Christi Dei agentes, ut eum indissolubili nexu hærentes subsequantur; plane acceptior ille non est qui plura, quam qui pauciora reliquit, præsertim si ferventem studio pauciora reliquerit, quam qui plura aspernatus fuisse videtur. Quamvis ergo perexigua essent, et nullius fere pretii quæ Petrus una cum fratre Andrea reliquit, cum uterque his auditis: « Venite post me, et faciam » vos fieri piscatores hominum, continuo relictis retibus se- » cuti sunt eum[1]: » at illa a Deo parvi æstimata non sunt, qui hæc eos tali affectu fecisse intelligebat, ut si pluribus etiam fuissent præditi facultatibus et bonis, id eis moræ et impedimento haudquaquam fuisset, quominus vehementi Jesum sequendi desiderio parerent, atque huic opinor alacritati potius ac studio, quam rerum a se relictarum sordibus confisum Petrum dixisse Jesu: « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis[2]? » At eum non retia solum sed et domum reliquisse verisimile fit, et uxorem, cujus mater Jesu ope febri fuerat exoluta[3]; quin et liberos hunc forsitan reliquisse, et exiguam aliquam possessionem conjici potest. Ingens ergo aliquid de Petro ipsiusque fratre significatur, siquidem iis auditis: « Venite post » me, et faciam vos fieri piscatores hominum, *nihil cunctati*, » continuo relictis retibus secuti sunt eum[4]; » cum non idem egissent ac ille qui dixit: « At primum permitte mihi, » ut in domum meam abeam, et renuntiem his quæ domi » meæ sunt[5]; » nec tale quid fecissent ac qui dixit: « Per- » mitte me primum ire, et sepelire patrem meum[6]. » Ac illud diligenter observa, eos non mediocriter mandato Jesu, ipsiusque pollicitatione perculsos, atque illud credentes futurum, ut exiguo hoc piscatorio quæstu relicto, homines ad salutem captarent, ac velut percussos ea spe sibi ab illo

[1] Matth. IV, 19, 20. — [2] Ibid. XIX, 27. — [3] Id. VIII, 14. — [4] Ibid. IV, 19, 20. — [5] Luc. IX, 61. — [6] Ibid. 59.

facta, Jesu, hominibusque ministrandi, dum homines piscarentur, *continuo relictis retibus*, et eorum quæ domi possidebant oblitos, *secutos esse eum*, adeo ut repentinæ hujus voluntatis beneficio dignus extiterit Petrus, qui sese efferret, et quæ supra commemorata sunt, jactaret. Simul etiam animadvertendum est id dixisse Petrum, cum attendisset quidem ad hanc Dei orationem: « Si vis perfectus esse, » vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo, et veni, sequere me[1]; » adolescentem autem qui id audierat, cum mœrore abeuntem perspexisset, quoniam terrenas complures divitias perfectioni in Deo adipiscendæ prætulerat: cum præterea apprime teneret quam in regnum cœlorum intrare diviti operosum foret et arduum quasi rem et ipse non facilem egisset, cum omnia reliquerat, et Servatorem fuerat secutus, ea dixisse quæ nunc tractamus. Idcirco Petro id audacter elocuto, magnam hanc pollicitationem, quæ subnexa est, in responsum dedit Servator, futurum nempe Petrum unum ex judicibus Israel.

At[2] qui litteræ sensum spernet, utpote a quo sensu auditor præstantiore præditus ingenio persuaderi non possit, cum et alia Scripturæ verba graviorem et nobiliorem sensum in expositione analogica contineant, is dicet sermonem hunc: « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, » reticulo, domo paupertina, et ærumnosa in ægestate vita relictis, haud prolatum fuisse pro dignitate tanti discipuli, cui caro et sanguis Jesum esse Christum Filium Dei vivi non revelaverant, sed Pater ipsius qui in cœlis est; cuique dictum fuerat: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ec- » clesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus » eam[3]. » At ea fortasse ad loci hujus explicationem condu-

[1] Matth. XIX, 21.

[2] N. XXII.

[3] Matth. XVI, 17, 18

cunt, quæ supra a nobis tradita sunt, cum id illustraremus: « Vade, vende quæ habes[1], » et cætera: omnibus siquidem nuntium remisit Petrus, quæ se peccati reum efficiebant, et propter quæ dixit: « Exi a me, quia homo peccator sum, » Domine[2], » et magna profecto illius laus erat qui se non amplius peccaturum confidens dixerat: « Reliquimus om- » nia[3], » nec deteriora solum reliquimus, sed et « secuti sumus » te. » Illud autem: « Secuti sumus te, » idem sonat fortasse ac illud: Postquam Pater nobis quinam sis aperuit, teque justitiam esse revelavit, quatenus justitia es, te secuti sumus; ita et quatenus sanctificatio es, et quatenus sapientia, et quatenus pax, et quatenus veritas, et quatenus via ad Deum ferens, et quatenus vera vita. Idcirco quemadmodum post certamen pugil, si forte quæ præmia victorem maneant, ignorat, agonothetam interrogat; ita rebus a se præclare gestis confisus Servatorem percontatur: « Quid ergo erit nobis[4]? » Et si responsum Petro datum, ipsiusque interrogationem nos ipsi referre velimus, omnia itidem relinquamus, non amplius nequitiæ, ipsiusque operibus adhærentes, et verbum Dei sequamur, ut nobis, suisque asseclis omnibus ea dicat quæ subnectuntur his verbis: « Jesus autem dixit illis: » Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me[5], » et reliqua, quæ simpliciorem et ipsa continent sententiam, ad relinquenda bona nos adhortantem, sed et profundiorem etiam præterea complectuntur. Qui ergo hunc Evangelii locum ad verbum interpretabitur, hæc dicet, unicuique edixisse verbum, ut Jesum sequatur, verum eos qui apostoli tunc temporis erant, apostolorumque similes, qui cum constanter secuti sunt, compellasse; posteros autem his significasse: « Et omnis qui reliquerit fratres, vel sorores[6], » et cætera. At vocabuli hujus, *sequi*, expositionen quasi

[1] Matth. XIX, 21. — [2] Luc. V, 8. — [3] Matth. XIX, 27. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 28. — [6] Ibid. 29.

violentam confutabit aliquis, de omnibus illud dictum esse contendens hoc loco : « Qui non sustulerit crucem suam, et » secutus fuerit me, non est dignus qui meus sit discipulus[1]. » Qui ergo Servatorem secuti fuerint, sedebunt super thronos duodecim, judicantes duodecim tribus Israel, atque hanc in resurrectione mortuorum potestatem accipient. Atque hæc est quidem regeneratio, quæ novus quidam ortus est, quando novum cœlum et nova terra iis conditur, et novum traditur testamentum, ipsiusque calix, qui se ipsi renovaverunt.

Hujus[2] autem illud initium est, quod a Paulo lavacrum regenerationis appellatur, quodque in hac novitate lavacrum regenerationis in lavacro renovationis spiritus sequitur[3]. Et fortasse quidem in generatione « nemo a sordibus mundus *est*, nec » si vita quidem ejus unius diei fuerit[4], » propter generationis nostræ mysterium, super qua unusquisque nascens usurpare potest quod in Psalmo quinquagesimo ait David his verbis : « Quoniam in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis » concepit me mater mea[5] : » at in regeneratione per lavacrum quicumque generatus fuerit superne ex aqua et spiritu, mundus erit a sordibus, et, ut audacter loquar, mundus per speculum *et* in ænigmate[6] : » verum in alia regeneratione, « cum sederit Filius hominis in throno majes» tatis suæ[7]; » quicumque ad hanc in Christo regenerationem pervenerit, mundissimus erit a sordibus « facie ad fa» ciem[8], » cum et ipse hanc regenerationem per lavacrum regerationis fuerit adeptus. Sin lavacrum illud animo intelligere vis, vide quomodo Joannes « baptizans in aqua in » pœnitentiam[9], » de Servatore dicit : « Ipse vos baptizabit

[1] Luc. XIV, 27.

[2] N. XXIII.

[3] Tit. III, V. — [4] Job XIV, 4, 5. — [5] Psalm. L, 7. — [6] I Cor. XIII, 12. — [7] Matth. XIX, 28. — [8] I Cor. XIII, 12. [9] Matth. III, 11.

»in Spiritu sancto et igni[1]. » In regeneratione ergo per lavacrum cum Christo sepulti sumus; « Consepulti enim su»mus cum illo per baptismum[2], » juxta Apostolum. In lavacri autem regeneratione per ignem et spiritum, corpori gloriæ Christi, sedenti super sedem majestatis suæ, nos quoque sedentes super duodecim thronos conformes efficimur[3]; si modo omnibus quacumque tandem ratione, sed præcipue per lavacrum relictis, te fuerimus secuti. Tunc autem « cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ[4], » explicabitur prophetia dicens : « Dixit Dominus Domino »meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos »scabellum pedum tuorum[5]; » et illud : « Oportet illum reg»nare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus, *donec* »novissima inimica destruatur mors[6]; » qua destructa jam non amplius ante faciem eorum erit mors, qui salutem adipiscuntur; sed sola vita quæ creditur : nam cum ante faciem mors est, vita propter illam ab iis non creditur, qui in mortis potestate sunt; at morte destructa, vita ab omnibus creditur. In lege autem illud quoque reperies : « Pro»posui in conspectu tuo vitam et mortem[7]; » et hoc : « Et »erit vita tua quasi pendens ante te[8], » et istud : « Non crede»tis vitæ vestræ[9]. » Sedet autem in sede majestatis suæ Filius hominis, cum in nullum qui in Deo sine honore ac gloria sit, obtinet imperium; tunc enim quicumque gloria ab hominibus affecti non sunt, neque in eo laborarunt ut gloriam ab hominibus consequerentur, sed « gloriam quæ a »solo Deo est[10], » quæsiverunt, illius regno subjicientur qui sedet in sede majestatis suæ : tunc autem exaudiuntur vota Servatoris dicentis : « Pater, clarifica me claritate quam »habui, priusquam mundus esset, apud te[11]. »

[1] Matth. III, 11. — [2] Rom. VI, 4. — [3] Philip. III, 21. — [4] Matth. XIX, 28. — [5] Psalm. CIX, 1. — [6] I Cor. XV, 25, 26. — [7] Deut. XXX, 15. — [8] Id. XXVIII, 66. — [9] Ibid. — [10] Joan. V, 44. — [11] Id. XVII, 5.

Sin[1] vero verbum animo comprehendere potes in pristinum statum restitutum, postquam caro factum est, nec non et quæcumque hominibus factum est, cum ut omnes lucraretur id effectum est quod unusquisque illorum effici volebat; et restitutum, ut tale efficeretur, quale « erat in »principio apud Deum[2], » cum Deus erat ac Verbum in propria gloria, quasi talis Verbi gloria; videbis illud sedens in sede majestatis suæ, nec alium ab eo Filium hominis, qui in Jesu homo intelligitur : ita enim unum est cum Verbo, longe magis quam qui unus spiritus efficiuntur cum Domino, propterea quod illi adhæreant[3]. Tunc autem, quando videlicet in Servatoris resurrectione hæc evenient, qui reliquerint omnia, et ipsum secuti fuerint, utpote qui *configurati corpori*, et throno *claritatis ejus*[4] effecti sint, sedebunt « super sedes duodecim, judicantes duodecim »tribus Israel[5]. » Tota enim justorum vita duodecim tribus Israel fidem minime amplexas judicabit; et apostoli quidem, quique apostolicam vitam æmulati et assecuti fuerint, judicabunt generosos, quod Israelitæ sint, nec res generositate sua dignas gesserint : ac illud fortasse quod Corinthiis dictum est : « In vobis judicabitur mundus[6], » iis dicitur qui e gentium numero sunt; istud vero : « Sedebitis et » vos super sedes duodecim, judicantes tribus duodecim[7], » apostolis, et apostolicæ vitæ æmulatoribus dicitur, totius orbis generosissimos, Israelitas scilicet, judicantibus. At hoc loco pro sublimitatis Evangelii dignitate, Israelitas generosos quidem, et præclaris natalibus ortos, at fidem non professos intellige. Post expositionem autem super Israelitis, ipsorumque tribubus duodecim allatam, ad mysticum et reconditum sensum mentem erigere, ita ut illas esse

[1] N. XXIV.

[2] Joan. I, 2. — [3] I Cor. VI, 17. — [4] Philip. III, 21. — [5] Matth. XIX, 28. — [6] I Cor. VI, 2. — [7] Matth. XIX, 28.

duodecim generales animarum, earumque generosiorum ordines dicamus, quarum præstantiores in summo ac præcipuo loco constitutæ sint, reliquæ autem in undecim distributæ partes alterum gradum obtineant, id quidem vires nostras superat, qui tanta intelligendi et contemplandi facultate non pollemus, ut perspicuum possimus facere quomodo duodecim stellæ sint, duodecim tribuum Israel patres; quemadmodum propheticum, ut ita dicam, Josephi somnium significabat[1]; quoque modo vel ab aliquo astri nomen adepto, astrive simili apostolo, et ab eo qui vitam traduxerit apostolicam, unusquisque Israelitarum in judicium adductorum judicabitur.

Si[2] quis ergo omnia reliquerit, et Jesum fuerit secutus, quæ Petro, ipsiusque percontationibus responsa sunt, ipse consequetur: si quis autem non omnia quidem reliquerit, at ea solum quæ subjunguntur, is multo plus recipiet, et vitæ æternæ hæreditatem adibit. Quænam autem illa sint, quæ omnia quidem non sunt, at seorsum commemorantur, inde discendum est: « Et omnis qui reliquerit domum, vel » fratres[3], » et cætera: quin autem illud sententiam minime aspernandam contineat quæque ad carnalem omnem consanguinitatem, et res omnes creatas contemnendas, etiam juxta simplicem interpretationem adhortari nos valeat, nemo est quin confiteatur. At utrum anagogicus etiam sensus ex iis depromi possit, dubitabit aliquis; aliquis vero affirmabit. Et verborum quidem ac contextus ratione habita, perspicuum est multos Servatoris nostri fidem professos, propinquorum odium esse nactos; ipsosque deserere, et facultatibus suis omnibus ad vitæ æternæ adipiscendam hæreditatem abdicare se voluisse; id persuasum habentes,

[1] Gen. XXXVII, 9.
[2] N. XXV.
[3] Matth. XIX, 29.

quicumque suos secundum carnem fratres, et solo corpore cognatas sorores, corporumve genitores, et carnis filios, ac sitos in hac execrabili terra agros, et domos non alterius cujusvis rei causa, sed propter solum Jesu nomen reliquerit longe plura recepturum. Magno enim numero, et, si ita loqui fas est, infinito a spiritalibus corporalia superantur, et præterquam quod plura recipiet, ad æternam, non caducam et temporariam provectus vitam, eam hæreditate sortietur: longe plures enim fratres ac sorores, quam qui propter verbum Dei relicti sint, commemorare facile est: in hoc quippe mundo multo plures sunt fratres secundum fidem, quam quos reliquerunt, qui fidem amplexi sunt; irreprehensos similiter episcopos omnes et presbyteros inculpatos in parentes sibi assumit quispiam, pro duobus illis quos deseruit; ac in liberos itidem, quicumque hac ætate sunt, ut pro liberis haberi queant. At quomodo agrorum, domorumve plurium hæreditatem adibit aliquis, quam a se relicta sunt, demonstrare non perinde proclive est, nisi quis fortasse vim afferens, brevem rei proferat expositionem, quod facile certe non est; agris autem ac domibus in allegoricum sensum semel detortis, superiora quoque in sententiam consonam flectere cogetur. Ex iis ergo qui « mensuram ætatis Christi » consecuti sunt, quicumque occurrerunt « in virum perfectum[1], » in sanctis ac beatis potestatibus fratres opinor illi sunt; sorores autem, quicumque non ex hominibus solum, sed et reliquis potestatibus virgo casta exhibebuntur Christo[2]: eruntne autem patres aliqui tales, præter eos de quibus Abrahamo dictum est: « Tu » autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute » bona[3]? » Quod si et illos aliorum patres aliquando fieri patrum istorum instar contingat, multo plures etiam natos perinde ut Abraham recipient. Agros vero et domos multo

[1] Ephes. IV, 13. — [2] 2 Cor. XI, 2. — [3] Gen. XV, 15.

plures quam quæ abdicatæ fuerunt, in divini paradisi requie animadverte, et in civitate Dei [1], de qua gloriosa dicta sunt, « cujus in domibus Deus cognoscetur, cum suscipiet eam [2]; » ita ut domorum hic sitarum hæreditatem nanciscentibus dici possit : « Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Do- » mini virtutum, in civitate Dei nostri [3]; » de qua et illud dicitur : « Distribuite domos ejus [4]. » His profecto conditionibus vitam æternam consequi, cum tot agrorum adoptione, tot arborum a Deo cultarum, domorumque e vivis lapidibus constantium, in quibus requiescet quicumque fratres, sororesve, et reliqua demiserit, beatissima res est.

Id [5] deinceps scriptum præterea extat : « Multi autem erunt » primi, novissimi : et novissimi, primi [6]. » Atque hæc quidem, juxta simpliciorem interpretationem sensum quemdam continent, qua verbi Dei tyrones excitari possunt ut mandata capessendo ad vitam quæ supra illos est et sermonem evadere contendant, præ multis qui in fide consenuisse creduntur; cum neque tempus fidem recens amplexis, neque improbi parentes iis qui inculpate decertare videntur, obstaculo sint : quin etiam in arrogantia sua deprimenda summa iis ope contendendum est, qui quod a parentibus in christianismo educati sunt, de se magnifice sentiunt; et præsertim si parentibus et proavis efferantur qui episcopalis in Ecclesia sedis prærogativum jus, vel presbyterii dignitatem tenuerint, vel diaconi officio erga populum Dei functi sint. Utrique enim id edocti : « Multi erunt primi, no- » vissimi : et novissimi, primi, » neque quod primos se esse putent, nimios spiritus sumere commonentur; neque timore percelli ac deprimi, quasi deteriore jure sint ac priores, quod post illos fidei christianæ dogmata postremi susceperint. Hoc

[1] Psalm. LXXXVI, 3. — [2] Id. XLVII, 4. — [3] Ibid. 9. — [4] Ibid. 14.

[5] N. XXVI.

[6] Matth. XIX, 30.

autem loco sententiam contineri existimo, quæ nos ad id observandum confestim excitare queat, Israelitas complures qui ante nos primi appellati sunt, propter incredulitatem erga Jesum ac perfidiam postremos esse factos; nos autem qui postremi sumus, primas ferre posse, si modo fidem constanter retineamus, «non alta sapientes, sed humilibus consentientes[1].» Quid autem si radicis patriarcharum, et pinguitudinis a verbo patrum manantis particeps facti, spiritualis Legis, et prophetarum juxta illam intellectorum sententiæ quasi innati ac ingeniti adhæreamus[2]? nos profecto qui postremi sumus, primi erimus: illi autem propter incredulitatem, cum primi essent, a bona oliva excisi, postremi facti sunt[3]. Etenim propter adventum Christi, qui « in judicium in hunc mun»dum venit, ut qui non vident, » gentes scilicet, « videant; »et qui vident, » nempe Israelitæ, propter incredulitatem « cæci fiant[4], » nos certe qui populus advena sumus, evecti ad suprema primi evasimus; Israel vero qui ante nos primus erat, postremus effectus, et in ultimum locum rejectus est. Eodem quoque sensu venire potest et illud: « Si quis vult »primus esse, erit omnium novissimus[5]: » ac si dixisset: Quando quidem qui e gentibus fidem meam amplectuntur, cum postremum in Israel locum tenere credantur, nunc primas ferunt; postremi autem habentur apud Deum quicumque ex Israelitis fidem respuerunt, etiamsi ratione temporis primi esse credantur; si quis verum primatum consequi stupet, inter eos collocetur qui ab Israel qui nunc est, infimi esse creduntur: quandiu enim inter eos qui primos se esse putant, permanet, primatu ad gentes translato excidet, et inter postremos recensebitur. Gentiles enim propter fidem caput efficiuntur; at incredulus Israel, propter incredulitatem, cauda. Juxta hanc rationem, plurimi qui-

[1] Rom. XII, 16. — [2] Id. XI, 17. — [3] Ibid. 24. — [4] Joan. IX, 39. — [5] Marc. IX, 34.

dem, at non omnes, ex primis postremi fient : et multi rursum ex ultimis primi evadent. Nec vero si quis inter gentiles fidem amplexos annumerari visus, postremus Christum professus est, idcirco inter primos computabitur; primi siquidem nonnulli primi remanent, velut apostoli Christi, qui Israelitæ sunt, et ex semine Abrahami oriundi; et postremi aliqui, postremi esse non desinunt, qui deteriorem agunt vitam, quam multi qui Ecclesiæ nomen dederunt.

[1] Jam vero considera an angelorum genus, utpote majori honore dignum, primum esse ac præstantissimum, præ hominum, qui postremi sunt, genere dicere possis. Quemadmodum enim in Job scriptum est : « Quando facta sunt » astra, laudaverunt Deum omnes angeli ejus[2], » quasi non homine solum antiquiores et honoratiores, sed et reliquo mundi post illos condito opificio; audacter affirma plurimos angelos qui hominibus priores erant, quibusdam hominibus fieri posteriores : homines vero complures, qui natura angelis posteriores sunt, angelis quibusdam in primo gradu constitutis, at certas ob causas ad postrema redactis priores evadere. E prima autem Petri epistola, et Pauli ad Corinthios priore ad id verba depromens, his ut recte dictis assentieris : ait enim Petrus : « In quem nunc quoque » non videntes[3], » videlicet in Christum, « credentes autem » exultatis, » et cætera usque ad illud : « In quæ desiderant » angeli prospicere; » at Paulus : « Nescitis quoniam ange- » los judicabimus; quanto magis sæcularia[4]? » Animadverte ergo annon quandiu « servaverunt suum principatum, et » non dereliquerunt suum domicilium[5], » multo præstantiores hominibus fuerint, ac priores; quorum hominum ad terram depressa est anima, cum humilitatis corpore induti sint, et vix aliquando dicant : « Infelix ego homo, quis me

[1] N. XXVII.

[2] Job XXXVIII, 7. — [3] I Petr. I, 8, 12. — [4] I Cor. VI, 3. — [5] Jud. VI.

» liberabit de corpore mortis hujus[1]? » Homines autem qui comparatione cum angelis facta postremi sunt, priores efficiuntur angelis qui non « servaverunt suum principatum, » *sed* dereliquerunt suum domicilium[2]; » imperium ac potestatem capessentes juxta illud : « Habeto potestatem super decem civitates, *vel* : Habeto potestatem super quinque civitates[3]. » At postquam annuntiato sibi Dei regno facinora ad id deducentia ediderunt quidam, cum pervenerunt ad angelorum domicilium, defecerunt; nam qui supra terram degunt, cœlestibus posteriores sunt; qui vero cœlum incolunt, his superiores sunt qui in terra versantur; et cœlestes quidem ac priores multi posteriores efficiuntur, « in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservati[4]; » posteriorum autem et in terra natorum quamplurimi ad superiora conscendunt, ita ut confidenter dicere possint : « Nostra conversatio in cœlis est[5]. » Quin et is ipse qui « sicut fulgur de cœlo cecidit[6], » primas obtinebat, quandiu in omnibus viis suis inculpatus ambulabat, donec iniquitas in ipso inventa est, et in infernum devolutus, postremus factus est, adeo ut obstupuerint qui eum viderunt, et dixerint : « Et tu captus es sicut et nos; in nobis autem » reputatus es. Descendit autem ad inferos gloria tua, multa » lætitia tua[7]. » Postremus itidem erat, quicumque erat « insipiens et incredulus, serviens desideriis et voluptatibus » variis, in malitia et invidia agens, odibilis et odio prose» quens[8]; » at primus evasit, « cum benignitas et humanitas » apparuit Salvatoris nostri Dei, per lavacrum regeneratio» nis, et renovationis Spiritus sancti, » et eum recipit qui dixit : « Qui me recipit, recipit eum qui me misit[9]. » Verum primos esse qui salutem consequentur per illa tradidimus;

[1] Rom. VII, 24. — [2] Jud. VI. — [3] Luc. XIX, 17, 19. — [4] Jud. VI. — [5] Philip. III, 20. — [6] Luc. X, 18. — [7] Isai. XIV, 10, 11, 12. — [8] Tit. III, 3, 4, 5. — [9] Matth. X, 40.

postremos autem, qui eodem ordine minime digni sunt, sed punitione, quique penitus derelinquantur, vel, « donec » plenitudo gentium intrarit[1], » vel donec suas noxas eluerint. Huic autem: « Multi erunt primi, novissimi; et novissimi, primi[2], » subnexa parabola salutem iis pollicetur quorum in parabola mentio fit, qui priores quidem operæ incubuerunt, postremi autem mercedem receperunt; et propterea cum primi essent, inter postremos recensi sunt; at præstantiores eos esse docet qui postremi quidem ad opus faciendum missi sunt, mercedem autem non primi duntaxat receperunt, sed tantumdem etiam, quantum ii qui adversus patremfamilias murmurabant, et dicebant: « Hi novissimi una hora fecerunt, et pares nobis fecisti qui » portavimus pondus diei et æstum[3]. » Et qui postremi quidem ad opus acciti sunt, quod mercedem priores receperint, primi dicuntur. Precibus autem ad Deum fusis, et invocato Domini nostri Jesu Christi nomine parabolam explicemus, et quænam nobis pervestigare, ac super illa proferre, necnon et quasi adhortationes proponere liceat, videamus. Sic autem illa se habet.

§ IV.

De mercede conductis operariis.

« Simile[4] est regnum cœlorum homini patri-familias, qui » exiit primo mane conducere operarios[5], » et cætera, usque ad id: « Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. » Ad id fortasse usurpata est tota hæc parabola, ut discamus quemadmodum qui ad opus faciendum postremi accesserunt, mercedem eamdem primi receperint, ac qui priores

[1] Rom. XI, 25. — [2] Matth. XIX, 30. — [3] Id. XX, 12.

[4] N. XXVIII.

[5] Matth. XX, 1, 16.

fuerant acciti; quoque modo qui primi accersiti sunt, postremo loco apud patremfamilias constituti sint, unde et mercedem postremi receperunt. Sciendum est autem discussam hanc parabolam, utpote quæ sit Jesu, « in quo sunt » omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi[1], » tot involuta comprehendere mysteria sapientiæ in mysterio reconditæ, ab iis quibus hæc extricandi facultas est repertum iri, ut super hac potissimum parabola ex æquo Servator dicere queat : « Aperiam in parabolis os meum, loquar » propositiones ab initio, *et*, eructabo abscondita a consti» tutione[2]. » Quisquis enim parabolam intellecturus est, eum scire necesse est quænam sit in ea commemorata dies, quænam horæ, atque illud etiam nosse, quinque operariorum catervis colendæ vineæ vices patremfamilias fortuito non tribuere. Quinetiam causam investigabit qui potis erit, cur certos quosdam operarios ad colendam vineam mane conduxerit; alios vero non hora quidem secunda, sed tertia; et consequenter huic, non quarta vel quinta, sed sexta; tum vero deinde, undecima. Aliqua enim subesse debet ratio Jesu digna propter quam tempus illud quod post matutinum effluxit, tribus æqualibus intervallis distinctum sit, tertiæ nempe, sextæ, et nonæ horæ; tum vero deinde minus sit intervallum eorum, qui circa horam undecimam stabant, quam quod summum mane inter et horam tertiam intercessit. Quin et perfunctorie ad illud advertendum non est, pactum esse patremfamilias cum operariis dilucescente primum die assumptis, quos in vineam suam misit, uno singulatim denario; cum iis autem qui hora tertia acciti sunt certam mercedem pactum non esse, sed illud : « Quod jus» tum fuerit, dabo vobis[3]; » cum accersitis item circa sextam et nonam horam itidem egisse notandum est, necnon et iis qui circa horam undecimam excusationem dederant cur

[1] Colos. II, 3. — [2] Psalm. LXXVII, 2. Matth. XIII, 35. — [3] Id. XX, 4.

toto die otiosi stetissent, dixisse: « Ite et vos in vineam[1]; » tum et cum extra vineam esset, inventis ibi operariis, priores quidem in vineam misisse, posterioribus autem dixisse: « Ite et vos in vineam; » similiter vero, eadem verba iis dixisse qui circa undecimam vocati sunt: « Ite et vos in vi» neam. » Perscrutetur item qui poterit, quodnam illud forum sit in quo alteros otiose stantes invenit egressus paterfamilias; quinam etiam circa undecimam horam stantes reperti sint, quibus ait paterfamilias: « Quid hic statis tota » die otiosi[2]? » haud secus pervestigandum est. Ad eorum etiam qui toto die otiosi steterunt excusationem aliquis attendat, quique per totum diem standi tolerato labore confidenter dixerunt se paratos quidem ad operandum, a nullo autem fuisse conductos; quasi operæ quidem plurimæ fuerint; conductores, non item.

Neque[3] vero negligenter illud notandum est: « Cum sero » factum esset, dixisse dominum vineæ procuratori suo: Voca » operarios, et redde mercedem, incipiens a novissimis us» que ad primos[4]. » Nam qua re permotus vineæ dominus procuratori jussit, ut vocaret operarios et mercedem eis redderet, initio a postremis facto, atque ita ad primos usque progrediendo; ut priores quidem mercedem reciperent qui hora undecima, secundi qui nona, tertii qui sexta, post illos deinde qui tertia, et postremi tandem qui summo mane fuerant conducti? id enim vel inde liquet: « Redde merce» dem, incipiens a novissimis usque ad primos. » Quisnam vero præter ipsum vineæ dominum, domini procurator ille est, qui mercedem ex domini mandato pendit? Sed si diei pondus et æstum non portaverant qui hora nona accersiti sunt, nec illos certe adversus patremfamilias murmurasse

[1] Matth. xx, 7. — [2] Ibid. 6.
[3] N. xxix.
[4] Matth. xx, 3.

perspicuum est, dicentes: « Hi novissimi una hora fece-» runt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pon-» dus diei et æstum [1]; » neque porro pondus diei portaverunt qui sexta hora acciti sunt, nisi fortasse partem diei dimidiam: nec item qui hora tertia sunt advocati pondus totius diei portaverunt, sed diei semissem tantummodo cum quadrante, si modo res accurate explicanda est; verum ii duntaxat qui dilucescente primum die conducti sunt, diei pondus et æstum portaverunt; ac totum quidem qui summo mane sunt conducti; reliqui autem, præter ultimos, pro temporis ratione quo opus in vinea fecerant.

Quoniam[2] autem in variis parabolis vineæ mentio injicitur, an ad diversas res significandas sigillatim vinea usurpetur, an ad eamdem, quæri potest. Ego vero disquirendum esse existimo cur non omnibus qui primi venerant, et se plura accepturos fuerant arbitrati, et adversus patremfamilias murmuraverant, responderit paterfamilias, sed uni duntaxat illorum dixerit: « Amice, non facio tibi injuriam; » nonne ex denario convenisti mecum? volo et huic novis-» simo dare sicut et tibi [3]. » Hæc igitur et iis consimilia in proposita parabola ab aliquo investiganda contineri certo affirmare possum; verum et super ea pro dignitate disserere, ad alium minime pertinere, quam qui vere dixit: « Nos autem sensum Christi habemus [4], » id enimvero præfidenter quoque pronuntiabo. « Quis igitur cognovit sen-» sum Domini [5] » in hac parabola delitescentem, præterquam qui seipsum Paracleto permisit, de quo ait Servator: « Ille vos docebit, et suggeret omnia quæcumque dixero » vobis [6]? » Nisi enim quæcumque dixit Jesus, et ipsam hanc parabolam docuerit Paracletus, haud quidquam Jesu dignum

[1] Matth. xx, 12.
[2] N. xxx.
[3] Matth. xx, 13, 14. — [4] I Cor. II, 16. — [5] Ibid. — [6] Joan. XIV, 26.

super ea proferri possit. Quin et si juxta Jesu effatum, talia a Paracleto quæsivissent quicumque evangelium secundum Joannem evolvunt, minime sane attendissent nonnulli, tanquam Paracleto, sic « spiritibus erroris, et doctri-» nis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, » et cauteriatam habentium suam conscientiam[1], » adeo ut spiritus erroris et dæmonia magno Paracleti nomine appellent; quod apostolis, et si quis apostolorum similis est, Servator promisit. Atque illud quidem persuasum habeo mysteria omnia quæ hæc involvit parabola, haud secus ac quæ in seminatione et seminatis supra triticum zizaniis continentur, Matthæo explorata fuisse[2]; at hujus, perinde ac illorum explicationem conscribere minime consentaneum esse duxisse, ne tantilla quidem parabolæ hujus interpretatione litteris mandata, quemadmodum plenam illorum expositionem scriptis prodidit. Quod si parabolæ explanationem cum ratione Matthæus silentio prætermisit, si quis partem ejus comprehensione assequi valeat, patefactam sibi interpretationem obscure depromens, recte fortasse egerit; at si quæcumque sibi revelata sunt palam aperuerit, et litteris tradiderit, citra evulgatorum mysteriorum discrimen haudquaquam erit.

Age ergo[3], nos qui a rerum in parabola reconditarum profunditate longe absumus, et valde pauca super eam animo concipimus, aliqua leviter non sine precibus proponamus, sententia item nostra aliqua ex parte paucis aperta, postquam super parabola apposite disseruerimus, ad reliqua pergamus. Primum itaque quid sit dies illa, de qua proposita agit parabola, disputemus; ac videamus an totam præsentem ætatem diem quamdam dicere possimus, nostri quidem ratione habita, magnam; exiguam vero et bre-

[1] I Tim. IV, 1, 2. [2] Matth. XIII.

[3] N. XXXI.

vem, si cum Dei, et Christi, et Spiritus sancti vita contendatur : siquidem præsens ætas eamdem fortasse rationem habet ad vitam beatarum quarumdam potestatum, quæque genitis compluribus collatæ, superiores his evaserunt quæ infra rerum omnium moderatricem Trinitatem posita sunt, quam humanæ vitæ dies ad totum tempus rationem habet, ad quod hominis vita progredi potest. An autem tale aliquod mysterium aperiatur, necne, in eo Deuteronomii cantico, ubi scriptum est : « Mementote diei sæculi[1], » inquiret qui poterit ; tum deinde si tales sunt dies sæculi, ut necessario consequatur similiter explicandum esse hunc locum : « Annos æternos in mente habui, et meditatus sum » nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum » meum. Et dixi : Numquid in sæcula projiciet Deus[2] ? » Et fortasse, ut audentius dicam, in sæcula quidem Dominus non projiciet : multum quippe est vel in unum sæculum Dominum projicere ; sed et in alterum fortasse sæculum projiciet, cum certum hocce peccatum nec in præsenti sæculo remittatur, neque in futuro. Quis ergo ad ejusmodi dies, sex dies, et septimum resurrectionis diem referre poterit, et post sabbata neomenias, et primi mensis festivitates, et quod decimo quarto mensis die, reliquisque azymorum diebus pascha celebratur? Reliquas item festivitates in ejusmodi diebus pari ratione fingens quispiam, necnon et hebdomanicum annum in quo egenis et advenis, et bestiis terræ ad tempus cultura vacantis ex priore agricolatione provenientes fructus largitur Deus, in cogitationum voraginem devolvetur. Quis vero numerum dierum, qui in spatii quinquaginta annorum pelago continetur, mente consequi valeat, (pelagus dico, propter sententiarum profunditatem,) ut quinquagesimum annum, quæque in eo fieri sancitum est, animo evectus completa cognoscat? Verum enim-

[1] Deut. XXXII, 7. — [2] Psalm. LXXVI, 6, 7, 8.

vero dum unam propositæ parabolæ diem investigamus, eamque totum hoc esse sæculum præsens arbitramur, in Dei profunditates necopini decidimus, opus habentes « spi- » ritu qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei[1]. » Ego vero existimo quemadmodum in fine consummationis anni quæ- dam contingere debere dictum est; ita tanquam in plurium sæculorum consummatione, sive annum aliquem, sive quidpiam aliud complentium, « ad destructionem peccati » apparuisse[2] » Jesum nostrum, ut post sæculorum tanquam dierum anni consummationem, aliud rursus succedat principium, et « ostendat *Deus* in sæculis supervenientibus ab- » undantes divitias bonitatis suæ[3], » quibus eas ostendendas esse novit. Atque hæc propter commemoratum in parabola diem dicta sint, quæ etiam confirmare potes ex epistola Joannis dicentis : « Filioli, novissima hora est : et sicut au- » distis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti » sunt, unde scimus quia novissima hora est[4]. » Hora enim novissima undecimam propositæ parabolæ horam excipit, quoniam parabolæ homo paterfamilias « circa undecimam » exiit, et invenit alios stantes, et dicit illis : Quid hic statis » tota die otiosi? »

Deinceps[5] vero cur quinque operariorum catervis colendæ vineæ negotium paterfamilias fortuito et temere non attribuerit, indagandum est; at priori quidem, cum « exiit » primo mane conducere operarios in vineam[6]; » secundo vero, quando « egressus circa horam tertiam vidit alios » stantes in foro otiosos[7]; » tertio item, ac quarto, quando « iterum exiit circa sextam et nonam horam, et fecit simi- » liter[8]; » quinto autem qui circa undecimam inventus est, quando « exiit, et invenit alios stantes, et dicit illis : Quid

[1] I Cor. II, 10. — [2] Hebr. IX, 26. — [3] Ephes. II, 7. [4] I Joan. II, 18.
[5] N. XX [illegible]
[6] Matth. XX, 1. [7] Ibid. 3. — [8] Ibid. 5.

»hic statis tota die otiosi[1] ?» Ac vide an primum esse ordinem dicere queas qui ab Adamo simul cum mundi fabricatione initium habuit : exiit enim primo mane paterfamilias, et ut ita dicam, Adamum et Evam conduxit ut pietatis vineam excolerent; secundum autem ordinem, qui a Noe et pacto cum eo fœdere censetur; tertium qui ab Abrahamum pertinet, cum quo comprehensa quoque esse quæ ad Patres ad Mosem usque spectant, intelligendum est; quartum item ad Moysem, et quæcumque in Ægypto peracta sunt, et leges in deserto conditas esse referendum; postremum vero undecimæ circiter horæ ordinem Christi Jesu adventum significare. Cæterum unus homo paterfamilias, sicut proposita habet parabola, quinquies egressus est, et ad horumce locorum res accessit, ut «operarios inconfusibiles, »recte tractantes verbum veritatis[2]» in vineam mitteret, qui in opere ipsius faciendo laborarent. Unus enim Christus qui ad homines plerumque se accommodavit, ea semper quæ operariorum vocationem attinent, administravit.

Videat[3] autem cui pote erit, an non cum mundo sub sensum cadente, et iis qui opus facturi a sensibus auspicantur, convenientiam habeant et similitudinem quinque illa operis faciendi suscepta negotia : sese autem exerceat, etiamsi quæ dicenda sunt inter dogmata admittere aliquis recuset : dicet enim aliquis tactum in prima vocatione contineri; idcirco serpenti dixisse mulierem : « Præcepit nobis Deus ne »comederemus, et ne tangeremus illud[4] :» odoratum in altera, unde Noe temporibus « odoratum esse Dominum odo»rem suavitatis[5] :» gustum vero in Abrahamo significari; ideo cum angelos convivio exciperet, subcinericios e simila panes, et tenerum vitulum apposuisse[6] : auditum autem in

[1] Matth. xx, 6. — [2] 2 Tim. II, 15.

[3] N. XXXIII.

[4] Gen. III, 3. — [5] Id. VIII, 21. — [6] Id. XVIII, 6, 7.

Mosis ætate reperiri, quando scilicet Dei vox quæ audiri poterat, de cœlo edita est : visum vero, qui sensuum omnium nobilissimus est, Christi adventu referri, quando Christum beatis oculis conspexerunt[1]. Hæc autem sive animi exercendi gratia, vel etiam, si cui potius ita visum erit, dogmatum proferendorum causa, propter quinque vocationes dicta sint.

Ego[2] vero vineæ opera pro variis horis operarios desiderasse existimo; nam dilucescente primum die opera quædam in vinea facienda erant, et quinam ad opera matutina idonei essent operarii, paterfamilias eos accersens dijudicavit; tertia vero hora aliud urgebat opus, temporibus scilicet Noe, quando fœdus cum eo pepigit Deus : decem postmodum a Noe ad Abrahamum generationes, quæ in Abrahamo desinunt, alteri vocationi initium dabant; et tunc quidem vineæ operarius esse cœpit Abraham; et post eum Moses, ipsiusque socii ad vineam assumpti sunt. Et postremum aliquod opus vineæ deerat, quod novam et recentem vocationem vineæ defectum tempestive et confestim resarturam desiderabat; id autem erat quod in novo testamento continetur. Æqualibus sane intervallis distant qui circa tertiam, et sextam, et nonam horam fuerant acciti; idem autem nonam Mosis horam et undecimam adventus Christi in carne intervallum dispescit, quod initium inter et tertiam horam intercessit. Cum iis autem qui primo mane assumpti sunt, denario pactus est paterfamilias; is vero, opinor, salutis est nummus, modo quæ ad gloriam pertinent, una non complectare; salutis enim nomen denarius esse videbitur : quod autem supra denarium est, ii sunt ejus nummi, sicubi mentio eorum facta est, qui minam sibi traditam quinquies, vel decies multiplicavit. At qui

[1] Matth. XIII, 16. Luc. X, 23.

[2] N. XXXIV.

accitos circa tertiam horam his verbis compellat: « Quod » justum fuerit, dabo vobis[1], » tertiæ horæ operarios adhortatus est, ut labori totis viribus incumberent, æquam autem effecto operi mercedem sibi dispensandam servavit: et quoniam erga sextæ et nonæ horæ operarios similiter se gessit, his etiam dixisse liquet: « Quod justum fuerit, dabo » vobis. » Certe qui robur et industriam ad opus faciendum, breviori licet tempore, contendere volunt, tantumdem in vinea operis fecisse possunt, quantum qui in primo mane fuerant convocati, sed labori ac operæ pepercerant, quod iis nimirum contingit qui summo mane acciti sunt. Verum quæret aliquis quomodo non otiosis solummodo, sed et qui toto die steterint, hoc est, toto ante undecimam horam tempore, egressus circa undecimam horam paterfamilias dixerit: « Quid hic statis tota die otiosi[2]? » Ego vero reconditam de anima et arcanam sententiam in hac totius diei ad horam usque undecimam cessatione illorum ac otio delitescere opinor, prompto enim erant ad laborem animo, ac expedito, ad vineam autem excolendam non conducebantur qui confidenter sese excusabant dicentes: « Nemo nos conduxit[3]. » Nos igitur tum variis Scripturis, tum et proposita hac parabola inducti, talia quædam proferre ausi fuimus, ut quonam pacto toto die otiosi steterint qui circa undecimam advocati sunt, quod a nemine conducerentur, declararemus.

Quibus autem[4] minime arrident hæ sententiæ, totius hujus diei significationem nos doceant, necnon et eorum qui cum animo ad laborem parati, toto die otiosi steterint, ad vineam acciti non sunt, et id respondere ausi fuerunt: « Nemo » nos conduxit: » nam si una cum corpore anima sata est, quomodo toto die steterunt otiosi? vel certe dicant nobis

[1] Matth. xx, 4. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 7.
[4] N. xxxv.

quid sit totus ille dies, variæque pro variis horis operariorum vocationes : an autem beati fuerint quos laudatus in parabola paterfamilias conduxit; et utrum alii essent conducti operarii, vel ab aliis patribusfamilias, vel ab eodem; et an essent beati, vel non æque beati, pro rei dignitate haudquaquam mente consequi, vel sicut assequimur, ita scriptis tradere valemus. Ego quidem et loca quæ sunt extra vineam pervestigo, in quibus operarii ab eo qui ad conducendos illos exiit, reperiuntur; et utrum animorum corporibus nondum immissorum idem ille sit qui et extra vineam locus mecum perpendo, et an vinea non res solum hujus vitæ, sed et quæ extra corpus sunt, significet, ubi opus suum facere operarios existimo; nec enim operariorum ad prædium patrisfamilias excolendum assumptorum animæ otiosæ sunt, postquam e corpore migrarunt. Certe opus faciebat, postquam corpore expeditus est, Samuel vaticinans; necnon et Jeremias pro populo orans[1]. Magno ergo studio vires in excolenda vinea, sive in hoc corpore constituti, sive extra illud peregrinantes contendamus, mercede olim æqua donandi; nemo sane in vinea excolenda operam minime positurus, ex parabolæ sententia, in eam mittitur; nemini enim imperfectum opus crimini dedit paterfamilias, licet ipsius fortasse majoris, minorisve mercedis spem reprehenderit. Ac ille fortasse extra vineam locus, forum est in quo versabantur qui otiosi stabant. Et sane qui dixerunt: « Nemo nos conduxit[2], » optima usi sunt excusatione, ut digni essent quibus totius diei merces penderetur; quamobrem eos conduxit, et, ut ita dicam, mercedem illis refudit, pro eo quod toto die patienter steterint, et ad vesperam usque conductorem expectaverint. Deinde vero cum appetiisset vespera, hoc est, sæculi, et commemorati in parabola diei consummatio, procuratori suo ait Domi-

[1] 1 Reg. XXVIII. 2 Mac. XV, 14. [2] Matth. XX, 7.

nus, sive alicui ex angelis mercedum dispensationi præfecto, sive uni cuipiam de multis dispensationis curam gerentibus procuratoribus, quemadmodum sub tutoribus et actoribus esse dicitur hæres, quamdiu parvulus est[1]. Ex patrisfamilias igitur mandato operarios accersit procurator, ut postremo loco primis merces erogetur: primi quippe operarii « testimonio fidei probati non acceperunt » repromissionem, Deo pro nobis[2], » qui hora undecima vocati sumus, « melius aliquid providente, ut non sine nobis » consummarentur. » Et quod toto die steterimus, et conductorem ad nos venire optaverimus, et otiosi fuerimus, et data excusatione digni habiti simus quibus opus faciendum traderetur, propterea misericordiam commovimus, qua commota, mercedem priore loco nos Christi discipulos adepturos speramus: tum deinde, progressione facta, mercedem iis largietur qui opus ante nos fecerint, atque eis postmodum qui illos præcesserint, et sic donec ad primos pervenerit. Si quis autem locum in quo commorabatur Samuel, perspectum habuerit, et ea deinde quæ ad accersitos undecima hora operarios pertinent, his consequenter perpenderit; tum demum videbit ille quo pacto pondus diei et æstum toleraverunt primi: at qui circa undecimam accersiti sunt, non sicut illi quidem pondus diei et æstum sustinuerunt; at pondus illud, se nempe otiosos stetisse, sustinuerunt. Antequam ergo ad nos advenisset Dominus qui nobis dixit: « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego » reficiam vos[3]; » (onus enim erat otiari, nec dignos uspiam censeri a quibus in vinea excolenda opera conferatur. Et æstum quidem diei, unusquisque pro vocationis suæ ratione, tolerarunt qui ante undecimam acciti sunt.) cum patrisfamilias dignitatem ignorarent primi, nec adversus eum minime murmurandum esse scirent, amplius aliquid salutis

[1] Gal. IV, 2. — [2] Hebr. XI, 39, 40. — [3] Matth. XI, 28.

atque posteriores adepti fuerint, se consecuturos existimaverunt, et adversus patremfamilias mussitarunt, nobis postremis invidentes, qui per unius solum horæ spatium, ad consummationem usque opus fecerimus, et æquales tamen iis effecti simus qui ad divinam vineam ab initio advocati sunt : at paterfamilias uni illorum, ipsi fortasse Adamo, dixit: « Amice, non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum? Tolle, quod tuum est, et vade[1], » tuum quippe est salus, quæ denarius est : « Volo enim, *inquit*, » et huic dare sicut et tibi; » nec dixit, *his*, sed unum aliquem eximium et præcellentem designavit, quem indicare temerarium est; at non procul a vero Paulum hunc esse apostolum conjici potest, qui una hora operi incubuit præ omnibus fortasse qui ipsi anteiverunt. Quod si et de vinea aliquid dicendum est, petito ab eo argumento qui aliquam proponens parabolam quid sit vinea patefecit, vineam esse regnum Dei pronuntiabimus; sic enim ipse hoc loco ait : « Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti » fructus ejus[3]. » Quicumque ergo in excolenda vinea opus facientes opera regni Dei salute digna peragunt, denarium recipient.

Postquam[4] ea super proposita parabola disseruimus, hæc etiam super ea nobis in mentem veniunt, quæ his utilia esse possunt quos profundior, et reconditior offendit interpretatio. Aliquis ergo totam hominum vitam, diem in parabola expressum esse; ac ideo qui a teneris unguiculis et ineunte ætate ad opera regni facienda vocati sunt, eos esse quos summo mane conducit paterfamilias, declarari dicet; qui autem, postquam adoleverunt, Deum colere incipiunt, eos esse qui post tertiam horam accesserunt; at qui postquam viri facti sunt, eos esse qui circa horam sextam ad vineam

[1] Matth. xx, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Id. xxi, 43.
[4] N. xxxvi.

missi sunt; qui vero ætate provecti ad Dei convertuntur, et ad Verbum Dei assumuntur, postquam juventutis æstus deferbuit, et rerum ante senilem ætatem gestarum onus remotum est, horam nonam significare; at senes morti jam propinquos iis exprimi qui circa undecimam horam ad vineæ opera accersiti sunt. Quoniam ergo voluntatis ac studii, non temporis habetur ratio, per quod in fide aliquis perseveravit; propterea quicumque pro virili laborarunt, ex quo acciti sunt, æqualem salutis mercedem obtinent; unde qui a pueritia fideles fuerunt, in laboribus sese exercuerunt, et juventuti vim fecerunt, æqualem sese adepturos salutem ægre ferunt, atque ii qui ad senectutem usque a Dei cultu feriati permanserunt, et ad fidem, fidei opera per exiguum tempus accesserunt.

Juxta[1] hanc autem interpretationem Ecclesia Dei vinea est; forum vero et quæ extra vineam sunt, ea significant quæ sunt extra Ecclesiam; unde assumit eos Verbum qui vocati sunt, et in vineam, Ecclesiam videlicet, mittit. Nec vero inter vineæ operarios recenseri postulat hæc expositio, quicumque ad divinum cultum prius acciti, fidei mandatis minime paruerunt, sed ab affectibus victi desciverunt; etiamsi enim, postquam scelestis voluptatibus satiati sunt, quasi pœnitudine ducti vineam colere velint, haud certe patrifamilias dicere queant: « Nemo nos conduxit[2]; » tum enim conducti sunt, cum ad fidem prius fuerunt accersiti; nec iis vero dicetur: « Quid hic statis tota die otiosi[3]? » præsertim si « cum spiritu cœperint, *et* carne *deinde* consum» mati fuerint, ad vitam spiritu de integro ducendam redire velint. Non autem hæc eo pertinere volumus, quo qui ceciderunt a resurgendo deterreantur, vel errantes in viam redire, vel ad paternam domum reverti nolimus, qui evan-

[1] N. XXXVII.

[2] Matth. XX, 7. — [3] Ibid. 6. — [4] Galat. III, 3.

gelicæ doctrinæ opes per luxuriam dilapidarunt : ut enim propter pœnitentiam, et quod vitam conversam ducentes deprehensi sint, potiora ferant atque ii qui in peccatis oppressi sunt; non idcirco tamen similes iis esse existimandi sunt, qui propterea in juventute peccaverunt, quod fidei præcepta penitus ignoraverint. Postremis ergo perinde ut primis denarium, salutem nimirum, donare vult paterfamilias, quoniam licet ei quod vult facere in rebus suis [1], et eum increpat qui quod bonus sit paterfamilias, oculum malum habet. Postremorum igitur primi erunt quamplurimi; et primo loco accersitorum nonnulli postremi; « multi » enim sunt vocati, pauci vero electi [2]. » Eum profecto qui nobis fuerit peritior, et judicatus fuerit apud Deum dignus manifestiore ac locupletiore in sermone sapientiæ per Dei Spiritum gratia, et dono scientiæ quæ est in sermone secundum Spiritum, sublimiora, ac majora, et cum omni intelligendi facultate super hac parabola reperturum, et depromptis solerter Scripturæ verbis argumentorum copiam nacturum verisimile est. Nos autem pro virium nostrarum modulo parabolæ explicata sententia, si rerum hic scriptarum dignitatem minus assequi potuimus, veniam a lectoribus deprecamur; vel enim solius studii et diligentiæ nomine commendationem fortasse meruisse videbimur.

[1] Matth. xx, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] 1 Cor. xii, 8.

ANNOTATIONES.

Annot. (1), *pag.* 15. (N° XVI, *lin.* 11.)

Impossibile est enim, etc. Hanc Hieronymi interpretationem, cujus non extat vestigium in textu græco hodierno, de illo accipe qui, vitæ æternæ particeps factus, tam firmis a Deo fovetur auxiliis, ut eam nequaquam possit amittere. Hanc elucidationem cætera confirmant, in quibus ad resurrectionem mortuorum ista referuntur. Quomodo autem in futura vita beati a lapsu contineantur tradit ipse Origenes libro quinto in Epistolam ad Romanos.

Annot. (2), *pag.* 90.

Καὶ κεκρυμμένος ἐστιν ὁ πλοῦτος καὶ ἐκλελεγμένος. Verte : *et secretæ sunt divitiæ atque selectæ*. Pessime Hieronymus : *exinanita est et deleta ejus opulentia.*

INDEX TOMI DECIMI.

SEQUITUR ORIGENES.

IN JEREMIAM HOMILIÆ.

IN EZECHIELEM HOMILIÆ.

COMMENTARIA IN MATTHÆUM.

Tomus X.

Tomus XI.

Tomus XII.

Tomus XIII.

Tomus XIV.

Tomus XV.

EXPLICIT INDEX.